Cronyke van Vlaenderen. Deel 4

Jean Froissart

editie Napoléon de Pauw en Cyriel Van de Putte

Vertaald door: Geryt Potter van der Loo

bron
Jean Froissart, *Cronyke van Vlaenderen. Deel 4* (vert. Geryt Potter van der Loo) (eds. Napoléon de Pauw en Cyriel Van de Putte). A. Siffer, Gent 1909

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/froi002npau04_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

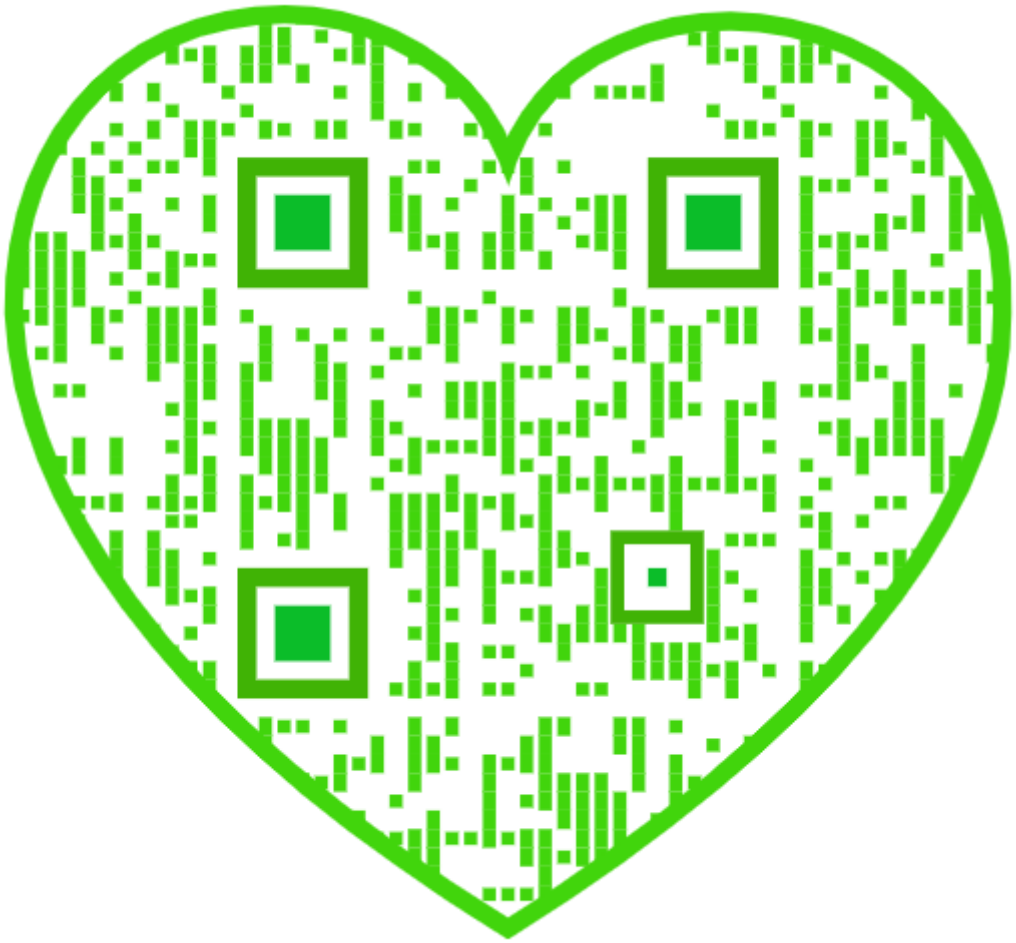

Voorwoord.

Zooals in het Voorwoord van het Tweede Deel werd gezegd, is het niet alleen onder geschiedkundig oogpunt dat de vertaling van FROISSART'S *Cronyke van Vlaenderen* en de Rekeningen der baljuws van dit land van het hoogste belang zijn, ook en voornamelijk op taalkundig gebied hebben zij de grootste waarde. De eerste, inderdaad, is eene bijna gelijktijdige overzetting in hollandsch taaleigen, terwijl de tweede, in verscheidene deelen van het land opgesteld, het verschil der gewestspraken in zekere mate daarstellen. Gewis hebben zij voor de studie der dialecten niet dezelfde belangrijkheid als, bijvoorbeeld, de proeven door J. FR. WILLEMS, in het *Belgisch Museum*, gegeven met de *Parabel des Verloren Zoons* in de volkstaal van iedere stad of dorp na te bootsen; de klerken der XIV^{e} eeuw schreven de letterkundige taal, reeds in dien tijd vastgesteld; doch in veel uitdrukkingen gebruikten zij de spelling van het woord gelijk het in hun oor klonk. Daarom is het noodig dat die woorden in een *Glossarium* saamgetrokken worden, hetwelk ook de tot nu toe onbekende of weinig gebruikte woorden zal bevatten. Voor degene, welke niet in het standaardwerk van D^{r} VERDAM, *het Middelnederlandsch Woordenboek*, zijn uitgelegd, zal er in de aanmerkingen en aanteekeningen, niet alleen de etymologie en beteekenis, maar ook een zeker getal nieuwe, onuitgegevene teksten bekend gemaakt worden.

Van eenen anderen kant heeft dit *Glossarium* een groot nut, ik bedoel de bepaling der woordenbeteekenis door hare gelijktijdige vertaling. De rekeningen der baljuws, bijvoorbeeld, zijn in het Middelnederlandsch opgesteld tot aan den ondergang der volkspartij, dat is tot aan het jaar 1385; van dit jaar af, worden zij in het Fransch geschreven. Dezelfde rubrieken behelzen dus, voor die twee tijdvakken, de uitdrukking derzelfde gedachte in beide nationale talen. Een zelfde artikel zal dus, niet alleen de verschillende schrijfwijzen van hetzelfde woord, maar ook zijne ontwijfelbare beteekenis daarstellen.

Daar mijne drukke ambtsbezigheden mij niet toelieten, dit colossaal werk te ondernemen, waar duizende woorden en cijfers voorkomen, heb ik dit aan eenen jongen geleerden toevertrouwd.

Ik moet aan wijlen den heer CYRIEL VAN DE PUTTE, leeraar bij het Athenaeum te Ath, eene warme en welverdiende hulde brengen voor den overgrooten arbeid, dien hij zich onder mijn toezicht heeft getroost in het opmaken der *Tafels* en *Glossaria*. Hij heeft, op mijnen raad, met weêrgaloos geduld, de duizende namen en woorden, met de duizende bladteekens en cijfers opgenomen, en den Mnl. tekst met den Franschen voor ieder woord vergeleken. Wat meer is, hij heeft den tekst zorgvuldig herzien, en de noodzakelijk menigvuldige druk- of copiefeilen in de woordenlijsten ingelascht, waar zij veeleer op hunne plaats zijn, dan in eenige bladzijden *errata*, waar ze niemand gaat zoeken. Nog meer, hij heeft de volgende handschriften en rekeningen na 1385 uitgepluisd, om sommige woorden op te helderen. Ware dan ook eenig misverstand of leemte, die gelieve de welwillende lezer ons ten goede te duiden.

Natuurlijk moet ik hem èn de eere èn de verantwoordelijkheid van zijn voortreffelijk werk overlaten. Daar waar ik echter met hem van meening kon verschillen, zal er de algemeene Inleiding of Nalezing van mijne uitgave wedergekomen zijn. Doch zijn verdienstelijk opstel, door eene voorbarige en vroegtijdige dood onderbroken, zal niettemin als eene kostbare proeve voor de studie van het Middelnederlandsch naar waarde worden geprezen.

Wijlen CYRIEL VAN DE PUTTE was mij bekend door een zeer goed academisch proefschrift van 1888, het *Glossarium* op de *Rekeningen van Gent* (1336-1350), door wijlen JULIUS VUYLSTEKE en mij uitgegeven. Door zijnen onverdroten arbeid van vele jaren op mijne uitgave van FROISSART hoopte hij zijne wetenschappelijke faam voor goed te vestigen. Zijn zwoegen moest hem, helaas! maar dienen tot eenen lauwer op zijn grat en een eervol bewijs voor zijne gedachtenis!

Op zijne menigvuldige nota's zal ik het *Glossarium* op het Tweede Deel, en zelf zal ik dat op het Derde opstellen, en alzoo zoohaast mogelijk een einde maken aan een sedert lange jaren en door verschillige omstandigheden onderbroken werk, hetwelk, in mijne oogen althans, den grootsten dienst zal hebben bewezen aan de geschiedenis en de taalkennis van dien ouden tijd.

N. DE PAUW.

Gent, 24 Januari 1909.

I.
Glossarium op deel I.

Toelichting.

Al de voorkomende woorden worden aangehaald met hunne verscheidene spellingen en spraakkundige vormen; - bij de woorden, die in geene andere dan de hedendaagsche beteekenis verschijnen, wordt deze niet herhaald; - de onbepaalde wijs der werkwoorden wordt tusschen haakjes gezet, als deze vorm in den tekst niet ontmoet wordt. - Wij geven de Fransche overeenkomstige uitdrukking volgens de uitgave van GASTON RAYNAUD, *Chroniques de Froissart*(*), (Paris, Librairie Renouard, 1894), Tome IX, pages 158 et suivantes, Tome X et Tome XI; - waar de Fransche tekst niet aangegeven wordt, beduidt dit dat de vertaling niet letterlijk is, eene andere wending kreeg, of dat de vertaler het woord of den zin er bijgevoegd heeft.

A

Aariergairde (*sic*), achterhoede, 264; Fr. arière garde; XI, 5; zie afterhoede.(1)
Abdye (abdyen), 118, 120, 150, 295, 377, 406, 409, 413, 445; Fr. abbeie, X, 76.
Abt (abdt, abden), 55, 299, 450; Fr. l'abbet, IX, 201; li abbes, IX, 202; un abbet, XI, 31.
Abel, ervaren, 475; Fr. ables, XI, 219; zie subtijl.
Abijt (abijten), kleedij, 191, 428, 486; Fr. hoppelande, X, 237.
Absencie, afwezigheid, 515.
(Absenteren) geabsenteert; hem -, uit het land vertrekken, 538, 540.
Absolucie, vergeving der zonden, kwijtschelding, 361, 365, 378; Fr. absolucion, X, 87; zie absolveren, aflaet en verghiffenisse.
Absolutelijken, bijwoord; volkomen, 536; Fr. absolutement, XI, 299; zie puyerlijken.
Absolveeren (absolveert, absolveerde, geabsolveert, geabsolveerd), de zonden vergeven, kwijtschelden: - van allen sonden, - à penâ ende (et) à culpâ, 360, 362, 369, 378; Fr. absolroit de paine et de coupe, XI, 86, 88.
Abstineren, ophouden, 201; Fr. nous nous souffrerons à -, X, 244.
Achte, telwoord: 259.
Achte, zelfst. naamw.: achte slaen up, 189.

(*) Verwijzende afkorting: Fr. IX, X of XI.
(1) Het handschrift heeft wel twee a's; *waal*, blz. 271 is drukfout; zie *wael*.

(Achten) achte, werkwoord, 422.
(Achtervolligen) geachtervollicht: voortzetten, 469; Fr. continuées, XI, 195; zie aftervolligen.
Adam, adem, 329.
Adherenten, aanhangers, 444, 451; Fr. leur ahers, XI, 157.
Adieu (de Fransche afscheidsgroet), 426.
Admyrael; zie amyrael, 321.
Adt, zie eten, 243.
(Adverteren) adverteerde, geadverteert: waarschuwen, 257, 293, 492.
Aelmisse(n), aelmoes: aelmisse an iets doen, een werk van barmhertigheid doen, 154, 155, 183, 361, 364, 520; Fr. vous feriés grant aumosne, X, 206; 231, de pures aumosnes, XI, 88, 286.
Aenbringen (anbringen), anbrachte, 1° aanbrengen, 423; Fr. porter, XI, 137; 2° melden, 163, 259; Fr. vous leur remonsterés, X, 214; 3° voorstellen, aanraden, 253; Fr. ennort, X, 288; 4° als zelfst. naamw. gebruikt: *a*) vermelding, 326; Fr. par le recort as rapport des hiraux, XI, 52; *b*) aanklacht, 8, 524, 550; zie ingeven.
Aendeel; 193.
(Aengaen) angaen (gady dit an, aenghinck, anghinck), 1° aanvangen, beginnen, ondernemen, 99, 160, 168; Fr. commencha, X, 61; vos allés tenir, X, 218; 2° aanvaarden, aannemen, 160, 161; Fr. avés avis sur ce; acorderoient, X, 211; 3° zoene -, vrede sluiten, 166; 4° kiezen, 167, 168; 5° iemand aangaan, er belang in hebben, 365, 544.
Aengesichte; - voir sijn - vóór hem, 293; Fr. devant lui, XI, 27; zie aensichte.
Aengesien dat, 231, 244; Fr. au vrai dire, X, 269.
Aenghanck (anghanck), aanvang, 319, 328; in den -, van 't begin af, 328.
Aenschijn (aenschine, anschijn), in synen - crijgen, onder zijne oogen krijgen, zich vertoonen, 357; - doen, doen blijken, 114, 356; Fr. leur remonstra, X, 74; monstre l'aparant, XI, 83.
Aensichte, 1° aangezicht, met tween aensichten, 58; 2° voorkomen: ten heeft geen -, het is niet wel, het beteekent niets, 210; Fr. ce n'est pas bon, X, 251; - enen taensichte bieden, iemand te gemoet treden, 390; Fr. nuls ne leur aloit au devant, XI, 111; - in taensichte tegens enen, vlak vóór iemand, bepaaldelijk: in de eerste rij eener legerschaar, 326; Fr. au front premiers, XI, 52; zie aengesichte.
(Aenvallen), aenvyelen, bijkomen als partijgencot, toevallen, 129.
Aenvechtinge, aanval, 399; Fr. assaux, XI, 167.
(Afbliven) afgebleven zijn: afkomstig zijn, 129; Fr. que viennent de, X, 85.
Afbringen: van iets -, van (gedachte) doen veranderen, 353; Fr. on ne les em pooit osses, XI, 73.
Afdoen: hem -, zijn ambt nederleggen, 398; Fr. se desmeterait, XI, 46.
Aff, afgemat: aff ende moede, uitgeput van vermoeidheid, 402; Fr. tout lasset et tout travailliet, XI, 120.
Affectie, genegenheid: uut mynnen ende -, uit liefde en genegenheid, 536; Fr. pour amour et contemplacion, XI, 299.
(Affirmeren) affirmeerden: bevestigen, 293; Fr. poursieuvirent, XI, 217.
Affslaen, 396; zie afslaen.

Afgaen (afghincks, afghincx, afgegaen), 1° des -, afstand doen van iets, iets laten varen, afzien van, 506, 545; Fr. renonchons à, XI, 307; rendi, XI, 242; 2° enen of des -, aan iemand ontrouw worden, 202, 353; Fr. ne faulront pas, X, 244.
Afhebben (ofhebbe), afstellen, ontbinden, 221, 67; Fr. fuissent mis jus, IX, 174.
Afhouden (afhilden), afkappen, 254, 475.
(Afclimmen) afclam, dalen; up ende af -, 183.
Aflaet (aflate, aflaets, aflaten), kwijtschelding, 360, 362; Fr. pour toutes ses absolucion, pardons, XI, 87, 88; zie absolucie en verghiffenisse.
Aflaten (afliet, lieten af, afgelaten, 1° ophouden iets te doen, 52, 431; -

sijnre spraken aflaten, ophouden van spreken, 370; Fr. avoir finet son parler, XI, 94; 2° eene zaak opgeven, niet uitvoeren, 344; - van haire upheve aflaten, aan hun inzicht verzaken, 15, 344; Fr. ne cessèrent il mies de leur office, IX, 168; 3° water laten afloopen, 422; Fr. estoient tout mis ou seck, XI, 136.
(Afleggen) afgeleyt: ontbinden, afschaffen(67; Fr. fuissent jus, IX, 217,
Aflivich (oflivich), gestorven: - werden, sterven, 43, 200, 210, 227, 543; Fr. fussent trespasset, XI, 305.
(Aflopen) afgelopen: weder innemen (stad), 455; Fr. avoit esté reprise, XI, 181.
Afnemen (afnamen), 1° ontnemen, 189; 2° afduwen (geld), innen, 204.
(Afsitten) sat af, afzadt: afstijgen (van sinen pairde te voete), 38, 210, 218, 497; Fr. mist piet à terre, IX, 188; descendi, X, 251; zie upsitten.
(Afslaen) affslaen, afgeslagen: 1° doen eindigen: dat belegge -, het beleg afbreken, 396; 2° doodslaan, 121; Fr. ochist, X, 79.
(Afsteken) afgesteken: die kelen -, de keel afsteken, ter dood brengen, 479; Fr. les geulles coppées, XI, 221.
After, bijwoord: daarachter, 174.
Afteran, 1° achterna, 39; 2° van achteren, 41; Fr. par derière, IX, 192.
Afterbaex, achter den rug, in 't geheim, 280.
Afterbliven (afterblijft, afterbleeff, bleven after, aftergebleven), 1° achterblijven, achter wege blijven, 92, 109, 118, 197, 280, 319; Fr. demora dehors, X, 69; demora derriére, X, 241; si vous perdés, XI, 17; 2° bij enen -, van iemand afhangen, niet nalaten iets te doen, 161; Fr. pour nous ne demo[r]ra que il ne se face, X, 211.
Afterdeel, nadeel, schade, 65, 140, 194, 203, 247; Fr. sus leur carpent, IX, 215; desplaisance, X, 146; anoi, X, 239; - scade ende -, schade en schande, 247; Fr. blasme et damage, X, 283.
Afterdien, 1° achterdat, 283; 2° aangezien, 93; Fr. puisque, X, 57.
Afteren, achter: van -, achter iemand, 554; van voren tot afteren, 266; van afteren omme, langs achter weg rondom iemand, 25; Fr. au tour par, IX, 177.
(Afterhalen) afterhaelden: achterhalen, 331.
Afterhoede, achterhoede, 264, 266, 295, 297, 304, 306, 308, 321, 326, 328, 342, 408, 410, 413, 415, 416; zie aariergairde.
Afterhouden (afterhailt), 1° achterhouden, voor zich houden, onderscheppen, 117; Fr. en iot des ratains, X, 76; 2° ontveinzen, 57; zie condicie en excepcie.
Afterlaten (laet ic after), 1° achterlaten, 218, 387, Fr. riens laissier derrièt eux, XI, 107; 2° onbesproken laten, 452.
Afternoen(s): des -, 's namiddags, 74, 280, 281, 489.
Afterrugge, zelfst. naamw.: uitweg om te vluchten: sonder -, zonder eenen weg voorbehouden te hebben om te kunnen achteruitwijken, 256; Fr. non [garder] ce pas jusques à leur retour, X, 291.
Afterrugge, bijw.: nadien, 493.
(Afterruggeairselen), airselden afterrugge: wijken, 108.
(Afterruggedrucken) afterruggedruct, afteruggegedruct: achteruitdrijven, doen wijken, 45, 379; Fr. rebouté les gens, XI, 102.

(Afterruggetien) togen afterugge: terugkeeren, 52.
Afterruggetreden, wederkeeren, 52.
Afterruggewenden, achteruitwijken, 173; Fr. reculer, 223.
Aftersten: metten -, met de laatsten, 134.
Afterstrakijn, achterstraatje, afgelegen straatje, 182; Fr. ruelles, X, 231.
Afterstrate, id., 182; Fr. id., X, 231.
Afterstraten, bijwoord: langs de straten, overal in de stad, 27, 213; Fr. partout, X, 253; zie roepen.
Afteruut, achterwaarts, 118.
Aftervolligen (aftervolligende, g(h)eaftervollicht), 1° achtervolgen, 390; 2° alzoo voortdoen, 124; 3° doordrijven

89; 4° eerbiedigen, 186; Fr. bien tenu, X, 233; zie achtervollichen.
(Afterwairtsdrucken), afterwairtsgedruct: achteruitdrijven, 288, 328; Fr. se veïrent enssi reculer, XI, 23; Fr. fu la bataille dou roi recullée, XI, 54.
Afterwairtstoeven, achteruitdrijven, 288; Fr. faire reculer, XI, 23.
Aftrecken, te kort geven (geld), aftroggelen, 10.
(Afvallen) vyelen af te voete: afstijgen, 472; Fr. missent piet à terre, XI, 201.
(Afvangen) afgevaen: van iemand als krijgsgevangene afnemen, 538.
(Afwesen) afwas: afbreken (eene onderhandeling), 347; Fr. estoit rompus, XI, 68.
(Afwinnen) afwonnen(t): van iemand ontnemen al strijdende, 389, 409.
Ay, tusschenwerpsel: ei, oh, helaas, 72, 146, 162, 191, 213, 379; Fr. a, X, 213.
(Airbeyden) airbeyde, 433; zie arbeiden.
Airchydyaken, aartsdiaken, 440; Fr. uns diacques, XI, 154.
Airde (airden), 1° aarde, wereld: up airden, up die airde, ter wereld, 286; 554; 2° aarde, grond: ter airden nedervallen, diep buigen tot aan den grond, 64; Fr. s'inclinoient tout bas, IX, 214; ter airden vellen, te gronde werpen, 25; Fr. fu aterés, IX, 177; die airde winnen up enen, veld winnen op iemand, 287; Fr. conqueroient terre sur, XI, 22; ter airden helpen, begraven, 431.
Airdsbiscop (airdschibiscoppen), aartsbisschop, 360, 450; Fr. archevesques, XI, 163; arcevesques, XI, 86; [eerdsebiscop, 365 regel 18 is verkeerde lezing voor eer die biscop; Fr. avant che que li evesques, XI, 90].
Airdtvast, in den grond vast, 540; zie lootvast.
Airgeliste, 10; zie argelist.
Airgelistelike, arglistig, 19.
Airm, adj.: arm, 205.
Airm(en), subst. 329; zie arm (lichaamsdeel).
Airnstelijken, vuriglijk, 172.
Airntst, ernstig: in airtnste moede, in ernst, ernstig gemeend, 36; Fr. acertes, IX, 186.
Airselen (airselden, geairselt), 1° achteruitgaan, terugkeeren, achteruitwijken, 53, 99, 116, 137, 287; Fr. rentrèrent, IX, 200; se retraïssent, X, 69; reculoient, XI, 22; 2° vertrekken, 473; 478; Fr. partir, XI, 201; 3° achteruitdrijven, 328; zie afterruggeairselen.
Airsier, 324; zie airtsier.
Airtilgerie, 502; zie artilgerye.
Airtsch, aardsch: enich - here, een wereldlijk persoon, 2; Fr. nuls sires terriens, IX, 159.
Airtsier (airtsiers, airtsieren, airsier), boogschutter, 102, 223, 294, 315, 324, 359, 363, 365, 380, 384, 389, 394, 412, 421, 508, 528; Fr. archiers, X, 63.
Accoirde (acoirde, akoirde), overeenkomst 32, 37, 527: tot onsen - brengen, iemand tot dezelfde meening of partij overhalen, 37; Fr. il soient de nostre accord, IX, 187.
(Accoirderen) geacoirdeert: toestaan, 31; Fr. tont acordée, IX, 182.
Al (alle), adj. geheel, 17.
Alarme, noodgeschreeuw; - roepen, te wapen roepen, 496; Fr. cria ‘à l'arme’, XI, 235; zie joduute.

Alderarchste: die -, de slechtste, gemeenste, 65, Fr. les pieurs, IX, 215.
Alderbeste: sijn alderbeste doen om iets, al doen wat men maar kan, 55; Fr. il en feroit son plein pooir, IX, 201.
Alderhande, allerlei, 47.
Alderliefste: - hebben, het liefst zien, en het meest aan houden, 63; Fr. amoie le mieux, IX, 214.
Aldermeest, het meest, 12.
Aldustanyg(gen), adj.: dusdanig, 224.
Aleer, 1° vooral, 300; 2° reeds vroeger, 20; Fr. dou tamps passé, IX, 172.
Algeheel, gansch, 15.
Algemeen, allemaal. 335; Fr. tout communaulment, XI, 59.
Alheell, geheel en gansch, 233.

Alhoe, hoe, 339.
All; bijw.: al, gansch, 401.
All, voegw.: ofschoon, 173.
Alle, alles, 3:
Alleens, alle eens, 21.
Allegader, al te gader, 63.
Allegelijck, voornw.: allen, 186.
Allegelijck, bijw.: ook, 308.
(Allegieren) allegierde, alligierde, gealligiert: bewijzen bijbrengen, redens inbrengen, 262, 459, 485; Fr. remonstra, XI, 188.
Alleyncken, allengskens, 124, 437, 438; Fr. petit à petit, XI, 151.
Allende, ongeluk: in - houden, voortdurend rampspoeden berokkenen, 20; Fr. tenir en foiblèce, IX, 172.
Allene, alleenlijk, 105.
Allenicken, langzamerhand, de een na den anderen, 60.
Alletemet, 365; zie altemet.
Alliancie(n), verbond, 484; zie verband.
Alligierde, 262; zie allegieren.
Almachtige (God), 287.
Alman(s), Almasche(n), Duitscher, 479, 484; Fr. alemans, XI, 223.
Alomme, voorz.: rondom, 109, 389.
Alrebeste: sijn - om iets doen, 120.
Alrede (alreden), reeds, 18, 143; Fr. ja, IX, 148; X, 171.
Alreesten: metten - dat, zoohaast dat, 391; Fr. au plus tos qu'ils peurent, XI, 111.
Alrefriste, de jeugdigsten en flinksten, 414; Fr. la plus belle gent, XI, 130; zie frisch.
Alrehaestelixste, het snelst mogelijk, zoo rasch mogelijk, 215; zie haestelijc.
Alremachtigste, invloedrijkste, voornaamste personen, 4; Fr. les plus grans, IX, 160.
Alremeeste: dat noch -, het ergste, 369; metter alre meesten haesten, zoohaast mogelijk, 411.
Alrenaest, dichtbij, 321, 407.
Alrenutste, de nuttigste, de geschikste, 202.
Alrequaetste, het ergste, 443; zie quaet.
Alrescandelicste, het snoodste, 240.
Alreschoonsten (alreschonsten, alrescoinste): ten -, ten besten, 180, 331; Fr. au mieux, X, 229; dat alrescoinste dat hem gebueren mochte, hoe goed het kon uitvallen, 148; Fr. au mieux venir, X, 152.
Alretijt: tot - als, telkens dat, 73; Fr. toutesfois que, IX, 222.
Alreverdorvenste, het ergst vernield, 163; Fr. li plus abatue, X, 214; zie verderven.
Alre voirste: int -, in het voorste (gelid van een leger), 99, 287; Fr. au front devant, X, 61; tout devant, XI, 22.
Als, alles: van -, van alles, over alles, 264.
Also, bijw.: waar, 271.
Also, voegw.: daar, 249.

Alsoft, als of het, 330.
Alsoot (alsoit), 1° als of het, omdat het, 8; 2° zooals het al, 11, 60, 494; Fr. tout ce que, IX, 165; 3° daar het, 399.
Also vro, zoohaast het, 99; Fr. sitretosque, X, 61.
Alsowael, zoowel, 378; Fr. otant bien, XI, 100.
Alstu, als gij, 324.
Alsulk(en), (als) dusdanig, zelfde, 1, 91; zie staet.
Alsultanich, als dusdanig, zoo goed, 7; Fr. tant si bien, IX, 162.
Al te, 1° vóór adj.; zeer, 315; 2° veel te, 51; Fr. trop, IX, 198.
Altehant, 1° dadelijk, 126, 180, 413; Fr. adont, X, 228; 2° thans, 21.
Altemet (alletemet), langzaam aan, gaandeweg, het een achter het ander, 2, 7, 86, 87, 121, 337, 365; Fr. de petit à petit, IX, 159; X, 52, 79; XI, 60.
Altijt (altijdt), 2, 21, 282; Fr. toudis, IX, 173.
Altois, altijd, 17, 288.
Ambassade: in -, in bezending, 513.

Ambassiate(n), gezant, 22, 145, 356, 368, 373, 374, 376, 377, 444, 464, 476.
Ambochte(n), 1° bedrijf, beroep, 209, 330, 383, 420; Fr. leur mestier, XI, 55; XI, 290; mijn ambochte geweest heeft, ik altijd gedaan heb, er in geoefend ben, 319; 2° gilde van het zelfde bedrijf, 31; clene ambachten, personen een ander bedrijf uitoefenende dan de bijzonderste (als vollers, wevers, vleeschhouwers, brouwers), lagere standen, kleine burgerij, 59, 143, 188, 521, 522, 526, 528, 529; Fr. menus mestiers, IX, 205; X, 235.
Ambochtse: die IIII - zijde, de kanten van de streek met naam de Vier Ambachten, 98; zie Tafel der plaatsnamen.
Amynystracie, bestuur, 126; Fr. la menistration, X, 82, zie regimente.
Ammirael (ammyrael, admyrael) [van Frankrijk], 54, 211, 261, 267, 321, 447, 449, 450, 468, 469, 492, 503, 508, 514, 523; Fr. amiraut, IX, 201, amiral de France, X, 252.
An, voorz. 1° van: an iets willen, van iets willen weten, 553; 2° op, in 't bezit van iemand, 525; Fr. sour vous, XI, 290.
An, an voirt, voortaan, van dan voort, 4; tot - wairt an, naar -, 63, Fr. viers, IX, 214.
Anbersten: comen -, komen aanloopen, 120, 381.
(Anbidden), anbaden: hartelijk lief hebben, blind vereeren, 199; Fr. aouroient, X, 243.
(Anbrengen) brachte an: aanbrengen (nieuws), 78.
Ander (anderden) adj. 1° tweede, 106. 447, 448; des anderen dages, 237, 309; Fr. à l'endemain, XI, 39; 2° vroeger: tot anderen tijden, in vroegere tijden, 238; Fr. en tamps passé, IX, 276.
Anderden, voornw.: met hem -, met eenen tweeden persoon, 182.
Anderen, bijw.: ten anderen, ten tweeden, 167, 224.
Anders, 1° tevens, 60; Fr. et, IX, 211; 2° als anders, als vroeger, 152.
Andersins (andersinnes), 1° elders, 80: Fr. ailleurs, IX, 227; 2° op eene andere wijze, voor een ander reden, 245.
Anderswair, elders, 46, 260, 352: dair ende -, 46; Fr. là et ailleurs, IX, 194.
Anderwerff (anderwerven), nog eens, opnieuw, 156, 181, 425.
(Andoen) angedaen: 1° enen iets -, bij iemand iets verwekken (toorn), 82; Fr. par quoi il le courouchaissent, IX, 228; 2° verwekken; 399; Fr. i ot fait pluiseurs assaulx, XI, 117; 3° toebrengen, 263; Fr. nous donoit grant empêchement, XI, 4.
Andraven, aandraven, vertrekken, 510; Fr. se missent en chemin, XI, 245; zie draf.
(Sinte) Andries, Si. Andriesdag, 30 November; octave van -, 7 December, 534.
(Andringen) androngen: voort doordrijven, 329.
Andtwoirde, zie antwoirden, 20, 44, 552 en Var.; zie antwoirde.
Aneen, achtereen; VII jair lang aneen, 125.
Aneenstaen, aanslepen, 463.
Angaen, 99, 544; zie aengaen.
Anganck, aanvang, 286.
Aangetaelt werden, aangesproken worden, 243; zie antalen.

(Anheffen) anhief, anhieff, angeheven: beginnen te spreken van of over iets, 166, 199, 534; Fr. reprist la parolle, X, 216; encharga, X, 243; s'entamèrent cil traitié, XI, 297.
[Anhouden, 339: moet gescheiden staan an houden]
Anjagen, berokkenen, 225.
Anker(en), scheepsanker; an hoire ankeren liggen, voor anker liggen, 503; Fr. s'arestoient à l'ancre, XI, 240.
(Anleven), ancleeft, betreffen; dient ancleeft, wien het aangaat, 212; Fr. à qui il en touche, X, 253.
Ancomen (anquam, angecomen), 1° naderen, 308; 2° aan iemand iets voorvallen, overkomen, aantasten (ziekte), 41, 145; Fr. estoit avenu, X, 3; il en estoit dehetiés, X, 150, la maladie le prist, IX, 190; 3° iemand toekomen als eifdeel, 54; Fr. parvenir, IX, 201; 4° aan iets begin-

nen, het hem aantrekken, 2, 54; Fr. il ne s'i voloit bouter, IX, 159; dair node -, niet gaarne iets doen, niet van zin zijn te doen; 462; Fr. n'a envis, XI, 189.
Anleggen (ghij anlegget, anleyde, angeleeght), 1° iets aan boord leggen, beginnen uit te voeren, schikken, ondernemen, 13, 200, 256, 307, 349, 379, 485; Fr. mettre sur, IX, 167; mené el tané, XI, 227; comment il persevera, XI, 37; 2° aansteken (vuur), 314.
Anliggen, ten uitvoer brengen, 271.
Annemen, ondernemen, 11; onlede of -, er zich aangelegen laten liggen, 210.
Anoirlogen (anoirloocht, anorloicht, anoirloichden, angeoirlocht), oorlog voeren, 82, 85, 194, 372, 373, 376, 456; Fr. guerroier, X, 239.
(Anroeren) anroerde: aangaan, 443.
Anscermutsen, met schermutsingen aanvallen, 506.
(Anscieten) anscoot: aandoen (wapenrusting); zie harnasse, 50.
Anschijn, zie aenschijn.
(Ansenden) ansende, angesent, toezenden, 86, 193; Fr. envoiioit, IX, 232.
Ansetten (ansetten, imp.), 1° aan boord leggen, uitvoeren, doordrijven, 318, 381, 405; 2° als subst.: aanleg, gesteldheid om iets te beginnen of uit te voeren, 285; Fr. leur convenant, XI, 21.
Ansien (anzien; ansach, sagen an, zachen an: zag hem aan, anzagen), 1° zien, 217, 436; 2° aanzien, houden voor: en sagents nyemants an, én hielden dal alsof het aan niemand toebehoorde, 471. - 3° in 't oog houden, 88; Fr. avissèrent X, 53; 4° bezien, 183, 217, 221, 249, 334; 5° onderzoeken, 349.
Ansoeken (ansoecken, ansochten, angesocht), 1° iets van iemand zoeken te verkrijgen, 13; 2° beproeven, 234; 3° aanvallen, bestoken, 283, 392, 506, 511; Fr. assaux i avoit, XI, 243; les asaloient, XI, 112, 246.
Ansteken (staken - an, angestoken), in brand steken, 135, 288, 350, 436; Fr. bouta le feu, X, 142.
(Anstellen) angestelt; bede aanstellen, een verzoek doen, 74; zie bede.
Anstoot, aanval, 319.
Anstormen (anstormden, angestormt), bestormen, 205, 402, 409, 429, 432.
(Antalen) antaelde(n), angetaelt: aanspreken, 25, 243, 310, 505; Fr. fu aparlés, XI, 242.
Antasten, in beslag nemen, 357; Fr. fist saisir, XI, 85.
Antijden, vertrekken naar, 277; Fr. alons vers, XI, 15.
(Antien) toich an, togen an, angetogen: aandoen (kleedingstukken of wapenrusting), 182, 528; Fr. vesti, X, 230; il s'armoient, XI, 292.
(Antiën) angetegen: beschuldigen, 122; Fr. les amesist, X, 80.
(Antreden) tradt an, antraden; toetreden, dichtbij komen, 287, 554; Fr. pas à pas avant passoïent, XI, 22.
Antrecken, 1° aantrekken, aandoen (kleederen), 486; 2° partij voor iemand trekken, 209.
Antwoirde (andtwoirde), 20, 44, 552 en Var. 12; bescreven -, schriftelijk antwoord, 236; Fr. rescripsiés response, X, 274.
Antwoorden (antwoirden, antwoirde, andtwoirde, geantwoirt, geandtwoirt, geandtwoird, geantwoird, geantwoirdt), 6, 23, 33, 44, 112, 114, 552 en Var.

Anvairden (angevairt), 1° aanvaarden, 161; 2° aanvangen, 28: 3° aanvallen, 252.
(Anvechten) angevochten: aanvallen, 135, 389; Fr. fu asaillie, XI, 109.
(Anwassen) anwies: hem -, zich bij iemand aansluiten, 501.
Anxst(e), 1° vrees, angst, 31; 2° gevaar: up hoiren -, op 't gevaar van, zich blootstellend aan, 150, 185, 378; Fr. à leur péril, X, 203; fu en grant effroi de sa vie, X, 232.
Anxtelijken, op wreede wijze, 301; Fr. si orible, XI, 33.
Apparensie, schijn, 313.
Applikieren (geapplikiert), bijvoegen, toeëigenen, 201, 504; Fr. il eust attribuée la conté au, X, 244.
Aprille, 155, 366; Fr. apvril, XI, 91.

Arbalestrier (arbelestrier, arbelestriers, arbelestrieren, abelestier), boogschutter, 43, 264, 266, 275, 295, 303, 399, 400, 406, 505; zie gesellen met den bogen, meyster, scut, windaesboge, windaesscut. Fr. Arbalestion.
Arbeyden (airbeyde, arbeide, gearbeit, gearbeyt), zich moeite geven, bewerken, betrachten, veel moeite hebben; - an enen, invloed uitoefenen op iem., van iemand trachten te verkrijgen, 49, 51, 79, 145, 157, 208, 433, 548; Fr. esploitièrent, IX, 197; il se travilloient, IX, 199.
Arbeyder(s), werkman, 11, 14, 268.
Arbeit (arbeyt, arbeyde(n)), moeite, inspanning, 38, 72, 97, 101, 137, 161, 218, 281, 443, 526; Fr fors à painne, IX, 188; à grant paine, X, 257; de grant traveil, X, 211; meschief, XI, 156; groten arbeyde doen, zich veel moeite geven, 211, 392; Fr. rendoient graint paine de conseil, X, 252; avoient grant soing, paine et travail, XI, 112; alle arbeit daertoe doen, al doen wat maar mogelijk is, 492; sine arbeit verliesen, verloren moeite doen, 241.
Arbeitslude(n) (arbeystsluden), werklieden, 265, 399, 400, 403.
Arch, subst., boos inzicht, 383.
Archer, adj. compar., erger, 150.
Argelist (airgeliste), 1° arglist, kuiperij, 10; 2° kwade trouw, 539; zie toetissinge.
(Argen) argde, arghde, gearcht, 1° erger worden, verergeren, 124; 2° (door vermoedheid) bederven, kreupel worden (van paarden), 349; Fr. foullé, XI, 69.
Arguacie(n), tegenwerping; woirden ende - gaen, redetwisten, 261; Fr. là ot entre ces seigneurs pluisieurs parolles retournées, XI, 3.
(Argueren) geargeweert: redetwisten, 326; Fr. pluiseurs raisons considérées, XI, 53.
Arm (airm), arm (lidmaat), 254, 329.
(Arm) armste, adj, 187.
Armoede, netelige toestand, ongeluk, ellende, 285, 296, 424; die - in dancke nemen, de ellende met grootmoedigheid verdragen, 296; Fr. souffrir pour leur honneur, XI, 130.
(Arresteren) gearresteert: aanhouden, gevangen nemen, 537.
Arruer, dwaling, 139; Fr. esreur, X, 146.
Arthesyen(en), inwoner van ‘Arthois’, 277; Fr. Artisiens, XI, 14.
Artilgerye (airtilgerie), werpgeschut, pijlen en allerlei schiettuig, 389, 502; Fr. artillerie, XI, 240; zie scut.
Articule(n), punt, voorwaarde, 123, 228, 542, 544, 545, 547; Fr. articles, X, 81; articles et poins, XI, 304.
Attentijk, echt; - brieven, opene brieven, 238, 239; Fr. lettres patentes, X, 276; zie autentijke.
Augusto, maand Augustus, 398, 500, 501, 508.
Auctorisieren, toelaten, 541; Fr. vous otorissons, XI, 303.
Autentijke, echt; - brieven, opene brieven, 444; Fr. letties autentiques, XI, 157; zie attentijk.
Avantgairde, voorhoede, 407; zie voirgaerde.
Aventuer(e) (aventuyeren), 1° het geluk, het lot, de fortuin, 98, 158, 185, 220, 331, 417; Fr. les aventures, X, 61; die aventuere des werelts, het geluk op de wereld, 185; Fr. les fortunes de ce monde, X, 233; (die) aventuere hebben,

bijzonder geluk hebben, er in slagen, 136, 220, 331; die meeste -, de grootste kans, 185; Fr. grant heur pour lui, X, 233; die - crigen, er in slagen, 454; der aventueren verwachten, afwachten wat het lot zal teweegbrengen, 340; Fr. atendre l'aventure, XI, 63; 2° wedervaren, 117, 118, 124, 178, 191; om - ter -, op goed of kwaad geluk af, 117; Fr. à l'avanture, X, 76, 280; upter wilder, uptie wilde -, id., 191, 485; Fr. id., X, 237; sans nul seur estat, XI, 228; hem die - tegensvallen, of - up hem vallen, zijne onderneming mislukken. 124, 178; Fr. perverse fortune li qui tourna tout à un fois sour li, X, 81; (licht) bij -, misschien, bij geval, 124, 130, 160, 235, 253, 292, 373; Fr. espoir, X, 211; espoir que, X, 273; van aventuyeren van selfs, bij toeval, uit zijn eigen, 33; Fr. d'aventure, IX, 184; 3° gevaar: in - sijns lijfs, in levensgevaar, 182; Fr. en grant aven-

ture, X, 230; upter wilder aventuren, id.; ter aventueren setten, aan 't gevaar bloot stellen, wagen, 234; 4° geval: up - of, voor 't geval dat, 317; Fr. pour les aventures de, XI, 45.
Aventueren (aventuert), wagen, durven ondernemen, 13, 81; Fr. ceste cose esvoiturer, IX, 167; hem -, zich wagen, 1, 47, 81, 273; Fr. s'aventuroient, IX, 195; spreekwoord: die hem niet en aventuert die en heeft niet, 273; Fr. qui ne s'aventure il n'a riens, XI, 11.
Avijs, 1° beraad: met enen - hebben op, iets overleggen met iemand over iets beraadslagen, 20, 38, 200, 216; Fr. en arons avis et conseil, IX, 93, 188; muser, X, 243; on avisse, X, 255; 1° meening, zienswijze, 388; zie opynie.
Aviseeren (avijzeerde, avizerende), 1° beramen, 5; Fr. soutilloit, IX, 161; avizerende worden, overleggen, 23; Fr. se contrepenssa sur les penseurs, IX, 175; 2° beraadslagen, 263.
Avonde (des avonts, avondts, savonts), 41, 53, 89, 118; des selfs avonts, den zelfden avond, 142; Fr. cel propre soir, X, 148; van avonde, 176; Fr. meshui, X, 225.
Avondtstondt, up enen -, op zekeren avond 71; Fr. sus un soir, IX, 220.
Avontmael, 311, 317, 498.

B

Badecuype, badkuip, 207; Fr. cuvelette, X, 249.
Baelge(n) (bailgen) (der stede), balie, hek of slagboom den toegang tot de stad verleenende en afsluitende, 38, 47, 48, 116, 493; Fr. bailles, IX, 188; barrières, IX, 195; bailles de la ville, X, 75; zie bairrier en draeybome.
Baeliu (bailiu(s), bailjuu, bailiuwen, balius, bailiuus), baljuw, 16, 20, 24-27, 30, 35, 63, 64, 75, 116, 122, 140, 157, 160, 199, 448, 474, 552, 553, 554; Fr. baillieu, IX, 169; bailli, XI, 161; baillifs, X, 243; die grote bailiu (van Henegouwen), hoogbaljuw, 140; Fr. li baillieux, X, 146.
Baeljuscappe, rechtsgebied van den baljuw, 302; Fr. XI, 34.
Bagaidge(n) (baggaidge), gezamenlijk reisgoed van een leger, 195, 406, 416, 436, 509; Fr. son arroi, XI, 123.
Bairden, imperfekt van baren, 78, zie a.
Bairdse(n), soort oorlogschip, 506; Fr. barges, XI, 242; zie balengier.
Bairnen, 34; zie bernen.
Bairrier(en), hetzelfde als baelgen: stadsafsluitingen, 38, 44, 53 [waar bairrien drukfout is]; Fr. les bailles, IX, 193, barières, IX, 200. Zie barrier.
Bairroys van Bares, de heeren van Bares, 277; Fr. li Barois des Bares, XI, 14; zie de persoonsnamen.
Bairvoets, barrevoets, 167; Fr. nus piés, X, 217.
(Backen) gebacken: 150.
Backer (backeren), broodbakker, 150; Fr. li fournier, X, 202.
Baistairt, 117; zie bastairt.

Balengier(s), soort oorlogschip, 506; Fr. balenghiers, XI, 242. Wij hebben het woord nog ontmoet: Fol. 143, wail bezeylde ballengieren altijt lopende dwers over die zee; Fr. balenghiers, qui couroient sur les bendes des illes de Normendie, XI, 212.
Balk(en): 204; Fr. mairiens, X, 247.
Balling(en), banneling, 84, 470.
Ban, oproep ten strijde, de opgeroepen strijders, 307; zie naban.
Ban, bannelingschap: van ban, straf van gebannen te worden, 158; Fr. par ban, X, 209.
Band(en) (bandt), 1° streep goed of stof, 316; zie gehact; 2° ijzeren band, 171.
Bancket(ten), feestmaal, 200; zie maeltijt.
Bannen (gebannen): 3, 158, 359.
Banner (banneren), 274, 327, 388, 419, 528, 530; zie bannier.
Banner(en), voor bannerhere, z.a.: 527, 529.

Bannerhere (bannerher(en), banner(en), baanderheer, baroen, 48, 328, 343, 392, 446, 447, 498, 527, 529; Fr. baron, IX, 196; bannerès, XI, 54; zie ban nierheer en baroen; ook fol. 290 v^{o} van het derde boek: ene hoge grote bannervrouwe; Fr. uitgave Kervyn, XI, 102: une très haulte baronnesse.
Bannerhoistede(n), huis en eigendom van een baanderheer, 227: - ende heerlicheden; id., 227; Fr. tère et baronnie, X, 265.
Bannier (banniere(n), bannyer, bannyeren, banyere, banner banneren) banier, 24, 25, 27, 35, 50, 84, 99, 106, 175, 179, 266, 274, 277, 279, 296, 315, 326, 327, 380, 388, 413, 419, 420, 432, 446, 528, 530; Fr. bannière, X, 62: banneren van oirloge, oorlogsbannier, 449: Fr. bannieres de guerre, XI, 162; banneren van tornoye, bannier gedragen door eenen ridder bij een steekspel, 450, 452, 478, 496, 526, 527; Fr. banieres de tournoi, XI, 162; des graven bannier van Vlaenderen, 428, 430, 432; Sint Pietersbanner, kerkelijke bannier ter eere van Sint Pieter, 380; Fr. la banière de Saint Pierre, XI, 102.
Bannierheer, baroen, 55; Fr. baron, IX, 201; zie bannerhere.
Bannige, uitbanning, 77; Fr. banissures, IX, 224.
Barch, imperf. van bergen, verbergen, zich verschuilen, 91, 178.
(baren), bairden, zich aan stellen als, zich schijnbaar onwetend houden, 78; Fr. semblant n'en faissoient, IX, 225.
Bardt: up - brengen, te berde brengen, 264. Zie bort.
Bariere, zie barrière.
Barmharticheit (bermherticheyt), medelijden, 160, 172; Fr. avec pitié, X, 211; - van Gode, 172; Fr. la grace et la miséricorde de Dieu, X, 221; oren des barmherticheyts (fig.) gevoelens van medelijden, 517.
Barmhertich, 94, 517; Fr. merciable, X, 58.
Barnen (barnden), in brand steken, 115, 149, 156, 208, 288, 338. Zie bernen.
Baroen (baroene, baroenen), 189, 267, 395, 407, 411, 444, 469, 497, 498, 501, 546; grote, hoge - van Frankrijke, rijksgrooten van Frankrijk, 212, 411; Fr. li baron de France, X, 254; zie bannerhere.
Barriere(n) (bariere(n), bairrier): - van der stede, balie, hek of slagboom den toegang tot de stad verleenende of afsluitende, 53, 81, 388, 494, 496, 506; - van den beere, id., die het legerkamp omsluiten, 221.
Bazelar(en), lang dolkmes, 551.
Bast, strop, 160, 165, 167; - om den hals, Fr. les hars ou col, X, 210, 216.
Bastairdezuster, 374; Fr. sa suer, XI, 98.
Bastairt (bastert, baistairt), 90, 105, 116, 117, 119, 136, 261, 316, 321, 400, 453, 454; Fr. bastars, X, 76.
Bastairtbroeder, 137.
Bastairtzone (bastertzone), 80, 400, 548; Fr. ainnet fil bastart, IX, 227.
Basterddochter, 191; Fr. sienne fille bastarde, X, 237.
Bastert, zie bastairt, 400.
Bastertzone, 400; zie bastairtzone.
Bastoen, schuinslaak in een wapenschild, 380; - van keele up tsulver, Fr. baslon de geules parmi l'argent, XI, 102; zie schilt.
Bate(n) 1^{o} voordeel: enen tot hoiren baten hebben, iemand hebben die genegen is hen te bevoordeeligen, 11; Fr. en avoient assés le conte de leur accord, IX,

165; 2^{o} hulp: enen te bate(n) comen, helpen, ter hulp snellen, 53, 98, 107, 114, 229; Fr. conforter, X, 61.
(Baten) bate, imperf. helpen; 't lijf baten, het leven redden, 92; Fr. sauva, X, 56, zie lijf.
Batilge(n), verschansing, bastion, 366; Fr. en bastides que il avoil fait, XI, 91.
Battaelge (battailge, bettailge, bettaelge), legerschaar, legerbende in krijgsorde en slagorde zelfs, 37, 92, 104, 106, 107, 111, 254, 261, 264-266, 268, 276, 303, 326, 328, 366, 376, 388, 414; Fr. en bataille rengie, X, 56; la roi et sa bataille, XI, 6; zie scheren, strijt, ordynancie, vergaren.

Beanxt, bevreesd, 118, 423.
Bearbeyden (bearbeyde, bearbeit), bewerken, trachten tot stand te brengen, 398, 533; bij bearbeydens, door toedoen van -, 140; Fr. par les pourcas et moiens de, X, 147; bearbeit werden, bewerkt worden om tot stand te brengen, 355.
Bedadingen (bedadinct), overeenkomen; - dadinge, eene overeenkomst sluiten, 40, 124, 396, 432.
Bedancken, dank wijten, te danken hebben aan, 150; Fr. dont il fu mout agraciées, X, 202.
Bede (beden), vcrzoek, 15, 16; Fr. requeste, IX, 169; - anstellen, doen, een verzoek doen, 15, 72; Fr. avés priiet, IX, 222; met bede, ter bede van (des), op verzoek van, 73, 164, 392, 453; Fr. à le prièrre dou, X, 215, XI, 112.
Bedde(n), bed, 304; uuten bedde schieten, haastig opstaan uit het bed, 477; Fr. quieutis, XI, 35.
Bedeincken (bedeyncken, bedacht), 1° bedenken, 213, 551 en Var.; 2° verdenken, 87.
Bedecken (bedect, bedecht), 1° overdekken: ('t veld) ingenomen door groot getal volk, met legerbenden, 92; Fr. couvert, IX, 55; bedecte hoofden, (ridders) met de helmen op het hoofd, uitgerust; zie gedect; 2° geheim houden, 526; hem bedect houden, zich verscholen houden, 273; al bedect verborgen, steelswijze, met omzichtigheid, 113; Fr. à le couverte, X, 73; met bedectenlichame, weggestoken onder iets, 496.
Bedectelijke (bedecktelike(n), bedectelike), in het geniep, 4, 10, 229; Fr. couvertement, IX, 160, 164.
Bederven, verwoesten; te gronde -, gansch vernielen, 156; Fr. pardestruire, X, 208.
Bedevairt (bedvairten); bedevairt sijn, in bedvairden trecken, een bedevaart doen; zie pelgrymaedse, 12, 484, 485; Fr. pèlerinage, IX, 166.
(Bedieren), bedierde, duurder worden, opslaan in prijs (levensmiddelen), 41; Fr. rencierie, IX, 190.
Bedinge(n), gebed: - an Gode, 321.
Bedraeyt sijn, - werden, verlegen zijn, - wolden, er mede inzitten, 142, 270, 281; Fr. fu foursené, X, 147; estoient en celle abusion, XI, 10; ne savoient au quel entendre, XI, 18.
Bedriegen, ghij bedriecht, bedrog(h)en, 6, 241; hem voor bedroghen houden, zien dat men zich bedrogen heeft, teleurgesteld zijn, 416; Fr. se tint pour deceux, XI, 131.
Bedrijf (bedrieve, bedrive), 1° grondgebied, 80, 130, 151, 241; Fr. le païs, IX, 227; marce, X, 230; in den -, in den omtrek, 136; 2° heerschappij: in horen bedrive hebben, in hunne macht hebben, 222; Fr. estoient signenr de, X, 260.
Bedriven (bedreven), 1° handelen, verrichten, iets uitvoeren, 59, 144, 194, 349; Fr. avoit esploitiés, IX, 204; ene ondaedt-, eene misdaad bedrijven, 119; 2° niet -, niets tot stand brengen, niet slagen in, 82; Fr. il perderoient leur painne, X, 228; zie niewichede.
Bedroeft sijn, medelijden hebben, 152; Fr. ont grant compation, X, 204.
Bedroeven, hem -, 516; Fr. se doloient, XI, 284.

Bedstede: quade -, slecht, armoedig bed, 183; Fr. povre litteron, X, 231.
Bedstro, strooi in eene bedsponde, 184.
Beduchten (beducht), bevreesd, bekommerd zijn, 95, 474, 518; Fr. se doubtèrent, X, 58.
Bedvairde(n), zie bedevairt, 484.
Bedwanck: bij -, tegen wil en dank, 152; Fr. par contraire, X, 205.
Bedwingen (bedwijngen), 495, 545.
Beelt (beelde, beeldt), heiligenbeeld, 436, 437; Fr. l'image, XI, 151.
Beest(en), beest, 257, 303.
Beest(en) voor best, besten, zie vorm.
(Begaden), begaet werden, mishandelen, 350; Fr. fu mallement menée, XI, 70.
Begaen (begangen, beginc, beghingen, beg(h)angen, 1° verwerven, genieten (danc), 60; Fr. acquit grant

grace, IX, 211; (eer). eer verwerven, 174; Fr. li honneurs fu leur, X, 223; (-schade), 207, ondergaan; Fr. avoient plus d'onneur que de blasme, X, 249; 2° beghangen sijn omme iets, verwonderd zijn over iets, 496; Fr. furent grandement esbahi, XI, 235; zie verslaen; 3° laten begaen of begangen, zijn wil laten volbrengen, laten betijen, 14, 144, 333, 335; Fr. on m'en euist laissiét couvenir. IX, 168, X, 149; lessa venir, XI, 57.

Begeerte, verlangen: grote -, vurig verlangen, 31, 62, 83; Fr. supplierent de si grant affection, IX, 182.

Begeren (ic beghere; begeerde(n), begheerden, begeert), 1° verzoeken, smeeken, 64, 537, 538; Fr. leur requis, IX, 214; estoit requis, IX, 215; ont suppliet, XI, 299; 2° verlangen: - te wesen, aldaar verlangen te zijn, gaarne ergens wezen, 522; als subst. gebruikt: 1° verzoek, 39; 2° verlangen, wensch, 7, 38, 397, 522: grote - hebben, vurig verlangen, 522.

Begeven (begaven), 1° verlaten, 427, 509, 513; Fr. laissoient tout, XI, 140; 2° enen - van, iem. eénc plaats, een ambt ontnemen, afdanken, 319; Fr. je les defalloie d'ordennance et de conseil, XI, 46.

Begin: begin sien, bemerken dat een ander 't inzicht heeft iets te beginnen, 39; Fr. veirent le convenant pour, IX, 188.

Beginnen (beginnet, beghinnet, began, begonnen, begonden, begonste, begonsten(t), begonnen), 1, 4, 11, 12, 18, 33, 50, 52, 65, 67, 86, 176, 324, 430; Fr. commenchièrent, IX, 158; des beginnen, aan iets beginnen, iets ondernemen, 4; Fr. il ne parosoit, IX, 160.

Beginse, begin; tot horen -, om te beginnen, vooreerst, 52.

Beginsel (beghintsel), begin: int -, in 't begin, 1, 69, 86, 260, 328; Fr. à che commenchement, X, 51; beginsel van den dagereyt, bij 't aanbreken van den dag, zeer vroeg in den morgen, 51; Fr. du point dou jour, IX, 198.

(Begraven), versterken: begraven huysen, versterkte kasteelen, 512.

Begrip (begrippe, begrijp, begrips), 1° onderneming, 83, 107, 215, 273, 454; Fr. le convenant, XI, 11; stoute ende cloeeke knechte van -, die coenste overdadichste van begrip, de stoutste, ondernemendste mannen, 107, 273, 454; Fr. li plus entreprendans, X, 67; hardi varlets et entreprendant, XI, 180; van hogen begrippe, zeer ondernemend, stoutmoedig, 215; Fr. de haulte emprise, X, 255; 2° verstand, 453: verstandelick van begrippe, zeer verstandig, schrander, vlug van geest, 319.

Begripen (begrijpen, begreep, begrepen(t), begreepen, 1° aanvatten, ondernemen, 216, 428; spreekwoord: ‘so wie nye yet en begreep noch en began, en vojeynde nye yet’, 216; Fr. ‘qui oncques rien n'emprisl, rien n'achieva’, X, 255; 2° eene plaats innemen, bezetten, betrekken, zich vestigen om er te wonen of te vernachten, 46, 179, 180, 288, 438, 467, 529; Fr. si boutèrent, X, 227; se missent as camps, XI, 24; se traissent à leurs hostels, XI, 194; Fr. avoient ja pris le marchiet, XI, 293; il se remisent à conquérir, XI, 152; die duvelye in thooft begripen, door den kwaden geest overvallen worden, 301; Fr. leur estoit le diables entrés en leurs testes, XI, 33; die weer -, were - up, post vatten om zich te verdedigen, 389, 399; een huis voorbehouden om er te verblijven, 465; Fr.

avoit on retenu; 3° vatten, begrijpen, verstaan, 239, 468, 515; 4° in bezit nemen, 392; Fr. à garder, XI, 112; 5° berispen, 247; Fr. dont il fussent: repris, X, 282.
(Behagen), behaechde, bebaichde: 56, 220.
Behalen (behaelt), 232; onminne - up hem, zich ongenegenheid op den hals halen, 506; Fr. il eust en le mautalent don duc, XI, 242; zie onminne; wat gerufts behalen, eenigzins roem verwerven, 253; Fr. il seroient renommés, X, 288.
Behalven, vz., zonder, 134, 177.
Behelpen: 1° behulpzaam zijn, 100; Fr. moult aidables, X, 62; 2° hem - met, gebruik maken van iets ter bescherming, 16; Fr. de francisses de Gaind se voloient aidier, IX, 169.

Behendichede: mit -, met verstand, met slimheid, 37; Fr. par ses soutieux ars, IX, 186.
Beheren, beheerschen (de zee), onder zijne macht hebben, 505; Fr. esmestrier la mer, les alans et les venans entrans ou havene de l'Escluse, XI, 242.
(Behoeden) behoeden (imperf.): beschermen, 15; Fr. qui les gardoient, IX, 168.
Behoeder(e), beschermer: overste - (van Vlaenderen), ruwaert ende -, - ende toesienre: ruwaart, titel van Philips van Altevelde, 229, 239, 241, 246, 354: Fr. regard (regars) de Flandres, X, 267, XI, 73; zie ruwaert.
Behoef (behoeff, behouf), gebruik, dienst, voordeel, 5, 111, 195, 363, 470, 477; Fr. tout che qui ce tenoit pour eux, XI, 199; tot hoiren behoef verloren, verloren wat hun had kunnen dienen, voordeelig zijn, 477; Fr. estoit prise et perdue, XI, 220.
Behoeftich, noodig hebbende, 156; Fr. ces plus diseteurs, X, 207.
(Behoeven), behoef, behoefden: noodig hebben, 17, 21, 28, 83.
Behoiren (behoirde), behooren, 58; als dat behoirde, zooals 't behoorde, 37.
Behoudelijken, voorz., zonder, behoudens, mits, uitgenomen, 72, 75, 158; Fr. salve, IX, 221; réservé, IX, 223; excepté, X, 209.
Behouden (behilt, behilden), 1° bewaren, 10, 70; hem 't lijf -, hem redden, 137; Fr. ne l'euist sauvé, X, 143; 2° tegenhouden, beschermen, 70; Fr. soustint et garda, IX, 219; 3° winnen, zegespralen: tvelt -, overwinnen, overmeesteren, 168, 384, 479; Fr. obtinrent la place, XI, 106; la place nous demeure, X, 218; 4° volhouden, 370.
Behouden, voorz., behoudens, mits, 318, 375; Fr. salve, XI, 46, 98; zie wort.
Behouden, bijw., ongedeerd, 52.
Behoudenisse, behoud, instandhouding, 15; in -, ter verdediging, 152.
Behulpelijken, behulpzaam, 321.
Behulpich, behulpzaam, 97.
Behulpsamich: luden die niet - sijn, ouderlingen die zich zelve niet meer kunnen verhelpen, 205; Fr. les auchiennes gens, X, 248.
Beyde, zoowel - als, 46.
Beyden, wachten, 38, 224; Fr. se nous atendons, IX, 188.
Beyerse, van Beieren, 482.
Beyten, op valkenjacht gaan, 2.
Bejach, het streven naar -, 85; Fr. par le pourcach, IX, 231.
Bekennen (bekennede(n), bekennet), 1° weten, 2, 53, 74, 125; Fr. cognoistre, IX, 159; cogneus, X, 82; 2° eikennen, 19, 57, 72; Fr. reconnoistre, IX, 203; 3° herkennen, 321, 327; Fr. veoir l'un l'antre, XI, 53; 4° hem -, zich erkennen, 82.
Beckenele(n), ijzeren kap onder den helm en de helm zelf, 330; zie huyfde, yzerhoet, pothuyfde.
(Bekeren) bekeerden; veranderen: - an enen, tot iemands opinie of partij overgaan, 197; Fr. se tournoit avec ceulx de Gand, X, 241.
Beclachte(n), grief, 74.
Beclagen (beclaecht, beclaechden, beclaicht), 1° bejammeren, 3, 51; 2° hem -, klagen, 18, 62; Fr. se plaindoient, IX, 171; te - sijn, 193; Fr. faisoit à plaindre, X, 238.

Beclager(s), iem. die medelijden heeft, die iemands dood betreurt, 441.
Beclymmen (beclam), de muren eener stad -, 422, 423, 452, 475; Fr. eskieller, eschieller, XI, 137, 218.
Becoelen, bedaren, 115; Fr. ne nous refroidons point, X, 74.
Becomen (bequaem): wael -, welgevallig zijn, 20, 67, 407; Fr. il ne fuist pas bien haitiés, XI, 124, 125.
Becommeren; hem mede -: zich om iets bekommeren, 154.
Becorten, er kort spel mede maken, 't gevecht beginnen, 529.
Becopen: duyer -, 384; zie duyer.
Becraftigen (becraftich), overweldigen, overmeesteren, 387, 495.

Beladen sijn om iets, noodig hebben 122; Fr. il faut, X, 80; met iets, dairinne beladen sijn, met iets bekommerd zijn, 302, 503; Fr. furent tout effaré, XI, 34; fut tous esbahi, XI, 241.
Belast adj., verlegen: een die belastte, een der personen, die het meest in gevaar en verlegenheid verkeren, 185.
Belasten (belast), 1° beschuldigen van, 8, 188, 503; Fr. accusés, X, 235; encoupet de, XI, 240; et c'estoit contre li du tout, IX, 163; 2° belast werden, verlegen worden, 50; Fr. commencha à esbahir, XI, 244.
Belech (belegge, belegh, beleghs, belegges, belegghe, beligg(h)e), beleg eener stad, omsingeling, 53, 57, 58, 85, 100, 134, 136, 197, 204, 221, 348, 349, 396, 399, 411, 422, 501, 503, 507; Fr. siège, IX, 200; zie besit.
Beleden (beleedt, belede, beleyde), 1° aanleggen, aan boord leggen, 3; 2° besturen, 42, 96, 302, 502; 3° leiden, 442.
Beleder (belederes, belederen, beleyder(s)), aanvoerder, bevelhebber, 99, 107, 110, 151, 278, 295, 379, 549; Fr. menères et conduissières, X, 61; qui menoient, X, 68; conduisières, XI, 15; menères, meneur, X, 203; XI, 29; qui les conduisoient, XI, 102.
Beleedsluden, aanvoerders, 90; Fr. les conduisoient, X, 54.
Beleefde, oude -, lang geleefd hebbende, oud, dus ervaren, 256.
Beleet, bevel; tbeleet hebben van, bevel voeren over, 265; Fr. mener et conduire, XI, 5.
Belegen, voor beleggen, z.a. 98.
Belegge, zie belech.
Beleggen (beliggen, belegen, beleyde, belach, belagen, belegen), belegeren, omsingelen, 45, 46, 53, 55, 58, 84, 94, 97, 98, 134, 214, 221, 338, 391, 497, 502; Fr. avoient environnée, IX, 200; assegier, IX, 231; gissoient en grant peril, IX, 204; mettre le siège devant, X, 141, XI, 111; aroient le siège, XI, 239; infinitief als substantief gebruikt: het beleg, 298; zie belech.
Beleyder, zie beleder, 110, 151.
(Believen) belieft: dit belieft wesende, als dit toegestemd zal zijn, 7; Fr. quant je l'arai, IX, 163.
Beligge; zie belech, 85.
Beliggen, belegeren, 46; Fr. asegier, IX, 194; zie beleggen.
Belofte(n) (beloifte), belofte, 211; tlant van beloften, 172; Fr. tère de promision, X, 222.
Beloken Paesdach, - Paeschen, 157, 158, 464; Fr. à la Close Pasque, X, 208; zie Paesdach.
Belopen (beliep(en), belopen), 1° aanvallen, 254; als subst., 202; 2° overvallen, 32, 49, 92, 136, 231; Fr. sousprendre, IX, 197; fuissent souspris, X, 56; atrapèrent, X, 270; - (slaap, nacht), 281, 284.
Belove, vertrouwen: in geen gueden - af sijn, daar niet veel betrouwen in hebben, 20; Fr. ne se contente mies bien, IX, 172-173.
Beloven (beleefde, beloift), 20, 22, 88, 492; Fr. proumettent et ont proumis, IX, 172.
Beluysteren (enich oirloge of twijdrachte), onderduims bewerken, opstoken, 533; Fr. ne traiteroit ne procur(r)oit nulle guerre, XI, 296; zie lusteringe.

Benauwen, in het nauw brengen, 20; Fr. pour nous tenir en dangier, IX, 172.
Bene(n), been (lidmaat), 254; ten halven - (toe), tot aan de knieën, 285, 296; Fr. en mi le gambe, XI, 20, 29.
'Benedicite', latijnsch tusschenwerpsel, aan 't begin van den zin waarin iemand eene verwondering uitdrukt: God zegene mij! wel hoe! 250, 414; Fr. ha! XI, 129 (ook Folio 85 ontmoet).
Benedictyne(n), geestelijke van 't orde der Benediktijnen, 351.
Benemen (benamen, benomen), 1° beletten, verhinderen uit te voeren, 13, 69, 97, 275, 457, 476; Fr. euissent bien esploitiet, IX, 219; constraindre, X, 601; 2° ontnemen, 82, 352.
(Benoemen), benoemd (benoemt), 1° vermelden, 145; 2° vaststellen; op enen - dach, op enen bepaalden dag, 150, 157.

Beoirlogen (beoirloghen), oorlog voeren, 76, 115, 363; Fr. ferait guerre, IX, 224.
Bequame(n): wel gepast, behoorlijk: met goeden - woirden, in behoorlijke bewoordingen, 523; Fr. par bel langage, XI, 288.
Beraet, 1° vertraging: sonder -, plotseling, dadelijk, 279; 2° overweging, 229; Fr. demande à avoir conseil, X, 268.
Beraden (beriedt, berieden, beraden); hem - met, beraadslagen met iemand, iem. raadplegen, 43, 112, 160; Fr. eurent conseil, IX, 192; aiiés avis, X, 210; demanda conseil à, X, 72; beraden sijn, een besluit nemen, 16.
Berch (bergen), berg, 206; Fr. mont, X, 248; oneffen -, heuvels, 265.
(Bereden) bereet: aankleeden, gereed maken voor een bepaalde gelegenheid, opschikken, 488; Fr. le jone dame fu parée et ordonnée, XI, 228.
Bereet (bereedt), 1° gereed, 47; gekleed, toegerust, 365, 369, 380, 510.
Bergen (berge dy, bergh u, barch, berchden, berghden, gebercht), redden, 180, 182, 289; Fr. à sauver le leur, X, 24; hem -, tlijf -, 1° zich uit de voeten maken, zich redden, 109, 183, 331, 385, 427, 428; Fr. sauve-moi, X, 231; où pour eux mettre à sauveté, XI, 56; hem - die bijbringen mochte, zich redden die kon, 427: Fr. si se sauvoit qui sauver se pooit, XI, 140; 2° zich verschuilen, vluchten, 91, 135; Fr. s'enfuioient, qui mieux mieux, X, 55.
Bereyden (bereyde, bereyt), 1° gereed maken, bereiden (maaltijd), 498; 2° uitdosschen, 496; zie toebereiden; 3° hem -, zich gereed maken, zich voorbereiden, 419; zich gereed maken ten oorloge, 46, 320; Fr. s'aparillièrent, XI, 48.
Beryden (bereden), 1° die wege -, regelen, welke wegen men zal inslaan; 264; Fr. ordonneront des chemins pour passer, XI, 5; 2° battailgen -, de krijgsorde regelen, de gelederen samenstellen, hunne plaatsen aanwijzen, 266; Fr. mettre en aroi, XI, 6; 30 - ende besien, te paard overzien, 323; Fr. descouvrir les batailles, XI, 45.
Berimynge, bevlijtiging 161; Fr. effort, X, 63.
(Berispen) berijspt: 456; Fr. blasmés, XI, 182.
Bermherticheit, 172; zie barmharticheit.
Bernen (bairnen, barnt, bernden, bairnde, barnden, gebernt, bernende), in brand steken, 29, 33, 34, 58, 80, 103, 208, 291; Fr. ordoir, X, 65.
Beroeren (beroerde, beroert), 1° aandrijven, opsteken, 43; Fr. esmeurent, IX, 192; 2° opwekken, 250; Fr. et conjoï grandement, X, 286; 3° hem - van, bewegen, aangedaan worden, 531; ne vous mouvés de cose que vous oes ou vées, X, 294.
Beroeringe, 1° oproer, 24; Fr. esmeutin, IX, 175; 2° dubbelzinnigheid, 544; Fr. obscurités, XI, 306.
Beroerte, 1° de op touw gezette zaak, de ingang gestoken kwestie, 520; Fr. li mouvement, XI, 286; 2° oproer (maken), 13, 17, 40, 75, 189, 502; Fr. il esmurent, IX, 223; esmeut melée (ne debas), X, 235; zie lusteringe en rumoer.
(Beroken) beroict: berookt, 183; Fr. enfumée, X, 231.
(Beroven) beroifde, beroift, plunderen, 33, 102, 187; Fr. despoulliet, IX, 183, 184.

Bertoen(en), bertoense heren, personen van Bretanje, 271, 291; Fr. li Breton, XI, 11, 26; zie Lijst van persoonsnamen.
(Berouwen) berouwede, 76, 243.
Berryen(s), inwoner van Berry, 277; Fr. Berruiers, X, 14.
Beruft, berucht, 87.
(Bezaeien), bezaeyt met (fig.) bezet, vol met, 451.
Bescadigen (beschadigen), schade veroorzaken, 186, 189, 363, 365; Fr. faire dommage, X, 233.
Bescaemt, 1° beschaamd (zijn), 415; Fr. tous honteux, XI, 131; 2° bescaemt werden, berispt worden, 313; Fr. les avoit blastengiet, XI, 42.
Besceydelijken, duidelijk, 313.

Besceyt (besceydt, bescheyt), 1° inlichting, antwoord, 141, 175, 524; 2° recht en reden, 42; Fr. avoit raison de, IX, 191.
(Bescicken) beschicten, beschict: 1° regelen, 435; 2° aanwijzen, 89; Fr. ordonné, X, 53.
(Bescouden), bescoit; verbranden, in brand steken, 293.
Bescriven (bescryven, bescreven), opstellen, 58, 83; bescreven antwoirde, schriftelijk antwoord, 236; Fr. rescripsiés response, X, 274.
Bsscudden,beschetmen, verdedigen, 186, 374; Fr. il deffenderoient, XI, 97; hem selven -, zich redden, 509; Fr. pour eux sauver, XI, 244.
Besetten (beset, beseten), 1° beslag leggen op (fig): met minnen in hoir herten beseten werden, liefde krijgen voor, 353; 20 vastzetten, gevangen houden, 537; 3° bezetten met, bewaken, 258; Fr. garder, X, 292.
Besich maken, werk geven, veel te doen geven: enen alle sine handen ende voete -, zeer veel werk geven, iem. zeer druk en lastig werk veroorzaken op alle manieren, 263; Fr. il nous donnoit grant empechement, XI, 4.
Besyen (bezaghe), bezien, in oogenschouw nemen (met vijandelijke bedoelingen of niet), 88, 175, 321; Fr. venir veoir, X, 52.
Besigen, gebruiken, 174.
Besijden (bezijden), voorz., nevens, 39, 113, 328; Fr. d'alés, IX, 189.
Besijden, bijw. achter af: - spreken, op zijde, in 't geheim spreken, in 't geniep opstoken, 17; Fr. boutoit parolles de costé, IX, 170.
Besingelen (besingulen, besingelt), omsingelen, insluiten, 91, 92, 181, 284, 403; Fr. avoient enclos, X, 55; zie beleggen.
Besit (besitte), 1° beleg, 47, 79, 97, 100, 115, 138, 148, 233, 246, 251, 394, 397, 403, 406, 410, 411, 502, 506; Fr. li sièges, IX, 195; zie belech; 2° bezit, 78; Fr. en possession, IX, 225.
(Besitten) besat, 227.
Besittere, eigenaar, 443.
Beslaen (besloegen, beslagen), 1° eene plaats innemen, met volk bezetten, 180, 234; 2° beslaan: (met ijzeren banden) omringen, 174; Fr. bendées de fer, X, 224.
(Beslapen) beslapen, deelw., bij iemand slapen, 513.
Besloten, overdekt en toegesloten, 497; Fr. (cars) couvert, XI, 236; beslotene stede; zie besluyten.
Besluyten (besloot, besloten), 1° insluiten; omsingelen, 91, 133, 167, 326; Fr. seroient enclos, X, 134; besloten(e) steden, *a*) met muren omringde, versterkte steden, 100, 151, 390; Fr. bien fremée, X, 62; ens es bonnes villes, X, 203; *b*) in verzekerde plaats, in veiligheid, 304; Fr. en sauf lieu, XI, 35; 2° hem -, zich opsluiten, zich verschuilen, 162, 174; Fr. s'encloi en une chambre, X, 213; s'[encloirent], X, 224, zie brieft.
Besluytinge(n), omsluiting, 314.
Besocht, beproefd, ervaren, dapper, 283, 321; Fr. vaillant gent d'armes, XI, 19; vaillant chevalier et usét d'armes, XI, 48.

Besoec (bezoeck), 1° aanval; een - doen, aanvallen; zie bezoekinge, 49; Fr. livrer un assault, IX, 197; 2° het bezoeken van eene heilige plaats, 437; Fr. fu fort visitée, XI, 151.
Besoeken (bezoeken, bezochten, besocht, besoicht), 1° aanvallen, 399, 401; 2° beproeven, 217, 271; Fr. esprouver; zie ook verzoeken.
Bezoekinge, vijandelijke aanval; zie besoec, 47; Fr. assaulx, IX, 195.
(Besorgen), bezorgde, besorghden, bezorghende, besorght, bezorght, 1° voorzien van, 99, 227, 298; Fr. pourveu de, X, 61, XI, 31; 2° bevreesd zijn voor iets, 87, 270; Fr. se doubtèrent, X, 52; ene bezorghende zake, zaak, toestand, die vrees, bezorgdheid verwekt, 485; sans nul seur estat, XI, 228.
Bespreken, spreken over iets, 354, Fr. il en aroient avis, XI, 73.
Bespringen (besprongen), aanvallen, 88, 103; Fr. assaillir, X, 52.

Besprock, beknibbeling; - hebben af iets, over iets beknibbeld worden, 493.
Bestaden (bestaet, deelw.), 1° geven; - in huwelijke(n), uithuwelijken, 460, 479; Fr. fussent assené, XI, 188; fust assegnés et mariés, XI, 223; 2° gebruik maken van: uwe eenwille -, in uwe koppigheid volharden, 417.
Bestaen (bestonden, bestaet), 1° ondernemen, uitvoeren, doen, 411, 417, 514; Fr. avoit empris, XI, 127; ne se pooit faire, XI, 282; 2° durven doen, wagen, 52, 148, 284; Fr. s'aventuroient, X, 199.
Bestant (bestandf, bestande), wapenstilstand, 353, 366, 373, 433, 439, 440, 442-444, 451, 452, 455, 456, 470, 501, 533; Fr. trieves, XI, 91; trieuwes, XI, 156.
Beste, adj. het beste, 168.
Beste, bijw.: wie beste mochte, het spoedigst mogelijk kon, 91; Fr. qui mieux mieux, X, 53; zie bet en beter.
Beste(n), zelfst. naamw., 1° die -, de aanzienlijkste personen, 65, 76, Fr. les plus notables, IX, 216, vgl. die quaden; 2° voordeel: tot horen besten openhebben, (eene stad, eene streek) voor hunne aankoopen, hunnen handel en levensvoorraad kunnen of mogen bezoeken, 222; Fr. avoit ouvert et aparilliet les païs de, X, 260.
Besterfte, erfenis; bij - n, door nalatenschap, 227.
(Besterven) bestorven, bij sterfgeval toekomen aan iem., 227; pour ahireter, X, 265.
Bestgespraeckste, welsprekend, die eene taal zeer goed kan spreken, 441.
Bestoken (bestooct), aanvallen, bestoken, 18, 260, 329, 381; Fr. assaillir, IX, 171. Zie toestokinge.
Bestormen, 49; als subst.: dat bestormen, 45; Fr. livrer un assault, IX, 197.
Bestorminge(n), 51, 401.
Bestorven luden, te niet gegane, wanhopige personen, 337.
Bestrijden (bestreden), 1° aanvallen, 45; 2° strijden tegen, bestrijden, 171, 262.
Bezweren, met eenen eed bezweren, 83.
Bet: te bet, des te beter, 9; bet neen dan ja, eerder neen dan ja, 178; zie beter.
Betalen (betaelen, betailden, betaeldt, betailt), 1° betalen (met geld), 225, 300, 301, 341; 2° bekoopen, ontgelden, 338; met ons betalen, ons opofferen, 143, 428.
Betalinge, uitkeering, 229.
Betamelijken, bijw., volgens de overeenkomst, 175.
Beteykenen, doen kennen, 444; Fr. segnefier, XI, 157.
Beter, beter, 293; beter - dan, veeleer - dan, 222; Fr. trop plus-que, X, 258; hoe eer hoe beter, hoe eerder, hoe liever, 298; te beter of te quader, te beter of te slechter, 318; zie bet.
Beteren (betert, gebetert), 1° verbeteren: God betert, God moge het verbeteren, 18; 2° schadeloosstellen, 28, 34; gebetert hebben, genoegdoening verkrijgen voor aangedaan onrecht, 26, 46, 76, 138; Fr. amender, IX, 184; leur fust amendé, IX, 215; IX, 223; 3° wreken, 554; brueke beteren, aangedaan onrecht goedmaken, 29; zie brueke.

Beteringe, schadeloosstelling, 31, 76, 543; Fr. amende, IX, 182.
Betercoip, goedkooper, 53.
(Betichtigen), betichtigt: beschuldigen, 29, 78, 123.
Betichtinge(n), beschuldiging, 542; Fr. oprobes, XI, 304.
Betooch, bewijs; - thonen, bewijzen leveren, 463; Fr. esclarchi et prouvé, XI, 190.
Betruwen, subst., betrouwen, 48; Fr. fiance, IX, 196; betruwen ende gelove, vertrouwen op een anderen, geloof, 86; Fr. grant fiance, X, 51.
(Betruwen), betruwede, betruwden: betrouwen, 111, 493; Fr. grant fiance en lui avoient, X, 71.
Bettaelge(n), zie battaelge, 254.
(Betuigen), betuyghde, 304.
Bevallen = beval hem, 9; zie bevelen.
Bevallen (bevyel), 1° vallen, 19, 233; 2° behagen, 489.

Bevechten (bevochten), aanvallen, 108, 266; Fr. assaillir, X, 68.
Beveel, bevel, 231, 369.
Beveynsd, geveinsd, niet rechtzinnig, 31; Fr. par voie de disimulacion, IX, 182.
Beveynsdeliken, geveinsd, valschelijk, 223.
(Bevelen), beval(t), bevalen, bevallen, bevale, bevolen (imperf.), bevolen; 1° aanbevelen, 236: hem -, zich aanbevelen: hemselven - in de handen Goids, zich in Gods genade aanbevelen, 408; sijt Gode bevolen, dat God u bescherme, 236; Fr. nostres Sires vous voelle garder, X, 274; 2° bevelen, bevel geven, last geven iets te doen, 23, 39, 488; Fr. qui l'avoient à gouverner, IX, 189; 3° toevertrouwen: enen enen dienst -, iemand met een ambt gelasten, een ambt aan iem. toevertrouwen, 9; Fr. i mist (à cet office), IX, 164.
Bevelinge, bevel, 352; zie commissie.
Bevoelen, 1° ondervinden, gewaar worden, er door lijden, 516; Fr. s'en sentoient, XI, 284; 2° hem -, zich gevoelen, zich meenen, 142; Fr. se sentoit, X, 147.
Bewaeren, zie bewaren.
Bewairer(s), bewaker (eener stadspoort), 38, zie poirtbewairder.
Bewairnisse, hoede, 200, 202; Fr. la garde, X, 245.
Beware (bewaire(s)), 1° bestuurder, regent (van een land), 458; 2° bewaarder, 252; Fr. gardien, X, 287.
Bewaren, (bewaeren, bewaere, bewairde(n), bewairt), bewaken, 15, 16, 38, 109, 252, 357, 493; Fr. gardoit, X, 69; spreekwoord: ‘hij bewairt wael die sijn lijf bewairt’, 357; Fr. ‘qui ne garde le corps, il ne garde riens’, XI, 84; 2° volbrengen, waarnemen; sinen -, 61, 82; Fr. administres leur office, IX, 212; venist servir de sa chastelerie, IX, 229; 3° bewaren, beschermen, 12, 43, 188, 264, 266; Fr. Dieus gart, IX, 166; garder l'honneur et les francisses, IX, 192; - voir, onder goede hoede bewaren, bergen tegen (de vijanden), in verzekerheid brengen tegen, 257; Fr. mettoient à sauveté, X, 291.
Bewaringe, het bewaken eener stad, wacht, 44.
Bewijsen (bewijst, bewees, bewese, bewezen, bewijsden, bewijsende, bewijst), 1° toonen, 62; Fr. m'ont monstré, IX, 213; hem -, zich toonen, zich aanstellen, 64; 2° dienst bewijzen, ter hulp komen, 97; hem - in, zich moeite geven om iels te doen, er zich op toeleggen, 6, 7, 155; Fr. j'en esploiterai, X, 206; vous vo[u]s en volés aquiter, IX, 162; 3° hem oitmoedelijken tegen enen -, zich voor iemand verootmoedigen, 64; Fr. se humelièrent envers lui, IX, 214.
Bewinden (bewint(es) = bewint des, bewont, bewonde(n)), wagen, 114, 201, 343; hem -, zich bemoeien met iets, durven, zich verstouten, wagen, 69, 128, 129, 154, 195, 201, 209, 322, 343; Fr. se fuissent ensonniet, IX, 219; ensongnier, X, 84.
Bewint (tbewint), 1° bevel, gezag over iets, 473; 2° bewind, bestuur (eener stad), 457; Fr. le gouvernement de Gant XI, 183.
(Bewonen) bewoenden, 48.
Bidden (ic bids u, bidde, biddic(k), bidt, badt, baden, biddende, gebeden), 1° verzoeken, vragen, 13, 67, 80, 106, 223, 229, 274, 310, 319, 521, 553; Gode -

dat, God om genade smeeken te, 321; 2° uitnoodigen, 375; 3° bedelen, 149; Fr. mendier, X, 202.
Biddick: bid ik, 553, zie bidden.
Biechten (gebiecht), 167.
Bieden (ghij biedt, boot, boit, boodt), 1° aanbieden, 110, 412, 531; Fr. vous nos offrés, XI, 295; enen geluk bieden, iemand gelukwenschen, 334; Fr. conjoir, XI, 58; 2° bieden: weer -, tegenstand bieden, zich verdedigen, 91; Fr. se missent à deffense, X, 55.
bij, dichtbij: bij ende na enen - liggen, zich dicht bij iemand bevinden, 311.
Bijbrengen (bijbringen, bijbring(h)t, bijgebracht), 1° aanbrengen (nieuws) mededeelen, overbrengen, doen verstaan, 217, 274, 396, 466; Fr. enfourmés, XI, 115; on li avoit fait et donné à entendre, XI, 192; 2° het aan boord leggen, er aan

verhelpen, ten uitvoer brengen, kunnen doen, 54, 126, 163, 397, 427; Fr. se elle peuist, IX, 201; se il pooit, XI, 116; mochte hijt bijbringen, zoo hij kon, zoo mogelijk, 404; 3° hem -, er in slagen, 5; Fr. s'en vint à, IX, 161.
Bijkans (bijkant), bijna, 79, 516.
Bijcomen (bijquam, bijquamen), bijkomen, naderen, 49, 175, 192, 407; als subst. gebruikt: het naderen: in -, als zij bij hem kwamen, 30.
Bijl (bijlen), 330; vgl. hamer.
Bijnae (bijnaes), bijna, 102, 124, 476; van bijnae, van dicht bij, 388.
Bijsonder, bijzonderlijk, vooral, 8, 37, 39, 60; Fr. especiaulment, IX, 163; voire, IX, 211.
Bijstaen (bijstonden, bijgestaen), helpen, 7, 329, 343; Fr. aidier, IX, 162.
Bijstandich, behulpzaam, 512, 518.
Bijstant (bijstandt), 10, 212, 230, 371.
Bijwilen, somwijlen, 127.
Binden, voorz., binnen, gedurende: - tsyars, 114; Fr. en l'anée, X, 74, zie binnen.
(Binden) bonden, gebonden, 1° binden, 186; 2° aanvestigen: te passe -, behoorlijk aanbinden, toegespen (wapenrusting), 277; Fr. bouclèrent comme il appartient, XI, 15.
Bindere (van een valk), de sconste - an vogelen, een volk die buitengewoon goed de vogels vasthoudt, 217; zie slagere.
Binnen, bijw., 1° van binnen, in de stad, tegenover van buyten, 190; enen te binnen sijn, verzekerd zijn, gerust zijn, 284; Fr. n'estoit point trop aseuré, XI, 19; zie billen, bijw.
Binnen, vz. sedert 263; Fr. puis, XI, 4, zie binden.
(Binnencomen) binnenquam, 1° binnenkomen, 68; 2° (tijding) in de stad gekend worden, 120.
(Binnentien) binnentogen, (in eene stad) binnentrekken, 47; Fr. se boutèrent à, IX. 195.
Bisdom (bisdomme), 152, 157, 362, 539.
Bisscop (biscop, biscoppen, biscopen), 152, 157, 164, 226, 235, 242, 243, 351, 356, 360, 361, 363-368, 370, 371, 373-379, 380-382, 384, 387, 390, 391, 395-397, 404, 409, 411, 412, 417, 438, 440, 450, 465, 467, 468, 498, 513, 534; Fr. li evesques, X, 204, e.e.; monsigneur l'evesque, X, 215.
Biste: du -, gij zijt, 242, zie sijn.
(Biten) gebeten, in spreekwoord: ‘al sijt ghij gebeten, ghij en sijt niet gegheten’, ofschoon gij schade geleden hebt, alles is niet verloren, verlies geen moed, 346.
Blaeu (kleur), 316: van half geel ende half blaeu (in kleederdracht), met onderling geele en blauwe strepen; Fr. cotes faissies de gaune et de bleu, XI, 44.
(Blakeeren) blakeerden, in brand steken, 83; Fr. ardoient, IX, 230.
(Blakeren) blakerden, blakerende, (baniere) wapperen, 277, 420; Fr. ventelans, XI, 15.
Blanc, adj, wit; al - te harnasse, in schitterende wapenrusting en met de blinkende zwaarden uit de scheede, 39; Fr. armés au cler, 189.
Blanc, subst. benaming van eene munt, 429, 431; Fr. ung blanc de France, XI, 147.

Blasen (blies, bliess): die hoornen (den hoirne) -: een sein geven met den hoorn, 415, 493; Fr. corner, XI, 131; - ten eten, 195; Fr. sonner et corner ses diners et souppers, X, 240; corner et recorner, XI, 131.
Blijde, subst., oorlogstuig om steenen te slingeren, 206. Zie ram en zueghe.
Blijde (blijdste, blijtste), adj., 68, 551 en var.
Blijdelijken, met blijdschap, 214, 227, 299; Fr. moult liement, X, 253, 264.
(Bliken) bleec, bleeck, bleech, blijken, schijnen, gemakkelijk om zien zijn, 3, 194, 308; Fr. il aparut, IX, 160.
Blicken, glinsteren (in de zon), 327, 413.
Blint (blinden): al siende - wesen, niet willen zien, gebaren niet te zien, 194; Fr. clignier leurs ieuk, X, 239;

blinden oghen uutsteken, de oogen uitsteken, blind maken, blind maken, 475; Fr. crever les yoelx, XI, 219.
Bliscappe (blijscap, blijscappe, blyscappe, blysscappe), vreugde, 87, 96, 187, 197; Fr. a grant joie, X, 51; moult joieusement, X, 59; blyscap! blyscap! vreugdekreet: hoezee! hoezee! 'Noël, Noël, dat beteykent in onser duytscher tale: Blyscap!' 489; Fr. noces, XI, 230.
Bliven (blijven blijfdy, blijffdy, bleef, bleven, gebleven), blijven, 5, 118, 206, 211, 305, 344, 551; Fr. vous demor[r]és, XI, 36; laten bliven, 1° gerust laten, er niet van spreken, 185; Fr. nous lairrons, X, 233; 2° laten liggen, 424; te live bliven, in leven blijven, gered worden, 45, zie lijf; doit bliven, gedood worden, 5; Fr. estoient mort, IX, 161; onversaecht bliven, onbevreesd zijn, 527; Fr. ne furent pas esbahi, XI, 292; in hoire opynien bliven, in zijne zienswijze berusten, 83; thuys blivende houden, doen thuis blijven, 85; Fr. ratinrent, IX, 231; dairbijblijven, bij iets blijven, niet veranderen van gedachte, 377; Fr. l'acordèrent, XI, 100.
Bloede: te leveren met onsen -, met lijf en goed leveren, 509.
Bloedig(e): een - man, een wreedaardig man, 127; Fr. le cruel et le hauster, X, 83.
Bloeme (blome), het puik: - van den heere, van alle (uut) die ridderscappen, 217, 279, 283, 310, 325, 338; Fr. la fleur de la chevalerie, 256; fleur de nostre armée, XI, 16, 17.
Bloetstortinge, moorderij, 135; Fr. ochision, X, 142.
Bloot (bloit, blote, bloeten), adj., 1° bloot, 35, 287, 312; met bloeten hoofden, blootshoofds, 534; Fr. à [nus] chiefs, XI, 297; l'espée en le main, IX, 185, zie tïen; 2° zonder wapens, ongewapend, 528; bloit laten, ontbloot laten, laten zonder -, 189; bloot sijn, alleen zijn, 528.
Blootshoofts, 160, 167; Fr. nu chief, X, 210.
Bode(n), 139, 159, 231; Fr. messages, X, 146; messagie, X, 269.
Bodem (van een vat), 174; Fr. sur le fons, X, 223.
Boedel; in ene gemene boedel sitten met hemluden, in een land zijn dat men met deze personen als algemeen bezit mag aanzien, 387.
Boeve, slechte kerel, geboefte, gespuis, 436, 550.
Boge(n), boog, 276, 374.
Bogen, imperf. van buygen, 61, z.a.
Boitscap (boitscappe), 67, 122; zie bootscap.
Boitscapt, zie boodtscappen, 294.
(Bolwerken), gebolwerct, verschansen, 48, 308, 399, 400, 512.
Bombairde, oorlogstuig om steenen te slingeren, 206, 207; Fr. une bombarde, X, 248. Zie Blijde, Ram, Zueghe en Vogelare.
Bome(n), 204, 403; Fr. gros et grans mairiens, X, 247.
Bommelgat(en), (van den kerktoren) galmgaten, 110; Fr. fenestres dou cloquier, X, 70.
Bond (bont, bonden), bundel (houts of rijs), 403, 429, 431; Fr. binden an bonden, in bundels binden, 403; Fr. fagoter, XI, 121. Zie bondhout.
bonthout, bundel houts, 403; Fr. fagos, XI, 121, zie bond.
Bontwerck, 196, zie laken.

Boochschote, up ene - weechs, een boogschot ver, 323; Fr. à mains de une traitie d'arck, XI, 49.

Boos (bose), 1° boos, kwaadaardig, 35; Fr. malle gens, IX, 185; 2° slecht; - felle wech, zeer slechte, gevaarlijke weg, 261.

Bootscap (bootscappe, boodtscappe, boitscap(pe)), 1° zending, opdracht: - doen, een opgelegde plicht volbrengen, 35, 140, 227, 229, 232, 242, 306, 373, 383, 391, 396; Fr. requestes, X, 146; des - sijn, het daarop aankomen, 67; Fr. c'estoit pour cheli cause, IX, 217; 3° tijding, 122.

Bootscappen (boodtscappen, boitscapt), aankondigen, inlichten, 227, 294, 439.

Borge(n), gijzelaar, 62; Fr. bons estages, IX, 191; zie gyselair en gysele.
Borgen, redden; verder: bergen, 255; Fr. se sauver, X, 290.
Borst (lichaamsdeel), 287, 328.
Bort (bordt: up(t) - brengen, - werpen, te berde brengen, 69, 264, 481; Fr. mettre en avant, IX, 218; z. bardt.
Bosch (bosche, bossche, bousch, busch, bussche), 218, 219, 265, 327, 453, 470, 471; Fr. un bois, X, 257; bos, XI, 5, 53.
Boskijn(s) (buskijn, buschkijn), struik, 309, 312, 314, 322, 324, 329, 493; Fr. bosquetiel, XI, 49; buissons, XI, 41; - van doirnen, doornstruik, 309, 314; Fr. bousquetel, XI, 39.
Boter: 149, 204; Fr. bures, X, 201.
Bourdyausse, afkomstig van de Fransche stad Bordeau: bijzonder sterk, van zoo zuiver staal alsof het afkomstig ware van Bórdeau, 282; zie glaye. Vergelijk: fol. 61: ‘elc ene glaye van eenre lencte, teynde met eene bourdiause ysere van prueve, en fol. 75: toich uut een siin lanck bourdiaus zwairt dat hij op siin zijde te voeren plach.’
Bourgongoene(n) (Bourgongens), inwoner van Bourgondië, 249, 277; Fr. de Bourgongne, X, 285; Bourgignons, XI, 14.
Bourbonnoys, inwoner van ‘le Bourbonnais’, 249; Fr. de Bourbonnois, X, 285.
Bourgrave, 267, 277; zie burchgrave.
Bousch, zie bosch, 265, 470, 478.
Bousmeyster, artillerieofficier, opzichter en overste van de schutterij, 501; Fr. maistres des canons, XI, 239; z. busse.
Bousse(n), zie busse, 324, 501.
Boven, bijw., te boven wesen van enen, iemand overwinnen, 188; Fr. gens qui sont au deseure de leurs ennemis, X, 235.
Boven, voorz., 1° ondanks, 455; 2° over: ende noch boven alle dat, en daarbij nog, 262; Fr. es[si] i a encores un point, XI, 4.
(Bovenliggen) bovenlach: overwinnen, 331.
Bovenmaten, zeer, 41; Fr. trop grandement, IX, 190.
Brabander(s), 233.
Brach, imperf. van bringen, 204; z.a.
Brach, braken, imperf. van breken, 113, 343, 442; z.a.
Brachten = bracht hem, 93; zie bringen.
Brame(n), braamstruik, 218, 331; Fr. de ronses, X, 257; zie brem.
Branden (gebrant, 1° in brand steken, 108, 208, zie bernen; - 2° opbranden, in den brand omkomen, 110.
Brant (brandt), subst., 43, 109, 430, 431.
Bras, beel, 5; al(le) den bras van, geheel den hoop, al de -, 80, 276.
Brasschen (braschen), snel vooruitstuiven: - doir die straten, door de straten, door de stad heendringen, 24, 338, 527; Fr. fendant les rues, parmi la ville, IX, 176; XI, 291.
Breden, breed maken (wegen), 265.
Breedt (breyt), bijwoord, 1° langdurig: woirden veylen so - ende so menichfoldich, de redetwist duurde zoo lang en werd zoo hevig, 322; Fr. ches

parolles mulleteplièrent tant, XI, 49; 2° lang ende -, breedvoerig, 6; 3° verre: wijdt ende breedt, heinde en ver, in alle streken van 't land, 193, 500, 526.
Breedthede, breedte, 389; zie breyde.
Breedte, 323.
Breet, adj., 109.
Breyde, breedte: int -, geheel en al, 156.
(t)Breyn (uuten hoofde), 330.
Breken (brach, braken, gebroken), 1° breken, schenden, 20, 343, 442; Fr. sans nulle brisier, IX, 174; 2° afbreken, 257, 410; 3° - uut, uit (eene rij) dringen, vertrekken uit, iets verlaten, 113.
Brekinge, braak: - van den zoenen, vredebreuk, 73; vergel. Gloss. op Dl. II verdebrake.
Brem, braamstruik, 314; zie brame.

Briefdragere(n), bode, 237, 244; Fr. li mesagiers, X, 275; portant lettres, X, 281.
Brieff (brieve), 238, 240, 397; brieve van geloven, geloofsbrieven, 466; Fr. lettres de creance, XI, 193; autentijke (attentijke) -, opene brieven, 238, 239, 444; opene - ende beslotene -, opene brieven en gesloten, geheime brieven, 524; Fr. lettres ouverte et lettres closes, XI, 289; brieve van der zoene, bewijsstukken van de vrede, 525.
Bringen (brach, bracht, brachtet, brocht, gebracht, gebrocht, brengen, 9, 11, 93, 95, 128, 143, 204; enen - tot, iemand overhalen om, 2, 9; enen - om iets, iets ten voordeele van iemand doen slagen, 223; Fr. de eux remettre en parfaite paix et amour envers leur signeur, X, 261; so ver te - dat, het zoo ver brengen dat, 37; Fr. il avoit bouté si avant en la guerre que, IX, 186; hemselven - in, dringen (in een land), 378.
Broeder broederen, bruedere(n), bruderen), 1° broeder, 4, 68, 85, 97, 143, 166; Fr. fières, IX, 160; 2° geestelijke, en hier bepaaldelijk de predikheeren, 173; Fr. Frères Preceurs, X, 222; zie predicare; 3° medeburger, 170; Fr. bonnes gens, X, 219.
Broekerye, verwaandheid, beslag, 178; Fr. grant boban, X, 226.
Broot (brode, broden, broit, broits), brood, 15, 167, 174: gebacken broit, 150; Fr. pains quit, X, 202; hoire - bidden, bedelen, 149; Fr. mendiier, X, 202; metten brode huylen, zich voegen naar de partij, die hem aan de kost helpt, 146; te watere ende te brode (in 't gevang zitten) op water en brood, 211.
Brootganghe maken, alles doen verliezen, tot den bedelstaf brengen, 370; Fr. qui ont le leur tout perdu, XI, 94.
Brootsacke, bedelzak, 357.
(Brouwen) gebrouwen: wat niews - bij enen, iem. aanhitsen om wat nieuws te beramen, 23; Fr. aucune chose brasset contre lui au conte, IX, 175.
Brudegom(me), 464, 468.
Bruderen, zie broeder, 49.
Brueke, breuk in een blasoen of op een schild; bijteeken in het wapen van jongste zonen of bastaards, 386; - van goude upt lazuyer; Fr. freture (= brisure) d'or sur l'asur, XI, 102. Zie schilt.
Brueke(n), misdaad, 535; - beteren, genoegdoening geven van aangedaan onrecht, 29; Fr. amender che fourfait, IX, 180.
Brueker, overtreder der wet, misdadiger, 535; Fr. mesfais, XI, 298.
Bruekich, strafbaar, schuldig, plichtig: 24, 29, 83, 545; Fr. fourfait, IX, 177; meffait, IX, 230; bruekich vallen in iets, inbreuk maken op -, 505; Fr. venir à l'encontre, XI, 306.
Brugs(e) (Brugeser Brucxse), Brugsch, an die - sijde, Bruggewaarts, 47, 98, 134: die - poirte, de stadspoort uitgang leverende op den weg naar Brugge, 32, 234.
Bruyloft (bruyloften, bruloften), bruiloft, 464, 465, 470; Fr. des espousailles, XI, 191.
Bruyt (bruyd, bruyden), 1° verloofde, 464, 468, 491; Fr. le mariée, XI, 231; 2° echtgenoote (hier de reeds gehuwde koningin), 498; Fr. le mariée, XI, 236.
Brucxelair, Brusselaar, 468.

Brucxelse (Bruexelse), Brusselsch: an die - zijde, Brusselwaarts, 98; die - poirte, stadspoort uitgang gevende Brusselwaarts, 101.
Bueytinge(n), buit, 435.
Buenense zijde, Boulongnewaarts, 367; Fr. ver Bonlongne, XI, 92.
Bueren (buerde), 1° toekomen, 158; 2° te beurt vallen, hem gebeuren, 158; Fr. a quel meschief que ce fust, X, 209; 3° passen, betamen, behoren, 10, 46, 236, 488, 497; Fr. deuist avoir, IX, 164.
Buerte, beurt, 111.
Buydel, geldbeurs; tot sinen - gaen, de beurs openen, geldelijken onderstand verleenen, 122, 132; Fr. mettoient main à la bourse, X, 140.
Buyer(en), gebuur, 193; Fr. seigneur voisin, X, 239.
Buyerscappe, gebuurschap.

Buygen (bogen), 1° plooien, 201; Fr. que on ploie, X, 244; 2° eene buiging maken, toeknikken, zich genegen tocnen, 61, 529, 554; Fr. s'enclinèrent, IX, 212; encliner, XI, 293.
Buyck, 146, 287.
Buyle, pest (ziekte), 106; Fr. (mors sur son lit de) le boce, X, 67.
Buyten, zie buten, voorz. of bijwoord.
Bulle(n), oorkonde, (pauselijke) bul, 360, 361, 362.
Burchgrave (bourggrave), 266, 267, 277, 291, 388, 407, 474, 475, 478; Fr. viscontes, X, 1, 25, 108; XI, 7, 218.
Burger (burgere(n)), 3, 59, 61, 62, 74, 96, 142, 145, 146, 150, 159, 161, 165, 194, 196, 226, 231-233, 237, 244, 298, 307, 336, 340, 347, 348, 357, 384, 475, 496, 517, 525, 532, 543; Fr. les bourgeois, IX, 204; XI, 60; die rijke -, 27, 86, 114; Fr. les gros, X, 51; grans bourgeois, X, 74; riches hommes de linage, IX, 179; les gros et les menus, X, 51.
Burgerinne(n), burgersvrouw, 336; Fr. bourgoises, XI, 60.
Burghermèester(en), burgermeistere(n), 38, 39, 547; Fr. bruguemestre et as jurés, IX, 188, 189.
Buschkijn (buskijn), zie boskijn, 314, 322, 324, 329, 493.
Busse(n) (bussenen, bousse(n)), kanon, 48, 50, 99, 169, 176, 177, 205, 206, 207, 276, 324, 328, 402, 501; Fr. de canons, X, 219; schieten ende werpen met -, kanonnen afschieten; Fr. pour le trait du canon, IX, 196; jetter de canons, X, 226; fissent disclicquer les canons, X, 226; nos bonbardes et nos canons, XI, 50, zie vogelare.
Busch (busschen), bosch, 265, 327, 331, zie bosch.
(Buten) gebuit (gebueyt), buit maken, als buit onder elkander deelen of ruilen, 304, 428.
Buten (buyten), voorz., 1° buiten, 27, 74; 2° in tegenstrijd met, 18.
Buten (buyten), bijw., buiten eene stad, op de dorpen, 17; van buten, vreemd aan de stad, 186; Fr. des estrangiers, X, 233; nul homme estrange, X, 233; buyten als binnen, 70; Fr. eus et dehors, IX, 219; buyten af alleen, geheel afgezonderd, 303.

C

C = honderd, 32, zie hondert.
Certeyn, zeker, 424, 509, 510; certeyn vernemen, verzekerde tijding krijgen, 502; Fr. il seurent, XI, 240.
Certificieren, verzekeren, 238; Fr. nous tesmongnent, X, 276.
Chiere (schière, shière), sier: goede - maken, 436; hemluden goet - doen, hem goed ontvangen, 208, 466; Fr. fissent bonne chière, X, 249; zie chierhede.
(Chieren) gechiert, versieren, 413.
Chierhede, sier: enen groit - doen, goed ontvangen, 58; Fr. fist très bonne chière, IX, 204; zie chiere.
Choren (choorne), koren, 152, 155, 190; zie coorne.

D

Dabdye = de abdye, z.a., 445.
Dach (dages, daeghs, daich, daichs, dagen), 32, 55, 56; dach ende nacht, 3, 23, 222; toudis nuit et jour, IX, 175; bij nachte of bij dage, in den dag noch in den nacht, 222; nie mijn dagen, nooit van mijn leven, nog nooit, 191, 260, 370; Fr. oncque(s), X, 237; XI, 2; des daeghs te voren, 292; des derden dages, 210; om den anderen dag, over anderen dag, 506; Fr. de jour à autre, XI, 213; tot genen dagen meer, nooit meer, 194; Fr. jamais, X, 239; mergen up uwen dach hebben,

op den dag van morgen aangevallen worden, 308; Fr. il venront demain, XI, 38; dagen houden, op eenen bepaalden dag onderhandelen om eene overeenkomst aan te gaan, 353, 515; Fr. parlemens, XI, 72; in XIIII dagen, 96, 167, (binnen) XV dagen, 145, 155, 196, 356; Fr. quinze jours, X, 59; dedens quinse jours, X, 150; à quinse jours, X, 217; le terme de quinse jours, X, 240; à le [quinsaine], XI, 84; selfden dach of om den anderen dach, bijna alle dagen, 506; Fr. presque tous les jours, XI, 243; up welken selven dach, op dezen zelfden dag, 257; Fr. che propre jour, X, 291; upten zekeren dach, zekeren dag, 216; Fr. sus un jour. X, 255; up enen benoemden dach, op eenen vastgestelden dag, 157; voir dage, vóór 't aanbreken van den dag, 119, 324; Fr. au matin, XI, 51; an den dach comen, den dach uptie handen comen, dag worden, klaar worden, 428, 510; Fr. quant che vint au matin. XI, 140; il fu jours, XI, 245; hoe hoger ende verder upten dach, hoe later het werd in den morgen, 187; Fr. plus leur venoit li jours avant, X, 237; geluckige ende hoge dach, zegezalige hoge dach, een feestdag, een zegenrijke dag, 320, 334; den dach voir hem hebben, zegepralen, 384; Fr. pour ce jour obtinrent la place, XI, 106; eer mergen den dach, vóór den dageraad, 273; Fr. anchois que il sera demain jours, XI, 12.

Dachreyse(n), reis van een dag: hoir dachreysen doirrijden, alle dagen zijne reis te paard voortzetten, 405; Fr. ensi que on voiage, XI, 123; schonen - doen, door eene vriendschappelijke samenkomst en overeenkomst op eenen bepaalden dag eene goede daad verrichten, eene onderneming doen gelukken, 521; Fr. si bonne journée ne fu, XI, 287.

Dacht, zie denken, 143.

Dachvairt (dachvairde, dachverde), 1° onderneming, tocht, 34; Fr. journée, IX, 184; 2° plechtige vergadering, 56, 140-145, 157, 161, 162, 164, 216, 353, 366, 439-442, 457, 459, 461, 525, 533, 534; Fr. parlemens, X, 146.

Dachwairde, wacht gedurende den dag, 476, 477, 494. Zie nachtwairde.

Dadinge, 1° minnelijke overeenkomst, 31, 34, 35, 54-57, 59, 73, 83, 85, 101, 143, 144, 146, 157, 160, 161, 233, 237, 239, 241, 298, 299, 303, 339, 341, 347, 352, 427, 429, 432-435, 438, 441-443, 462, 509, 511, 517, 524, 532; Fr. à une traitié, X, 274; - bedadingen, - tractieren, eene overeenkomst aangaan, 124, 509; Fr. ferait aucun traitiet, XI, 244; 2° dagvaardiging, 357.

Dadinge, het doen van iets: geen al te langen - maken, niet lang wachten, 110.

Dadingen (dadinct, dadingde, dadinghden, gedadinct, gedadincgt), onderhandelen om tot eene overeenkomst, een bestand of vrede te geraken, eene overeenkomst aangaan, een verdrag maken, bijleggen, 43, 58, 60, 88, 112, 143, 144, 151, 235, 238, 305, 306, 316, 341, 396, 429, 434, 435, 442-444, 504, 505, 522, 533; Fr. traitier, IX, 192; tretier avoient fait, X, 52; accorderoient, X, 72.

Dadinxman, bemiddelaar van de vrede, 74; Fr. qui les tretiés de la pais mena, IX, 222.

Daecx, meervoud van dac, dak; hier het deel voor het geheel, de huizen, 393; zie dack.

Daen (dane), daar; van -, van daar weg, 61, 259.

Daer (dair, daere, daire, dairre), 1° daar, 1, 2; 2° daere: *a*) waarvan er, 45, 275; Fr. desquelles, IX, 193; *b*) daar er, waarover er, 68.

Daet (daden), daad: met der verscher -, met der warmer -, op heeter daad, op 't zelfde oogenblik, 391, 527; quade daden, misdaden, 67; Fr. malefisces fais, IX, 217.
Dagen (gedaeght), dagvaarden, 40, 356, 357; Fr. semonre, IX, 189; les fist semonre par ses sergans à estre -, XI, 84.
(Dagen) daeghde, dag worden, 322; Fr. dés avant le jour, XI, 49.
Dagebrieve, geschreven stuk waarmede men gedagvaard wordt, citatie, 157; Fr. semonses, X, 208.
Dagelix, 20, 97, 405; Fr. tous les jours, IX, 173.

Dageraet (dagereyt, dagerhede), dageraad; in der -, beginsel van den -, het aanbreken van den dag, des morgens zeer vroeg, 50, 51, 284, 475; Fr. dou point dou jour, IX, 198; sus au point dou jour, IX, 197; XI, 219; van der - totter hoger noenen toe, 51; Fr. dou point du jour à haute nonne, 51, 198, Zie noene.
Dagge (dagghe), korte degen, 146; Fr. sa daghe, X, 151.
Daghinghe, dagvaarding, 356.
Dair (daire), zie daer, 45, 68.
Dair, voegw., dat, 391, 476.
Dair, voegw., dan, 364; zie dat, vgw.
Dairaf (dairaff, dairof, deraf), 1° van wien, 128; 2° daarvan, 71, 352, 480, 554; 3° in wier naam, 159; 4° daarvoor, 168.
Dairaf, vgw., zooveel dat, 287; Fr. tant que, XI, 22.
Dairan, 1° daarnevens, 421; 2° er aan: - moeten, er aan moeten, moeten sterven, 110; 3° - sijn, wat van die zaak denken, 345.
Dairbij, daardoor, 2.
Dairbijbliven, berusten in een besluit, 264; Fr. s'acordèrent à che darain pourpos, XI, 4.
Dairboven, meester over iemand, 189; Fr. au dessus de leurs ennemis se veoient, X, 235.
Dairbuyten, buiten de stad, in 't omliggende, 29; Fr. ens et hors, IX, 180.
Dairenbinnen, 1° binnen in deze plaats, 288; 2° binnenwijl, 298; Fr. entrues, XI, 31.
Dairenboven (darenboven), ten anderen, en meer, 245, 332, 502; Fr. et plus, XI, 57.
Dairentenden (dairènteynden, darenteynden), 1° op 't einde daarvan, 218, 219; 2° eindelijk, 96, 500; Fr. et adont, X, 59.
Dairentwisschen (dairtwischen, dairentwischen), daartusschen, binnenwijl, 51, 71, 194.
Dairin, daarin, 71.
Dairnaest (dairnaist), daarnevens, 315, 421.
Dairof, daartoe, 2.
Dairomtrent (dairomtrint, dairommetrent), daaromtrent, in de omstreken, 84, 370, 426, 513.
Dairover, 1° - doen, een bevel overtreden, 188; 2° - liden, oversteken, 289.
Dairre, 275; zie dair.
Dairstu - af, waarvan gij, 242.
(Dairtegensseggen) dairtegensgheseit, tegenspreken, weigeren, 122; Fr. dessissent dou non, X, 80.
Dairt - of, waarover, nopens hetwelk, 83.
Dairtoe, daarvoor, 549.
Dairup: - sijn, daar meester van zijn, 180; Fr. en estoient maistre, X, 228.
Dairuut, daaruit, 52.
Dack (daecx), 393, 430.

Dalen (daelden), 1° dalen, ergens naar beneden gaan, 113, 219, 381: ene laechte nederwaert -, 113; Fr. avaler un tierne, X, 73; 2° ondergaan (van de zon): up hoir - sijn, aan 't ondergaan zijn, 176; Fr. le souleil s'en alloit tous jus, X, 225.
Dalphijn, titel van den troonopvolger in Frankrijk, 265, 416; Fr. li Daufins, XI, 6, 131. Zie de lijst der persoonsnamen.
Damse, naar de stad Damme, Dammewaarts, 500.
Dan, vgw. dan, 82; Fr. fors, IX, 229; nie dan - dan, niemand - als, X, 54.
Dan, dat, 129 reg. 13.
Dan, dan dat, 401.
Dane: van dane, van daar, weg, 259; zie daen.
Dander = de ander, 104; zie ander.
Danc (danck(e), danx), 1° dank, 2, 486; Fr. remerchier, IX, 204; 2° lof; enen dancke weten, 311; Fr. nous en saront grèt, XI, 40; loff ende dancke hebbe God, God zij geloofd, 155; Fr. graces et loenges a Dieu, X, 207; groten danc begaen, eer, lof verwerven, 60; Fr. acquist grant grace, IX, 211; den - versteken, (in het steekspel) den prijs winnen, 469; Fr. ot le pris, XI,

195; 3^{o} zin, wil: sijns danx, met zijne goesting, 15; in dancke nemen, voor lief nemen, 10; Fr. prendoit en gré, IX, 164; danx of ondanx enen, willen of niet, tegen heug en meug, 44; Fr. vosissent ou non, IX, 193; tegen dancke, ondanks de -, 263.
Danckelijken, gaarne, 245.
(Danken) dancse, danctse: bedanken, 317, 437.
Danctse=bedankte ze, 437; zie danken.
Danof, dan dat, 361.
Dant = dan het, 147, 171.
Darenboven, 245, 502; zie dairenboven.
Darre, van dorren, durven; z.a. 520.
Darwairts, naar daar, 49; van - uut, van daar, 254; darwairtuut, langs daar uit, 261 (waar uutkenden moet gescheiden worden).
Dat, dan, 364, 550; zie ook dair, dan, 364; Fr. que, plus que, XI, 88.
Dat, daar, waar, 3, 190; dat - af, waarvan, waardoor, 3; dat - inne, waarin, 190.
Dat = dat het, 348; zie dattet.
Date, dagteekening, 539.
Dats = dat is, 143.
Dats = dat - des, 17, 46.
Datselfde, hetzelfde, 73.
Datstu, dat gij, 182, 191, 414.
Datte, dat: dit of -, dit of dat, 164.
Datter, dat daar, wat er, 58.
Dattes, waarvan, 64.
Dattet = dat het, 24, 31, 33; zie dat = dat het, 348.
Dattie = dat die, 250.
December (Decembri, Decembrij, des Decembrijs), 308, 337, 349, 547.
Decima, tiende penning, een geheel -; 360, 362; Fr. un plain decime, disime, XI, 87, 88; vergelijk penning, 361: metten X^{en} penning; Fr. les disismes des églises, XI, 88.
Dedelicken, (sic) doch zeker wel voor degeliken; goed, zeer wel, 11; Fr. assés, IX, 165.
Deden = deed hem, 118, 224, 407; zie doen.
Deel, zeker getal, hoop, 358; Fr. un mont de villains, XI, 85; up een groot deel na, bijlange (niet), 199.
Deelachtich, medeplichtig, 163; Fr. participant, X, 213.
(Deelhebben) hebs deel: God hebs deel, God zij gedankt, 489; Fr. Dieux i ait part, XI, 230.
Deerlijk, adj., jammerlijk; een - sake, een bedroefde toestand, 166.
Deerlijk, bijw., (deerlijken), opjammerlijke wijze, 169, 213; Fr. estoit une pités de veoir, X, 219.
Dege, voorspoed; - doen, in iets slagen, welvaren, 346; te degen, naar behooren, 388.
(Degeliken, 17; zie dedeliken).
Deylen, zie delen, 205.

Deinken (deyncken, deinckt, dynct), 6-8, 20, 25, 106, 123, 143, 191, 194, 217, 218, 386, 408, 524; zie denken en gedeyncken.
Deken (dekenen), beddedeken, 304.
Deken (dekenen), 1° deken van een ambacht of gild, 12, 18, 32, 38, 42, 44, 68, 129, 131, 133, 143, 151, 179, 526-529, 532, 544-546; Fr. doiiens, IX, 162, 164, 171; diiens, X, 149; - bepaaldelijk; deken van den scipluden, 21; deken van den Witten Caproenen, 21-25, 30, 31; Fr. doiien des blancs capprons, 174, 176; deken van den cle(i)nen ambachten, 18, 21, 25, 42, 44, 45, 68, 86, 143, 188; Fr. doiiens des menus mestiers, IX, 171; 2° deken, hoofd der geestelijken aan eene bepaalde kerk verbonden, 226.
(Decken) gedect, 48; Fr. couvrir, IX, 196; after gedect wesen, achter iets beschut zijn, 174; Fr. il s'estoient repeus et quatis entre leurs ribaudiux, X, 224.
Decollacio: zie (Sinte) Jan -, 27.
(Delen) deylen, deylde, deyldse, gedeylt: 1° deelen, verdeelen, 27, 131; 2° uitdeelen, 156: gelijck deylen, aan een ieder een gelijk gedeelte uitdeelen, 205; Fr. depattie onniement, X, 247; 3° in evenredige groepen verdeelen, per

groepen schikken, 413; hem an tween deylen, zich scheiden in twee rijen, 61; Fr. se ouvrirent tout en deux parties, IX, 212.
Delogieren, vertrekken, 267; Fr. se deslogerait, XI, 7.
Den, wien, 163.
Dèn = deden, 127; zie doen.
(Sinte) Denijs, (heilige man -), 320, 326; Fr. au nom de Dieu et de Saint Denis, XI, 47; en l'onneur de Dieu et de monsigneur Saint Denis, XI, 51.
(Denken) deinken, deyncken, dunken, duncken, dynct, dunckt, dacht, dachte, dachten, dochte, dochten, deinckt (imperat.), deinckende), 1° denken, 6-8, 20, 25, 46, 56, 59, 106, 123, 143, 191, 217, 218, 344, 377, 386, 408, 440, 513 aanvull., 524; dairup deinckende werden, op iets beginnen te denken, overwegen, 87, 424 [waar deincken verkeerde lezing is voor deinckende]; 2° schijnen, dunken; het dynct my, het schijnt mij, mij dunkt, 191, 217, 434, 527; 3° staande houden, beweren, 56; Fr. il maintenoienf, IX, 202, zie gedencken; 4° als subst. gebruikt: na minen dunken, volgens mij, 377; Fr. il n'est avis, XI, 100.
Deraf, 480; zie dairaf.
Derde (derden), 1° derde, 522; [waar derden man, moet gescheiden staan]; 2° derde deel, een derde, 106; Fr. le tierce, X, 67; 3° met hem derden, met hen drieën, 153; Fr. lui troisième, X, 205.
Derdendeel, een derde, 10; Fr. au tierch, IX, 164.
Deren (deerde), 1° schaden, 370, 507; Fr. leur grevast, XI, 94; 2° verdriet aandoen en schade berokkenen, hier bepaaldelijk bevechten, 133, 387; Fr. guerroient, X, 140; Fr. qui lui fust contraire ou ennemi, XI, 107.
Dergheenre, gen. meerv. van deghene, deze, 401, 504.
Derme(n), darm: bij den wonden ende bij den dermen, bij de vijf wonden van Christus en de scheuring zijner darmen (eene verwensching), (slaat dood) zonder genade en op de wreedste wijze, 44; vergelijk wonde.
Des, vgw. alzoo, 106; Fr. se, X, 67.
Des, waarover, 57.
Dese, deze, gindsche, 192; dese ende dese, en nog veel andere, 503, 550; Fr. tels gens et tels, XI, 240; uut dese, daarom, 339.
Desesperacie, vertwijfeling; bij -, ten einde raad, 471.
Desesperate lude, wanhopige lieden, 170; Fr. gens desesperés, X, 219; zie mistroistige.
Desgelijcx, alsook, zoo ook, 42, 47, 472; Fr. ossi, IX, 195; parellement, XI, 260; zie diesgelijcx.
Desselven (avonts), - saterdages, 380, 493.
Desser, waarvan er, wier, 139.
Dest (hem gelieft), zoo het (id.), 166; Fr. se il li plaist, X, 216.
Destrueren (destrueeren, destruweren, destruerende, gedestruweert, gedestrueert), vernielen, 1, 24, 27, 63, 76, 198, 203, 312, 333, 350, 360, 369, 378, 393, 512; Fr. abatu, IX, 213; droit rué par terre, X, 242.
Destructie, vernieling, 135, 335; Fr. destrucion, X, 142.
Destruweringe, vernieling, 148; Fr. destrution, X, 201.
Desweeghs, naar daar, 355.

Devyse (dyvise), leus, 211, 217, 220; Fr. sa devisse, X, 256.
Devocie(n), godvruchtigheid, 172, 173, 364; Fr. devotion, X, 222.
Devote (gebet), godvruchtig, 517.
Devotelijken, op vrome wijze, 321, 498.
Dexel, (fig.), geheime of voorgewende bescherming, 239, 471; Fr. soubs l'ombre d'eux.
Di, u, 183; dy, 181, 324; dij, 242; zie du.
(Dichten) gedicht, schrijven, opstellen (brieven), 524, 532; Fr. ordonnées de biaux langages et de biaux traités, XI, 295.
Dicht in een, dicht bijeen, 113.
Diefte(n), 187.
Diegene (dieghene, dieghone), 128, 141, 550 en var.

Dien, vnw., dezen, 55, 287.
Dien (diene) = die hem, 16, 19, 554.
Dienen (dyenen, diende(n), gedient), 1° noodig zijn, 5; 2° helpen, in dienst zijn van iem., 82, 149, 156, 513, aanvulling; Fr. servir, IX, 228; 3° onderdanig zijn, 404; 4° opdienen, tafeldienen, 195; 5° in voege zijn, gezag hebben, 16; Fr. qui le loi maintenoient, IX, 169.
Dienre (dienren), dienaar als knecht of ambtenaar, onderdanige, 10, 27, 38, 63, 144, 199, 304, 378, 384, 541, 543; Fr. sergens ou officiers, IX, 164, 178; X, 243; XI, 303; ses vallès, X, 149; ses varlès, IX, 304; je suis soudoiieis ou pappes, XI, 101.
Dienste, 1° mis: - goids, hier begrafenisdienst, 450, 451; 2° bediening, 9, 82; Fr. service, IX, 229; hoire - gebieden, zich onderwerpen, 195; Fr. remonstrant service, X, 240; enen sinen - nemen, iem. van zijn ambt ontslaan, 7; Fr. li ostera son office, IX, 163; 3° hulp: te dienste comen, ter hulp komen, 406.
Dienstelick, gedienstig, 154.
Dienstknecht, 277; Fr. vallès, XI, 14.
Dyepe(te-), 121.
Diepte, 389.
Dyer (diersten, duyer), 1° duur, kostbaar, 112, 271, 384; Fr. il sera bien comparé, XI, 105; ten diersten, tegen zeer hoogen prijs, 111, 433; 2° (fig.): wreed, hoog en duur, 112.
Dierre = van deze van, 23.
Diergelike, adj. 121.
Diergelijckx, voornw., al zulke zaken, 69.
Dies, voornw., 1° dit, 1; onder - dat, terwijl dat, 306; Fr. entruesque, XI, 37; 2° daarvan, 60.
Dies, bijw., waardoor, om welke reden, 52.
Diesgelijcx, 2; Fr. et eussi, IX, 158; zie desgelijcx.
Diestu = die gij, 183.
Diestu, als het u, 442.
Diesulke, vnw. diezelfde, degenen, 15; Fr. tels - qui, IX, 168.
Diet = die het, 59, 121.
Diewelke, 315.
Diewijle, terwijl, 342.
Dick (dicke), dikwijls, 6, 521; - genoech, dikwijls genoeg, 401; in het ‘derde boek’ hebben wij nog gevonden, fol. 202: dijck genoeg; Fr. uitgave van Kervyn de Lettenhove, T. XIII, 35, plusieurs fois.
Dick (dicste), 109, 288.
Dicte, subst., 323.
Dickwijle (dicwijle, dijcwijle, dickwil), 52, 81, 100, 136, 216, 549 en var.; zie dick.
Din, uw, 183, 324; dyn, 242.
Ding (dinc, dinck, dinct, dinch, dingen), ding, zaak, 7, 26, 68, 337: een scoon dinc, iets schoons, 39; een heerlic, lustelijken, jammerlijken dine sijn an te sien, iets prachtig, vroolijk of droevig om zien, 176, 337, 413; om geen - ter werelt,

voor niets ter wereld, om geene welkdanige reden, 65, 160, 237; eerst ende voir alle dinck, eerst en vooral, 241; voir alle dinc toesien, op alles goed letten, voorzichtig zijn, een oog in 't zeil houden, 49; Fr. soiés sus vos garde, IX, 197; hoir dingen wael toesien, hardnekkig te werk gaan, doordrijvend werk verrichten, 472; Fr. pour bien besongnier, XI, 201; quade dingen, euveldaden, 187; Fr. autres mauvais fais, X, 234.
Dingnyteyte(n), eerbewijzing, 498.
Dinct, 337; zie ding.
Dinxdach (des dinsdages, dinxdages, dynxdages, dijnxdages), 290, 292, 295, 379, 435, 468-498, 526.
Discoirt (discoirden), tweedracht, twist, 245, 542.
Dispensator, huisbestuurder, hofmeester, 361.
(Disponeren) gedisponeert, in zekeren toestand staan, 441.
Dissimulacie, bewimpeling: sonder -, zonder arglist, 542; Fr. sans fraude, XI, 305. Zie ferpel en toetissinge.
Dissimuleren, gebaren, schijnbaar rechtzinnig omgaan met iemand, 244.
Dit, voor die, 518; Fr. il, XI, 285.

Divers(e), verscheiden, 92.
Dyvise, zie devyse, 220.
(Dobbelen) dobbelende: met teerlingen dobbelen, 426; Fr. jeuwans as dés, XI, 139.
Doch, toch, 54, 73, 214; Fr. or, X, 223; et enssi que, IX, 201; - mer doch, nochtans, 233; Fr. toutesfois, X, 271.
Doch, dochte, van dogen, z.a. 181, 255, 516.
Dochte (dochten), imperf. van denken, z.a. 191, 217, 218, 386, 408, 434.
Dochtere(n), 200; te - hebben, voor dochter hebben, 482.
Dode(n), adj., zie doit, 70.
Doden (doeden, doot, gedoit), doodslaan, ter dood brengen, vermoorden, 73, 79, 127, 242; Fr. ont mort, IX, 221.
Doden, subst., gedoode personen, 92.
Doe, voegw., toen, 3, e.e.
Doe, bijw., dan, 3, e.e.
Doegaen, toegaan, naderen, 550 en var.
Doecke: zijden -, 420.
Doen (doet, doewij = doen wij, dede, dede(t), deden, dèn, duch (imperat.), gedaen), 1° doen, 2, 19, 34, 63, 114, 118, 137, 324; zie relatie, 2° bekendmaken: een gebodt doen, een bevel afkondigen, 40; Fr. che banc fait, IX, 190; 3° hierover doen, een bevel overtreden, 41; 4° wat te doen geven, iemand lastig vallen, 320; te doen crigen, lastig gevallen worden, 289; 5° in iets te doen sijn, er iets aan te doen zijn, 427; 6° sovele doen dat, trachten te, 191; Fr. fai tant que, X, 237; 7° te doen sijn, noodig zijn, 132; Fr. quant il besongnoit, X, 140; te doen hebben, noodig hebben, 121; Fr. il leur en falloient, X, 79; 8° an iets doen, zich iets aantrekken, 453; 9° wat dair doens is, wat daar gaande is, 415.
Doenlike(n) (doenlijken), uitvoerbaar, mogelijk, 6, 124, 245, 272; Fr. voie faisable, X, 281; cose qui se taille à faire, XI, 11.
[Doewij = doen wij, 324; in het hs. gescheiden doe wij]; vgl. gawij, voor gaen wij.
Dogen (doch, dochte), 1° deugen, 181, 255; hier doch geen, hier is het niet geradig te (blijven), 181; Fr. estoit contraires, X, 289; 2° kunnen, 514; Fr. pooit (faire), XI, 282; 3° gedoogen, mogen toelaten, 261.
Doichde (duechde, dueghde), 1_0 het goede, goede daad, weldaad, 183, 549, 550; enen - doen, iemand een dienst doen, goed doen, 550 en var.; die - helpen vinden, eene zaak tot een goed einde brengen, doen slagen, 55; 20 ernstige zaak, 232; 3° ghene - in hem hebben, geene goede inzichten hebben, 342; 4° waarde, 220; Fr. bonté, X, 258; 5° goedertierendheid, eensgezindheid om te helpen in tijd van nood, 133; Fr. celle unité, X, 140; 6° genegenheid, liefde, 351; Fr. avoit conquis l'amour entirement, XI, 71.
Doichdelijken (dueghdelijken), 1° op eene eerlijke, rechtzinnige wijze, 4, 73, 152, 373; Fr. droituriérement, IX, 160; 2° op eene verstandige, redelijke wijze, 460, 544; Fr. raisonnablement, XI, 306.
Doir, deur, 184; zie dore.

Doirdat, omdat, 531; Fr. se, XI, 294.
Doirbrengen, uitvoeren, doordrijven, 5, 7.
Doirduwen, doordrijven, 9, 328.
Doirenbosche, zie doirnenbussch, 191.
Doirgaen (duergaen, gaet-doir, doirghinck, ghingen doir), 1° voorbijgaan, zijnen weg voortzetten, 147, 213, 324, 328; Fr. passèrent oultre, XI, 54; se passa, X, 151; hoiren ganck doirgaen, altijd zijnen weg voortzetten, 177; Fr. toujours aller devant eux, X, 226; 2° omgaan, handelen met iemand, 127; 3° voortdoen, 287.
Doirgaende, onafgebroken: met enen - draf, zonder ergens te blijven staan, 509, 510; zie draf.
Doirgaens, adj., doorloopende (in een kleed), van boven tot onder (streepen in een kleed), 351; Fr. d'un lés, XI, 71. Zie vaesse, subst.
Doirganck, doorreis, vijandelijke inval in een land, 225, 512; Fr. celle envaïe, XI, 247.
Doirghaens, bijw. doorgaans, over 't algemeen, 2, 465.

Doirhouden, doorklieven, 282; Fr. tensser et passons tout oultre, XI, 19; zie houden (houwen).
(Doirjagen) doirgejaeght, snel doorrijden, 452.
(Doircruisen) doirgecruyst: met palen, stokken of staken, kruiswijze geplaatst, den doorgang belemmeren, 270. Zie doirstaken.
Doirlijden (duerlijden, doirleedt, duerleedt, leet duer, leedt-duer, doirleden), doorrijden, niet blijven staan, doortrekken, 90, 162, 214, 355, 417; Fr. passeroient, X, 54; passoit oultre, IX, 214.
Doirne(n), doorn, 218, 265; Fr. d'espines, X, 257; buskijn van -, doornstruik, 309, 314; zie boskijn.
Doirnenbussch(en) (doirenbosche), doornstruik, 191, 314; Fr. ung buisson, X, 237; zie boskijn.
Doirnicse (doirnix), van Doornijk: doirnix man, inwoner van Doornijk, 233; et - lant, 't land van Doornijk, 208, 211.
Doirpe, zie dorpe, 118.
(Doirratelen) doirratelden, al wapperende ratelen, 277.
Doirreysen, 233, 471.
Doirrijden (reedt-doir, reden-doir), 1° (te paard) doortrekken, 212, 260, 405; Fr. passèrent oultre, XI, 109; Fr. chevaucha oultre, IX, 212; 2° als substantief; doorreis, 351; zie dachreyse.
Doirsien (duersien, sach-doir, doirgesien), onderzoeken, 20, 75, 98, 257, 536, 537; Fr. tout considéré, X, 60: ferons veoir, XI, 300.
(Doirslaen) doirsloegen, door en door slaan, 330; Fr. il rompoient, XI, 55.
(Doirsoeken) doirgesocht, doorsnuffelen, 24.
(Doirstaken) doirgestaekt: den doorgang met staken belemmeren, 270; zie doircruisen.
(Doirsteken) (stakentduer, doirgesteken), 1° doorsteken, 287; Fr. les enfilloient, XI, 22; 2° hem -, spoedig in 't gedrang wegvluchten, 530.
Doirtochte, het doorvaren (der schepen), 46.
Doirweten, grondig kennen, 283.
Doit, adj., 1; zie doof.
(Doitbliven) doitgebleven, 26; zie dootbliven.
Doitlijc (dooitlijc, doottelijken), den dood veroorzakende, 5, 328; Fr. une guerre mortel, IX, 161; een - oirloich oirlogen, eenen zeer wreeden oorlog voeren, strijden tot der doot toe, 83.
Doitlijken, bijw., - haten, 26; Fr. haioit à mort, IX, 178.
Doitslaen, 3; zie dootslaen.
Doctrine, wetenschap, 132; Fr. son escolle et sa dotrine, X, 140.
Dolen, 1° in dwaling verkeeren, 369; Fr. nous nous fourferons, XI, 93; 2° verkeerd handelen, 240; Fr. nous esrommes, X, 277; zie ontweecht.
Domeyne(n) (domeynnen, domayne), heerlijke goederen, bepaaldelijk van den graaf of van den koning van Frankrijk, 19, 201, 215, 341, 353; (verbonden met erve); Fr. l'irétage, IX, 171; demaine du roiaume, X, 244; zie rente 2°.
Dommel(en), (zekere maat), duimlengte, 206; Fr. pols, X, 248.
Donreboscruyt, buskruit voor ‘donrebussen’ kanonnen, 133; zie salpeter.

Donredach (donredage, donredages, donredaichs), 49, 136, 297, 320, 335, 525; Fr. joeudi, IX, 197; joedi, X, 137.
Doeme, domkerk, 497; Fr. eglise catedral, XI, 236.
Dooitlijc, 5; zie doitlijc.
Doorlijken (dorelijken), dwaaslijk, 47; Fr. follement, IX, 193; - an iets doen, in iets gek handelen, gek zijn om dit te doen, 453; Fr. dont il fist follie, XI, 180.
(Doorlopen) doergeloopen: doorsteken (met een wapen), 120.
doot (doit, doden), subst., de dood, het sterven, 1, 36, 41; ter doot gequetst, doodlijk gekwetst, 48; Fr. bleciés, X, 76.
Doot (doit, doden), adj., 1° dood, 1, 41, 332; 2° gedoode persoon, 70; om doit bliven, door iets sterven, 1; Fr. furent mort, IX, 158; 3° ongeldig, 541.

Dootbedde, sterfbed, 479; Fr. au lit de la mort, XI, 223.
Dootbliven (dootbleven, doodtbleven, dootgebleven, doitgebleven), sterven, omkomen, 1, 26, 177, 255, 473; Fr. occis, IX, 178; i furent mort, X, 290.
(Dootrekenen) dootgerekent, afrekenen (figuurlijk), 350; zie kerfstock.
Dootslaen (doitslaen, dootslagen, dootsloegen, dootslogen, slogendoit, doitsloegen, sloechdyludendoot, sloegt gij doit, sloegen-doot = sloeg hem dood, sla doit, slach doet, dootgeslagen, doitgeslegen), 3, 15, 24, 25, 44, 76, 103, 108, 109, 112, 130, 137, 147, 221, 275, 384, 454, 551; Fr. ochire, IX, 160; ocirent, X, 64; slach doot! slach doot! oorlogskreet, 137; Fr. à la mort, X, 143; zie crepel.
Dootslage, moord, 549.
(Dootsteken) doorgestoken, 142.
Doottelijk(en), zie doitlijc, 328.
(Dootverslaen) dootverslagen, vermoorden, 203.
Dootwesen, 480, 481.
Dore (doir, duere), deur, 109, 150, 184, 281; voir hoir duere, vóór de poorten der stad, dichtbij, 496; Fr. trop prochaine, XI, 236.
Dorelijken, zie doorlijken, 47.
Dorfte (dorften), imperfekt van dorren, 402, 432.
Dorp(en) (doirpe), dorp of stad, 17, 118, 119, 316; Fr. villes, XI, 44; een groedt dorp, eene belangrijke stad, 291; Fr. une grosse ville, XI, 25; upten dorpen te lande, 250; Fr. sur le plat pais, X, 285.
Dorpkijn, 192.
Dorre; - gesellen, arme menschen, geringe kerels, 292, 297, 234. Zie geselle.
Dorren (darre, dorfte(n), dourfdy, dorste, dorsten, dorstijs = dorst hij des, gedorren), 1° durven, 2, 4, 7, 20, 26, 71, 146, 193, 297, 402, 432, 515, 516, 520, 521; Fr. osoit, IX, 159; osoit, IX, 220; estre si ossés, X, 150; 2° mogen, 356.
Dorstijs = dorst hij (met den genitief) dat, 4; Fr. il ne parosoit; zie dorren.
Dourfdy = moogt gij, 356; van dorren.
Drade, snel; also - als, zoodra - als, 485; Fr. ossi tos - que, XI, 227.
Draeybome(n) (draybomen), balie, 493, 494; Fr. les bailles, XI, 233. Zie baelge.
Draf; met enen doirgaenden - andraven, snel vertrekken zonder zich ergens op te houden, 509, 510; Fr. se missent en cheval, XI, 245.
Dragen (draich, droech, droege, droeg(en), draghe, gedragen), 1° dragen, 3, 11, 106, 287; enen -, iemand genegenheid toedragen, ondersteunen, 62; Fr. je les ai amés, portés, IX, 213; 2° raedt -, beraadslagen, 115; Fr. eurent conseil, X, 75; 3° tegens enen dragende, tegen iemand met vijandelijke inzichten bezield zijn, 2, 3; Fr. contre lui, IX, 175; 4° enen hoeschen mondt dragen, iemand beleefd en gevoeglijk aanspreken, 182; Fr. aies bonnes bouche, X, 230; 5° hem dragen, zich op zekere manier gedragen, zich houden, handelen, zich voegen, 5, 6, 7, 51; Fr. s'en vosist acquiter, IX, 161; se portoit vaillanment, IX, 199; 6° beloopen (geld), 361; zie ghedragen Gloss. II.
Drayen (drayede(n)), 177, 209; - hem in, zich met iets bemoeien, 299; Fr. qui se boutoit en ces tretiés, XI, 31.
Dragelix(ste), tilbaar, verporbaar, verdraagbaar, 435, 436.

Drange (dranghe, drangghe), 69, 179, 287, 328, 330; Fr. boutèrent en la presse, XI, 56.
Draven, 81, 360; Fr. couroient, 228; verder: venoient lanchier. Zie Yser.
Dreygemente, bedreiging, 198.
Dreyginge (dreghinghe), bedreiging, 198, 486; Fr. menaches, X, 242; manaces, XI, 228.
Dreincken (dreincte, gedreinct), verdrinken, 205, 255, 256, 428, 455; Fr. noiiées, XI, 181.
Drecke, 296; Fr. en l'ordure, XI, 29.
Dreppel, drempel, 190.
Drie (drien, drier), 153, 157, 159; van drien een, van drie zaken een, 167; Fr. des trois coses l'une, X, 217.

(Drie) III coningendach (heylige -), 459; Fr. l'Aparision des Trois Rois, XI, 187.
Driedeel(en), de drie vierden, 173; Fr. les trois pars, X, 222.
Dryegen (dryeghde, driegh), bedreigen, 35, 88, 301; Fr. manechoit, IX, 186.
Driesch, driest, vermetel, 127.
Driewerven, 104.
(Dringen) drongen dringhende: vooruit -, doordringen; Fr. boutoient en venant, XI, 54; s'avanchent, XI, 56.
Drinken (drincken, dringt, droncken), 15, 40, 281; Fr. buvés, IX, 168; eens -, 290, 381; Fr. burent un cop, XI, 25, 103.
Driven (dreven), 1° doen, uitvoeren, 107; Fr. fuissoient grants appertisses d'armes, X, 68; 2° op 't water drijven, 70; 3° in de lucht zweven (rook), 312.
Droegen = droeg hem, 287; zie dragen.
Droeffenisse, 174; Fr. tristèce, X, 223.
Droevich, 41, 42; Fr. furent mont couronchiet, IX, 190, 191.
Dropel, droppel (waters), 507.
Drome; 220.
(Dromen) gedroomt, 220.
Drossaet (drossait), landvoogd, stadhouder, 81, 98, 110; Fr. senescal (de Hainnau), IX, 228; senescaulx, X, 61.
Drossche (drosse), vaart, geweld, drang, 106, 120. Zie overloop.
Druych (druygh, druug), droog, 309, 410, 418.
Druychte, droogte, 430.
Druysch, hardvochtig, 353; Fr. durs, XI, 72.
Druck(e), angst, 283, 357.
(Drucken) dructen, ghedruct: terneerdrukken; in 't nauw brengen, 100; afterugge -, achteruitduwen, 45; Fr. recullé, IX, 193; rebouté, X, 62; hem in éénen hope drucken, zich al te zamen in eenen hoop vereenigen, 176, 327; Fr. se missent en un mont, X, 226; tout en une, XI, 53. Zie omme geholpen.
Du = gij, 242, 432; Fr. tu, XI, 148; zie di.
Duch, gebiedende wijs, 2e p. enk. van doen, 191; zie doen, 3°.
Duechde (dueghde): 183, 549, 550; - 232; - 342; 133, 140, 351. Zie doichde.
Dueghdelick (dueghedelijk), deugdzaam, 458, 516; Fr. prendans, XI, 283.
Dueghdelijken, 4, 152, 373, 460, 544; zie doichdelijken.
Duen (duene, comparat. duenre), 1° dichtbij, op de hielen, 177, 180, 394; Fr. asprement, X, 226, 228; 2° wel, goed, nauwkeurig, 53, 488; Fr. si bien, IX, 200; de grant manière, XI, 229; 3° nauw, 201; 4° doordrijvend, 398; Fr. fist tant que, XI, 116; 5° streng, 123, 310; 6° gespannen: - ter herten gaen, - int herte krijgen, innig ter harte nemen, 5, 9.
Duer (bijw.), durende, 70; Fr. durant, IX, 219.
Duerbreken: duer ende weder duer den hopen breken, de vijandelijke legermacht doen wijken, 108; Fr. desrompre, X, 69.
Duere, deur, 109, 184, 281, 496; zie dore.
Dueren (duyeren, duerde, duyerde, geduyert), 1° duren, 51, 107, 124, 132, 142, 144, 149; 2° uithouden, 279.
Duergaen, zie doirgaen, 127, 213.

Duerganck, zie doirganck, 225.
(Duercomen) quamen duer; er doorkomen, er in slagen, 76; Fr. en vinrent-il, IX, 223.
(Duerliden) leet-duer; voortduren, 83; Fr. continua toute celle saison, IX, 229.
Duerlijden, voortgaan, 90, 162; zie doirlijden.
Duersichtich, scherpzinnig, 123; Fr. il i voient trop cler, X, 81.
Duersien, 75, 98; zie doirsien.
(Duersteken) stakent al duer, 287; zie doirsteken.
Duyer, 271, 384; zie dyer.
Duyeren (duyerde, geduyert), duren, 51, 107, 142, 144, 149, 279; zie duren.
Duyerende-doir, gedurende geheel de - 447; toute la messe durant, XI, 160.

Duysent (duysenden): 93, 327, 547.
Duyster: duyster nacht, volle nacht, 't midden van den nacht, 179; Fr. toute noire nuit, X, 228.
Duytsch, dietsch: in onser Duitscher tale, in onze dietsche, Vlaamsche taal, op Titelblad, 489, 547.
Duytsche, een Hollander, 277; Fr. des Tiois, XI, 14.
Duytsche here(n), Duitscher(s), 480; Fr. as alemans, XI, 223.
Duytsmaken, iem. iets wijs maken, 251.
Duyve, 327; Fr. un blanc coulon, XI, 54.
Duyvel, 272, zie duvel.
Duken, buigen, onderdoen, 10; Fr. souffrir, IX, 164.
Dulle, dol, verweed, 106; Fr. ces esargiés de Gaind, X, 67.
Dunken (duncken), 56, 344, 377, 440; zie denken.
(Duplicieren) duplicierde, nogmaals antwoorden, 375.
Dus, zulke, 244.
Dustanyg(en), dergelijk, 104, 239.
Duvel (duvels, duvelen, duyvel), 206; Fr. deables d'enfer, X, 248; een werk des duvels, 2; Fr. oevre de diable, IX, 159; waer, duyvel, waar ten duivell 278.
Duvelye, duivelsche boosheid, 301; Fr. déabli, XI, 33.
Duvels (adj.), helsch, verdoemd, 35; Fr. chils diable de castiel, IX, 186.
(Duwen) duwende, 324.
Dwaeshede, zotheid (fig.), onzinnige daad, 280; Fr. en telle folie, 5, 17.
Dwaesselijken, op eene gekke of domme wijze, 234, 256, 283; Fr. follement, X, 272, 291.
Dwalen, 1° dolen, zich vergissen op den weg, rondloopen, 113, 182, 275; Fr. desrouter, X, 73; se demucha, X, 231; 2° overdrachtelijk: zich vergissen, 252.
Dwase; die -, onnoozele personen, deze gekken, 65, 69; Fr. li fol, IX, 215; ces folles gens, IX, 219. - Zie sotte.
Dwers; - ende langes, in alle richtingen, 512; Fr. efforchiement, XI, 246; dwers doir -, overal dwars door, 391; Fr. tout parmi, XI, 111.

E

Ede (eede), eedt, 1° eed: - doen, een eed doen, den eed zweren, 365; Fr. juroient solemnnellement, XI, 90; 2° eerbewijs: enen hulde ende - doen, iem. eer bewijzen en getrouwheid als leenman zweren, 196, 198, 541; Fr. jurèrent foi et loiaulté, X. 241; - van enen manscappe, hulde ende - nemen, iemand onderdanigheid en hulde als leenman bij eed doen zweren, 198; Fr. pris le leaulté et l'ommage, X, 242; den - wedernemen, van zijnen kant ook den eed van getrouwheid en onderdanigheid afnemen, 131; zie manscappe.
Edel(e), adellijk: die -, 1° edele mannen, personen van den adel, 80, 81, 213, 215; Fr. les nobles, X, 254; gentils hommes, IX, 227, 228; edel geselschap, de adel, 301; Fr. gentillèce et noblesse, XI, 33; zie edelheit; 2° voortreffelijk, kostbaar: edele wijnen, uitstekende wijnen, 189; zie wine.
Edelborste, edelmoedig, 72.

Edelheit (edelhede), 1° de edelen, edele personen, de adel, 192, 212, 238, 301, 332; Fr. toute noblèche et gentillèche, XI, 57; la noblesse, X, 338; gentillèce, X, 252; zie edel(e); 2° als titel en aangesprokene personen in eenen brief: edele vorstin, 154; U Edele, 238, 340; Fr. à vostre très nobles descreptions, X, 275. Zie voirsienichede.
Eedt, 131; zie ede.
Een (ene), 92; een die (met superlatief), een der -, 133; een ygelijken, iedereen, 315; een noch eng(h)een, niet een enkele, 108, 397; Fr. ne ja piés n'en, X, 68; een staen met enen, het met iemand eens zijn, overeenkomen, 30; Fr. estre [bien] de son signeur, IX, 181.
Eendeels, zie eensdeels, 279.
Eendrachte, verdrag, 238. Zie zoene.

Eendrachteliken, eenstemmig, 8.
Eendrachtich (eendrachtige), eensgezind, 70, 85; Fr. estre tout un, IX, 219; d'accord, IX, 231; eendrachtige stemme, overeenstemmend, 177.
Eendrachtichede, overeenkomst, 520; Fr. concorde, XI, 286.
Eenpairlijken, eenpairlix, voortdurend, altijd door, 390, 405.
Eens: 1° eens voiralle, eens voor al, 407; 2° eens wesen, het eens zijn, 194; 3° eens wechdragende, (eene som) in eens te betalen, 468.
Eensdeels (eendeels), 1° gedeeltelijk, voor een deel, 76, 325, 397; de premièrement, IX, 223; 2° langs den eenen kant, eensdeels, 279.
Eenwille, halsstarrige eigenzinnigheid, 348, 417; Fr. vous avez ouvré de vostre volonté, XI, 132.
Eenwissel(e), enkel, eenvoudig, gewoon, 411; Fr. simples (fossés), XI, 217.
Eer, 1° eerder: hoe eer - hoe beter, hoe eer - hoe liever, 298; 2° vooraleer, 273; zie morgen; Fr. anchois que, XI, 12; 3° eer yet lange, eerlang, kort nadien, 58; Fr. temprement, IX, 204.
Eerbaer (eerbaren, eerbair(e), eerbairsten), 1° aanzienlijk, 28, 58, 94, 139, 142, 145, 194, 244; Fr. notable, X, 58; 2° schoon, 74; Fr. enissiés embelli, IX, 222. Zie notabel en wijs.
Eerbairlijken, beleefdelijk, 55.
Eerbairhede, dapperheid, 125.
Eerden = eerde hem, 407; zie eren.
[Eerdsebiscop, 365, is eene verkeerde lezing voor eer die biscop; Fr. avant che que li evesques, XI, 90.]
Eere (eeren), 221, 242, 375; zie ere.
Eeren, 487; zie eren.
Eerlijk(en), adj., voor heerlijken, zie heerlic.
Eerst (eerste, eersten), eerst, vooreerst, 239; dat eerste is, ten eersten, 167; in den eersten, metten -, ten eersten, teerst, vooreerst, van de eersten, 37, 88, 106, 143, 364, 370, 513 aanvulling; Fr. premièrement, X, 52; int eerste der maent, in 't begin der maand, 227; Fr. l'entrée dou mois, X, 264; - eerst, - ten anderen, - ten derden, ten eersten, ten tweeden, ten derden, 224; ten eersten, - item, - item, - ende -, ten eersten, ten tweeden, ten derden, en -, 264; Fr. et -, et - et, XI, 4; in den eersten -, dairna -, voirt -, oic -, ende -, ten eersten, ten tweeden, ten derden enz., 265-267; als sij eerst mocht, zoo rasch zij konden, zoo haast mogelijk, 26; Fr. au plus appertement qu'ils peurent, IX, 177.
Eerwairdelijken, op eerbiedwaardige wijze, 60.
Eerwairdige, eerwaardige (bisschop), 164.
Eerwerdichede, (titel van aangesproken persoon): eerwaardige heer (bisschop), 375.
Effen, 69; zie lage.
Eygen (eyghen), adj 1° lijfeigen: eighen lude, lijfeigenen, 350; Fr. par manière de serviage, XI, 70; vgl. Fol. 74; serf of eygen; 2° aan ons zelven toebehoorende, ons eigen, 296.
Eygen, subst., lijfeigenschap; voir syn eygen nemen, personen voor lijfeigenen aanzien, 340; Fr. les tenir par siens, XI, 63.

Eygenscappe, slavernij, 172; Fr. servitude, X, 221.
Eynde, zie ende, subst. 6, 470, 474.
Eyndelicke (eyntelicke), bepaald, 159, 354; Fr. finable, X, 210.
Eynden(gheeyndet), eindigen, 153, 190, 391, 431: sijn leven -, zijn leven eindigen, sterven, 114.
Eynge, eng, 25; Fr. estroit, IX, 177.
Eijsken (heischen, heyschen, heyschenne, heysschen, heischt, heyschte, geheyscht), 1° eischen, vragen, 16, 122, 152, 225, 229, 230, 341, 344, 386; Fr. en avons sommé, IX, 169; 2° in rechte dagen, 213; Fr. demandé, X, 254.
Eldre, elders, 193.
Elc (elx): elc up andere, de een naar den anderen (kijken), 215; Fr. l'un l'autre, X, 254; elc after ander, de een na den anderen, 446; sij elx, ieder van hen, 102; elx hoirluden, ieder van

zijne gezellen, 23; Fr. à vos gens, IX, 175; elx sijns wegens, elk van zijnen kant, de een hier de ander daar, ieder afzonderlijk, 25; Fr. li un chà li autre là, IX, 177; in elx, in elk dezer, overal, 36; Fr. partout, IX, 186.
Elcandere (elckanderen), 3, 16, 440.
Ellende, 1° ballingschap, 512; 2° ongeluk, armoede, 156, 190, 255; Fr. misère, X, 236; meschief, X, 289.
Emmermeer, ooit nog, nooit, 26; Fr. jamais, IX, 178.
[En, 375, is verkeerde lezing voor ten; zie errata.]
En, bijw. ontkenning: niet, 1, e.e.
En, voegw., in geval dat - niet, 13; Fr. se - ne, IX, 166.
En, voornw. = hem, 4; Fr. le, IX, 160.
Ende (eynd, eynde, eynden), 1° einde: int -, eindelijk, 66, 76; Fr. en le fin, IX, 216; finallement, IX, 234; ten eynd uut willen, eigenlijk willen, bëoogen te doen, 235; eynde nemen, eindigen, 470, 547; syn eynde nemen, sterven, 109; in allen enden, in alle hoeken en kanten, 338; an allen eynden, langs alle kanten, 474, 489; Fr. de tous poins, XI, 218; an genen eynden, langs geen kant, nergens, 425; tot wat eynde, tot welken uitslag, 6; Fr. à le fin, IX, 161; 2° uiteinde, 282; 3° het laatste van, 329; zie tenden.
Endepale(n), grens, kust, 471; Fr. en la frontièro, XI, 200; zie frontiere.
Engeen (engheen), geen, niemand, 35, 303, 352; Fr. nuls, XI, 72; een noch -, niet een enkele, 108; Fr. ne jà piés n'en, X, 68. [Engeen, blz. 397 is eene verkeerde lezing voor en - geen].
Engels, 1° Engelsch, van Engeland afkomstig, 102, 229, 230; Fr. d'Engletière, X, 63; 2° - van herten, volmaict -, zeer, gansch engelschgezind, 214, 222; Fr. pur Englois, X, 254; een - herte in 't lijf dragen, innig engelsch gezind zijn, zeer genegen zijn voor de Engelschen, 231; Fr. qui avoit le corage englois, X, 269.
Engelse en engelse noble, benaming van munten, 363; VIII^{CM} engelsce noblen van V engelsen tstuk = Fr. vint et cinc mille francs, XI, 88. Zie noble.
Engiene, 1° middel(s), 280, 368; 2° krijgswerktuig, 234.
Enich (enigh), een ander dan hij, 2; Fr. nuls sires, IX, 159; enich uwer, iemand van u, 184.
Enichsinnes, eenigszins, 59, 122.
Enclauwe (enclaeuwe), enkel der voeten, 281: ter enclaeuwe toe, tot over de enkels, 284; Fr. kievilles, XI, 18.
Enne, 1° of (na eene ontkenning), 418; 2° zoo niet, 287; Fr. se ne fust, XI, 22.
Ennelopen, binnen in huis loopen, 184; Fr. entrent en la maison, X, 232; zie inlopen.
Ent, 473. Zie wantent.
Entrouwen, nu dan, zoo, 200, 368; Fr. or, X, 224.
Ere (eere, eeren, eren), aanzien, eer, roem, 75; Fr. sen honneur, IX, 223; mannen van eeren, aanzienlijke, edele heeren, 375; Fr. barons et chevaliers, XI, 98; luden van eeren ende van wairden, personen beroemd en geëerd voor hunne dapperheid, 221; Fr. comme très vaillans gens, X, 259; deden hem niet so veel eren, gewaardigden zich zelfs niet hem -, 67; Fr. ne le daignèrent encliner, IX,

217; up dijn eere ende truwe, bij truwen ende eeren, op uwe (zijne) eer, op uw (zijn) eerewoord, 242; Fr. sur ta foi, par ma foi, X, 279.
Eren (eeren, eerden = eerde hem), eer aandoen, vereeren, 111, 168, 407, 487; Fr. conjoïr l'un l'autre, XI, 229.
Erf (erve), eigendom aan grond, erfgrond, 17, 22, 82, 198, 214, 539, 540; Fr. iretage, IX, 170; hiretages en rentes, IX, 229; l'eritage, X, 242; zie heerlichede en rente.
Erffelijken, bijw. 9; Fr. hiretablement, IX, 164.
Erffvrouwe, wettige vorstin (koningin van Frankrijk), 536; Fr. hiretière, XI, 298.
Erfgename; recht -, afstammeling in rechte lijn, 209, 213; Fr. hiretier, X, 250. Zie oir en erfname.
Erfcastelijn, erfelijke, wettige kastelein, 82; Fr. chastelains et hiretiers, IX, 229.

Erfname, erfgenaam, 201, 458, zie erfgename.
Ergher, comp.: dat - was, wat slechter was, 240.
Erven (erfde), als erfdeel geven, 227, 506; Fr. ahireter, X, 265; rendi et aherita, XI, 242.
'Escuïer d'escuïerrie', Fransche titel gegeven door Philips van Bourgogne aan Frans Ackerman, 550.
Et, voornw., het, 88.
Etc., de latijnsche uitdrukking voor enzoovoorts, 79, 84.
Eten (at, adt, aten, g(h)egeten, teten), eten: eten des middages, middagmalen, 5, 41, 62, 174, 243, 435; Fr. disnèzent, disna, IX, 213, 214; teten hebben, iets hebben om te eten, 176; een maeltijt teten geven, een eetmaal geven, 243, 309; Fr. donna à souper, XI, 391.
Eter(s), 205.
Evel, ontstemd: evele moet, gramschap, 67. Zie moet.
Ewelijken, 1° voor eeuwig, 9, 76, 306, 387; 2° altijd voort, 178.
Ewig (ewigh, ewijg, ewygen), eeuwig, 146, 335 [waar enige verkeerde lezing is]; tot - dagen, 306; ewighen tijden, voor altijd, 542, 545.
(Examineren), geexamineert (geexamyneert), 1° onderzoeken, bekijken, 243; 2° een verhoor doen ondergaan, 123.
Exceptie(n) (excepcien), voorbehoud, 57, 299; Fr. reservacion, XI, 31; zie middel en condicie.
Exellent(en), voornaam, verheven: als titel van aangesproken persoon, 'zeer hooge - heer' (koning v. Frankrijk), 238; Fr. très exellent signeur, X, 275.
Exellentelick, bijwoord: op voorname, deftige manier, 498; Fr. très exellentement, XI, 236. Zie wairdelick.
Exempel (example, exempelen), voorbeeld, 26, 79, 518, 519; Fr. exemple, IX, 170; exemple wesen, tot voorbeeld strekken, 544; Fr. soit exemplaire à, XI, 305; exempel nemen an, tot voorbeeld nemen, 153, 161, 241; Fr. se exemplieront, X, 212.
Expedicie, haast: - nemen, haastig zijn om iets te doen; - ende cortinge nemen van, spoedig eene zaak, een toestand doen eindigen, 308; Fr. vosissent bien estre plus tos délivré, XI, 38.

F

Fagotte(n), takkenbos, 221; Fr. fagos, X, 221, 259. Zie rijs.
Fackele(n), 180, 181, 296; Fr. falo(t)s, X, 229; XI, 29.
Fame, gerucht: die fame gaet, 't gerucht loopt, men zegt, 20, 58, 240, 300; Fr. sicomme renommée queurt, IX, 172, couroit, IX, 203; sicomme on disoit, XI, 32.
Fantazeren (fantazeerde, fantazerende, fantazeerende, fantizeerrende worden), overpeinzen, 66, 67, 238, 275; Fr. en fu tous merancolieus, IX, 216, eut merancoliet, X, 275.

Fantasie(n) (fantasye), mijmering, denkbeeld, gedachte: - hebben (in sinen hoofde), overleggen, 92, 210, 295, 416; Fr. eut pluiseurs imaginations, X, 55; si fort pensieux, XI, 28.
Fatselen, tot ‘fasseellen’ of kneppelhout klieven, 403; Fr. fagotter, XI, 121.
Feyt (feyts, feyten), 1° daad, 3; 2° - van wapen(e), wapenfeit, 47, 206, 434, 473, 542; Fr. fais d'armes, IX, 195; apertises d'armes, X, 248; XI, 201; menich schoon feyt bedriven, verscheidene heldendaden bedrijven, 548; 3° gewelddaad: met wegen van feyten, door gewelddadigheden, door mishandelingen, 537, 538, 542; Fr. par voie de fait, XI, 300. Zie geradichede.
Fel (felle; compar. felre), adj. 1e geweldig, wreed, 5, 67, 75, 132, 147; Fr. plus felle, X, 152; crueulx et mauvais, X, 140; 2° toornig, 51; zie moet; 3° gevaarlijk: felle wech, gevaarlijke weg, 261.
Fell, bijw.: - vallen, wreed, verschrik-

kelijk zijn, 1; Fr. furent dures et cruelles, IX, 158.
Fellichede(n), 1° wreedheid, boosaardigheid, 37, 63, 67, 83; Fr. fellonie(s), IX, 187, 214 217; 2° woede, 123. Zie risen en wassen.
Fellyken, bijw. op wreede en onmeedoogende wijze, 286; Fr. aigrement, XI, 22.
Ferpel, arglist, 539; Fr. sans fraude, XI, 302. Zie dissimulacie en toetissinge. Ook 3e Boek fol. 262 vo 2e kol.: sonder enigh ferpel of argelist, Kervyn, XIII, blz. 318, sans dissimulation ni ombre nulle de malengrin.
Fyer, 358.
Figuere, visioen, 220.
Fijn (fine, fijne), 1° trouw; 2° welgemaakt, uitmuntend, 282.
Fijneerde (voeringstof), klein bont, bont van kleine dieren, 199; Fr. menu vairs, X, 243. Zie grauwerck.
(Fineert) fyneerde: fijn geslepen, 384 [waar scarpefyneerde moet gescheiden staan in scarpe, fyneerde; Fr. lances affilées, XI, 105]. Zie scerp en glayysere.
Flatteren, veinzen (partijganger te zijn), 146; Fr. disimuller, X, 151; met enen -, schijnbaar genegen zijn, 359; Fr. li voelt complaire de tous poins, XI, 86.
Flawer, comparatief van flau, vermoeid en zwak, 176; Fr. se seront affaiblis, X, 225.
Foeraidge (foeraidse), legervoeder, 308, 418.
Foeraidgier(s) (foeraidgieren, fouragiers), voederhaler, 297, 400, 418; Fr. fourageur, XI, 48.
Foeraidgieren, werkw., voeder bijhalen, 458.
Fonderen (gefondeert), 1° zich beijveren (om iets te doen), overleggen, 319; Fr. ai enditté; 2° baseeren, 369. Zie gefondeert.
Fondt, doopsvont, 209 [waar foudt verkeerde lezing is]; Fr. les fons ou il fu batissiés, X, 250; zie vont.
Forier (forieren), bediende die zorgt voor alles wat 't slapen betreft, 266, 489; zie meysterforier.
Forme, wijze: in (der) formen van, op de wijze van, 31, 244, 383; Fr. sus article de, IX, 182; en le fourme et manière, X, 281; in der besten formen, op de beste manier, ten besten, 244, 264.
Formeren (geformeert), 1° maken, 361; 2° opstellen (brieven), 524; zie geformeert.
Fortse, geweld, 390; Fr. de force, XI, 110.
[Foudt, 209 verkeerde lezing voor fondt, z.a.].
Fouragiers, zie foeraidgier, 297.
Frank (franck(e), francken), benaming eener munt, 18, 20, 34, 138, 147, 299, 300, 304, 334, 341, 352, 427, 437, 455, 468; Fr. florins, IX, 171, 172; frans, IX, 184; X, 145; XI, 58; om een franke, voor één frank, 305; Fr. pour un franc, XI, 35. Cfr. 3e Boek fo 73, franken franssois, Kervyn, T, XI, 259, frans de France.
Frans (fransse(n)), van Frankrijk, fransen, 249, 323; - heren, de Franschen, 256, 286, 307, 407; Fr. les François, XI, 22; signeurs de France, X, 290; XI, 38; van der fransser zijde, namens Frankrijk, 440; zie fransois.

Fransois, adj., (franssoys, fransoys), fransch: 1° aan Frankrijk toebehoorende, 226; - maken, weder overmeesteren ten voordeele der Franschen, 499; Fr. avoient raquis, XI, 237; 2° Fransgezind, 226, 227; Fr. estoit bons Frans, X, 264; fransoys van herten, 222, 302; 3° nader - manieren, op Fransche leest, volgens de Fransche kleederdracht, 486.
Franssoise (die -, Franssoys), Franschman, 204, 277; Fr. François, XI, 14; ceulx de France, X, 247.
Franssoys(e), subst., de Fransche taal: 486, 547; - kennen, Fransch kunnen spreken, 488; Fr. de françois, XI, 230.
Frantiere(n), grens, 366; Fr. frontière, XI, 91. Zie frontiere.
Frisch (vrissche, vrijssche, alrefriste), 1° jeugdig en flink, 404, 414, 434, 441; Fr. belles gens d'armes, XI, 121; frisques, XI, 155; preux et vaillant as armes, XI, 149; 2° met enen - moede, met opgewekt gemoed, 263. Z. renlick.
Frontiere(n) (frantieren), grens, 117, 366; zie endepalen.
Frueyt(en), fruit, 204.

G

Gadinge, lust: hare - van iets nemen, naar lust van iets nemen, naar hartelust zich aan drank of eten verzadigen, 494-95.
Gadt, zie gat, 182, 255.
Gaedy = gaat gij, 552; zie gaen.
Gaen, 121 (ghaen, 422; ic gha, 529; gaedy, 552; gaedt, ginck, 7; ghinck, ghinge, gingen, 71; gaet, imperat. enk., 274, en id. mv. 493; gawy, 185, 217, 415, 425; ghawy, 111, 278; ghinghe, subj., 425; gaende, 196, 524; gegaen, 309; 1° gaan, 33, 38, 41, 107, 529, 552; 2° vertrekken, 185; Fr. allons, allons, XI, 237; den -, sinen wech gaan, voortgaan, gaan langs, 111, 425; Fr. alons par ce haut chemin, XI, 139; zie wech; 3° - after iets, zich achter iets bergen, 174; 4° gaen voir die -, ten voordeele van iem. of iets uitkomen, 23; Fr. n'avons nous veu en lui que tout bien et pourfit, IX, 175; 5° in enes handen of onderdanichede gaen, zich aan iemand onderwerpen, 306, 361; Fr. est tourné à lui, XI, 37; aloiiet à Clemens, XI, 87; 6° laten gaen, loslaten, verlossen uit 't gevang, 20; 7° tegen iets gaen, iets bestrijden, 544; Fr. venoit contre la dite paix, XI, 366; 8° dese woirde gaen, zulke woorden worden gesproken, dit wordt gezeid, 71; een gerufte gaet, 't gerucht loopt, men zegt, 236; Fr. renommé queurt, X, 274; woirde gaen twisschen - ende -, woorden wisselen, 216; 9° gaende houden, aanhoudend gaan, 196; 10° gaende an, gericht tot (brieven), 524; Fr. à ceux de Gand adrechans, XI, 289: zie ganghe; 11° (gebod) -, afgekondigd worden, 41; qualiker gaen, slecht gaan, eene slechte wending nemen, 121; Fr. se portent mal, X, 79.
Gairne, subst. garen: int garen verwerren, in moeielijkheden verwikkelen, 163; Fr. est si entouellie, X, 213.
Gairne (gairen), 6, 8, 146; zeer -, met genoegen, 54.
[Gairt, 204.] Zie gasscongairt.
Galghe; uptie -, op straf gehangen te worden, 351.
Galmgaten: - van een klokketoren, 110; zie bommelgat; Fr. fenestres don cloquier, X, 70.
Ganghe (ghange, ghanck), weg, doortocht, 384; hoiren - doirgaen, den weg voortzetten, 177; Fr. tousjours aller devant eulx, X, 226; enen goeden (herder) - gaen, vlug doorstappen, 113; Fr. cheminoient le bon pas, X, 73; in enen -, in eens door, ter zelver tijd, 459; mettenselven -, op 't zelfde oogenblik, 554.
Ganselijken, gansch, 397.
Gansse, volledig, 440.
Garnyere(n), graanzolder, 190; Fr. greniers, X, 236.
Garnysoen (garnisoen, gernysoen), 34, 94, 115, 117, 139, 338, 354, 386, 387, 405, 409, 437, 451, 471, 473, 474; Fr. ceulx des garnissons, X, 74.
Garre, ijver: enen enen groten - ofdringen, iem. in zijnen ijver grootelijks dwarsboomen, 178; Fr. eussent ensonniet les Gantois, X, 227.
Gasscoens, van Gascogne afkomstig, (wijnvat) dat wijn van Gascogne ingehouden heeft, 362; Fr. (plain un tounel) de Gascongne, XI, 88.
Gasscongairde(n), personen uit Gascogne, 248, 365; Fr. de Gascongne, X, 284.

Gasscongairt, wijn van Gascogne, 204 [waar Gascon gairt verkeerde lezing is;] Fr. garnaces, IX, 247; zie gernaetsolen.

Gat(gaten, gadt, ghaten), 1° gat (in een doek), 183, 426; gat (in een wagendissel om den hamer er in te vestigen), 454; zie hamere; 2° ingang, doorgang, 251, 255; gate(n) in de hope maken, zich eenen weg maken door eene schaar personen, doordringen, 384; Fr. entrèrent en eux, X, 105; 3° opene -, vaart of rivier (eener stad), 98; Fr. tous les pas et rivières, X, 60; zie passaidge; 4° uitweg, middel om te vluchten, 182; 5° plaats: in 't gat, in zijne plaats, 53; 6° redmiddel, 138; 7° uitweg (in figuurlijken zin), inzicht: tot wat gate en de

wesweges uutwillen, hun inzicht zijn, hun doel, 383; Fr. sarons nous leur intention, XI, 104.
Gavelotte(n), werpspies, 276 (ook: Folio 88: glayen, gavelotten ende archegayen; Fr. gavrelos, X, 181.
Gearcht, 349; zie argen.
Geargeweert, 326; zie argueren.
Gheartijg(en), voor gehartich, moedig, flink, manhaftig: - woirden, woorden die moed en manhaftigheid inboezemen, 251; zie woort.
Gebarende, veinzende, 244; Fr. en faindant, X, 280.
Ghebercht, gebergte: an dezer zijde des geberchts, 350; Fr. decha la mer, XI, 70.
Gebedt, 171.
Gebeten, zie biten, 346.
Gebeteren, veranderen, 518.
(t)Ghebit, paardetoom: (fig.) - moet nu upten tanden genomen werden, nu komt het er op aan door te werken, 163; Fr. nous faut prendre le frain as dens, X, 214.
Gebetert, zie beteren.
Gebeuren (gebueren, gebuerde(t), gebuerdt), gebeuren, 3, 44, 53, 117, 141, 148; Fr. ensi fu et avint, IX, 159; au mieux venir, X, 152.
Gebieden (gebiet, geboodt, gheboit, geboden (imperf), geboden), 1° bekend maken: een generael gebodt -, een algemeen bevel uitvaardigen, 140; Fr. fist faire un commandement général, X, 146; 2° gebieden, 140, 172, 307; 3° aanbieden: haren dienste -, zich als onderdanig aanbieden, getrouw worden, 195; Fr. vinrent à obéissance, X, 240; 4° hem -, zich aanbevelen, 219, 466; Fr. se recommende au, X, 267.
Geboeft(e) (gebuefte, gebueffte), slecht volk, gespuis, het galgenaas, 33, 60, 68, 122, 141, 210, 384, 436; Fr. li pendaille, X, 211; li mauvais, X, 80; li ribaudaille, IX, 183; X, 147, XI, 105; un pillars, XI, 150. Zie lichte gesellen en kaerle.
Geboere (gheboere), landman en ook ruwe en onbeschaafde kerel met vijandelijke inzichten bezield, 214, 332; Fr. li villain, X, 254, XI, 57. Zie kaerle. Ook 3e Boek, fol. 147, Kervyn, T. XII, p. 144, les villains.
Geboiren: - uut, geboren zijnde in, afkomstig uit -, 49.
Geboirte(n), ouderdom, 332; Fr. de son éage, XI, 57.
Gebolwerct: verschanst: - kercken, 512; Fr. fors moustiers, XI, 207; zie bolwerken.
Gheboomte: clene -, struikgewas, 314.
Gebot (gebode, gebodt, ghebodt), 1° bevel, verordening, 40, 41, 46, 140, 188, 202, 491, 495; Fr. commandement, XI, 235; vostre route, X, 245; ten gebode, op bevel van, 52; 2° dagvaarding, oproep van krijgslieden, 116; Fr. remanderoient l'arrière ban, X, 75; zie doen en gaen.
Gebrant; zie branden, 108.
Gebrec (gebreck, gebrech, gebreecks, gebreechs, gebreken), 1° gebrek aan het noodige, 53, 148, 297, 407; Fr. ne leur grevoit rien, IX, 200; n'eurent fautes de

nuls vivres, XI, 30; 2° hinder, 507; 3° grief, 20, 74, 246; Fr. plaintes, IX, 222; ses besongnes, X, 283.
Gebrach, 79, voor gebracht, z. gebrengen.
Gebreken (gebrack), ontbreken, 53, 321.
(Gebrengen gebrachte, gebrach: brengen, 79, 205; Fr. fu amené à Lille, X, 226.
Gebroederen (gebroderen, gebruederen), gebroeders, 4, 205, 221, 380; Fr. frères, X, 248.
(t)Ghebroken, als substantief: die van - wat cregen, mer van thele niet: die slechts twist en oorlog verlangden, in vooruitzicht van den buit, 141; Fr. qui ne desiroient que le rihotte, X, 147.
Gebruken (gebruyken, gebrucht, gebruyct), 1° gebruiken, 306, 410, 540; 2° gewoonlijk, gebruikelijk doen, 498; 3° (den dag) doorbrengen met, 498; Fr. se persevera celle journée, XI, 236; 4° uitvoeren, 271.
Gebruyneerde (lansen en zwaarden), gepolijst, glimmend, 327.

Gebuefte (gebueffte), zie geboefte, 33, 60, 68.
Gebuere(n) (gebuyere), 1° gebuurman, 40, 172, 499; Fr. voisin, IX, 189; 2° persoon uit een aangrenzend land of eene naburige stad, 44; Fr. nos bons amis et voisins de Gaind, IX, 193.
Gebueren (gebuerdt), 3, 44, 148; zie gebeuren.
Gebuerte, beurt, 386.
Gebuyere, 499; zie gebuere.
Gebuit (gebueyt), zie buten, 304, 428.
Gechiert; zie chieren, 413.
Gedachte(n); quade -, slechte inzichten, 67; Fr. mantalens, 217.
(Gedagen), gedaecht (gedaeghde), dagvaardigen, 357.
Gededen; zie gedoen, 346.
Gedeech(t); zie gedien, 501.
Gedeincken (gedeyncket), 1° denken, 551; 2° denken op iets, 323; 3° hem -, zich herinneren, 62; Fr. leur souvenir, IX, 213. Zie deyncken.
Gedeinckenisse (gedeinknisse), herinnering: te zaliger -, 229, 479; Fr. de bonne mémoire, XI, 223.
(Gedelen) gedeylt: uitdeelen, 156. Zie delen.
Gedect: met den helm voorzien: - hooft, persoon, met den helm op het hoofd, toegerust ridder. 371. Zie bedecken.
Gedeputeerde(n),afgevaardigde, 231, 541; Fr. à ses commis députés, XI, 303.
Gedestueert, 198; zie destrueren.
Gedicht, zie dichten, 524, 532.
Gedien (gedeech, gedeecht = gedeech et), toenemen, 33, 329, 501.
Gediet, het volk, 282.
Gedisponeert, zie disponeren, 441.
(Gedoen) gededen: doen, 346.
Gedogen, gedoogen, 212, 236; Fr. ne le poroit souffrir, X, 274.
Gedoit, 73; zie doden, ww.
Gedragen, zie dragen, 62.
Gedragen (gedroegen), hem -, zich op een zekere manier gedragen, 69, 86, 100; zie effen en lage.
Gedreven comen, snel bijkomen (met gevoerde wagens), 454; Fr. s'en vinrent, XI, 180.
Gedreinct, zie dreincken, 428.
Geduerende (geduyrende): desen tijt aldus -, dien tijt -, gedurende dezen tijd, 15, 332; Fr. che terme pendant, IX, 168.
Gheertste, het meest geëerd, 293; Fr. li plus honnèrés sires dou monde, XI, 27.
Geeyndet, van eynden, eindigen, 153.
Geel (de kleur): half geel ende half blaeu, (stof) met gele en blauwe strepen, 316; Fr. cotes faissies de gaune et de bleu, XI, 44.
Gheelijker, bijw., geheel, 539.
Gheen, geen (ontkenning), 108.
Geenre, 85; zie gene.
Geenrewijs: in -, geenszins, 413.
Gheertberghse, van Geeraardsberghen, 453; Fr. porte de Grammont, XI, 180.

Geeste (geestes) (heylige -), 517, 522; zie instortinge.

Geestelick (geestelijke), 1° godsdienstig, 187: - man, - luden, tot den geestelijken dienst behoorende, geestelijke, 352, 362, 544; Fr. personne d'eglise, XI, 306; - kercken ende plaetsen, kerken en kloosters, 205, 361, 362, 563; rechter, de rechter die rechtsmacht heeft over de geestelijken, 544; Fr. à son ordinaire.

Geexamyneert, zie examineren, 243.

Gefondeert (gefondeerde), 1° zie fonderen, 319, 320, 369; 2° knap, bekwaam: - man in der wapenen, koene, ervaren soldaat, 320; Fr. vaillans gens, XI, 47.

Geformeert, lichamelijk gemaakt, gevormd, geschikt om, 480; Fr. fourmée à porter enfans, XI, 224; zie formeren.

Gegeten, verl. deelw. van eten, 174, 311, z.a.

Gegeven(e), adj. toegekend, 9.

Gegleden, verl. deelw. van gliden, 426.

Gehact, verl. deelw. van hacken, z.a. 316.
Gehantiert, verl, deelw. van hantieren, z.a. 67, 76.
Gehart(gehert), gehard tegen vermoeienis en ontberingen, 174, 275; Fr. se trouvèrent fors, X, 223. Zie herden.
Geheellijken (gheelijken, geheliken, gehelijken), gansch, 10, 112, 472, 539.
Geheynden(t), laten gebeuren, gedoogen, 72; Fr. souffrirent, IX, 221.
Gehengen (iet gehenge), toelaten, gedoogen, 13, 19, 203, 212, 342, 553; Fr. à consentir, IX, 166; XI, 65; ne le poroit souffrir, IX, 172.
Gehengelt, verl. deelw. van hengelen, z.a. 327.
Gehert, verl. deelw. van herten, 173.
Gehert, verl. deelw. van herden, 252.
Gehindert, zie hinderen, 87.
Gehoor (gehoir), 1° gehoor (geven), luisteren naar, 341; Fr. li roi entendi à leurs parolles, XI, 63; 2° het gehoord worden, geloof, vertrouwen: geen gehoir hebben, niet geloofd worden, 412; Fr. de ses parolles il ne peut estre oïs, XI, 128; stemme noch gehoor int cappitele hebben, noch mogen spreken noch verhoord worden, niets te zeggen hebben, gezag noch invloed hebben, 533; zie cappitele; - groten lope ende gehoir vercrigen, grootelijks gewaardeerd worden, 131; Fr. aquist grant grace, X, 86.
Gehoirsame, 144; zie gehorsamich; Fr. il obeïrent, X, 149.
Gehoirsamicheit, gehoorzaamheid, 536.
Gehorsamich, gehoorzaam, 176; zie gehoirsame.
Gehouden, deelw. van houden (houwen), 70, 73.
Geheuchenisse (gehuechnisse), aandenken, 130, 190, 338; Fr. le recorps, X, 85; en deubt souvenir, X, 236.
Gehuegen (gehuechde, gehuecht), herinneren; in 't geheugen komen, 62, 63, 531; Fr. souvenist, IX, 214; vous en voelle souvenir, XI, 294.
Gehuyst sijn, van huis of onderkomen voorzien zijn, 464.
Geymagineert, zie ymagineren, 270.
Geinformeert, zie informeren, 79.
Geincorporeert, zie incorporeren, 262.
Gekepert (wapenkunde), met twee strepen in vorm van winkelhaak; gekepert van kele, met eenen rooden keper in 't wapenschild, 380; Fr. une bordure de geulles, XI, 102. Zie schilt.
Gekeren, beletten, 518.
Gekijf, twist, 70; Fr. estri, IX, 219.
Geclachte, klacht, 150; Fr. plaintes, X, 202.
Geclanck, wapengekletter, 330; Fr. li cliquetis, XI, 55.
Gecleet, verl. deelw. van kleeden, z.a., 45°.
(Geclotet) geclote, verl. deelw. van cloten, z.a., 276.
Geknoft tot, verknocht aan, 353. Ook in 't 3e Boek, fol. 251 v°: want ic ben al te vaste geknoft ende verbonden metten coninc van Engelant, Kervyn, T. XIII, 268; Fr. car je me suis trop fort conjoind et alyé au roy d'Angleterre.
Gecoft, verl. deelw. van copen, z.a., 18, 152.
Gecommiteerde, afgevaardigde, gemachtigde, 547; Fr. ses commis et députés, XI, 307.

Geconfuyst, verl. deelw. van confusen, z.a., 456.
Geconquesteert, veroverd: een - land, 367.
Geconsenteert, verl. deelw. van consenteren, z.a., 140.
Gecooct, (fig.) gedaan: dit spel -, als die zaak voltrokken was, vergel. onze uitdrukking: als het er mede gebakken was, 120; zie coken; Fr. après cette desconfiture, X, 78.
Gecourwen (fig.) voor gecorven, verl. deelw. van kerven (z.a.): gekorven (op den kerfstok), 350.
Gecrayeert, verl. deelw. van crayeren, z.a., 431.

Gecrigen (gecrijgen, gecrijcht, gecregen), 1° krijgen, bekomen, in zijne macht krijgen, winnen, 101, 155, 159; te renten -, als jaarlijksche inkomsten ontvangen, 9; 2° wederkrijgen, 58; Fr. ravoir, IX, 204; 3° vangen, 136; Fr. qu'il l'eurent, X, 136.

Gecrij (gecrye, gecrijs), 1° geschreeuw; zie crij; 150, 177, 179, 286, 296, 313; 2° geroep, bevel, 434.

Gecrijert, verl. deelw. van crieren, z.a., 334.

Gekundicht, verl. deelw. van kundigen, z.a., 267.

Gelaet (gelate), 1° aangezicht, 268, 488, 524; 2° blijk: gelaet thoinen, laten blijken, 533; Fr. à ce qu'il monstroient, XI, 296.

Gelaict, verl. deelw. van laken, ww. z.a., 51.

Gelatich, innemend, 488.

Gelden (gelde), waard zijn, kosten, 199; tgelde dat gelden mach, 't kost wat 't kost, 305.

Geleden, verl. deelw. van liden, 3, 491, z.a.

Geleerde (mannen), onderwijsgenoten hebbende, 20.

Gelegen, verl. deelw. van liggen, z.a., 159; - gelegen sijn, voorbij zijn, 49, 102; Fr. un petit apriès mienuit, IX, 197; fu passés, X, 63. Zie liggen.

Gelegenisse, toestand; - van derzake, stand van zaken, 397.

Gelegenthede, toestand, gelegenheid der zaken: na allen -, overeenkomstig de toedracht der zaken, naar alle waarschijnlijkheid, 95, 98, 171, 544.

Geleide (geleyde), bescherming op eene reis: goet, zeker, vast -, vrijgeleide, 55, 224, 236, 299, 375; Fr. sauf conduit, IX, 202; - ghins ende weder, vrijgeleide voor 't gaan en keeren, 444; Fr. sauf allant es sauf retournant, XI, 157.

Geleyden (geleyde), leiden, voeren, begeleiden, 56, 196; Fr. l'amenoit, IX, 202.

Geleydet (geleedt, geleit), verl. deelw. van leyden, voeren, z.a., 93, 131, 156, 219, 446.

Geleyt, verl. deelw. van leggen, vaststellen, 459.

Gelesen, verl. deelw. van lesen, 402, z.a.

Gelest, verl. deelw. van lesscen, z.a. 166, 333.

Gelieven (gelieft, gelieftst), believen, 73, 166, 229, 242, 490; Fr. se il li plaist, X, 216.

Gelijc: sijns gelijc, gelijk hij, 4; Fr. nuls mieux deli, IX, 160; alle gelijc, al hetzelfde, 236; Fr. sicom, IX, 159; van gelijken, evenzoo, zoo ook, 301; Fr. otretant bien, XI, 33; nye ghene van gelijken, nooit iets dergelijks, 311; Fr. la parelle, XI, 41.

Gelijken, voegw., zooals, 58.

Geliken (gelijken), bijw., gelijk, zooals, 3, 201, 548 en var.

Geloift, 56, verl. deelw. van geloven, z.a.

Gelooft (geloift), 223, 514, verl. deelw. van geloven, z.a.

Gelove, 1° vertrouwen, 82: geloven hebben up, vertrouwen hebben in -, 315; in geloven, *a*) waarlijk, 184; Fr. par ma foi, X, 232; *b*) in vertrouwen, 522; Fr. descouvrir de leur secrès, XI, 288; brief van gelove(n), machtigingsbrief in vertrouwen aan iemand medegegeven, 466, 513; Fr. lettres de creance, XI, 193;

2^{o} betrouwen: man van gelove, betrouwbaar man, 522; Fr. homme de créance, XI, 288; 3^{o} denkwijze: mijn gelove is, ik denk, ik geloof, 112.
(Geloven) gelooft; zeer wael -, geaccrediteerd, volle vertrouwen genietend, 514; Fr. bien creus un roiaulme de France, XI, 252; des gelooft werden, vertrouwen verwerven dat hij het zal doen, 223; Fr. il fu creux, X, 261; wair icx geloift, wilde men zich op mij verlaten, 80.
Gelt (gelts, gelden), 1^{o} geld, waarde in geld, 18, 121, 495: sulveren gelt, zilvergeld, 211; om onse gelt, voor ons geld, mits klinkende munt, 346; Fr. pour nos deniers, XI, 67; 2^{o} vergelding: iemand up (een) gelt ende coop setten, gevangenen te koop zetten, tegen losgeld verkoopen, 390, 401; Fr. se mist il à finance, XI, 110; furent mis à finance, XI, 119.

(t)Geluyt (geluydt, gelude), geschreeuw, gerucht, 206, 279, zie gevairt; - met enen gelude, al met eens, in eenmaal, 176; Fr. à une fois, X, 226; geluyt slaen, 1° een geschreeuw uitsmijten, beginnen te roepen, gerucht maken, 146, 425; Fr. commenchières à crier, X, 151; esgronguir, XI, 138; 2° bepaaldelijk: (trompette) de trompet doen schallen, trompetten, 313, 427; zie trompette en geschal.

Geluck (gelux), 1° geluk, kans, het velgelukken van iets, fortuin, 105, 309; Fr. en la belle fortune et victoire, XI, 39; enen tgeluck ende aventuere tegensvallen, in zijne onderneming niet slagen, geen geluk hebben, 124, 394; zie aventuer; 2° heilwensch: enen geluck bieden, gelukwenschen, 334; Fr. conjoïr, XI, 58.

Geluckich (geluckige, geluckyge), 200, 394; - ende hoge dach, feestdag, 320; zie dach.

Ghemachticht: - sijn, 161; Fr. nous ne sommes pas chargiet, X, 211.

Gemac (gemake, gemacx), 1° welbehagen; tot onsen gemake, zonder veel moeite, gemakkelijk, 260, 262; Fr. à nostre aise, XI, 2; 2° voordeel: sijn gemac crijgen van iets, iets tot zijn eigen belang en nut aanwenden, 20; Fr. se il avoient l'aissement de -, IX, 172; 3° wat gemak en genoegen bijbrengt, gemakkelijkheid, het Fransche: confortabilité, 352, 465: zie husinge.

Gemackeliken, bijw., 11.

Gemate, afmeting: int - lanck, op juiste lengte, lang genoeg, 423; Fr. longhes asés, XI, 137.

Gemeen, subst.; al int gemeen, aan alle tegenwoordige personen, 243; Fr. tout generalement, X, 280; in gemeen, over 't algemeen, 129, 162; int gemeen, gemeenlijk, gewoonlijk, altijd, 9, 154, 358, 401; Fr. toujours, X, 204; al gemeen, allemaal, 335; Fr. tout communaulment, XI, 59.

Gemeen (gemene), adj., 1° geheel, algemeen: dat gemeen lant geheel het land, 346; Fr. le demorant de Flandres, XI, 67; gemeen volk, het volk, 64, 530, 535; Fr. peuple, IX, 215; het was een gemeen seggen, het was een algemeen gerucht, alleman zei het, 84, 259; Fr. on disoit (communément), IX, 23; XI, 1; gemene maere, algemeen, openbaar gerucht, 231; zie mare en oirbair; 2° van 't grootste getal, het meerendeel: onder den gemenen scipman, onder't grootste getal der scheepslieden, 9; Fr. de la grignour partie des navieurs, IX, 164; 3° van al de menschen, alleman, 199; Fr. toutes gens, X, 242; zie gemeente.

Gemeenlich (gemeenlijken), allen, 158, 322; Fr. tout, XI, 49.

Gemeente (gemeent; ghemeente, ghemente), alle -, hele -, alle die -, gemene -, goede -: 1° het gemeenschappelijk grondbezit, het land, 1; Fr. li païs, IX, 158; 2° het geheele gezamenlijke volk van eene stad of de burgerij en bepaaldelijk de Gentenaars, 39, 69, 93, 94, 144, 151, 163, 175, 187, 193, 213, 301, 311, 361-363, 438, 496, 525, 530, 535, 545, 546, 552; dese goede gemeente, de burgerij, 166; Fr. cil de Gaind, IX, 219; les bonnes gens de, X, 203, 216; la communaulté, IX, 188, 192; dou peuple, bonnes gens, X, 216; (toutes) communautés, XI, 40, 57, 87; X, 238; li peuples de Gand, XI, 293; toute la communaulté généralement, XI, 89; ceuls de la ville, X, 57; tout le peuple, X, 214; 3° die simple -, die arme gemeente, het klein volk, de geringe, gemene klas

der bevolking, 44, 93, 94, 127, 142, 150, 158, 166, 348, 361; Fr. li communs de Ippre, IX, 192; le commun, X, 57, 58, 83; li menus peuples, X, 202, 209; li communs de Flandres, XI, 68; zie commuyn; 4° het meerendeel, 70, 71; Fr. li grigneur partie des gens, IX, 220; 5° eene afzonderlijke soort van personen, wereldlijke tegenover geestelijke personen: wairlijke als geestelijke gemeenten, de wereldlijken als de geestelijken, 362.
Gemeldet: - hebben, inlichten, 357; zie melden.
Gemerken (gemercken, gemerct), bemerken, opmerken, 68, 163; Fr. perchevoir, IX, 217; gemerct dat, aangezien dat, 2, 51, 75, 213; Fr. au justement considérés, IX, 159; car, X, 253.
Gemerret, verl. deelw. van merren, 197; z.a.
(Geminnen) geminde: beminnen, 244.

[Gemluden, 175, is verkeerde lezing voor hemluden].
Gemoede, wil: het sij met gemoede of mit ongemoede, goedschiks of kwaadschiks, tegen heug en meug, 37; Fr. bellement ou laidement, IX, 187.
Gemoet, subst., ontmoeting, het treffen, 393; int gemoete comen, enen te gemoete lopen, te gemoet komen, 137, 370; Fr. vinrent oil devant, X, 143; XI, 94; enen te gemoete comen, zich aan iemand onderwerpen, 353; Fr. vinrent à merchi, XI, 72.
Gemoeten (ghemoeten, gemoete, gemoeten, gemoeteden, g(h)emoet), 1° ontmoeten, 61, 64, 287; Fr. eurent encontré, IX, 212; 2° tegemoet gaan, 120; Fr. ensonnièrent, X, 78; 3° enen iet gemoet sijn, iem. iets overvallen, gebeuren, 10, 20, 193; Fr. tout ce qu'on li faissoit, IX, 164; avenir pue(e)nt, IX, 173, X, 201; 4° enen -, iem. bestrijden, 27, 353; Fr. nuls ne se metoit au devant d'iaulx, IX, 179; qu'il aroient la guerre, XI, 73; 5° er af-, het gewaar worden, het ondervinden, het zal u geschieden, 551.
Gemoeyet (gemoit), verl. deelw. van moeyen, z.a., 97, 102, 201.
Gemogen, kunnen, 165.
Gemoirt, vermoord, 93, 479; zie moirden.
Genade(n), 287; an genade bidden, om genade roepen, - smeeken, 94, 96; Fr. crieroient à merchi, X, 57; te genaden nemen, in genade nemen, 94; Fr. prendroient à merci, X, 58.
Genaken (genaicten), 1° naderen, 38, 50, 110, 260, 278, 381, 407; Fr. aprochoient, IX, 197; quoitoit de priès, X, 70; 2° in aanraking komen met iemand om eene overeenkomst te beramen, 248; Fr. de aprochier nos ennemies, X, 284.
Gene (ghene, gheen, geenre), 1° deze, gene, gindsche, 85, 99, 102, 254, 270, 275, 287, 334, 382, 419, 489; Fr. chil, XI, 104; 2° eenige, 275, 489; Fr. des, X, 231.
[Genepoelse, 254, is verkeerde lezing voor gene Poelse]; zie Poelse en coursier.
Generael, algemeen, openbaar, 140; Fr. general, X, 146.
Generen (hem - van), leven van, in hun onderhoud voorzien met, 149; Fr. qui vivoient de, X, 201.
Genevoysere(n), inwoner van Geneve, 266; Fr. genevois, XI, 6.
Genyeten, 302, 539.
Genoech (ghenoech, genouch, genoich, genuch), genoeg, genoegzaam, 2, 38, 54, 56, 57, 65, 76, 112, 314.
Genoechlijk, aangenaam, genoeglijk, 274.
Genoeghen (genuegen, ghenuegen, genuechden), 1° tevreden zijn, voldoende zijn, 147, 412; Fr. me devera souffire, X, 151; 2° believen, aanstaan, 166, 239, 489; Fr. li plaisoit, ne li pleut, X, 276; 3° te pas komen, voldoen, 8, 193; Fr. ne plaissimies, IX, 163; venoit bien à point, X, 239; - als zelfstandig naamwoord: vreugde, genoegen, 469; Fr. au plaisir, XI, 195.
Genoomt, verl. deelw. van noemen, 519, z.a.
(Genoot) genoten, bondgenoot, 248, 250.
Gents (Gentse, Gendts, tGhentse), van Gent, 40; aan Gent toebehoorende, 443; Fr. gantois, XI, 156; bevriend met Gent, met de Gentenaars, Grendschgezind,

83, 94, 142, 427; Fr. avoient les cuers Gantois, X, 51, estoit gantoisse, X, 142;
Gentse poirte, de Gentpoort, stadspoort naar Gent leidende, 52, 425.
Genuch, zie genoech, 2, 38, 54, 57, 65, 76; Gentwaarts, 194.
Genuechlijken, adv. op genoeglijke wijze, 469.
Genuechte(n), 1° vermaak, 2, 215, 469; met genuechten, met genot, 498; Fr. eu otant de ses déduis, IX, 159; endéduit, XI, 236; 2° welbehagen, 488.
Geoffert, in geschenk gegeven, 437, zie offeren.
Geoirbairt, verl. dlw. van oirbairen, z.a., 411.
Geoirde (priesteren), tot eene kloosterorde behoorende, geordend, 172; zie wairlijke en priester; Fr. Frères religieux, X, 221.
Geoirloicht, verl. deelw. van oirlogen, z.a. 75.

(Geoirloven) geoirlooft, toelaten, 289. Zie oirloven.
Geopenbairt, verl. deelw. van openbaren, z.a., 487.
Geopent, verl. deelw. van openen, z.a., 380.
Geordijneert, verl. deelw. van ordineren, z.a., 111, 199.
Geordineerlijken, bijw., ordelijk, behoorlijk, 380.
Gepairt, verl. deelw. van pairten, z.a., 80, 138, 193, 304, 428.
Gepanssert, verl. deelw. van panseren, z.a., 552.
Gepareert, verl. deelw. van pareren, z.a., 27, 420.
Geparlementeert, verl. deelw. van parlementeren, z.a., 444.
Gepellet, met een ‘pelle’ of eenen van kostbare zijde geweven dekmantel of id. kap voorzien, 217; zie valk.
Geplogen, verl. deelw. van plegen, z.a., 256.
Gepriveert, verl. deelw. van priveren, z.a., 543.
Geprocedeerd, verl. deelw. van procederen, z.a., 497.
Gequarteleert, (wapenkunde) van het schild dat in vieren gedeeld is: gequarteleert van lazuyer ende van sulver, gedeeltelijk met zilveren veld, 380; Fr. esquartelées d'argent et d'asur; zie scilt.
Gequellet, verl. deelw. van quellen, z.a. en ook kwellen, 81, 83.
Gequeten, verl. deelw. van quiten, zie a. en kwiten, 342.
Gerade, vlug in iets, flink, degelijk, 80, 374, 472, 492; Fr. mout appert (chevalier), IX, 227; appers (compaignon), X, 1, 98; XI, 201; appers homs en armes et soutils, XI, 232.
Geradichede, behendigheid, - van wapens, behendig wapenfeit, zie feyt, 52, 218, 473, 478; Fr. grans appertisses d'armes, fuisson d'apertisses, IX, 200, 228, X, 257, XI, 201, 220. Zie vromicheit.
Geraet, aangeraden: qualijken - sijn, slechten raad gekregen hebben, 378; Fr. estes mal adrechiés, XI, 101.
Geraken (gerakent, geraict), 1° terug in zijne macht krijgen, 210; Fr. recouvrier, X, 251; 2° dairaf geraict werden, getroffen worden door iets, 50; Fr. que qui estoit consieuwis, IX, 198; 3° te rechte geraken, het juist treffen, het passen, 482; zie recht, adj.; 4° in iets -, er in slagen in iets te komen, 38; Fr. ni enterons point fors grant paine, IX, 188.
(Geramen) geraemt: overleggen, beramen, 140, 142.
Gerecht, bijw., volkomen, geheel en al: gerecht ende lede doen, volkomen misdoen, 240.
Gerecht werden, gevonnist worden, 158.
Gerechte (gerechten), 1° het recht; uut die wetten ende gerechten geset sijn, alle bescherming der wetten verloren hebben en door den rechtbank veroordeeld zijn geweest tot ballingschap, 538; Fr. mis et jugé hors loi, XI, 301; 2° het stedelijke bestuur; college van burgemeester en schepenen: die van den gerechte, mannen uuten -, ende wette van der stede, 60, 64, 450, 544; Fr. cil qui gouvrenoient la loi de la ville, IX, 212; li juret de la ville, IX, 214, 215; escevins de bonne villes, XI, 163; zie wet.
Gerechtige, echt, wettig, 380; zie paews.

Gereden, te paard: wael -, een uitstekend ros berijdende, 113, 134, 171; Fr. bien monté(s), X, 72, X, 141, montés sus fleuis de coursiers, X, 221. In 't 3^{o} Boek, fol. 83 v^{o}: van voirdeel upgeseten ende gereden; Fr. Kervyn, T. XI, p. 298, tous bien montés.
[Gereden, 231: hier slechte schrijfwijze voor geen reden; Fr. on n'avoit nulle cause dou tenir, X, 269.]
Gereet (gereedt), bijw., dadelijk, 99, 109; zie rede, bijw.
Gereet(s), bij de hand, gemakkelijk te nemen, 418.
Gereetscap (gereetscappe(n)), 1^{o} toebereidselen, 15; Fr. leur ouvrage, IX, 168; 2^{o} benoodigdheden voorraad, 47, 464; Fr. pourveances, IX, 194; XI, 191;

scip of -, schepen of allerlei benoodigdheden om over te schepen, 270, 271, 274; Fr. nef de nacelle, XI, 9; - bepaaldelijk benoodigdheden voor den oorlog, oorlogstuig, 52, 422, 423; zie reescap.
Geregiert, verl. deelw. van regieren, 69; z.a.
Gereyden, weder in orde brengen, klaar krijgen, 17; Fr. destouillier, IX, 170.
Geren (gerende), begeren, 169; elcander zeer - sijn, naar elkander verlangen, 316; Fr. en avoient grande devocion, XI, 45.
Gerepaireert: gansch tevreden gesteld, zeer gevleid: dairmede wail - ende geheert wesen, zeer gevleid en geëerd zijn met iets, 16; Fr. s'entenoient si bien paret, IX, 169. Zie repareren.
Geridt, 422; zie gerit.
Geryefs, allerlei eet-, drink- en koopwaren, 204; Fr. toutes choses de doulceurs, fruits, beurres, laitaiges, fromages, poullailles et autres choses, X, 247.
Geringe (geringher), spoedig, haastig, dadelijk, 39, 59, 80, 312, 416; Fr. tos, IX, 227, XI, 41; - nu, nu -, toe haast u! haast u! 175; Fr. or, tost, X, 221; al te -, in zeer korten tijd, weldra, 333; Fr. tantos, XI, 58; so - niet, zoo gauw niet, 363; Fr. pas sitos, XI, 89; niet -, niet dadelijk, 48; geringe so, also geringe, so geringe, zoodra, 23, 78, 225, 335, 403; Fr. sitos que, IX, 225, XI, 59; sitretos, X, 262; te geringher, te sneller, te eerder, 458; 2^{o} licht, nog al gemakkelijk, 362, 500; Fr. assés legièrement, XI, 88, 238.
geringet (staan), in rijen, ter weer geschaard staan, 44; Fr. estoient tout rengiet, IX, 193. Zie gesceert.
Gerit (gheridt), tocht te paard, 113, 422; Fr. cette chevauchie, X, 72, XI, 136.
Gernaetsole(n), benaming van een soort van wijn van granaatappelen gemaakt, 204, 494; Fr. vins de grenaces, XI, 234.
Gernisoen (gernysoen), 34, 36, 354; zie garnysoen.
Geroepe(n), oorlogsschreeuw, 526; zie crije.
Geroepinge, geschreeuw; zie crije, 312.
Geroert, verl. deelw. van roeren, z.a., 142, 241.
Geroofde, adj., 304; zie roven.
Gerufte, 1^{o} ruchtbaarheid, wat rond gestrooid wordt, roep, tijding, nieuws: wat - ghinck, quam int -, 12, 142, 151, 223, 224, 236, 253, 288, 371; Fr. ches nouvelles, IX, 165; che que on disoit, X, 147; la cognissance, X, 262; renommé queurt, X, 274; zie gaen en comen; 2^{o} naam, faam, roem, 124, 126, 134, 211, 310; Fr. le principal fais, X, 81; renommée, X, 83, 141; 3^{o} leven, lawaai, rumoer, 254, 296, 312, 327; Fr. li (chie) haros, X, 289, XI, 30; ne nuls ne sonnoit mot, XI, 53; zie misbair.
Geruymd(e): dit geruymde volk, deze die vluchten, 511; Fr. fuians, XI, 246. Zie ruymen en nageruymde.
Geruyt, verl. deelw. van ruten, plunderen, z.a., 511.
Gesach, imp. van gesien, z.a., 217.
Gescaft, verl. deelw. van scaffen, z.a., 290.
Geschal: gerucht (der trompetten), 415; Fr. à mesner grant friente, XI, 131; zie geluyt.
Gescat, verl. deelw. van scatten, z.a., 303.
Gescheele, twist, 121. Zie twijdracht en gescille.

Gesceept, verl. deelw. van scepen, 190.
Gescheert(gesceert);-staen,geschaard, op rijen staan, 278, 279, 382; Fr. tout rengiet, XI, 15. Zie sceren, geschoren en geringet.
(Gescheiden) gescheiden, zich verwijderen, vertrekken, 89. Zie scheyden.
Gescheyfelt, verl. deelw. van sceyfelen, z.a., 324.
Geschenct, verl. deelw. van scenken, 1° z.a., 64.
Geschent, verl. deelw. van scenden, z.a., 136, 335.
Geschepen(ghescepen,geschepen),- sijn, in zekeren toestand zich bevinden, het zoo gesteld zijn, gevaar loopen te, 18, 81, 149, 305, 309, 423; Fr. euist

fait, IX, 228; poroit estre encore, IX, 171; dont vous serés, XI, 137.
Geschieden (geschieden, geschien, geschyen, geschiede(t. gescieden, geschie imperat, geschye id., geschiet, gheschiet, gesciedt), gebeuren, geschieden, 6, 37, 47, 49, 73, 79, 136, 139, 161, 202, 212, 228, 311, 337, 342, 373; mach geschieden, mogelijks, 373.
Gesciedenisse (geschienisse), gebeurtenis, 34, 517; Fr. ceste avenue, IX, 184.
Geschille (gescille, gescillen), geschil, twist, krakeel, 2, 3, 70, 194, 538; Fr. le mautallent, IX, 79; en differend, IX, 239; zie gescheele, wort en twijdrachte.
Gescoirt, verl. deelw. van scoren, 25; z.a.
Geschoren (battailge), slagorde, 111; zie ordenancie; geschoren staen, in rijen op 't slagveld geschaard staan; zie gesceert, 382.
Gescrifte (gescrijfte), geschrift, 140, 145; Fr. par escript, X, 146, 150.
Gescuert, gescheurd, verl. deelw. van scoren, 72, z.a.
Geschuymet, verl. deelw. van scumen, rooven, z.a., 341.
Gezeeght (geseit), verl. deelw. van seggen, z.a., 138, 215, e.e.
Geselle (gesellen), 1^{o} echtgenoot, 457; Fr. son mari, XI, 186; 2^{o} wapenbroeder, 104, 137, 263, 467; Fr. compains, X, 144, XI, 193; guede -, knappe soldaat, 58; alre hartsten - ende besten, stoutmoedige en hardnekkige soldaten, 104; Fr. tous hardis et aventureux compaignons, X, 65; onversaechte -, onverschrokken mannen, 433; gesellen uuter wake, soldaten die de wacht houden, wakers, 313, zie wake; gesellen te voete, voetgangers, 202; Fr. gros varlets à lances et à pavois, X, 245; - te pairde, ruiters, 333; gesellen met den bogen, boogschutters, 275; zie arbelestrier; 3^{o} man, vent, kerel; een fijn geselle, een flinke kerel, 242; dorre -, lichte -, losbandige, geringe kerels, landlooper, roover, 292 [waar geselen drukfout is], 297, 330, 334; Fr. pillart, XI, 55; des routes, X, 3, 230; zie knecht, man en geselscap.
Geselline, echtgenoote, 352.
Geselscap (geselscappe), eene schaar personen van denzelfden stand, van 't zelfde bedrijf of van de zelfde gezindheid, gezellen, lieden of bevriende personen met een zelfde doel vereenigd of soldaten, 25, 33, 41, 87, 94, 115, 117, 135, 137, 222, 246; Fr. sa route, IX, 176, 177, X, 143, 252; leurs gens et leurs vallés, X, 76; eerboir ende grote -, edel -, vrome -, veel voorname personen, ridders te zamen, edelen, 54, 276, 279; Fr. un grant fuisson de bonne chevalerie, IX, 200; bep.: de partij der Witte Kaproenen, 65; Fr. compagnie, IX, 215; cleen ende quaet - van der stede, het klein, gering volk der stad, de laagste stand, 94; zie gemeente, commuyn; dat bose, snode -, 503, ongevallige, lichte ende kwade -, slecht volk, gespuis, losbandige of gemene kerels, landloopers, 121, 171; Fr. des mauvais, X, 79; ces mesceans (gens), X, 58, 221; ces malles gens, X, 240; geselscap van die van buten, aangeworven, vreemde wapenlieden, 222; Fr. saudoiiers estragniers, X, 260; in een -, te zamen, 95; Fr. de une compaignie, X, 58.
Geselscapt, vergezeld: - sijn van, vergezeld zijn van -, 320, 375, 450, 497; Fr. bien aconpaignie de dames etc., XI, 236.
[Geselscip, 279, is verkeerde lezing voor geselscap].
Geseten: - sijn, ergens gelegen zijn, 97, 457; verde geseten ende oic nageseten princen, op grooten afstand wonende en dichtbij wonende princen, 403; Fr.

lointain et prochain, XI, 121; verde; gesete landen, verafgelegen landen, 516, 437.
Geseten, verl. deelw. van sitten, z.a., 220, 271.
Gesicht(e), het zien: onze - hebben, kunnen klaar zien, 282; in welken gesichte, op het zien van, 488; Fr. en che regart, XI, 229; dat gesicht dairaf verliesen, iets uit 't zicht verliezen, 218; Fr. il en perdoient le veue, X, 257.
Gesien (gesach), zien, 22, 217.

Gesinde, al de onderdanen verbonden aan een aanzienlijk persoon, hovelingen en dienaars, 406; Fr. toutes ses gens, XI, 113.

Gesinnet, 1° - hebben, beminnen, 34; Fr. l'amoit, IX, 184; 2° gesinnet sijn tot, zijne zinnen zetten op, aan iets houden, 6; Fr. s'inclinoit à, IX, 162; 3° van zin zijn te doen, verlangen te doen, 348, 513.

Geslachte (geslacte(n)), 1° familie, geslacht, 4; Fr. linage, IX, 160; 2° afkomst, 483, 519; Fr. generacion, XI, 226; nacion, XI, 286; rijke burgeren van groten -, rijke burgers van hooge, edele afkomst, 27; Fr. hommes de linage, IX, 179.

Geslagen, verl. deelw. van slaen, z.a.; quamen geslagen (van eene legerbende), kwamen liggen, 119; geslagen luden, lieden in den strijd gekwetst, 179.

Gesloten, besloten, verl. deelw. van sluten, z.a., 57, 104.

Gesmijten, als subst., het door heen, links en rechts, er in kerven, doorslaan (in een gevecht), 330; zie slaen en smiten.

Gesmoort (gesmoirt), verl. deelw. van smoren, z.a., 331, 334.

Gesoden, verl. deelw. van sieden: in kokend water leggen, met kokend water drenken (van leder): hantscoen van - leere, 316; Fr. gans de balaine, XI, 44.

(Gesoeken) gesocht: verzoeken, 173; Fr. avaient requis, X, 223.

Gesoent (gezoent) wesen, verzoend zijn, vrede gemaakt hebben, 76, 78; Fr. quelque pais il euist donné as, IX, 224; euist adonc pais, IX, 225. Zie soenen.

Gesont, heilzaamk: ten sal niet gesont wesen voir ons hier te wesen, wij zullen hier niet ongedeerd blijven, het zal gevaarlijk zijn voor ons hier te blijven, 416.

Gesouten (vleysch), 202; Fr. chars sallées, X, 245.

Gespeelt, verl. deelw. van spelen, z.a., 147.

Gespijkert, verl. deelw. van spikeren, z.a., 402.

(Gespen) gespten, met eene gesp vastmaken, vastgespen, 277; Fr. bouclèrent, XI, 15.

Gespraect, goed eene taal kennen: wael - sijn, welsprekend zijn, 174; Fr. bien fut enlangaigiés, X, 223.

Gespreyt (gespreydt), verl. deelw. van spreyden, z.a., 129, 438.

Gesproten uut, 2, 276; zie spruten.

(t)Gestant (gestandt, tghestant, gestande), 1° staat van zaken, toestand: ten opzichte van 't bestuur van het land: politieke toestand, economische macht of legermacht, 32, 116, 376, 413; Fr. les estat, X, 75; 2° omstandigheden, gesteldheid, nieuwstijding hoe en waar iemand of iets ligt, ligging, 84, 88, 171, 174, 251, 267, 285, 321, 379, 397, 429; Fr. l'estat dou conte, X, 52; le convenant, IX, 230, XI, 21.

Gestarct, 411, verl. deelw. van starcken, z.a.

Gesteente, edelgesteente, 413.

Gestelt sijn, geaard zijn om, bekwaam zijn (kinderen te baren), 480; Fr. estre propise à (porter enfans), XI, 224.

Gesterct, verl. deelw. van gestercken: bekrachtigen, 8; kracht en macht geven, versterken stoffelijk en zedelijk, 85; Fr. confortés, IX, 231.

Gestickt (van stoffen), met stiksel voorzien, belegd: - tijckte, 312; Fr. queute pointe, XI, 41; zie tijckte en sticken.

Gestoffeert, voorzien van, 119, 1^{o} bepaaldelijk van meubels en alle huiselijke behoeften, bemenbeld, 199; 2^{o} wael -, goed gewapend en prachtig gekleed, 419, 478; 3^{o} zeer statelijk, met pracht en met staatsie, 58; Fr. mout estoffeement, 204, 478.
Gestoirt, verl. deelw. van storen, verhinderen, z.a., 69.
Gestolen, verl. deelw. van stelen, z.a., 223, 315.
Ghestudeert, overwogen, 270; zie studeren.
Gestueyt sijn, verbroken, verhinderd worden, 463.
Gestuert, verl. deelw. van storen, vergrammen, 198.

Ghestuyf, het aanstuiven bij eene bestorming, 430.
Gezwijg, stilzwijgendheid: een - doen, stilzwijgend luisteren, 216.
Gezworen (gezwoiren), beëedigde persoon, bepaaldelijk: schepen, 38, 243, 244, 518; Fr. li juret, jurés, X, 280, 281. Zie provoost.
Getal (getale, getall), 144, 282, 536; bij getale, in groot getal, 406, 420; Fr. solempnels en grans nombres, XI, 289; sonder getal, ontelbaar veel, 287, 288; Fr. sans deport, XI, 23.
Geteykent, met een herkenningsteeken voorzien, 316; Fr. avoient parures semblables pour recongnoistre l'un l'autre, XI, 44.
Getiert, verl. deelw. van tieren, z.a., 39.
Getochte, vereeniging van iets: een trein, gevolg, stoet, 295, 391; zie tocht; Fr. carroi, XI, 111.
Gethoeft, verl. deelw. van toeven, z.a., 197.
Getoomt, verl. deelw. van tomen, met toom, teugels en alle paardentoerusting voorzien, 416; Fr. toursé, XI, 132.
Ghetouwen, 1° touwen en alle paardentuig om te trekken, en ook: al de wagens en voertuigen zelf, 153, 154; Fr. chars et harnois, leur charoi, X, 205, 206.
Getracteert, verl. deelw. van tracteren, z.a., 59.
Getransfereert, verl. deelw. van transfereren, z.a., 326.
Getranslateert, verl. deelw. van translateren, z.a., 547.
(Getroosten), getroost (getrost, getroist), moed geven, gerust stellen, 508, 520; Fr. n'en furent point conforté, XI, 244; getroist werden, hulp krijgen, 151.
Getru (getruu, getruwe, getruwesten), eerlijk, getrouw, 6, 36, 111, 258, 521, 523; Fr. loiaulx, IX, 161; bon et loial, X, 71.
Getruweliken (getruwelijken), op eerlijke wijze, getrouwelijk, 5, 6, 72; Fr. loiaulment, IX, 161.
Getruwen (getruwet), vertrouwen hebben op, - in, 203.
Getruwet, verl. deelw. van truwen, in den echt treden met, 191, 513; zie truwen.
Gett, nachtwacht, 475, 476; Fr. leur gait, XI, 219.
Getugenisse (ghetugenisse), getuigenis, 545-547; Fr. en tesmoing de, XI, 307.
Getuyge, (persoon), 73.
Getuyt, verl. deelw. van tuten, z.a., 485.
Gevaest, (wapenkunde en kleederdracht) niet een rechterschuinbalk (VERDAM, II, 775, 1778), maar waterpas: gevaest witte vaessen up enen blaeuwen rock, witte banden of strepen over de blauwe grondstof van de kiel, 316; Fr. cheveronnet de blanc, XI, 44; zie rock, vaesse, schilt, geel en blaeu.
Gevairde (gevairdt, tgevairt, gewairde, gewairts), 1° gezelschap, 249, 420; 2° vijandelijke tocht of onderneming, samentreffen, schermutseling, aanval, 52, 53, 107, 192; Fr. bonne escarmuche, IX, 200; cils assaulx, X, 200; pluiseurs reverses, X, 68; 2° uiterlijke manieren, wijze van doen, of handelen, gebaar, iets dat gebeurt en dan tevens gerucht, rumoer, misbaar, 33, 162, 275, 279, 285, 313, 323, 373, 386, 400, 453, 509, 518, 526; Fr. che convenant, XI, 119; 4° schijn: - maken of toichen, laten uitschijnen, gebaren, 13, 39, 175; Fr. grant apparant d'asaillir faissoient, IX, 189; nul [semblant] de - il ne fist, IX, 167; monstrèrent pas semblant, X, 224; ne sonnoient mot, XI, 16.
(t)Gevairt, 39, 400, 453; zie gevairde.

Gevallen (gevielt, gevyel, gevyele, gevyelen), 1^{o} gebeuren, plaats hebben, 86, 100, 101, 305, 309, 473, 526; Fr. i eut, X, 62; fu, XI, 39; 2^{o} uitvallen, eindigen, 100; 3^{o} zich verspreiden, loopen, (een gerucht, eeu roep), 526; 4^{o} dairtegens -, beletten, 73; Fr. alé au devant, IX, 222.
Gevangen, gevangen genomen, 62; gevangen gaen, zich gevangen geven, 438; Fr. de aller tenir prison, XI, 152; gevangen leggen, in het gevang opsluiten, 87; Fr. mis en prison, X, 52.

Gevaselt (gevazelt), gemeen volk: ongevallich -, onordelijke groep volk, boosaardig volk, gespuis, 178, 183; Fr. ces meschans gens, XI, 19.
(Gevellen) gevellet, doen vallen: ter airden gevellet werden, in het zand bijten, sneuvelen, 330.
Geven (gaf, ghaf, gaff, ghaff, gaef ic, gave), 15, 23, 210, 362, 376; omme iets geven, rekenschap houden van, 82; Fr. nuls n'en fist compte, IX, 229; hem dairtoe geven, zich gewaardigen iets te doen, zich erg met iets bemoeien, 153, 519; Fr. que elle vosist descendre à ce que de envoiier, X, 205; i rendi grant paine, XI, 286.
Gevesticht, verl. deelw. van vestigen, z.a., 40.
Gevinden, treffen, 442.
Gevytallgiert, verl. deelw. van vitalgieren, z.a., 249.
Gevloon, verl. deelw. van vlien, vluchten, z.a., 109.
Gevoedert, gevoerd (kleederen), 199; Fr. se fourroit de, X, 243.
Gevoet: - wesende. opgevoed geweest zijn, 514; zie voeden; Fr. avoit esté nourris, XI, 282.
Gevogelt, gevogelte, bepaaldelijk hoenders, 204; Fr. poullailles, X, 247.
Gevollich, instemming: - noch gehoir crijgen, niet aanhoord worden, 417; Fr. je ne peus oncques estre creus, XI, 132. Zie gehoir.
(Gevolligen) gevollicht, vervolgen, najagen, 92; Fr. cachié, X, 56.
Gevonden, verl. deelw. van vinden, z.a., 75.
Gevouden: met gevouden handen, met de handen toegevouwen, op zeer ootmoedige manier, 30; Fr. prieèrent à mains jointes, IX, 181.
Gevraecht, verl. deelw. van dragen, z.a., 128.
Gevreest: wairt -, ware het te vreezen, 349; zie vresen.
Gevrijet, verl. deelw. van vriën, z.a., 169.
Gewade(n), kleederen in 't algemeen, 486; zie abijt.
Gewaent, verl. deelw. van wanen, z.a., 147.
Gewagent, op wagens geladen, 190; vgl. gesceept.
Gewairde (gewairts), 275, 493; zie gevairde.
Gewapend(t): V of VII^{m} gewapendt: vijf of zeven duizend gewapende mannen, wapenbroeders, 112, 175; mit gewapender han(d)t, de wapenen in de hand, 73, 74; Fr. l'espée en le main, IX, 222; zie wapenen.
Gheware werden, gewaar worden, 425.
Gewelt, misdaad, inbreuk op de krijgsgebruiken, 73; zie onrecht.
Gewichte, subst., 196.
Gewin (tghewin, gewijn), 1^{o} voordeel, winst, 134, 222, 223, 315; Fr. il gaaignoient, X, 141; pour gaegnier, X, 261; 2^{o} aanwas van macht, 192; zie gierichede.
Gewisselt, verl. deelw. van wisselen, z.a., 228.
Gewoin: gewoon: - sijn, de gewoonte hebben, 551.
Gewoonte(n), de gebruiken (van eene streek): costuymen ende -, rechten, voorrechten en gebruiken, 535, 536; Fr. coustumes et usages, XI, 298; zie hantieringe.
Geworven, buitgemaakt, 101; Fr. à tout grant butinage, X, 63; zie werven.
Gewracht, verl. deelw. van werken, z.a., 438, 554.

Gewroecht, verl. deelw. van wroegen, z.a., 133, 503.
Ghifte, geschenk, 217, 229; Fr. present, X, 256; ce don, X, 267.
Ghierijg, hebzuchtig: uut enen - grond, uit hebzucht, 390; zie kairlig en gront.
Ghinder, daar, 382.
G(h)ins ende weder, weg en weer; langs alle zijden, 56, 323, 327, 444; zie geleyde.
Ghint (adj.), gindsch, 324.

Ghyzairne(n),tweesnijdende strijdbijl,554.
Gijselair(s), 45; Fr. bons ostages, IX, 194; zie volgend woord en borge.
Ghysele, gijselaar, 305; zie vorig woord.
G(h)ijselinge, gijzeling, 96, 196; Fr. en ostagerie, X, 59. Zie oistayge.
Ghisteren (ghysteren), gister, 1, 242, 378.
Gierichede (gierijchede), hebzucht: - van tgewijn, groote schraapzucht, 9, 222, 315; Fr. pour gaegnier, X, 260; pour prendre grigneur profit, XI, 43. Zie verblinthede.
Gij (ghij, 60; gijs, ghijs = gij des, 31; ghijs, id., 320; gijt = gij het, 7; ghijt, id., 152, 163; ghijluyde, 23, 154; ghijselve, 283).
Gilde(n), ambacht, 186, 187; Fr. mestier, X, 233.
Glaye(n) (glaeyen), 1° (wapen) lans, 110, 118, 202, 254, 281, 282, 286, 328, 400, 449, 472; fyne glayen met die fine verstaelde bourdyause yseren tenden, 282; - met yseren van proeve, 286: - metten langen, verstaelden yseren van Bourdiaus, 328; - met dien breden, scarpen, snydenden yseren, 328; Fr. glaves, X, 70; nos glaves as fers lons es acerés de Bourdiaux, XI, 19; roides lances à bons fiers et durs de Bourdiaux, XI, 54; glayen van oirloge, 449; Fr. glaives de la gherre, XI, 161; met gerechte glayen, hunne lansen ten strijde recht houdende, 281; Fr. lances toutes droites, XI, 18; 2° lansdrager, lancier, 105, 113, 119, 176, 196, 202, 337, 338, 342, 344, 354, 359, 363, 365, 374, 380, 388, 393, 395, 397, 400, 403, 409, 415, 416, 419, 473, 474, 493, 504; glayen te voete, 202. Zie gesellen. Fr. lances, X, 66, 72; lanches, X, 77, 78, 241. Zie glayysere.
Glayysere (glayeysere, glayenyseren, ghlayeysere), (wapen) lans: scarpgefyneerde -, lans met scherpe punt, 384; Fr. lances afillées. XI, 105; goede verstaelde -, 286; scarpe ende snydende -, 287; Fr. longhes glaives às fers trenchants et afillés de Bourdiaux, XI, 22. Zie glaye.
Glasemaker(s), 186; Fr. vieswariers, X, 233.
Glijden (gleden, gegleden), 1° zich glijden, sluipen, 327; 2° gaan naar, den weg nemen naar, 254, 260, 267, 529; Fr. prendre le chemin de, XI, 2; iroit vers, XI, 6; se trouvèrent devers, XI, 293.
Glymmen(glymmende), glinsteren, 327, 420.
(Gloriëren), glorieerden, gloryeerde(n), 1° zich beroemen, 309; Fr. se glorefioit, XI, 39; 2° behagen scheppen in, 392; Fr. eussi se glorefioient il en leurs fortunes, XI, 111.
Glorieringe, roem, glorie, 358; Fr. cest glore, XI, 85.
God (Gode, Goods, Goids), 155, 287; Here God, och here God, 264, 358, 520; gracie van Gode, genade van God, 183; bij Gode, 359; van Goids recht, bij de rechtvaardigheid van God, 215; so help my God, 135, metter hulpe(n) Goids, 240, 359, 393, bij gracie Goids, 517, bij der gracien Goids, 248. enne God wille, 269, enne God wille bij sijnre hulpen, 320, Godwouds, 379 om Goids wille(n), 151, 183, 269, oft God wil(le), 131, 135, 320; duer God, 85; God hebs deel, 489, om God, 87, 320, in den name Goids, 230, 461, 491, end ten Goids namen, 375, in desselven name Goids (ende Sinte Denijs), 326: al uitdrukkingen beteekende: bij Gods genade, God wille het, bij Gods wille, in Godsnaam, 87, 160, 263, 320, 379; Fr. pour Dieu, IX, 231; XI, 47; au plaisir de Dieu, X, 284; Dieu merci, XI, 112; à l'aide de Dieu, X, 277; Dieux i ait (eust) part, X, 232,

268; XI, 188; en l'onneur de Dieu et de monsigneur Saint Denis, XI, 51; - God betert, God betere het, 18; alsoot God verheugen woude, zoo God er over beschikken wil, God betere het, 503; Fr. sicom Dieux le vol consentis, XI, 240; God was hoir vreendt, God was hem genadig, 270; zie vreend; ons wairde lieve Moeder Goids, Onze Lieve Vrouw, 279; Fr. nostre Dame, XI, 17; in den handen Goids, in Gods genade (zich aanbevelen), 400, 408; als martelaren Goids, als martelaren, 167; Fr. comme gens martirs,

X, 217; roede Goids, beproeving, 193; zie roede; bij Gode, waarlijk, 23.
Godlijk(en), godzalig, barmhartig, 521.
Godshuys (Godshuysen, Goitshuysen), kerk, 48; Fr. moustiers, IX, 196; geestelijke -, kerk, 353; Fr. les églises, XI, 73.
[Godwille, 160, verkeerde lezing voor God wille; zie God].
Godwouds, God beschikke er over, bij Godswille, 379; zie God.
Goede, subst., 126; zie goet.
Goedeloos (goedelois), van alle goed beroofd: liveloos ende - wesen, leven en goed verliezen, 107, 427, 515; zie liveloos.
Goedertyeren (goedertheren), edelaardig, barmhartig, 144, 287.
Goederthierenhede(n), edelhartigheid, welwillendheid, 154, 303, 544; Fr. par grant humilité, X, 205.
Goedgunre(n) (goedgonres), goedgunstig, 541, 545; Fr. bienvoellans, XI, 307.
Goedinge, overgedragen erf, erfdeel, 505; zie partaidge.
Goet (goede, goedes, goets, goeden, guet, guede, gueden), subst., 1° goederen, bezittingen van allen aard, 1, 2, 4, 24, 166, 196, 291, 343, 357, 549; Fr. tous biens, IX, 158; leurs hiretages, XI, 65; tous leurs hiretages, XI, 85; met goeden ende imboel, met alle roerende goederen, meubels, vee, granen, enz., 289; Fr. meubles, de bestes et de grains, XI, 28; zie huys en rente; groot goet, *a*) goederen van grote waarde, als zilverwerk, juweelen, enz., 196, 455, 495; Fr. grant avoir, XI, 181; *b*) eene zaak van groote barmhartigheid, 154; 2° inkomsten, 126, 505; 3° eetwaren, 153; 4° om geen goet, voor geen rijkdom op aarde, voor niets ter wereld, 359, 549 en var.; Fr. pour nul avoir, XI, 86; zie have.
Goet (guede(n), guedt), adj., 1° goed, 69; 2° welvarend, 182; 3° aanzienlijk: die guede, de voorname personen eener stad, de burgers, 60; Fr. les bonnes geus, IX, 212; die guede luden, de burgers, 40, 133; zie lieden; de goede steden, de voornaamste steden, 1; ens bonnes villes, IX, 158; zie stadt en stede; - guets tijts, vroeg, 65; z. tijt.
Goethertich, rechtschapen, 145.
Goetsaede, bijw. (verwensching) bij Gods haat, vervloekt! 12.
Goetstijts, ter juister tijd, vroeg genoeg, 157.
Goetwillijken, met goeden wil, 363.
Goidelijck, minzaam, voorkomend, 125; Fr. gracieus homme, X, 82.
Goid(s): om Goids willen, zie God, 151, 183.
Goidsgenade: uptie -, op Gods genade, 289. Zie God.
Goidsname(n) (Goodsnamen): tsijn schone parolen ende -, dat zijn al wel schoone woorden en vrome wenschen, maar doen is beter, 216, ten Goods namen, in Godsnaam, 375 [waar en verk. lez. is.]
Goitshuys(en), zie Godshuys, 48.
Gonnen (gonnede, gegonnet, gegonnen, gegunnet), 1° gunnen, toestaan, 35, 56, 152, 173, 412, 537; 2° gaarne zien, 434; Fr. en vallirent mieux, XI, 149.
Gonste (gunste), genegenheid, 4, 66, 85, 153; Fr. l'affecion, IX, 216, courtoisie, X, 205; amour, IX, 231.
Gonstich (gunstich), gunstiggezind, genegen, 97; Fr. favourable, X, 60.

Gout (goud, goude, gouts, goudt), 1° het metaal: goud, 196, 200, 209, 291, 305, 362, 413; van goude - gechiert, met goud versierd, 413; 2° als geld: goud, geld in goud, 211; 3° al wat in goud is, 70.
Gouden, adj., in goud, 195, 196. Zie sulveren en werck.
Goudsmede(n), 99, 209, 420; van goudsmeden ambochte, 1° van het beroep van goudsmid, 209, 2° (vergulde versiersels) door goudsmeden bewerkt, 420.
Gouvernuer (gouvernuerre), 451, 457, 470; Fr. gouvreneur, XI, 182. Zie ook regiere, ruwaert en overste.
Gouvernueresse, vrouw van den gouverneur, 451; Fr. femme au gouverneur (de Lille), XI, 164.

[Gouw(en), 80: uut hoire gouwen is hier eene verkeerde lezing voor uut Henegouwen; Fr. amis en Hainuau, IX, 227].

Gracie (gracien), 1° genade, gunst, 4; Fr. sa grace, IX, 160; - van Gode, eene genade van God, 183; gracie ende remissie, volledige genade en kwijtschelding, 536; Fr. remission, XI, 299; zie remissie; 2° genegenheid, hulde, 211, 220.

Graefinne, zie gravinne, 54.

Graeflichede(n), graafschap (als grondgebieo), 458: Fr. conté, XI, 186.

Graefscap (graefschappe, (t)graefscappen)), 54, 140, 149, 201, 210, 215, 247, 250, 271, 342, 394, 404, 445, 451, 468; Fr. la conté, X, 201.

Graf(graft): int - setten of leggen: begraven, 449, 450; Fr. misent le corps en terie, enterrèrent le corps, XI, 163. Zie scieten.

Graft (grafte(n)), 1° vaart, 22; 2° gracht, stadswal, 38, 73, 194, 389, 425, 427, 429, 454, 476; Fr. fossés, IX, 188, 222. Zie grave.

Grauwe, grijs, grauw (van stof), 453 [waar grauve, verk. lez. is]; Fr. grises, XI, 180; zie lijfrock.

Grauwerck, grijsbonte stof, bontwerk voor voering, 199; Fr. se fourroit de menus vairs, X, 243. Zie fyneert.

Grave(n), 1° stadsgracht, 67, 71, 78, 221, 424, 426; Fr. fosset, IX, 221; 2° kanaal: een - schieten, een vaart delven, maken, 17. Zie graft.

Grave (des grave, tsgraven), graaf, bepaaldelijk de graaf van Vlaanderen, 2, 88, 139, 311; Fr. bail, X, 146; van tsgraven wege, van wege den graaf, 72; sie de Lijst der persoonsnamen bij grave.

[Grave, 451, verkeerd voor hertoge; vgl. regel 14 zelfde blz, en Fr. li dus de Bourgongne, XI, 164].

Gravebannere, de banier van den graaf (van Vlaanderen), 526; Fr. la baniere le conte de Flandres, XI, 290.

Graven (groeven, gegraven), 1° uitdelven, graven, 12, 13, 14, 22, 69; Fr. fosser, IX, 165, 166; ouvrent au devant dou Lis, IX, 166; 2° als subst. gebruikt, 13.

Graver (gravers, graveren), delver, 14, 15.

Gravinge, het graven: - maken, uitdelven, 22; Fr. de fosses, IX, 174.

Gravinne (graefinne), 54, 133, 445; Fr. contesse, IX, 201; zie de Lijst der persoonsnamen.

(t)Gregimente, het bestuur, 39; Fr. qui avoient à gouverner, IX, 189.

Grieken, het krieken (van den dag), 283; Fr. l'aube dou jour, XI, 19.

Greyne(n), graankorrel en het koren zelf, 190, 303; Fr. blés [et] de farines, X, 236. Zie choorne en mele.

Greynssen (greynsende), grijnslachen, 229; Fr. à sousrire, X, 268; greynsende worden, beginnen te grijnzen, 67; Fr. fellement le regardèrent, IX, 217.

(Grimmen) grymmende, grijnslachen, 529; Fr. en regardant l'un l'autre, XI, 293.

Grijpen (grijp, grepen), 188, 423; zie hart.

Groeyen, toenemen, 337.

Groetinge(n), groet, 466.

Groiste, superlatief van groet, z.a., 201.

Groit, adj., 206; zie groot.

Groitbailiu (van (alle) Vlaenderen), hoofdbaljuw, 50, 473; Fr. grans baillieu de Flandres, IX, 198; grans baillus de Flandres, XI, 202.

Groitdadich, voornaam, 135.
Groitheit, 132; zie grootheit.
Groitmoedich, edelmoedig, 356.
Grondelijken, tot den grond, geheel en al, 251.
Grondelose, bodemloos, volledig, 82.
Gront (grond, gronde), 1^{o} ondiepte in eene rivier, waadbare plaats, 269; Fr. nuls gués, XI, 8; van gronde op, van in de diepte, geheel en al, volkomen, 78; in den gront, geheel en gansch, 7; 2^{o} het diepste vau het gemoed, geaardheid, karakter, 521; Fr. vostre corage, XI

287; hatyge gront, diepe, ingeboren haat, 359; uut so vreendelijken gronde, uit goeden wil, 152; Fr. de bonne volonté, X, 204: uut enen kairligen, ghierijgen gronde, door slecht karakter en gierigheid, 390; 3° reden, 4; Fr. pour quoi, IX, 161.
Groet (grote), subst., benaming van de munt: de groot, 199; oude groot, 204, 243; Fr. le gros, un viés gros, X, 243.
Groot (groit, groedt, grote, groiste), adj., 1° groot, 39, 127, 201, 291, 349; 2° uitgestrekt, belangrijk, 291; Fr. une grosse ville, XI, 25; 3° veel, aanzienlijk in waarde, 196, 455; Fr. grant avoir, XI, 181; te groit, te veel, 206; in groten noch in clenen, op geene hoegenaamde wijze, in niets noch aan niemand, 351; 4° aanzienlijk, voornaam, edel: die grote ende die rijke, de voorname, bijzonderste, rijke burgers, 85; Fr. li gros et li rice bourgeois, IX, 231: grote vorsten ende vorstinnen, grote heeren ende vrouwen, aanzienlijke, edele prinsen, baroenen, prinsessen en zeer voorname heeren en dames, 468, 469; Fr. haulx et nobles princes, hautes et nobles dames, XI, 194; hauts barons, XI, 194; een groot hooft in der cronen, een zeer hooggeplaatste persoon aan het hof, 514; Fr. un grant chiés, XI, 282; zie hooch.
Grootheit (grootheide, groitheit), 1° uitgestrektheid en breedle, 349; Fr. rivières grandes et larges, XI, 69; 2° belangrijkheid (van eene som gelds), 199, 363; 2° vermogen (in bezittingen), 132; Fr. leur quantité, IX, 140; 4° hoogmoedigheid, 221, 309; Fr. grandeur, X, 259.
Grotelick (grotelijken), bijwoord, grootelijks, 27, 328, 470.
Groten, schatten, begroeten, 196; Fr. prisier ne estimer, X, 240.
Groten, groeten (met spot), 277.
Gruwelijken, bijwoord, op eene schrik verwekkende wijze, 177, 323; Fr. asprement, X, 226.
Guedertieren, welwillend, toegevend, 62: Fr. debonaires, IX, 213.
Guedertierlic, op welwillende wijze, 64; Fr. deboinairement, IX, 214, 215.
Guet (guedt, guede n), guets), adj., 1, 4, 20, 30, 40, 55, 77, 104, 133, 551, 552 en var.; zie goet, adj.
Guet (guede), subst., 1, 2, 549; zie goet, subst.
Guetlijc (guetlijken), 1° goed: hemselven - doen, het zich laten welgevallen, 43; Fr. se tinrent à leur aisse, IX, 192; 2° op vriendelijke wijze, 41, 74; Fr. courtoisement, IX, 190.
Gulden, subst., muntstuk: de florijn, 9, 110; Fr. florins, IX, 163, X, 70; zie penning.
Gulden, adj., 1° verguld, met gulden versiersels bezet, 496, 497; 2° gouden, in goud (crone), 496, 497.
Gulden laken, laken met goud gestikt of geborduurd, 196; zie laken.
(Gunnen) gegunnet, 56; zie gonnen.
Gunste, zie gonste, 4, 66, 85.

H

Ha, ha, tusschen werpsel, 34, 414; Fr. ha, IX, 185; XI, 130.
Hadde, voor hadden, 79 tweemaal; zie hebben.
Hadden = 1° had hem, 125, 530, 554; 2° hadden hem, 111; zie hebben.
Haelen = halen hem, 168; zie halen.
Haelden = haalde hem, 93; zie halen.
Haer (haire, haere, hoire, hoir; hoirs), bezitswoord, bijna op alle blz.
Haeste (haesten): metter alremeesten haesten, zoo rasch mogelijk, 411.
Haestelijken hasteliken, haistelijken, haestelixste, haestelicxsse), 1° haastig, 44; 2° plotseling, 44, 68, 88, 215, 424, 477; als wij haestelicxste mogen, zoo spoedig als wij kunnen, 269.
Haesten: hem -, zich spoeden, 253; Fr. tout se haster, X, 288.
Haestich, 1° haast hebbende, gejaagd, 176; 2° opvliegend, 357; Fr. mout hastier, XI, 84; 3° snel opkomend: tis - tijt, 't is hoog tijd, 181.
Haeten, 338; zie haten.
Hage (hagen), 218.

Hair (hoere, hoirre, hoirluder), persoonlijk voornw., 175, 453, 470, 551; al dat hoire, alles wat ze bezitten, 470; elc hoirre, van ieder van hen, hunner, 551.
Hairder, 134; zie hart, adj.
Hairt, 154; zie hart, bijw.
Hairtoch hairtoich), 55-58; zie hertog.
Haitende: malkander - sijn, malkander haten, 4; Ft. il s'entre haioient, IX, 161.
Hairtstede, huis, huisgezin, 204; Fr. chascuns feus, X, 246.
Hack (hacken), gekapte band in stof, 316; zie hacken.
Hacken (hacten, gehact), houwen: ontween -, aan stukken kappen; 73, 265, 287, 316; (in de wapenkunde en kleederdracht) uithouwen, uitsnijden: gehact blaeu tegens groen, met gekapte blauwe banden op groene grondstof, 316; Fr. paletet de vert et de bleu, XI, 44; (pal is eene loodrechte streep); enen gehacten witten bandt upt roit, met eenen witten rand boven roode grondstof, 316; Fr. ondet de blanc et de rouge, XI, 44; witte kelen al overgehact met roden hacken, met roode stiepen afwisselend met of boven witte grondstof, 316; Fr. coppet de rouge dessus et de blanc desous, XI, 44. Zie kele en hack.
Hacker (hackers), houthakker, 403.
Halen (haelen, haelden, gehaelt), 1° halen, 93, 168, 347, 353; 2° iets van een anderen verwerven: des van enen halen, invloed of voordeel doen hebben door iemand, 347; Fr. comment il i a de confort et de conseil à un homme, XI, 67.
Halft, helft: - den tijt, de helft van den tijd, 349; zie helft.
Halfwegen: ten -, halfweg, 374, 442; Fr. en mi chemin, XI, 98; zie wech.
Halle, 1° hal, bepaaldelijk op de vrijdagmarkt te Gent, de vergaderplaats van het stadsbestuur, 143, 144, 164, 243; Fr. halle dou conseil, X, 148; en la Halle ou marchies des devemes, X, 214, 215; 2° de hal te Brugge, 40; Fr. en la halle, IX, 189.
Hals (halse, halze), hals, 18, 160, over den -, boven hun hoofd, 430; upten halse hebben, iem. iets geschieden, hier: den oorlog krijgen, 470; Fr. il aroient la guerre, XI, 199; over den hals comen, plotseling overvallen, 455, 494; over den - dringen, opdringen, iets op iemands nek schuiven, 59; over den hals vallen, lastig vallen, 357; pour nous honnir, XI, 84.
Hamer (hamere(n)), 1° hamer, 330, 454; Fr. mailies de fier, XI, 55; les maitiaux où li trait sont, XI, 181; 2° bijl (als wapen): fyne, verstaelde, zwaere -, scherpe, verstaalde, zware bijlen, 38, 268, 312, 330, 552; Fr. hache, IX, 188; haces bien acérées, XI, 8, 41, 55; zie loothamer en vgl. bijl.
Handadige, misdadiger, 542; Fr. li malfaiteur, XI, 305; zie hantdadich.
Handelinge, behandeling: - van den gelde, de inning van geld, 6; Fr. les misses, IX, 161.
Handtvol, zie hantvol, 202.
Hangen (hanghet, hinck, hingen, gehangen), 1° hangen, 183; up hoir hielen -, iem. op de hielen zitten, vervolgen, 179; dair en is nyement dair yet om hanghet, daar is niemand, voor wien wij moeten verlegen zijn, met wien wij moeten inzitten, 422; 2° ophangen, 332, 475.
Hansgemeen, zie hantsgemeen, 207.

Hant handt, hande, handen, hants), hand, 27, met gevouden handen, zeer ootmoediglijk 30; Fr. priièrent à mains jointes, IX, 181; sonder handt dairomme voir te steken, zonder zelf slag of stoot te geven, op argelistige wijze, 5; Fr. sans cop férir; IX, 161; sonder handt dairomme te roeren, zonder slag te slaan, 7, 8; Fr. sans cop fërir, IX, 163; den dach up die (uptie) handen comen, (van den aanbrekenden dag), aanbreken, dag worden, klaar worden, 176, 510; Fr. le jeus venra sur nous, X, 225; il fu jours, XI, 245; up hoir selfs, op sijn(s)selfs, onsselfs hant, uit eigen beweging, 73, 176, 422, 470; Fr. pour nous, XI, 67; in hore handen houden, ter hunner beschikking, in hunne macht houden, 256; die handt

an iets houden, ter hunner beschikking in hunne macht te houden, 256; die handt an iets houden, zijnen invloed gebruiken opdat eene zaak zou slagen, 339; onse handen een weynich roeren, niet rusteloos blijven, 262; ons onsen handen ende voete besich maken; ons te doen geven, ons in gang houden, (spottenderwijze) ons doen vechten en vluchten, 263; van sijnre handen, van zijne gezindheid, 22; Fr. de leurs routes, IX, 174; up sijn hant wachten, onder zijn bevel staan, zijn bevel afwachten, 269; tspel bij der handt nemen, de zaak, iets ondernemen, er zich aan gelegen laten, 36; Fr. voloit ouvrer, IX, 186; te hande(n) tien, trecken, ondernemen, zich overgeven aan, te doen hebben, plaats doen grijpen, 17, 207, 212, 247, 279, 281, 304, 338, 384, 531; Fr. quelle paine qu'il eurent, XI, 18; dou convenant, XI, 35; faisoient, XI, 62; enen recht in die handen comen, in iemands macht vallen, 393; Fr. escheïrent en leurs mains, XI, 112; in sinen handen setten, in iemands macht stellen, zich onderwerpen, 145; wael ter hant, kloek, ervaren, 98; (van een paard), wel gedrild, 420; Fr. coursier bien et à main, XI, 134; mannen ter hant, onverschrokken kerels, 325; Fr. gens de fait, XI, 51; metter hant, met de wapens, met dapperheid, gewapenderhand, met geweld, 86, 187; Fr. par armes, X, 51; estoient par conquest seigneurs et maistres, X, 234; hant tegens hant vechten, man tegen man vechten, 222, 403; Fr. main à main combattre, X, 259; XI, 121; enen iets op die handt wassen, iem. iets overvallen, op den hals vallen, 2; Fr. li sourdirent sus la main, IX, 159; hant ter were setten, handen uit de mouwen trekken en zich ter weer stellen, 330; Fr. mettaient le main à l'uevre, XI, 56; hem luden in handen gaen, hen overkomen, het hen vergaan, 363; over die anderde hand, op bedektelijke of verraderlijke wijze, 542; Fr. par voie directe ne oblique, XI 304.

Hantbusse(n), verdraagbaar kanon: (die men dragen mochte), soort vuurroer, 275; Fr. bonbardes portatives, XI, 13.

Hantdadich, medeplichtig aan eene misdaad, gewelddadig, 132. Zie handadige.

Hantieren (hanttieren, hanttyeren, hantierde(n), handtierde, gehantiert), doen, bedrijven, doen plaats hebben, uitvoeren, toonen, 52, 67, 76, 79, 178, 286, 319, 390, 447, 469; Fr. ot, IX, 200; avoit eu à iaulx, IX, 217; li affaires de, IX, 224; zie spel.

Hantiering(h)e, manier van handelen: gebruiken: nieuwe statute ende - van ontfange, andere standregelen en manieren van ontvangen, 8; Fr. nouvel estatut que il voloit eslever, IX, 163; costume ende -, gewoonten en gebruiken, 13; Fr. anciens usages, IX, 167, 127, 131; Fr. besongnes, X, 86, 474; zie gewoonte, costume; hantieringe van wapene, wapenfeit, 401; Fr. li fait d'armes, XI, 119: zie feyt.

Hantschoen, 316 (van gesoden ledere); zie leere; Fr. gans de baleine, XI, 44.

Hantsgemeen (hansgemeen), sijn of wesen, 179, 207, 287; Fr. faissoient des issues, X, 249; sont en armes, XI, 22.

Hantvesten, acte of oorkonde, waarbij de landsheer zekere rechten en voorrechten verleent, 522, 535, 537; Fr. franchisses, XI, 298; privilèges, XI, 300; francisses dont nous sommes chartré et bullé, XI, 288.

Hantvol (handtvol); een - volk, 176, 282; Fr. une pungnée, X, 225.

Harde, bijw., zeer, 310; zie hart, 2, en herde.

Hardt, subst., 105; zie herte.

(t)Hardueys, sooit van opgetimmerd tribune of spreekgestoelte met trap, waarop Philips van Artevelde tot het vergaderde volk gesproken heeft op de markt van Ieperen, 259; Fr. adont descendi Phelippes de l'escafaut où il avait pre[e]- chiet, X, 293; ook nog gevonden airdeyussen in 't Derde Boek fol. 141 v^{o}: quamen up ene schone sandyge plaetse binnen der stede, dair sij dit feyte doen souden; vele stellingen en - waren dair gemaict dair die hertoge en voirt alle die andere vrouwen, poirtingaelse ende engelse heren up clommen; Fr. Kerv. de Lettenh. XII, 118: et s'en vindrent en une belle place sabelonneuse par dedens le clos de Besances, ou les armes se

devoient faire. Et estoient la aucuns eschaffauds ordonnés pour les dames ou toutes montèrent.
Harnas (harnasc, hairnasse, (thernasse, (t)hernasse), de wapenrusting, de wapenen, Fr. armeures, X, 218, 230; harmes, XI, 91; armés, XI, 180; te harnasse, tharnass thernasse, gewapend, toegerust; beste hernasse, wael te harnasse, goed gewapend, het best gewapend, uitstekend toegerust, 37, 50, 65, 71, 89, 98, 113, 144, 168, 169, 175, 190, 268, 277, 308, 314, 316, 327, 331, 334, 352, 360, 366, 369, 413, 414, 445, 446, 450, 453, 454, 475, 477, 496, 528, 551, 552, 553; in volle -, in volledige wapenrusting, gansch toegerust, 281, 296; te harnasse van den hoofde totten voeten, in volle wapenrusting, 301; Fr. armet de piet en cappe, XI, 33; sonder -, zonder wapenen, gansch ontwapend, 151; Fr. tous desarmés, X. 203; int hernasse lo(o)pen, thernasse antrecken, int - springen, sijn harnasse anscieten, zich wapenen, zich toerusten, 44, 50, 175, 214, 215, 496; Fr. s'armèrent, IX, 192, s'arma, IX, 198: X, 221: anrendre les armes, X, 254: bereyt in hair -, gereed gewapend, 144: Fr. tout apparilliet, X, 149; sijn - uutdoen, zijne wapenen afleggen, zich ontwapenen, 40; Fr. se desarmast, IX, 189; uuten - sijn, nog niet toegerust zijn, niet strijdvaardig zijn, 120; Fr. n'estoient mis tout aparilliet, X, 78.
Harnasmaker(en), wapensmid, 301, 330; Fr. les hiaumiers, XI, 38.
Harre, hengsel eener deur: uuter harren ende sponghen slaen, openbreken en doen vallen, 135; Fr. portes furent ouvertes et abatues, X, 142.
Hart, subst., 188; zie herte, het hart.
Hart, subst., 219; zie hert (dier).
Hart (hairt, harde), bijw., 1° zeer, 260, 310; 2° hevig, 154.
Hart (hardt, hert, herde, hairter, hartste, hertste), adj. [10] sterk, hevig, ondernemend, stoutmoedig: herde mannen, onverschrokken, dappere kerels, 39, 48, 82, 104, 134, 329; Fr. hardis et outrageus homs, IX, 189; vaillans hommes, IX, 196; fors ennemis, IX, 229; hardis et aventureux compaignons des plus ables et courageus, X, 65; 2° hardnekkig, 2; Fr. durs - à esmouvoir, IX, 159; 3° zeer aangenaam, bedroevend, 348; Fr. les nouvelles leur furent mout dures, XI, 68; 4° moeilijk, lastig, 6, 86, 520; Fr. guerre moult forte durement, X, 51; dur sera à, IX, 161; c'est dur et fort à faire, XI, 286; 5° streng, hard: int hertste van den winter, in 't midden, in 't hardste van den Winter, 349; vgl. herte, subst. hart.
Harteliken, 331; zie herteliken.
Hartelose (luden); zie hertelose, 177.
Hartoch (hartoich, hartoghe, 54, 55; zie hertog.
Harwairts herwairts, herwert), 1° herwaarts, hierheen, 238, 292; Fr. par decha, X, 275; 2° (tijd) van - tot heden: binnen XX of XXX jaren -, sedert 20 of 30 jaar geleden, 263.
Hasteliken, 477; zie haestelijken.
Hate, haat, nijd, 1, 69, 70, 76, 358; Fr. envie, IX, 158; hate ende nijde, guerre ne envie, IX, 219; Fr. ces hainnes, IX, 223, spreekwoord: hate ende nyde nye ende verstarf, haat en afgunst verdwenen nooit, bleven altijd in 't gemoed, 358;

Fr. onques envie ne morut, XI, 85; zie nyde; - enen in hate dragen, iem. haat toedragen, haten, 10; Fr. haioit, IX, 164.
Haten (haeten): 338, 549.
Hatyg(e), afgunstig: uuten hatygen ende nydygen gronde, uit ingeboren, diepe afgunst, 359; zie gront; Fr. par envie, XI, 86.
Have (haven), goederen, 2, 249, 540; thilbaer have, roerend goed, 540; Fr. bien meubles, XI, 302; - guede ende have, onroerende en roerende goederen, 2; zie goet, subst.
Haven (havenen), zeehaven, 66, 225, 365.
Haver (havere), 68, 202, 428; Fr. avaines, IX, 218; XI, 141.
Hebben (ic heb, 424, ic hebbe, 167, hebbe(t), 21, ghij heb, 27, hebste, 182, 242, hebdy, 93, 184. hebdij(t), 485, hebten = hebt hem, 232; hebdij, meerv. 73, 74, heeft, 202, theeft, 520,

heeft(et), 550, ic hadde, 1, hadt, 34, hadde(s), 201, hadts, 303, hadde(t), 18, had(t), 34, hadden = had hem, 554, hadden(t), 64, hadden, 310, hadde sij, meerv., 56, hebs, imperat 489, hebt, id. 345, hadden(s), 72, hadde = hadden, 79 tweemaal, hadden geweest hadde, 27; Fr. il fuissent, IX, 178, gehat, 202, ghehadt, 310, hadde(t) hadden, 34, hebbende, 307); tot enen hebben, iemand als partijgenoot hebben, 84; Fr. avoient de leur acord, IX, 231; hem te hebben in, zich te houden als, zich te gedragen naar, eerbiedigen, 486, 537; Fr. endoctrinoit (en manières de), XI, 328; nous en ferons tant que, XI, 300; rede hebben, dadelijk, in gereed geld krijgen, 431; - alle dat hijs lijfs heeft, zoo goed en zoo vlug mogelijk, ten besten mogelijk, 25, 177, 496; zie lijf; God hebs deel, zie God, 489; woirden hebben met enen, tegen iemand alzoo spreken, 426; Fr. ces parolles estoient, XI, 139.
Hebten = hebt hem, 232; zie hebben.
Heeftet = heeft het, 550, zie hebben.
Heedt, bijw., vurig verlangende naar, verhit op: heedt ende haestich, 176; Fr. chaulx et hastifs (de eulx combattre), X, 225.
Heeld (heelden), held; vrome -, koene ridders, 99, 53, 111, 266, 328; Fr. chevaliers, XI, 6.
Heelden, imperf. van helen, herstellen, vermaken, 431.
Heels, geheel: niet heels, niets geheel, 409.
Heen (henen), van hier; terstont van heen over, dadelijk, van hier af, van nu af, 366; van heen - in, van hier - tot in, 483; Fr. loing chi, XI, 226; zie wael heen, 235, 293, 386; zie ook henen.
Heer (heere), persoon, 66, 286; zie here.
Heeralt (heeralde(n)), heraut, wapenkoning; afgezant, 294, 326, 332, 374, 382-384, 414-416, 420, 431, 499; Fr. un hiraut, XI, 28.
Heere (heer, here, theer(e)), leger, 38, 43, 98, 204, 294, 304; Fr. l'ost, X, 247; leur hoos, X, 66; alle thele here, 42; Fr. toute leur hoost, IX, 191; la grosse bataille, IX, 192; dat grote heer, 43; Fr. la grosse bataille, IX, 192; een - van volk, eene gewapende schaar, een leger, 112; Fr. une bataille, X, 72.
Heerlichede, pracht, 414.
Heerlichede (heerlijchede, herelichede, heerlichde), heerlijkheid, eigendom, gebied van eenen heer: erve ende -, - ende landen, met alle sine toebehoeren, huizen, erf, landen en aanhoorigheden van eenen heer, 57, 63, 67, 198, 227, 342, 351, 352, 437, 458, 463, 505, 506, 541; Fr. son hiretage, IX, 203; l'éritage, X, 242; signourie, IX, 214, 217; bon et bel hiretage, XI, 65, 71; hiretages tenans el atendans, XI, 186; terre et toute signourie, XI, 242; zie bannerhofstede, erf.
Heerlijk, adj., van onzen heer of vorst, zooals het den vorst betaamt, 542, zie justitie.
Heerlijken (heerlicste), bijw., op eene kostbare, prachtige wijze (gekleed), 248, 249; Fr. si estofé, X, 285.
Heerlic (eerlijken, heerlicste), adj. prachtig, 176, 248, 536; zie dinck, cort, getal, heerlijken.
Heerscappe, heerlijkheid, gebied, 437; Fr. en son lieu, XI, 151.
Heerte(n), hart, 97; zie hart.

Heet (hete(n)), 1° zeer warm, heet; om heten colen leggen, in brand steken, 338; 2° vurig: uut enen heten hoifde, vrij weg, 198; zie hooft.

Heffen (hief, geheven), 1° optillen, hier bepaaldelijk over de doopvont houden, ten doop heffen, 128; overdrachtelijk: iemands naam vooruitbrengen om -: heffen ende kruyden, iemand uitsteken en aansporen om iets te doen, 127-128; 2° zwellen (bij eene ziekte), 41; Fr. enflés, IX, 190; 3° gram worden: sinen moet - up enen, zich toornig maken op iemand, 356; Fr. se couroucha sur, XI, 84; 4° hem - van, vertrekken van, 267.

Hegge, haag, 120, 191, 265; Fr. haie(s), IX, 5; X, 78; dessoub ce buisson, X, 237; zie ruchte.

Heyde, 314.

Heyden, Heiden, 516; Fr. li paiïen, XI, 383.
Heyen, 204; Fr. fichier, X, 247.
Heymelicheden (hemelicheden), 1° geheim: in -, in 't geheim, 521, 522, 524; Fr. secretement, XI, 289; 2° persoonlijke kamer van den vorst, waar hij zich afzondert, 489 (des coninx camere); Fr. sus son retrait, XI, 230.
Heymelijk (heymelicste, heymelixsten -),adj. 1° verborgen, geheimzinnig: in ene - plaetse, op eene verdokene plaats, 189; 2° dichtst aanverwant, 5, 220; Fr. des plus prochains (son cousin), IX, 161; qui le plus prochain li estoient, X, 258; 3° bijzonder vertrouwbaar, 154; Fr. mon plus especial conseil, X, 206.
Heymeliken (heymelijken), 1° in het geheim, stilletjes, 12, 23, 29, 88, 120, 124, 147; Fr. tout quoiement, IX, 166; secretement, IX, 175; quoiteusement, X, 52; au plus quoiement que il peut, IX, 180, X, 81; en requoi, X, 79, 151; 2° als vertrouwbare vriend, op eene zeer vertrouwelijke wijze, 340.
Heinxt, hengst, 38; Fr. un noir moriel, IX, 188.
Heischen (heyschen(ne)), eischen, 225, 229; zie eysken.
Helen, geheelen, 282.
Helfte, 310, 465.
Heysche, subst., verzoek: hier bepaaldelijk vordering van den vorst, 161, 165.
Helle, 206, 242; en enfier, X, 278.
Helme (helmen); - int hooft, helm op het hoofd, 469; helme van oirloge, 449; Fr. hiaumes de la gherre, XI, 162; - van tornoye, 447; Fr. heaumes dou tournoi, XI, 162.
(Helpen) helpe, halp, holpen: helpen, 55, 71, 344, 446; ter airden helpen, begraven, 431.
Helpere(n), medepleger, 535; Fr. eux et leurs complisses, XI, 298; zie hulpere.
Helsche, uit de hel: helsche vijanden, helsche duivels, 314; Fr. li diable d'enfier, XI, 62.
Helt, 29, voor hilt, van houden, z.a.
Hem = hen, 23, 40, 67; hemluden, hem, 23; Fr. lui, IX, 175; hemluyden, hen, 39.
Hemelicheden, 521; z. heymelichede.
Hemelrijck: in - comen, in den hemel komen, 362; Fr. entrer en paradis, XI, 88.
[Hene, 344: up hene, verkeerde lezing vour upheve, zie uphef.]
Henegouse, van Henegouwen, Henegouwenwaarts, 52, 134, 234; Fr. au les deviers Haynnau, IX, 199.
Henen: van daar, weg, 291; Fr. chevauchièrent tout devant, XI, 25; dair henen, daarheen, 380; zie heen en wael.
Hengele, hengebroede, 221: visschen metten -, 221; Fr. pesquier à le verghe, X, 259.
Hengelen (hengelden, gehengelt), hier en daar gaan om iets op te speuren: die een hier, die ander daer, 270; (van eene duif) weg en weer fladderen, zweven, 327; hengelen of verkeren (op zee) met schepen weg en weer, hier en daar zeilen om te visschen of met vijandelijke inzichten, 506; Fr. n'iroit ne ne courroit, XI, 242.

Henewier (Henewiers, Henewieren, Henewyeren, Henuwiers, Henuwieren), bewoners van Henegouwen, 105, 115, 116, 233, 277, 469: Fr. Hainuiers, XI, 15.
Hengen, toelaten, 12.
Her, 538; zie here (persoon).
Herberge, huis, woonst, gasthof, en bepaaldelijk het heerenhuis, het slot van den graaf, 40, 161, 175, 336; Fr. hostel (dou conte), IX, 189, 211; sine - houden, verblijven, 60, 64, 67; Fr. tenir son hostel, IX, 211; ter herberge liggen, logeeren, te huis liggen, verblijven, 50; Fr. ostels où se logoient, IX, 197; - nemen, in een gasthof gaan (om te eten), 62, 489, 490; Fr. prissent hostels, IX, 213; XI, 231.
Herde, zeer - (gevolgd van een hoedaheidswoord, 11, 209, 238; herde bij, herde na, zeer dichtbij, 98, 175; zie harde.
Herde, adj., zie hart, adj.

(Herden) gehert, opwekken, aanvuren, 252; Fr. rafresquir et reconforter, X, 287; zie gehart.
Herderen, uithouden, 156; Fr. longhement durer, X, 207.
Herdichede(n), hardnekkigheid: in -, met hardnekkigheid, 115, 288, 355, 394; verbonden met manlichede (z.a.) dapperheid, 285.
Here, leger, 42; zie heere.
Here (heren, heere, heeren, her), 1° heer, bepaaldelijk de graaf, vorst of koning, 2, 30, 33, 66, 311; Fr. chiers sires, IX, 181; sires, XI, 40; die heeren van der Wette, de burgemeester, schepenen en gezworenen eener stad, het bestuur, 40; vlaemse heren, heeren uit Vlaanderen, 375; goet (guet) heer, grote heere, opperste heer en meester, de vorst, de koning, 66, 286, 326, 538; Fr. leurs bons sires, IX, 217, XI, 51; signeur, XI, 22; bons signeurs, XI, 300; hoire rechte here, natuerlijke here, hun echte, wettige heer en meester, 96, 197; Fr. leurs sires naturels, X, 241; herde lieve ende moegende -, beleefdheidsformuul aan de hoofding van eenen brief, 228; Fr. très chiers et poissans signeurs, X, 275; heren ende meysters syn van, meester zijn van (stad, gebied, streek of land, 44, 52, 187; Fr. estoient signeur des camps et de la rivière, IX, 199; Fr. sire, XI, 40; signeur de no ville, IX, 193; estoient seigneurs et maistres de, X, 234; zie overhere en hoofthere; airtsch here, wereldsch heer, 2; Fr. sires terriiens, IX, 159; 2° echtgenoot, 457; Fr. leur mari, XI, 186.
Hernasse, 169; zie harnasse.
Hert, adj., 6, 520, zie hart.
Hert (herdt, thart), subst., hert (dier), 211, 219, 220; Fr. chers, X, 257; dat Vliegende Hert, bijnaam van den jongen koning van Frankrijk, 211, 219, 220; Fr. cerf vollant, X, 256.
Herte (thert, herten, heerten, hart, hardt, harte, harten, 1° het hart, 5; van heerten, van harte, uiter harte, rechtzinnig, 97; ter herten toe (in 't water staan), tot 't midden van 't lijf, tot aan de borst, 504; Fr. jusques à le boudinne (navel), XI, 241; de gront van uwer herten, het diepste uws harten, uwe rechtzinnige meening, 521; Fr. vostre corage, XI, 287; in sijn herte, in hoire herte(n), inwendig, oprecht, waarlijk, 13, 155; Fr. en coer, IX, 167; confors, X, 207; in horen herten bedroeft sijn, om iemand oprecht bedroefd zijn, medelijden hebben met iemand, 152; Fr. ont grant compation, X, 204; 2° begeerte: dat oghe ende dat herte up iets hebben, iets vurig verlangen, 209; thert totter wapene(n) hebben, verlangen te strijden, 134; Fr. qui desiroient les armes, X, 141; wat groter hardt ende wille hebben, van harte vertaagen iets te doen, 105; Fr. grant volenté que il avoit de, X, 66; 3° genegenheid: ter herte crigen, liefkrijgen, genegenheid en liefde vatten voor, 120; Fr. c'estoit tout li coers dou -, X, 79; in u herte houden, dragen, onthouden, zich nog herinneren van, 63, 190; Fr. (ne) recovrés à cela, IX, 214; uut ridderlijker hertene, uit liefde, uit barmhartigheid, 390; een (engelsc) herte in sijn lijf dragen, (Engelsch)-gezind zijn voor, partijgenoot zijn van (de Engelschen), 231; Fr. qui avoit le corage englois, X, 269; 2° moed, wilskracht: met vrijen herte, uit vrijen wil, 70; grote - ende wille, groote wilskracht, 105; Fr. grant volonté, X, 66; hart grijpen, weder moed krijgen, zich opbeuren, 188, 423; Fr. recueillirent courage et confort, X, 234; se reconforta, XI, 137; eens mans herte (mannes herte) in hem of in tlijf hebben, blijken van moed geven,

stoutmoedig en manhaftig zijn, 126, 345, 346, 473; Fr. flst grant prouèces, XI, 201; qui avoit eage de homme, X, 83; een edel, vroom, ridderlijk herte int lijf dragen, groote wilskracht toonen, 514; Fr. estoit de grande volonté, XI, 282; 4° als personen: arme, ketyvyge herten, arme, ellendige, gemeene kerels, arme bloeden, 345; 5° het grootste van iets: therte van den winter, het midden, het putje vanden Winter, 308; Fr. au cuer d'ivier, XI, 38; vgl. hart, adj., 5.
Hertelijken (hertelijke, harteliken), 1° hevig, krachug, 99, 346, 401, 454; Fr. à effort, X, 61, 2° zeer snel, haastig, 331, 400; 3° luid, 107.
Hertelijck, adj., hevig, 335; Fr. grant escarmuche, XI, 83.

Hertelose (hartelose), 1° krachteloos, uitgeput, 177; Fr. gens desconfits, X, 226; 2° lafhartig, 177; Fr. lasches (gens) et plains de mauvais convenant, X, 226.
(Herten) gehert: moed inspreken, 173.
Hertog (hertoch, hertoge, hertoich, hertoghe, hertogen, hartoge, hartoich, hartoch, hairtoch, hairtoge, hairtoghe, 47, 51, 54-60, 72-74, 79, 85, 96, 140, 145, 152, 153, 157, 164, 194, 200, 201, 208-212, 215, 216, 222-225, 228, 229, 245, 247, 249, 311, 339, 342, 350, 361-364, 369, 375, 383, 386, 392, 393, 395, 398, 403, 404, 407, 411, 413, 415, 419, 429, 432, 433-441, 444, 447, 451, 452, 455, 457, 469, 471, 472, 479-491, 497, 498, 499, 504, 505, 511, 513, 513, 514, 516, 517, 519, 522-525, 531, 532, 534, 544-545, 548, 549, 551-553.
Hertoginne (hertoghinne, hertoichginne), 152, 154, 157, 164, 194, 377, 378, 457-464, 466, 467, 469, 479-481, 483-485-487-489-491, 497-499, 532, 534, 535, 544-547, 553; Fr. la ducoise, XI, 188, X, 204.
Hertogdomme, 394.
Hertste, 349; zie hart, adj.
Herwairts, 238, 292; zie harwairts.
Herwert, 292; zie harwairts.
Heten, adj., 338; zie heet.
Heten (hiete, hieten, hete, geheten), 1° heeten, genaamd zijn, 4, 11, 125, 245, 365, 401; 2° gezegd worden, 78, 319, 353; 3° wenschen: waelcome -, welkom wenschen, 339.
Hette (hetten), 1° hitte (van den dag), 408; 2° hitte van den strijd, 177, 182, 495.
Hyel (hyelen), 360; zie yser.
Hieraf (hieraff, hier - off), 1° hiervan, 278, 384; 2° en nu, 136; Fr. et, X, 143.
Hierenbinnen, binnenwijl, 119, 240, 366, 376; Fr. et entrues, XI, 99.
Hierenboven daarbij, behalve dat, daarenboven, 75, 206; Fr. sur che, IX, 223; encores, X, 248; noch -, en bovendien nog, 4; Fr. avoecques, tout ce, IX, 160.
Hiernavolligend(e), 244.
Hierover, hiertegens: - doen, iets (een gebod) overtreden, 41, 43.
Hiertwisschen: - spreken, zich in eene bespreking mengen, 353.
Hiervoir, voordien, 110.
Hij 207; hijs = hij - des, 42; hijt, hij het, 15.
Hilden, imp. van houden, 85, z.a.
Hilden, imp. van houden (= houwen), 287, z.a.
Hinder, 1° beletsel: van laste ende -, door oorzaak van, 98; Fr. pour, X, 60; 2° gevaar, 100; Fr. sans dangier; letsel of hinder doen, belemmeren, hinderen, beletten, 342, 537; Fr. empechier, XI, 310; 3° schade: - doen, schade berokkenen, 373; Fr. feront nul contraire, IX, 187.
Hinderen (hinderde, gehindert), 1° nadeelig zijn, 12; Fr. touchoit trop mollement, IX, 166; 2° gehindert sijn, of werden, schade lijden, 87, 300; Fr. nous soions plus grevé, IX, 187, XI, 32; 3° schade berokkenen, 379, 422; Fr. nuire, XI, 86; porter damage et contraire, XI, 136.
Hinderlijken, bijw., op onaangename manier, ongevallig, 139.

Hinderliken (hinderlijken), adj., 1° nadeelig, 12, 212; Fr. à leur préjudice, IX, 166; 2° ongevallig, tegenstrijdig, 3; Fr. li estoit contraire et desplaisans, IX, 160.
Historie hystorie, historyen), geschiedenis, 70, 83, 112, 124, 230, 301, 327, 548; Fr. en l'istoire, IX, 172.
Hoe (ho, hoes = hoe des, hoet = hoe het), voegw., 7, 208, 216, 312, 516.
Hoe, adj., uw(e), 400, 486; zie hoir; Fr. leur cri, XI, 119.
Hoedat, hoe dat, 274.
Hoede hoet, huede), 1° hoede, wacht, 71, 79, 421; Fr. une garde, XI, 135; op sijn - wesen, up sijn hoede ende wachte sijn, 68, 79, 239; zie wachte; huede noch wake, 71; Fr. ne garde ne gait, IX, 220; zie wake; scerpe, nairstige - houden, zeer goed, voorzichtig wacht houden, 48-50; Fr. faissoient bons gais, IX, 196; il fut sus sa garde, IX, 197; 2° voorzorg: hoet vin-

den tegen, zijne voorzorgen nemen tegen, behoedzaam zijn, 395; gene huede dragen voir yemande, geen wantrouwen hebben in iets noch in iemand, 71; Fr. on ne doubtoit de nulli, IX, 220.

Hoeden (hoeden, imp., gehoet), 1° bewaren, 372; 2° beletten, 116, 119; Fr. ne se peuvent astenir, X, 75; 3° hem -, behoedzaam zijn, 137; Fr. ne se donnèrent garde, X, 143.

(Hoeke hoecken), 1° streek van een land, land, 90, 106; Fr. celle marce, X, 54; et de Bourbourc, X, 67; toutes les circuites et chaingles dou royaume, X, 284; hoecke lants, landstreek, 387; Fr. tout ce païs, XI, 107; uit verren hoecken, uit verre, vreemde landen, 304; Fr. en la frontière et marche, XI, 97; 2° kant: in dien hoeck, langs dien kant, daar, 307; Fr. là, XI, 38; uut sooveel hoecken, uit zooveel kanten, 404; dat noch wat in hoeken is twisschen -, er schuilt daar nog iets achter tusschen -, dat is nog niet klaar gespeeld tusschen -, 356.

Hoenre, hoenders, 263.

Hoesch (hoeschen, huesch), 1° welgemanierd, fatsoenlijk, 15; 2° redelijk, heusch, 182, 382; enen hoeschen mondt dragen, voorzichtig zijn wat men zegt, zijne woorden wegen, 182; Fr. aies bonnes bouches, X, 230.

Hoesten, 425; Fr. toussir, XI, 138.

Hoet (hoeden), 1° hoed, 61; Fr. cappel, IX, 212; 2° kaproen: 3 hoeden: 't wapenteeken van Filips van Artevelde, 251; zie verwapent.

Hoet = hoe het, 7, 312; hoet was, nochtans, 208; Fr. toutesfois, X, 250; zie hoe.

Hoet, 395; zie hoede.

Hoeveer, hoever, 82.

Hoewael (hoewail), hoewel, alhoewel, 5, 58, 548; Fr. quoique, IX; 161.

Hof (hoff, hooft, hove, hoven), 1° de woonst, het paleis, het slot van den graaf of van den koning, 73, 153, 175, 179, 195, 399, 499; Fr. (h)ostel dou conte, IX, 221; X, 225; 2° woonst, paleis van den bisschop, 351, 375, 465; Fr. l'osteil de l'evesque, XI, 71; palais de l'evesque, XI, 191; 3° huys ende hof, geringe woningen, heerenhuizen en paleizen, van daar: geheel een grondgebied, een geheel eigendom, 135, 289, 340; Fr. les hostels et leurs maison, XI, 24; huys noch hof, geen enkel huis, huis noch kluis, 512; Fr. maison ne hamiel, XI, 247; 4° hof houden, feestelijkheden inrichten en geven, 465; Fr. grant feste euist esté, XI, 192; hof te Walle, 529; zie de Lijst der plaatsnamen; - vgl. stedehuys.

Hofmeyster(en), hofmaarschalk, 465.

Hoge (hogen), 229; zie oog.

Hoge (hoghe); adj., 153, 154, 228; zie hooch.

Hogeduytse, de Hoogduitsche taal, 441; zie bestgespraecksten.

[Hoichdach, 494, verkeerde lezing voor hoich dag; zie dach en hooch.]

Hoicheit (hoicheden), 1° koninklijke waardigheid, 75; Fr. réservé se hauteur et sen honneur, IX, 223; 2° hooge rang, aanzien, 486; Fr. pour l'avancement de ma [niepce], XI, 228.

Hoichelijken, 138, 252; zie hoochelijken.

Hoichge, 19; zie hooch.

Hoichgeboirne, hooggeboren, hoogadelijk: - ende (ver)mogende (vorste, vorstinne), 546; Fr. très haute et poissante (prince) princesse, XI, 307, 308.
Hoichste, 212, 500; zie hooch.
Hoifden: an enen -, iemand als zijn heer en bevelhebber erkennen, 129; Fr. auquel on se peut raloiier, X, 85.
Hoifstede(n), hoofdstad: de III - van Vlaenderen, Brugge, Gent en Ieperen, 243.
Hoift, 11, 357; zie hooft.
Hoiftman (hoiftmannen), aanvoerder, bevelhebber, 188; zie hoofthere.
Hoip, 11, 91, 92, 117; zie hope.
Hoipten, 314, imperf. van hopen, z.a.
Hoir (hoirs, horen, hoeren, hoire, hoirluder), 1° bezitswoord, 2, 5, 8, 15, 84, 186, 295, 526; 2° voornw.: hoirselfs, hun eigen, 190; hoire een, een

van hen, 305; hoire, hen, 25; van den horen, van hun eigendom, 352; Fr. dou leur, XI, 72; hoirluder, van hen, 149, inthoere, upten horen, in hunnestad, 538; Fr. es villes, XI, 301; zie hair.
Hoirdment = hoorde men het, 234; zie horen, werkw.
Hoiren, 57; zie horen, werkw.
Hoirluder, 149, zie si.
Hoirsselfs, hun eigen, 190; zie si.
Hoistage, 45; zie ostaidge.
(Hol) holen, subst., 331.
(Hol) holen, adj., hol, ledig, 314; Fr. fosset large asset et nouvellement relevé, XI, 43.
Hollandere (Hollanderen, Hollanders), 140, 233; Fr. les Hollandois et les Zellandois, X, 146.
Homoedich, trotsch, 127.
Homoet, gewelddaad: conquest ende -, gewelddadig wapenfeit, 523; Fr. exploit d'armes, XI, 288.
Hondert (C): - tis C tegens een, nu: tien legen één, 32.
Hont (honden), houd, 205, 330; Fr. chien, XI, 55; fig. verachtelijk wezen, ellendeling: hier de naam gegeven aan de Urbanisten, 360; Fr. chiens, XI, 86.
Hooch (hoich, hoge, hogen, hoege, hoghe, hoichge, hoichste), 1° hoog gelegen: dat -, Duytslant, Hoogduitschland, 405; 2° voornaam, aanzienlijk, 153, 154, 228, als titel of in beleefdheidsformulen: de hoge prince, bepaaldelijk de graaf van Vlaanderen, 238; zie prince; edel - prince, weledel hoogvereerde prins, 19; Fr. uns hauls princes, IX, 172; grote ende hoge baroenen, weledele en hooggeborene baroenen, 469; Fr. hault baron, XI, 194; zie groot; hoichste ende mogenste vrouwe, eene der hoogedelste en rijkste dames, 500; Fr. une des plus grandes dames dou monde, XI, 238; très honourée et chière dame, X, 205; mi signeur, X, 267; hoich edelman, voornaam edelman, 408; die hoichste, de hoogst edelste, 441; Fr. li plus haut prince, XI, 155; die hoichste van den rade, de aanzienlijkste raadsheeren, 212; Fr. li plus hault de son conseil, X, 254; zie overste; 3° groot, veel, 276; Fr. à haute vaillance, XI, 14: hoge moet! als strijdkreet, 120; 4° hooghartig, trotsch: een -, wort spreken, uitdagend spreken, 262; Fr. dist une moult haute parolle, XI, 3; 5° erg, kwaad: hoge ende zwair nemen, zeer euvel opnemen, 70; Fr. tinrent à grant, IX, 220; 6° vergevorderd: - upten dach, laat in den dag, 176, 431, 494 [waar hoichdach moet gescheiden staan]; Fr. haute remontée, X, 225; li jour estoit biaux et clers, XI, 234; 7° gelukkig, feestelijk, 320, 334; Fr. si belle journée et avonture, XI, 47; 8° zich boven het aardsche verheffende, geheimzinnig, 326; Fr. par grant mistère, XI, 53.
Hoochelijken (hoichelijken, hoochgelijc), 1° grootelijks, zeer wel, 138, 152, 303; 2° op heusche wijze, met veel eerbied, 197, 485; Fr. liement, XI, 227; 3° op eene uitstekende wijze, verdienstelijk, 320, Fr. si bien, XI, 47; - met eren, op zulke vroolijke en heuglijke wijze, 17.
Hoochmisse (hoichmisse), plechtige mis, zoowel groot huwelijksch mis als begrafenismis, 450, 468, 498; Fr. (haute) messe, XI, 163, 194, 236.

Hoof, 219: voor hooft, z.a.

Hooft (hoofden, hoeft, hoift, thoift, hoifde, hoifden), 1° hoofd, 11, 100, 143; Fr. sur nos testes, X, 148; int -, op het hoofd, 281, 321, 469; uut hairen hoofden, van het hoofd af, 81; doir hoifde, dwars door het hoofd, 287; Fr. parmi testes, XI, 22; voir hoir hoift, vóór hen, vóór hun neus (eene deur gesloten vinden), 61; van den hoifde leggen, afdoen, 65; Fr. ostés, IX, 215; voir thoift upspringen, vóór hen plotseling opspringen, 117; Fr. leur sailli au devant, X, 76; over mijn hooft, ten prijze van mijn leven, 167; bloits hoifts, met bloeten hoofden, blootshoofds, 165, 534; Fr. nus chiefs et [nus] pieds, X, 216; à [nus] chiefs, XI, 297; metten hoofden nigen, buigen, groeten, 534; Fr. se enclinèrent, XI, 297; 2° als zetel van het denkvermogen: in thoift, in hoir - begripen, beseffen, vatten, opvatten, 't inzicht hebben te doen, 459,

505, 514; Fr. avoit grant imagination de faire, XI, 282; int hoift leggen, denken, oordeelen, 143; Fr che fu li oppinion de, X, 143; hem so duen int hoift liggen, goede denkbeelden van iets vormen, 216; Fr. si pentieus en biens, X, 255; over enes hoift te spreken, om iemands hoofd in de waagschaal leggen, om iem. te beschuldigen op verbeuring van 't leven, 357; Fr. pour nous honnir, XI, 83; hare hoofden wat lage houden, het hoofd buigen, nederig en onderdanig zijn, 194; Fr. baissier les chiefs, X, 239; 3° het bovenste, het opschrift van eenen brief: int -, aan 't begin, als hoofding, 236; Fr. ou premier chief, X, 274; 4° als teeken van een uithangbord: in dat Gulden Hoift, 351; Fr. à le Teste d'Or, XI, 71; in Sinte Jacobs -, 351; Fr. à Saint Jacque, XI, 71; 5° als persoon: *a*) een gezagvoerend persoon, hoofdman, meester, 13; Fr. un chief, IX, 167; bepaaldelijk een aanvoerder, opperhoofd, opperbevelhebber, 355, 472, 514; Fr. conduisières et capitaines, XI, 201; uns grans chiefs, XI, 282; *b*) krijgsman, soldaat in 't algemeen: IIIM gedecter hoofden, bedekte -, 3000 gewapende mannen, 293, 371, 453; Fr. trois mille testes d'armées, XI, 27, 95; Fr. compaignons, XI, 180; 6° overdrachtelijk: over hooft afwinnen, zich ln een omzien, zonder groote moeite van iets meester maken; hem voir thooft gestoten vinden van, tegengekant, gedwarsboomd worden door, 371; Fr. se vei reboutés, XI, 94; unt enen heten hoifde, met trotschheid, vrij weg, 198; Fr. franchement, X, 242; enen thoift uphouden, met iem. te hoog oploopen, hem verwaand maken, 121; Fr. trop soustenu, X, 79; thoift houden tegens, onverschrokken weerstand bieden aan, 53; Fr. monstroient grand visage, IX, 200.

Hoofthere(n), (hoifthere(n)), hoofdman, aanvoerder, 39, 87, 100, 113, 190, 276-278, 333, 408; aanvoerder van honderd man, 89; opperbevelhebber, 99, 129; Fr. li grant mestre, IX, 188; menères X, 73; cappitaines, X, 62, 236, X, li chiès, X, 61; centenier, X, 53; souverain capitaine, X, 85; li uns des principaux gouvrenères et conduissières, XI, 15; zie ook quartiermeyster, hoiftman, cappitein en overste.

Hooftman(nen) van den ambochten, aanvoerder, hoofdman over tien mannen van een gild, 32, 188; Fr. disenier de tels metiers, IX, 183.

Hoon, smaad, 74.

Hoop (hope, hopen, shoops, hoops, shoopes, hoip), hoop volk, troep, legerschaar, leger, strijdmacht, 11, 89, 90, 91, 92, 108, 113, 118, 171, 185, 186, 258; Fr. ses pooirs, X, 54; ses batailles, X, 69, 113, 119; Fr. grosse bataille, X, 70; met groten hope van volk, met zeer veel strijdvolk, 110; met enen groten hope, 83, 89; Fr. en grant route, IX. 229; à tout grans gens, X, 53; als hoops, als shoopes, met al sinen hoip, met geheel zijne strijdmacht, met geheel het leger te zamen, 108, 110, 117, 371, 400, 528; Fr. en compte, XI, 95; à toutes ses gens, XI, 71; à toute sa route, X, 76; al shoops, in 't geheel, 420; Fr. en toute somme, XI, 134; bij groten hope, in groot getal bijeen, 108; Fr. à mons, X, 69; metten hope, met overmacht, 89; zie machte; niet meer hoops, niet meer volk, 179; Fr. ne plus, X, 228; die meeste hope, meest alle, 357; over eenen hope, bijeen, 173; Fr. en un mont, X, 223. Vgl. strijt, battailge.

Hooren, werkw., zie horen.

Hoorn (hoornen, hoirne): die - blasen, 415, 493; Fr. corner, XI, 131, 233.

Hope: up desen -, met deze hoop, 507; Fr. sus cel espoir, XI, 243.

(Hopen) hopic, hoipt, hoipte, hoipten, 14, 53, 68, 93, 198, 300, 314, 356, 376.
Horde (hurde), horde, 47, 269, 283; Fr. des cloies, IX, 195, XI, 9; des bos, XI, 19.
Horen, bezitswoord: met den horen, met andere personen van hunne partij of van den zelfden stand, met de hunnen, 64; van den horen, met hun geld, 352; Fr. et renchonné mout avant dou leur, XI, 72.
Horen (hooren, hoeren, hoiren, hoirden, hoirdse = hoorde ze, hoirdment, hoorde men het, hoirdt, imper., gehoirt), 1° hooren, 8, 10, 83, 146, 165, 175, 234; bij hoeren seggen, van hoo-

ren zeggen, 356; gehoirt noch gesien sijn van enen, niemands achting noch vertrouwen genieten, 10; 2° na iets -, er naar luisteren, toegeven, buigen, 57; Fr. se devoit bien encliner, IX, 203.
Houden (ic houde, houd ick, houde dy, houdy = houdt gij, hilt, helt, hilden, hijlden, hout, imperat.), 1° houden, 1, 3, 60, 85, 171, 324, 504; zie staet; 2° zich houden, 171; 3° zich ophouden, 29, 78; Fr. fist son atrait, IX, 225; 4° stilhouden, stilstaan, 454; 5° staande houden, 305; - tegens enen, verdedigen, 228; Fr. deffenderoit contre, X, 265; 6° het houden voor, denken, oordeelen, 178; 7° blijven (in eene stad), 169; houdende blijven, blijven staan, 419; Fr. et s'arestèrent tout oultre, XI, 134; gaende houden, aanhoudend gaan, blijven voortgaan, 196; siende houden, blijven staan bezien, 294; 8° dair of houden, aan iets honden, 443; Fr. il n'en tenroit ja nul, XI, 156; van enen -, *a*) van iem. houden, hem beminnen, 82; Fr. ne il ne tenoit riens de iaulx ne voloit tenir, IX, 229; *b*) partij kiezen voor iemand, 157; 9° hem -, er uitzien, 171; Fr. se tenoient, X, 221; 10° enen -, iem. gevangen houden, 504; 11° bewaken: tlant nauwe -, het land, de streek zeer nauwlettend, streng bewaken, 471.
Houden (hout, hilden, gehouden), houwen, kerven, 70, 73, 146, 287, 329, 493; zie houwen en kerven.
Houdt. trouw: enen - ende getruwe wesen, iemand genegen zijn en getrouw aanhangen, 130, 341; Fr. juroient foi et loyaulté, X, 85; estre de foi, d'ommage, XI, 64.
Hout(en), houtstuk, 389; Fr. de bois, XI, 110.
Houtwerck, houtwerk, houten dak (op eene kerk), 109, 270; Fr. couvretures dou moustier, X, 70; - palen, pijlen en planken, al wat in hout is, 270.
Houwen (gehouwen), aan stukken kappen, 177, 220; Fr. à tuer gens, X, 226; zie houden en kerven.
Houwer (houwers), houtkapper, 403; zie hacker.
Hovairdelijken (hoverdeliken), 1° met verwaandheid, 17; Fr. orgilleusement, IX, 170; 2° met stoutmoedigheid, 137 139.
Hovairdich (hoverdich, hoverdiger), verwaand, 37, 347, 358; Fr. orgilleus, IX, 187; zie verworden.
Hovairdye(hovairdije, hoverdije), hoogmoed, 1, 68, 80, 190; Fr. orguel, IX, 217; zie homoet.
Huden (huyden), heden, 18, 121, 177; huyden des daghes, huden op desen dach, 27, 386; Fr. aujourd'ui, IX, 178; huyden-mergen, heden-morgen, nu-dan, langzaam aan, 18, 401; Fr. de petit à petit, IX, 171; huyden hier - mergen dair, 365, 366, 401.
Hudenmeer (huydenmeer), heden, nu, vandaag nog, 65, 1621 Fr. anuit, IX, 215; maishui, X, 313.
Huede, zie hoede, 71, 79.
(Huegen), hueght, huechde, herinneren, 128; hem -, zich herinneren, 220; Fr. li souvenoit de toit, X, 258.
Huesch; zie hoesch, 15, 382.

Hueschelijken, 1° op eene welwillende wijze, met gelatenheid, 10; Fr. bellement, IX, 164; 2° beleefdelijk, 379.
Hueschede: beleefdheid: iem. - ende groet doen, iem. met eerbied en beleefdheid groeten, 491; Fr. les inclina et salua, XI, 231.
heus(s)elijken, op minzame wijze, beleefdelijk, 45, 460; Fr. courtoisement, IX, 194, XI, 188.
Huyden, 18; zie huden.
Huydenmeer, 162; zie hudenmeer.
Huyfd (huyfde, huyfden), stormhoed, 277, 281, 296, 321, 327, 330, 413; Fr. bachinès, XI, 15, 48; zie huve.
Huys (huyse, huysen, huyssen, huse, husen), 1° huis, woonst, 10, 27, 48, 67, 80, 162, 357, 499, 539; Fr. son hostel, X, 213; zie schuure; 2° starcke -, begraven -, met muren en wallen versterkt huis, kasteel, slot, 300, 513; Fr. fortes maisons, XI, 32; 3° huyssen, erven ende anders, geheel het eigendom en al het erfgoed, 357; Fr. tout leurs hiretages, XI, 85; 4° groot houten gestel in eene kerk om kaarsen op te plaatsen rond eene doodkist bij de begra-

fenisplechtigheid des graven, 450; Fr. ung traveil auquel il avoit set cens candeilles u environ, XI, 164; zie rente, erve, hof, husinge, slot.
Huysen, in huis opnemen, herbergen, 184.
Huysgesin (huysgezin, huysgesinne), hofhoudiug van een vorst: al de hovelingen, dienaars en raadsheeren, 36, 61, 153; Fr. tous ses ostels, IX, 186; officiers dou conte, IX, 212; une partie de son conseil, IX, 205.
Huyskin, huisje, 183.
Husinge (huysinge, huysenge), woonst, kasteel, 57, 63; Fr. maisons, IX, 213; ostel, IX, 214; - ende gemacx, 465, de kamers en aanhoorigheden, met de bedoeling van goede inrichting, die gemakkelijkheid bijbrengt; 't Engelsche: confortability.
Hulde, 1° genegenheid, hulde, 96, 196, 198, 250, 540, 541; 2° trouw: in sinen hulde stellen ende comen, zich onderwerpen aan iemand, dezen als zijn leenheer huldigen, 87; Fr. se missent en le merci dou conte, X, 52; hulde ende manscappe dairafdoen, eed van ge trouwheid van den leenman ontvangen, 250; Fr. li rois le rechut à homme, X, 286.
Hulpe, bijstand, onderstand: in hoire hulpe wesen, ter hulp komen, 287; Fr. Dieux leur vaille, XI, 22; hulpe ende troist van volke, 88; Fr. gens et conforts, X, 52; te hulpe en te troiste, om bijstand te verleenen, 88; Fr. reconforterés cheulx, X, 53.
Hulper (hulperen), 1° bondgenoot, 27, 444; Fr. soutoiteur, IX, 179; alloiés, XI, 157; 2° medepleger, 535, 542; Fr. et leur complisses, XI, 298; ses aidans, XI, 304; zie helpere.
Hurde(n), zie horde, 47.
Huve, stormhoed, 81; Fr. bacinés, IX, 228; zie huyfde en yserhoed.
Huwelijke (huwelijcke, huwelick), 200, 457, 460, 462; zie bestaden.
(Huweliken), huwelicte, gehuwelict: een huwelijk aangaan, 441, 458, 462; Fr. fu marié a, XI; 86.
Huwelixe (voirwairde), 468; Fr. les convenances des mariages, XI, 194.

I (Y)

(S)iairs, (ts)yars, zie jaer, 114, 363.
Ydel, 1° zonder wapenen, 99; zie ledich; Fr. pas desgarni, X, 61; 2° woest (veld), 218; zie ledich, veld en lant.
Ye, ooit, ter eeniger tijd, 2, 199, 303; ye sijn dage te voiren, ooit in zijn leven voordien, 23; Fr. de sa vie que en avant, IX, 175.
Iemande (yemant, yeman, yemans, ymande), 4, 62, 67, 509, 524.
Yets, 274.
Yewairts (yewairs, yewers), ergens, 189, 217, 264, 487.
Ygelijken: een -, eenieder, iedereen, 182, 315, 380.
Ignoreren, aanzien alsof men het niet weet, onbewust zijn van, 239.
Ic, 12, 67, ick, 25, ict = ik het, 23, ics, icks, icx = ik - des, 45, 80, 142, 521; icken = ik hem, 7, 219; icken = ik niet, 415.
Icken, zie ic.

Ics (icks, icx), zie ic.
Icselve, 184.
Imaginacie (ymaginacie(n)), 1° verbeelding, gedachte, inval, 92, 210, 514; Fr. imaginations, X, 55; ses besongnes, X, 250; - hebben, denkbeelden hebben, denken, 92; 2° inbeelding, visioen, 220, 223; zie fantasie.
Ymaginatijff, vindingrijk, vernuftig, 480; Fr. bien imaginans, XI, 223; zie subtijl. (Folio 4: wert hy (de Graaf Lodewijk van Male) allene te rade also hy zeer ymagennatijff was).
Ymagineren (ymagineeren, ymagineerde, ymaginerende, geymagnineert), 1° overleggen, overwegen, bestudeeren, 2, 4, 23, 124, 178, 200, 270, 309, 407, 453, 499; Fr. sentoit en ses imaginacions, IX, 159; imagina, X, 81; penser et muser, X, 243; ymaginerende worden, nadenken, mijmeren, 466;

Fr. fu tout pensieux, XI, 192; 2° zich voornemen, 46; Fr. entendi, IX, 194.
Ymande, zie yeman, 509.
Imboel, inboedel, 289.
Ymmer, altijd, 62.
Ymmermeer, nooit, 83; Fr. jamais, IX, 230.
Ymmers, 1° voor altijd, 4; 2° ten anderen, 6.
In (indden, indt, int), 126, 281, 500.
(Inblasen), ingeblasen: moet -, aanmoedigen, opbeuren, 339.
Inbreken (ingebroken), 1° ontstaan, 1; 2° schenden (voorrechten, vrede), 16, 72, 542; Fr. se desrompent, IX, 169; enfraint, IX, 221; sans enfraindre, XI, 304; 2° overromoelen, 401.
Inbreker(ren), misdadiger, 543; Fr. tels malfaiteurs, XI, 305.
Inbrekinge, schending (der vrele), 545; Fr. sans enfraindre, XI, 306, Zie zoenebrekinge.
Inbrengen (inbringen, ingebracht), 1° in (de stad) brengen, 25; Fr. avoit amené, IX, 177; 2° bijbrengen, 99.
Indden = in den, 281; zie in.
Indient = indien het, 236, 240.
Indignacie, onwaardigheid, ongunst, 233.
Indt = in het, 281; zie in.
Induceren (geinduceert), inlichten, aanwijzen of onderwijzen, 310, 318, 319, 486; Fr. ammonestés, XI, 40; al enditté, estoit endités, XI, 46; endoctrinoit, XI, 228.
(Ineendriven) ineengedreven staen: zeer dicht opeengepakt staan, 330.
(Ineendrucken), ineendructen, ineengedruct, ineengedrucket: vast aaneensluiten (van strijdrangen in den oorlog), 111, 326 385, 388; Fr. tout serré, XI, 109; bataille serrée, X, 71; ossi joint et ossi serret que nulle cose pooit estre, XI, 52.
Ineengedrongen (gaen), vast aaneengesloten gaan, 323, 329; Fr. furent astraint et enclos, XI, 55.
Ineencrimpen (ineengecrompen),(vast) aaneengesloten (legerbenden), 329; Fr. astraint et enclos, XI, 55.
Ineenstaende (vaste -), dicht tegen elkander staande, 281.
(Ineensteken), ineenstaken; hem vast -, zich dicht bijeen verzamelen, 254; Fr. se missent ensamble, X, 289.
(Ineenvlechten), ineengevloucht, ineenvlecht: hem -, zich met de armen door elkander gevlochten zeer druk vasthouden, 324, 328; Fr. vous entrelachiés de vos bras, X, 50.
Informacie, 1° inlichting, tijding, 15; 2° onderzoek, 507; Fr. infourmacion, XI, 300.
Informeerden = informeerde hem, 396; zie informeren.
Informeren (informeerde(n), geinformeert), 1° inlichten, mededeelen, 7, 9, 49, 79, 153, 173, 190, 213, 226, 396; Fr. enfourmèrent, IX, 197; 2° - tot, aanwakkeren, bewegen tot, 2, 201; Fr. à esmouvoir, IX, 159.
Ingaen (inghinck, in-gingen, inneghinck), 1° binnengaan, 184; 2° beginnen, 452, 471; 3° iets ingaen, aanstaan, 8; 4° enen geen slape -, niet kunnen slapen, 312.

Inganck (inghanc, ingangen, inghanghen), 1° toegang, ingang, intrede, 99, 175, 225, 358, 386; Fr. les entrées, XI, 107; 2° grens (van een land), 251; 3° begin: enen - maken, met iets beginnen, 236; Fr. par aucune voie faut il entrer ens es coses, X, 273.
Ingedruct werden, teruggestoten worden, 134; Fr. rebouté, X, 141.
Ingelijcx, 538; zie insgelijcx.
Ingesetene (ingeseten, ingesetenen), inwoner, 41, 377, 494, 537; Fr. le fuer commun de la ville, IX, 190; les abitans, XI, 299; zie inwonende.
Ingeven (ingaf): 1° moet -, moed inboezemen, 51; 2° infinitief als subst. gebruikt: ingeving, raadgeving, 524; Fr. inspiracion, par quelconque voie, XI, 289.
Inhebben, in zijne macht hebben, 180; Fr. tout signeur du marchié, X, 228.
Inhouden (thinhouden, innehouden, innehout, inhilden, hilden-in, innegehouden), 1° inhouden, 236, 294; Fr. contenoient, X, 274; 2° bezitten, in zijne

macht hebben, 76, 538; Fr. tenoient, IX, 224; tiennent, XI, 300, 301; als subst.: thinhouden, de inhoud, 238.
Injurie(n), verongelijking onrecht: - doen, onbillijkheid, rechtsverkrachting plegen, 543.
Inkeren, gaan langs zekeren kant: wech -, eenen weg inslaan, 91; Fr. tourner che chemin, X, 55; zie innereisen en inlopen.
Incomen (innecomen), binnenkomen, 32, 44, 92; als subst.: inkomst in eene stad; intrede: - ende waelcome, 217; Fr. à bonne estrine, X, 256.
Inclymmen, over de muren in eene stad klimmen, 477.
(Incorporeren) geincorporeert: in het geheugen prenten, 262.
Incrijgen, in zijn bezit krijgen, weer inwinnen, 180, 386; Fr. voloit tout recouvrer, X, 229.
(Incrupen), incroip, ergens binnen kruipen, 191.
Inlaten (liet-in), binnen laten, 43; Fr. laissièrent entrer, IX, 192.
Inlopen (inneliepen, enneloopen), 1° binnenlopen, 184; Fr. entrent en la maison, X, 232; 2° inslaan: dien wech -, dien weg inslaan (al vluchtende), 332; zie inkeren en innereisen; infinitief als subst.: het aanvallen, plotselinge aanval, 170.
(Innehouden) innehout; 294; zie inhouden.
Innegesteken, 109, 503; zie insteken.
Innegevatten, vuurvatten, 48; Fr. li feus ne se peuist prendre, IX, 196.
Innecomen, 44, 92; zie incomen.
(Inneliggen) innelagen, ergens in liggen, 338.
Innemogen, in 't land mogen komen, 229.
Innemen (innenemen, innomen, ingenomen), 1° aannemen, in zijn huis laten logeeren, 188; 2° bezetten, overmeesteren, 189, 264, 374; Fr. pour esrre seigneur de ces villes, X, 236.
(Innereisen) innegereist: dien wech -, dezen weg inslaan, 91; zie inkeren en inlopen.
(Innestaen) innestonden: in iets staen, 219.
(Innewillen) innewilt: in iets willen treden (fig.): nadien ghij desen wech innewilt, indien gij dezen weg wilt inslaan, u besluit dit alzoo te ondernemen, dit te doen, 377.
Innyg(e), vroom, godvruchtig, 517.
Innichede, godvruchtigheid, 321; Fr. en devocion, XI, 48.
Inortinge, aandrijving, opstoking, 479; Fr. le promovement, XI, 223; zie insprekinge.
Inroeren, inbreuk maken op, 169; Fr. enfraindre, IX, 16.
Insettinge(n), besluit, 124; zie opset.
Insgelijcx (ingelijcx), 538, 542; Fr. auxi, XI, 301.
Inspiracie, ingeving: godlijke -, 517; inspiracion divine, XI, 281.
Insprekinge, aansporing, opstoking, 115; Fr. par l'esmouvement, X, 74; zie inortinge.
Insteken (innesteken, innegestoken, innegesteken), 1° tvyer -, in brand steken, 109, Fr. bouta le feu dedens, X, 70; 2° (dijken) een gat steken door, doorbreken,

503; Fr. rompre les digues de la mer, XI, 240; 3^{o} opstoken, 253; Fr. ennort, X, 288.
Instortinge (des heyligen Geestes): goddelijke hulp, genade, 522; Fr. par le grace dou Saint Esprit, XI, 287.
Instructie(n), bevel: - maken, bevelen geven, 21; Fr. ordonné et cargiet, IX, 173.
Instrument(en), 1^{o} oorlogswerktuig, 206, 430; Fr. ung engien, X, 248, XI, 141; 2^{o} wettelijk en openbaar bewijsstuk: openbaere -, 444; Fr. instrument publique, XI, 157; zie autentijke brieven.
Int = in, 126 (tweemaal); zie in.
Intencie, inzicht, bedoeling, 212.
Interpreteren, verklaren, 544.
Intnemen = innemen, 374; z. innemen.
Intreden (intradt), 1^{o} binnentreden, 184, 2^{o} infinitief als subst. gebruikt: een -,

een begin, 225, 394; intreden doen van -, beginnen te -, 432; Fr. avoit entamés, XI, 148.
Intrecken: dair -, in dit besluit volharden, 160.
Inwendelijken, inwendiglijk (met zijne gedachten), 185, 313.
Inwonende, inwoner, 48; z. ingesetene.
Inwoonre(n), inwoner, 222, 244; Fr. manans, X, 281.
IJsen, schrik gevoelen, 179; Fr. estoit grant hideur à voir, X, 227.
Yser (yseren), 1° ijzer (het metaal), 284; Fr. de fier, XI, 20; 2° wapenrusting, harnas, 360: (figuurlijk) in hoyr - doen draven, dat hem die hyelen dairof souden smerten: zoodanig vervolgen en martelen, tot bloedens toe, 360; 3° speer, lans, 328; zie glaye, piek, stock, stave; 4° foltering: in yseren slaen, in ijzeren kooien steken of tusschen ijzeren stangen pramen, 390; Fr. met en fiers, XI, 109; zie stock.
Yseren, adj., overdrachtelijk: hardnekkig, hier in verbinding met varken, wild zwijn, als scheldnaam der Vlamingen, 328; zie varken.
Yserhoed en), ijzeren helm, 315, 330; Fr. capiaux de fier, XI, 44, zie huyfde en huve.
Ysser = is er, zijn er, 415; zie sijn.
Iu, u, 15; Fr. vous, IX, 168; zie u, voornaamwoord.
Yves (Sinte), Sint Ivo, 279; Fr. Saint Ive, XI, 16.

J

Ja (Jan), 24, 144; ja sij, ja, 155, 260; Fr. oïl, X, 206, XI, 2; ja, ja, zeker, 484; Fr. voire, XI, 226; ende ja, zelfs, 40; ja noch, zelfs niet, noch geen, 414; Fr. non, XI, 130; jaet, ja, 242 of ja het, 34, 214; Fr. oîl, X, 253, 278; jawij, janwij, ja, ja, 111 (ook fol. 74 v° jawij, janwij).
Ja: ja daertoe seggen, daarmede instemmen, 144; Fr. li accorda, X, 149.
Jachte(n), vervolging; in den -, in 't vervolgen, 177, 332; Fr. en celle chace, X, 226; mis en cache, XI, 57; hem te jachte setten na, beginnen te vervolgen, 291; Fr. se missent en cace, XI, 25; zie jagen.
Jaer (tjaer, jaeren, jair, sjairs, tsjairs, siairs, tsyars), 3, 4, 71, 114, 190, 358, 363, 465; in jaer, in 't jaar, 241; alle jaeren, 338; binnen, binden -, gedurende, binnen het jaar, 57, 114, 363; Fr. dedans l'an, IX, 203; en l'anée, X, 74; C jair ende enen dach (gebannen), 358; Fr. banni a cent ans et un jour, XI, 85.
Jaet, 34, 214, 242; zie ja.
Jaegen (jaeghde(n), jagende, gejaecht), 1° jagen, op de jacht gaan, 2, 218; Fr. cachoit, X, 257; 2° najagen, vervolgen, 317, 332; Fr. cachier, XI, 45; sans le cache, XI, 57; vgl. najagen 333; int -, het navolgen, 108, 427; Fr. en cace, X, 68; zie jachte; 3° vluchten, 117, 120; Fr. retournèrent vers, X, 76; 4° drijven, 117; 5° verjagen, wegjagen, verdrijven, 518.
Jagere (van een valk): valk die zeer goed de vogels najaagt, 217; Fr. faucon - le plus gentieusement caucant, X, 256.
Jair, 171; zie jaer.

Jairlix, 5; Fr. tous les ans, IX, 161.
Jammer: - sijn, spijtig zijn, 28.
Jammerliken (jammerlijken), 549 en var.; - begaden, erg toetakelen, 350; Fr. furent mallement menée, XI, 70.
(Sinte) Jan Decollacio, Sint Jansdag (onthoofding) 29 Augustus, 97; Fr. le saint Jehan Decollase, X, 59.
(tSinte) Jan, Sint Jansdag, 24e Juni, 366; Fr. à celle Saint Jehan, XI, 91.
Januario; in -, 445, 459, 533.
Jawij, ja, 111; janwij, 111; zie ja.
Jegenswoirdicheit, 213.
Jegenwoirde, tegenwoordig, 546.
Jegenwoirdig(e), 535, 546, 547.
Joduute, gejuich, lawaai: - ende alarme roepen, met luid geschreeuw te

wapen roepen, 496; Fr. on cria ‘a l'arme!’ XI, 435. Ook in 't 3de Boek, wert dairbinnen in der stede jodute geroepen; Fr. Kervyn, T. XII, 340, l'on cria en la ville ‘aux armes.’
Jonch (jonck, jongen), adj., jong, 136, 154; Fr. jones, XI, 282; een - jonker, 83; Fr. jones escuiers, IX, 229.
Jonchere, jong edelman, 476, 478; Fr. escuiers, XI, 219.
Jonfrouwe(n), 41; zie jouffrouwe.
Jonge(n), jonge man: die jongen, jongelieden, 134; Fr. tout jovene baceler, X, 141.
Jonkere (jonckeren, een jonck), jonkman van aanzienlijken stand, jong edelman, 83, 414, 460; Fr. jones escuiers, IX, 229; XI, 130; damoisel, XI, 188.
Jonck, kind: een goet -, 120; Fr. un bon enfant, X, 78; van joncx, van sedert zijn jonge jaren, zeer vroeg, 221; Fr. de jonèche, X, 259.
Jonckman; edel -, 399; zie jonchere en jonker.
(Sinte) Jorijs: ridder -, titel van Sint Joris, patroon der krijgslieden en boogschutters, 137, 254, 273, 279; Fr. saint Jorge, X, 143; XI, 16; zie ridder.
Jouffrouwe(n) (joufrouwen, juffrouwe, juffvrouwe, jufvrouwe, juffrou), 41, 200, 312, 451, 480, 481, 483, 495, 497; Fr. damoiselle(s), IX, 190, X, 243, XI, 164, 226.
Jueght (jueghet), jeugd, 138, 201, 207, 209; Fr. jonesche, X, 145.
Julio; in -, 227, 494; Fr. Jullet, X, 264.
Junio, 136, 203; Fr. juing, X, 246.
Jurisdictie(n), rechtsmacht, 193, 310, 527; Fr. les jurisdicions en Flandres, XI, 40, 291.
Justicie, rechtspraak, gerechtsstraf, 123, 166, 364, 542; Fr. par pugnition de justice; X, 216; justichier, X, 80; - doen, rechtspleging doen, doodvonnissen ten uitvoer brengen, 79; Fr. fist faire justices, IX, 226; onse beerlijken justicie: zooals het het recht van onzen vorst betaamt, 542.
Justiciere(n), persoon belast met de rechtspraak, 543; Fr. menistres de justice, XI, 305.
Justicieren, een vonnis ten uitvoer brengen, halsrechten, 122; Fr. justichier, X, 80.
Juwelen, 33, 70, 196, 207, 336, 486; Fr. jeuiaulx, IX, 184; joiaulx, X, 240; zie cleinode.
Juwelencamere(n), al de juwelen, kleederen, opschikvoorwerpen, ameublement en gerief gebruikt door een aanzienlijk persoon, 195; Fr. tous les joiaux, cambres et sommiers, X, 240.

K (C)

Cabaret(ten), drinkhuis, herberg, 204; Fr. cabarès, X, 247; zie tavairne en herberge.
Kaerle(n) (kairel, kairle(n), karelen), 1o ruwe, onbeschaafde boerenkinkel: smadelijke naam gegeven, aan de Vlamingen in 't algemeen als vijanden, door de Franschen en de Engelschen, 214, 358, 384 (2 maal); Fr. li vilains de Flandres,

X, 254; gent se petite congnissance, XI, 105; ceste ribaudaille, XI, 105; 2° id.: vergeleken bij de Fransche boerenopstandelingen ten jare 1358 en van de Parijsche opstandelingen in 1382, 301; Fr. li Jacquerie, XI, 33; vingt mille et bien trente mille maillès, XI, 33; zie geboefte, geboere, lantgeboere, meentenaer in Gloss. II en Jacke, Maelget in onze Tafel der Persoonsnamen.
Kairlige(n), laag, onbeschaafd, 390; zie gront.
Kairsse, kaars, 184; Fr. chandelle, X, 232.
Kalver(en), 426; Fr. viel, XI, 139.
Camere (camer), 1° kamer, vertrek, 143, 230, 261; Fr. sa cambre, X, 148, XI, 3; 2° verblijfplaats, 37; Fr. c'est Courtrai nostre cambre, IX, 87; 3° huis, - van den penningen, de munt, huis waar men munt slaat, 199; Fr. chambre aux deniers, X, 243.
Camerkijn, kamertje, 183.

Camerlinc (camerlinck, camerling), kamerheer, 5, 6, 183; Fr. cambrelens, IX, 161; son varlet, IX, 161; cambrelent, XI, 231.
Canselier (van Frankrijk), 440.
Kant (kanten), 1° kant, 139; binnen kanten, langs den binnenkant, 206; Fr. de bée, X, 248; 2° grens, 365, 366, 405; Fr. frontiéres, XI, 91; en la marce, XI, 123; zie pale.
Capitein (cappitein(en), cappiteyn, cappyteynn(en), cappytein(e), cappyten, Fol. 6 capateyn), hoofdman, aanvoerder, 30, 37, 40, 42, 43, 46, 48-50, 55, 57, 65, 68, 71, 74, 79, 80, 83, 84, 88, 89, 99, 102, 109, 111, 114, 118, 121, 122, 124, 126, 129, 143, 144, 157, 161, 188, 189, 190, 195, 196, 198, 202, 214, 222, 226, 227, 252, 268, 270, 298, 302, 306, 309, 311, 313, 314, 322, 323, 335, 344, 345, 346, 354, 364, 366, 374, 380, 388, 389, 392, 399, 404, 407, 422, 427, 428, 433, 470, 471, 473-475, 492, 502, 503, 523, 526, 533; overste -, opperheer, opperbevelhebber, 195, 203; Fr. souverains capitaines, IX, 240; zie overste.
Capelle (cappelle), kapel of kerk, 207, 338, 350; Fr. une capelle, XI, 61; en une églisse, XI, 70.
Cappiteynscappe, ambt van kapitein, 93.
Cappyten, 74; zie capitein.
Cappitele, vergadering van geestelijken: stemme noch gehoir int - hebben, niets te zeggen, geen gezag noch invloed hebben, 533; Fr. n'i avoit m[a]is ne vois ne audience, XI, 295: zie collegie.
Caproen(en) (capronen), 1° hoofddeksel van dien naam, kap, 2, 25, 27, 65, 67, 2° de personen eene witte kap dragende als kenteeken eener wel ingerichte partij: de Witte Caproenen, 13, 14, 15, 21, 23-25, 30, 31, 34, 36, 43, 60, 64-69, 71, 72, 84, 86, 108, 117-120; zie Lijst van persoonsnamen; Fr. li blanc cappron, IX, 168, e.e.
Karelen (uut Vlaenderen), zie kaerle, 214.
Karmen carmden, karmende), kermen, weeklagen, 31, 283, 424; Fr. avoit en coer grant angoisse, XI, 19; esgrounir, XI, 137.
Karroy, stoet van wagens, 37, 153; Fr. leur carroi, IX, 187.
Kartele(n) (cartel, kartel, certelen, kertelen), schietgat of getande opening in een vestingmuur, kanteel, 99, 477, 510; Fr. crestiaux, XI, 220.
Kase(n), 149, 204; Fr. froumages, XI, 201.
Casteel (castele), 33, 50, 57; Fr. castiel, IX, 184, 203; au chastel, IX, 197.
Castelein (castelleyn(en), castellein), slotvoogd of burchtvoogd, 199, 254, 255, 392, 447-450, 471, 546, 547; Fr. chastelains, X, 243.
Castelrie (castelrye(n), castelrije, casselrie), kasselrij, rechtsgebied van eene stad en hare onderhoorigheden, 37, 43, 82, 117, 195, 197, 253, 261, 296, 297 301, 302, 307, 315, 316, 383, 386, 390-391, 468, 471, 537; Fr. nostre castelrie, IX, 187.
Casten, imperfekt van caetsen, kaatsen, slaan, doen vliegen, 275, 384, 402; Fr. faissoient voller, XI, 13.
Castien (castyen), door straf tot beteren brengen, 60, 141; Fr. on corrigera, X, 147; zie korrigieren.
Kavelen, oordeelen: te -, volgens mijn oordeel, na alles gewikt en gewogen te hebben, 16.

Keysserrijcke, 464; Fr. Empire, XI, 191.
Keytive(n) (keytyven), gemeen, ellendig mensch, gemeen volk, gespuis, 79, 123; Fr. povres gens, X, 80.
Kele (keele, kelen), de keel: kelen afsteken, de keel afsnijden, vermoorden, 479; Fr. les geulles coppées, XI, 221.
Kele, de kleur: rood (in de wapenkunde en kleerdracht): witte kelen al overgehact met roden kelen, 316; gekepert van kelen, 380; zie hacken, gekepert, root en schilt.
Kelre(n), kelder, 189, 337; Fr. biaulx celliers, X, 236.
Kempe(n), strijder, soldaat, 256.
Kenlijken, zichtbaar, 140.
Kennen (kennede, datstu kenneste, kennende), kennen, 5, 191; Fr. se tu le scès, X, 237; hem -, erkennen, 55; enen kennende werden, iem. herkennen, 183.

Kennesse (kennisse), 1° kennis: - an enen maken, met iem. kennis maken, 5; Fr. [s'acointa] de li, IX, 161; 2° kennis (van iets hebben), 191, 350; 3° mededeeling, 338.

Keren (kereden, gekeert), 1° keeren, 262; 2° beletten, 268, 439; 3° zich omdraaien, 108; 4° tegens enen -, vijandig worden, 149.

Kerfstock, figuurlijk: van den - dootgerekent hebben, eene zaak met iemand vereffenen, klaarspelen, gedaan maken, 350; zie kerven.

Kerke(n) (kercken), 109, 360, 368; de heylige kercke (fig.) het christelijk geloof, 367; der kercken wapene, 380; Fr. les armes de l'Eglise, XI, 102.

Kerckhoff, 108.

Kersavont, 349, 354, 443: sinen - houden, kerstfeest vieren; Fr. tint sa feste de calandes, XI, 73.

Kersten (kerstenen), christen, 326; - doen, doopen, 209; Fr. il fu batissies, X, 250.

Kersten (keersten), christelijk: kersten bloet, bloed van christenen, 314; kersten conincrijke, 516; Fr. royaumes crestiens, XI, 284; kersten volk, 517; (alle) kersten gelove, het christelijk geloof, de christenheid, de christenwereld, 98, 185, 210, 230, 332, 414, 441; Fr. dou monde, X, 60, don monde des crestiens, X, 233, sainte crestienneté, X, 251; zie kerke.

Kerstengelove(n), het christelijk geloof, het christendom, de christen wereld, 210, 325, 332, 382, 441, 505; Fr. sainte, toute crestienneté, X, 251, XI, 57; du monde, XI, 51.

Kerstenhede, het christendom, de christen wereld, 163, 399, 433, 460; Fr. (ville) des crestiens, X, 214.

Kerven (gecourwen), 1° kerven, aan stukken kappen, 146, 177; Fr. nous taillerons, X, 150; à touer gens, X, 226; 2° op den kerfstok kerven, 350, fig.: niet -, iets niet meer rekenen, de maat vol zijn, zonder strijd de zaak niet kunnen beslechten; zie houwen en houden.

Keselinge(n), kiezelsteen, kei (voor de schiettuigen), 99; Fr. quatiaulx, X, 61; zie steen.

Ketyvygf(e), ellendig, 345; zie keytive.

Kiesen (kyesen, kyezen, coren, koren, coiren, gecoren), kiezen, (personen) aanwijzen, uitsteken, 36, 42, 61, 118, 123, 129, 146, 167, 169, 226; Fr. donnoient leur vois, X, 85; esleu i furent, IX, 212; zie scoon; thruyme velt -, de vlucht nemen, 91; Fr. prendoient les camps, X, 55.

Kinderkijn, 183; Fr. enfans, X, 231.

Kint (kindt, kinder, kinderen, kynder), 1° kind, 26, 48, 135, 166, 167, 172, 174, 315, 487; Fr. li enffant, IX, 177; 2° als aangesproken personen: jonge heeren, gezellen, burgers, of soldaten, 19, 23, 24, 33, 64, 106, 113, 162, 164, 169, 172, 258, 273, 323; Fr. beaulx signeurs, X, 218; bonnes gens, X, 221, 292; de koning van Engeland spreekt het tegen hem oproerige volk aan met de woorden: ‘lieve kinderen’, 3° Boek, fol. 74; Fr. bonnes gens, je suy vostres roy; Kerv. IX, 404.

Kintsheit (kintsheden), jeugd, 207, 514; Fr. enfance, IX, 249.

Kiste(n), 187.

Kyvaedse, twist, 40, 41; Fr. noise, IX, 189.

(Kiven) kive, al kivende; 1° twisten, 216; 2° strijden, 7; Fr. je me combas, IX, 162.

Claer (clair, claerre), 1° klaar (zien), 320, 423; Fr. plus der, XI, 47; 2° zeer wel, 11; Fr. bien, IX, 165; 3° klaarblijkend, 503.

Clairlijken, 1° duidelijk, 3, 66; Fr. clerement, IX, 159, 216; 2° zeer wel: wael -, zeer wel, 20; Fr. tout clerement, IX, 172; 3° nauwgezet, 66.

Clam, 109, imperf. van climmen, z.a.

Cleden (gecleet), 1° kleeden, 383: met zwarten -, in 't zwart gekleed, 450; Fr. vesti de, XI, 195; 2° inkleeden, er eenen schoonen vorm aan geven, 164; zie relacie.

Cleemoedichede, vreesachtigheid, kommer, 345.

Cleenlixte, zoo klein mogelijk, zoo ingekrompen mogelijk, 184.

Cleet(clederen), kleedij, 199; linden -, hemd, 160, 165, 167, 287, 428; zie linden; Fr. chemises, X, 210; en leurs lingues draps, X, 212.
Cleye, cleyeairde, kleiaarde, 48, 205.
Clein (cleen, clene, cleynne), 1° klein, 37; 2° onbeduidend, 106; 3° gering, van minderen rang: cleine ambochten, 57; Fr. menues mestiers, IX, 205; zie ambocht; telene volk, de lagere stand, 86, 87; Fr. les menus, X, 51; des petits. X. 51; zie burger; hem cleen ende lage houden, zich als een eenvoudig mensch zonder gezag of invloed ergens ophouden, 10; in groten noch in clenen; in clenen noch in groten, weinig of te veel, in het geheel niet, 351, 377; een cleen, een weinig, 487; met een cleen, langzaam aan, 86; Fr. petit à petit, X, 51.
Cleynichede, vernedering, 185.
Clementijne (clementynen), partijganger van den paus Clemens, 353, 377 enz.; Fr. fust Clementine, XI, 73; zie Lijst der persoonsnamen.
Clenode(n) (cleinode), kleinood, kostbare voorwerpen, 10, 336; Fr. jeuiaux, IX, 164; leurs milleurs jeuiaulx, XI, 60; zie juwele.
Clerck (clercke(n)), 1° geestelijke, 356; 2° knaap, loopjongen der ambachtsdekenen, 179; Fr. les clers des doiens des mestiers, X, 228; 3° een geheimschrijver, secretaris, 226, 228, 248, 500; Fr. uns clers, X, 263; mis clerc en oeuvre, X, 284.
(Cleven) cleeft: - an, palen aan: dat dairan cleeft, wat daarbij behoort, 505; Fr. et les appendances, XI, 241.
Clymledere(n), ladder om stadsmuren op te klimmen, 475.
Climmen (clymmen, clam, clommen, clymmet, imperat., geclommen, clymende), klimmen, stijgen, 40, 66, 109, 183, 184, 422, 436; een clymender reyger, reiger die hoog in de lucht opstijgt, 218.
Climmer, een valk, die zeer goed en hoog in de lucht opstijgt, 217: Fr. le mieux volant, X, 256; zie bij climmen: clymender reyger.
Cloeck(e) (cloecste, cloeckste), 1° behendig, bij de hand, verstandig, 104, 313; - van begrip, ondernemend, 43, 454; Fr. les plus entreprendans, IX, 191; zie begrip; 2° dapper, stoutmoedig, 18, 98; Fr. hardis, IX. 171; gens de fait, X, 61; cloecke mannen, stoute en kloeke kerels, 119; Fr. gros vallès, X, 77.
Cloechede, behendigheid: - ter wapene, knapheid met de wapenen, in het vechten, in het oorlogvoeren, 473; zie vromicheit.
Clokelijken, op verstandige wijze, behendig, 437.
Clocke, 207, 243, 254; zie slaen.
Clockreep(en), 437.
Cloppen, 330.
Clooster(en) (tcloister, closter), klooster, abdij, 38, 118, 119, 150, 167, 290, 351, 441; Fr. leur eglise, IX, 179; l'abbie, X, 77, XI, 25; abeïe, XI, 155; moustiers, X, 217.
Clote(n) (coperen, yseren, gloeyende -), bol, kogel, vuurkogel: voor oorlogstuigen, 206, 275, 430; Fr. croiseules de cuivre, X, 248; songnies, XI, 145; zie steen 1° en steencleenappel.
(Cloten), den top van iets afsnijden; gheclote willigen, geknotte, afgeknotte wilgen.

Knape (knaep), 1° man (aangesproken persoon), 242; 2° krijgsknecht, soldaat, 253, 276, 286, 396; 3° dienaar, knecht, 315, 552; Fr. varlès, XI, 43.
Knecht(en) (knechts), 1° krijgsknecht, soldaat, 11, 46, 55, 65, 77, 79, 80, 87, 94, 99, 100, 105, 108, 117, 119, 133, 134, 218, 254, 265, 315, 319, 320, 335, 337, 364, 375, 379, 386, 388, 404, 453, 473, 474, 487, 497, 510, 511, 513; Fr. escuier(s), IX, 194, 201, 216, 225, 227, 239, X. 51; varlets, X, 257, XI, 180; zie ridder en ridderscap; lichte knechten, onbezonnen, onverschrokken kerels, 134; Fr. legiers compaignons qui alloient à l'aventure, X, 141; 2° jongen, 350; Fr. fils, XI, 70; 3° knecht, dienaar, bode, 182, 220, 240, 242, 553; Fr. de son varlet, X, 258, 300; vallet, X, 278.
Knie(n) (knyen), 95, 153, 166; op hoir - vallen, nederknielen, 62; Fr. s'engenouillèrent, IX, 213.

Koe (koeye(n)), 347, 423.
Coel (coelre, compar), overdrachtelijk: kalm, bedaard, 3, 279; Fr. plus atenpré, XI, 17; coel ende verbeydende genuch, kalm en niet te overhaastig, 3; Fr. froit au besoing assés, IX, 159.
(Coelen, koelde, bedaren, 63; Fr. apaissa, IX, 214; zie moet.
Coellijken, op bedaarde wijze, 66.
Coen (coene, koen, coenste, koensten), moedig, dapper, stoutmoedig, 3, 18, 69, 97, 549; Fr. hardis, IX, 171; coenste van begrip, de ondernemendste, 107; zie begrip.
Coenheide, vermetelheid, 260.
Coffer(en), 187, 336; Fr. coffres, X, 234.
Cofte (coften), imperfekt van copen, z.a., 351, 357.
Cognestabel (connestabel, cognetabel, coignestabel, congnestabel, cognostabel), opperrijksmaarschalk en kroonveldheer in Frankrijk, connetabel, 81, 217-220, 259-262, 264-265, 267-272, 274, 279, 280, 282, 283, 287, 289, 290, 307, 314, 316-322, 326, 349, 351, 403, 406, 407, 409, 410, 413, 415, 419-421, 432, 434, 435, 437, 468, 488, 491, 492, 499, 501, 508, 514, 523.
Cognestablie (van Franckrijke), ambt van connetabel, 318; zie cognestabel.
Cognostabel, 269; zie cognestabel.
Coimste, zie coemste, 24, 102, 129, 308.
Coirde(n), koord, 271, 272.
Coirne, zie coorne, 68, e.e.
(Coken) gecooct: koken, fig.: als dit spel gecooct (was), als dit spel gespeeld was, als dit gedaan was, 120; zie reyse.
Colen: an - leggen, in brand steken, 84, 338; Fr. meteroit en feu et en flame, IX, 230; an colen barnen, geheel afbranden, 436; fr. l'ardirent trente, XI, 150.
Collacie, 1° gesprek, toespraak: ene - doen, eene stichtelijke toespraak houden, 106, 358, Fr. amonnestoit de bien faire, X, 67; 2° vergadering om iets te bespreken en deze bespreking zelve, 358.
Collacioneren (collacioneerden), bespreken, 253, 309, 358; Fr. se devisoient, X, 288; les mist en paroles et dist, XI, 39; parloient ensemble, XI, 85.
Collacioneringe, bespreking, 201; Fr. ces devises, X, 244.
(t)Collegie (van Onser Liever Vrouwen), de geestelijken van eene bepaalde kerk, het kapittel, 352; Fr. l'église Nostre Dame, XI, 72; zie capittelen deken.
Comanse, van Comen: an die - zijde, langs den kant van Comen, kleine stad op de Lei in West-Vlaanderen, 290.
Comen (komen, coomstu, coomdy, ghij coomt, coemt, coomt, quam, quaemdy, quaem(t), quame, quamen, coomt, imperat. enk. en mv. gecomen), 1° komen, 1, 3, 49, 60, 66, 120, 124, 160, 162, 173, 232, 233, 365, 381, 414, 500, 525; an enen comen, hem toevallen als erfdeel, 369; - mitter wone, komen wonen; 2° gebeuren: quaemt, gebeurde het, 60, 124; 3° comen van enen, van iem. vertrekken, 352; Fr. nuls ne partoit de lui, XI, 72; 4° in gescillen comen, in twist geraken, 3; zie wort.
Comanscappe (comenscappen, comanscepe(n), comenscepen, commanscepe, comansceppe), 1° handel en handelsbetrekkingen, koopmanschap, de koopvaardij

ter zee, 233, 513, 516, 537; Fr. la marchandisse, IX, 201; marchandisses sur mer, XI, 283; 2° koopwaren, handelswaar, 18, 102, 152, 233, 246, 459, 537; Fr. marc(h)andis(s)e(s), X, 63, 204, XI, 187, 300; met - verkeren, koophandel drijven, 233; Fr. marchandes, X, 272.
Commissarij(en) (commissarien, comissarien), gemachtigde, afgevaardigde (van den koning van Frankrijk), 235, 238, 243-247; Fr. li commissaire, X, 273.
Commissie(n), opgedragen taak, lastgeving, machtiging, 238, 252.
Commuyn, klein volk, de geringe stand, 93; Fr. li commun, X, 56; zie gemeente.
Comste, 44; zie coemste.
Compangie (compaingie(n)), partij, 127, 333; zie secte.

Compassie, medelijden, 154, 158, 166, 535.
(Concenteren) concenteerde, toestaan, 22; Fr. accorda, IX, 174.
Concept (concepte), 1° gedachte; na mijner -, volgens mij, 125, 319; 2° inzicht, 4.
(Concepieren) concepierde, concipierde; geconcepiert; verzinnen, 395, 459, 479, 480.
Condicie (condicien), voorwaarde, 43, 57, 145, 299; up (dese) condicie(n) van of dat, op, onder voorwaarde, 145, 302, 461; Fr. par (parmi) un moien que, X, 150, XI, 34; sus cel, XI, 189.
Kondygen (kundigen, kundygen, kundichden, gekundicht, gekondicht, 1° verhalen, 1; Fr. recordrons, IX, 158; 2° aankondigen, afkondigen, 156, 169, 241, 267, 362, 371; Fr. se senefia, X, 208.
Confirmacie; bekrachtiging, 532.
Confirmeren (confirmeeren), bevestigen, 58, 522, 537; Fr. confermer, IX, 204.
Confuselijken (confuyselijk(en)); adj. beschamend, schandelijk, 173, 212, 319; Fr. a trop grant confusion, X, 223; à la confusion de, X, 252.
(Confusen) geconfuyst, te schande maken, 456.
Confuze (confuyse, confuysse, confuysen), 1° beschaamdmaking, schande, 240, 280, 411; Fr. blasme, X, 227; à grant blasme, XI, 127; 2° verderf, ondergang, 13; tot - keren; in 't verderf storten, 371; Fr. le plus grant meschief, IX, 166.
Coninc (coninck, coningen, coninx, coninckx), 200, 201, 208, 209, 211, 212, 213, 215-231, 244, 245, 247, 249, 251, 252, 256, 257, 260, 264, 265, 273 [doch hier marscalk gemeend], 290, 292-298, 301-310, 316, 317, 318-326, 330-339, 342-353, 358-370, 373-379, 386, 391, 393, 395-399, 403-419, 422, 423, 432-440, 444, 445, 452, 457, 464-470, 476, 478-483, 487, 489-492, 497-519, 523, 526-531, 535, 541-545.
Coninginne, 125, 128, 476, 482, 483, 486-491, 497, 498, 500, 501, 513 en aanvulling.
Coninclijke (coninclich), 232, 243.
(t)Coninckrijke(n), 86, 212, 444; Fr. roiaulme, X, 252.
Coninxkijn, 251; Fr. roitiaux, X, 286.
(Concluderen) geconcludeert: besluiten, 239, 444.
Conclusie, besluit, 236, 359; Fr. à bonne conclusion, X, 274.
Connen, 38, 44; (konnen, 121, 370; ic kan, 68; can, kan, 3e p., 142, 346; konde, 36, 48, konden(s), 19); konden, 44; condt = kon hij het, 15; consten, 42; 1° kunnen, 2, 17, 186, 285, 355, 356; 2° durven, 10.
Connestabel, 260; zie cognestabel.
Conquest, zegepraal, 428, 523.
Conquesteren (conquesteerden, geconquesteert), 1° veroveren, 99, 214; 411; Fr. conquisent, X, 62; 2° buitmaken, 196.
Consent (consente), toelating, toestemming, 2, 11, 73, 74, 77, 176, 380; Fr. consentoit, IX, 158; a consenti, IX, 221; ac(c)ordoit à ce conseil, X, 225.
Consenteeren (consenteerden, geconsenteert), toestaan, 7, 31, 57, 140, 442; Fr. vous l'accorderés, IX, 163; acordé, X, 147; hem consenteren in, tot: toestaan,

er in toestemmen, toegeven, 8, 58, 146, 311; Fr. li consentèrent, IX, 163; s'acordèrent, XI, 40.
Considereren, onderzoeken, 367.
Consiencie(n), geweten, 540; Fr. leurs consiences, XI, 302.
Konsten, kennis van zaken, kunde, 124; Fr. art, X, 81.
Contynancie(n), houding: manyeren ende - van deser landen zeden, manieren, zeden en gewoonten van deze landen, 486; Fr. contenances, XI, 228.
Contrarie (contrairye, contrarije), in tegenstrijdigheid met, 19, 30, 65; Fr. contre, IX, 171; voloit tout le contraire, IX, 181; enen alle die rechte contrarie doen, geheel het tegenovergestelde doen, van 't geen men verwacht heeft, (fig.) iemand stank voor dank geven, 63, 114, 157; Fr. m'ont fait tout le contraire, IX, 213, X, 108.

Contraryer, comparatiefvorm van contrarie, tegenstrijdig, vijandelijk gezind, 200; zie rebelle.
Converseren, omgaan: - mit, partij kiezen voor, 59; Fr. mesler à iaulx, IX, 205; zie mengen.
Coomste (coemste(n), coimste) comste), komst, bezoek, 24, 44, 102, 129, 162, 250, 294, 308, 371, 391; Fr. leur venue, IX, 192, X, 85.
Coop (cope, coip, coops), aankoop: beter coops sijn, goedkooper zijn, 199; Fr. estoit à meilleur temps, X, 243; enen quaden coop angaen, een duren koop doen, hier figuurlijk: het duur betalen, er slecht mede van afkomen, 508; Fr. faire un mauvais marchiet, XI, 244; enen coop maken met, met iemand overeenkomen om verraad te plegen, zich laten uitkoopen, 503; Fr. avoient il marcandé à, XI, 240; up een coop setten, verkoopen, 401; Fr. furent mis à finance, XI, 119; beter coip, goedkooper, 53.
[Coopmam, 204: is drukfout voor coopman, z.a.].
Coopman (coopman, meerv., coepluden, cooplude(n), coipluden, koopman, handelaar, 18, 52, 84, 152, 155, 186, 189, 190, 204, 233, 246, 356, 359, 516; Fr. marcheant(s), IX, 171, X, 204; aucun vitaillier, IX, 199; marschans estrangiers, X, 236.
Coopslagen, handel drijven, 233; Fr. marcandast, X, 271.
Copen (coipte, cofte, coften, gecoft), 1° koopen, 152, 351, 357; 2° losgeld betalen, zich vrijkoopen, 390, 538, 3° met geld en door kuiperij verkrijgen (een ambt): diensten copen om geld, 18; Fr. il avoit mieux que accaté l'office des rivières et dou naviage, IX, 171; zie somme.
Coperwerch, koperwerk: voorwerpen in koper, 304; zie zilverwerck, goudwerck, tynnenwerck.
Copie, afschrift, 140, 243; Fr. coppie, X, 146.
Cordelier(en), minderbroeder, 173.
Coorne (coirne, choorne, choren), 68, 70, 149, 150, 152. 155, 190, 202, 289; Fr. blés, IX, 218, bled, X, 202; zie greynen.
Core(n), keus: met groter -, naar wensch, in de beste voorwaarden, zooals men het maar wenschen kan, 55; Fr. honnerablement, IX, 201.
Coren, imperf. van kyesen, z.a., 91.
Corrigieren (korrigieren, korregieren), bestraffen, straffen, door bestraffing verbeteren, 21, 60, 87, 122, 140, 248, 352, 542, 544; Fr. de punir le meffait, IX, 173; seroient corrigiet, IX, 212; pugniroit, X, 52; corigier, XI, 72; zie lijf.
Correctie, straf, bestraffing, recht van straf of boete op te leggen, 28, 67, 158, 319, 432; Fr. salve le corection de vestre noble conseil, XI, 46.
Cort (cordt, court, cordts, cortst(en)), 1° kortstondig, (gedurende) konen tijd, korten tijd (daarna), 25, 248, 348: seer cort dairna geleden; Fr. assés tost après ene que, IX, 177; 2° niet zeker, wankelbaar: onze zaken staen cort, onze zaken zijn in eenen benepen, slechten toestand, 169; Fr. li sejourners ichi ne nous est point pourfitables, X, 218; 3° weldra, 15, 127, 139, 551; Fr. temprement, IX, 168; op (up) een cort, zer cordt, binnen zeer korten tijd, weldra, 13, 140, 146, 227; Fr. tantos, IX, 166, X, 264; binnen corten dagen, binnen weinige dagen, 163; Fr. dedans brief jours, X, 213; seer cordt hierna, korts nadien, 40; noch cordts, binnen korten tijd, 42; Fr. temprement, IX, 291; metten cortsten, snel,

in den kortsten tijd mogelijk, 39, 384; als hij cortste mochte, zoohaast hij kon, 248; 4^{o} dicht: so cort na hem, zoo dicht, zoo ingekrompen mogelijk tegen hem, 184.
Cortelijck, binnen korten tijd, 250; Fr. temprement, X, 236.
Cortelinge, in weinig tijds, 352.
Cortinge, verkorting van tijd: - van der sake nemen, eene zaak afdoen, een toestand spoediger doen eindigen, 308; zie expedicie.
Coste (koste), bekostiging om te leven: sine clene -, de dagelijksche gewone en onvoorziene onkosten van allerlei aard, 299; Fr. des menus frais, XI, 32; horen coste te samen houden, met

iemand huishouden, te zamen in de levensvoorwaarden voorzien, te zamen wonen, 126; Fr. demeroit avoecques, X, 82; te coste leggen, zijn geld en goed opofferen, 210.
Costelichede(n), pracht, 420, 469.
Costelijk (costelixte), kostbaar, 465; costelijke stenen, edelgesteenten, 469; zie span.
Kosten (coste), ww., 48, 83.
Costume(n) (costuyme(n), custuyme(n)), gebruik: oude rechten ende costumen, costuymen ende gewoonten, gewoonten en gebruiken, 8, 18, 291, 535, 536; Fr. coustumes et usages, XI, 298; as francisses anchiennes, IX, 163; la constumance anchienne, IX, 171; costumes et usages, XI, 298; zie gewoonte en ruyter.
[Coufuyse, 280, duidelijk verkeerde schrijfwijze voor confuyse, z.a.].
Course, loop: haren - doirgaen, vooruittrekken, doortrekken, 328; Fr. passoient oultre, XI, 54.
Coursier (courssieren, coursiers), tos, harddraver: - van Poelgen, (waerd 500 kronen), prachtige paarden, afkomstig van Poelge, Zuid-Italie; zie Poelse, 199, 254, 315, 324, 329, 420; - van groten vordele, het puik der paarden, 322; Fr. fleurs de coursier, XI, 48; zie ros en [gene poelse].
Cout (overdr.), niet gemakkelijk om zich te laten overhalen iets te doen, koelbloedig, bedaard, 2; Fr. froid à esmouvoir, IX, 159.
Crachte (crafte): met of bij -, met geweld, 17, 99, 515; Fr. de force, IX, 170; trop bien, X, 62.
Crachtelijken, met geweld, 302; Fr. par force, XI, 34.
Crachtich, krachtdadig, 17.
Crairyeren, 147; zie crieren.
Cranck (cranck(en)), 1° zwak, 176; 2° klein, weinig: crancke mynne hebben tot enen, iemand weinig genegen zijn, 243; Fr. petitement amire, X, 280; des crancken wille hebben, daar weinig toe gezind zijn te doen, 426; Fr. il n'en ont nulle volenté, XI, 139; 3° weinig talrijk, flauw in getalsterkte, 136, 393; Fr. trop peu contre tant de gens, XI, 112.
Crankelijken, weinig, 121.
(Crempen) cramp, inkrimpen: afterwert -, zich achteruit inkrempen, achteruitgaan, 328; Fr. se restraindoient, XI, 54.
Crencken, 475; Fr. nuire, XI, 218.
Crepel, kreupel: lam ende -, verminkt, 53, 178, 221, 475; die crepel ende lam geworpen sijn, personen die gansch verminkt worden in den strijd, 53; Fr. les navrés, IX, 200; ochioient et mehaignoient, X, 259, mehangner, XI, 219; zie lam.
(Crieren) craiyeren, gecrijert, gecrayeert: 1° roepen, schreeuwen, 147, 334; Fr. criant, X, 151; 2° afkondigen, 431.
Crij (cry, crijen, cryen), krijgsgeschreeuw, leus; elc sinen - roepen, 282, 286, 287, 312, 324; Fr. cri, l'ensengne de son seigneur, XI, 22, 23.
Crijgen (crijcht, creech, krege, cregen, gecregen), 1° ontvangen, 5, 472; 2° verwerven: pays -, verzoening vercrijgen, 158; enen voirtganc -, vooruitgang, vordering doen, een stap vooruitdoen tot 't welgelukken eener onderneming, 71; 3° des noot -, iets noodig hebben, 229; 4° - in iets, in iets doen binnengaan,

zich doen verduiken, 109; Fr. requelloit ses gens, X, 69; 5° *a*) (eene stad) overmeesteren, 193; *b*) in eene stad terugkomen, 158; Fr. ravoir la ville, X, 209; 6° kinde -, kind ter wereld brengen, 495; 7° gevangen nemen, 182; Fr. se tu esdriés es mains de mes ennemis, X, 230.
Crymyneel, adj., lijfstraffelijk, 542.
Crymyneellijken, op wreede manier, 88; Fr. crueussement, X, 52.
Crijs(en), geschreeuw, 312; zie gecrijs en crij.
Croip, imperf. van crupen, 184, 285.
Crodendiev(en), dievenbende, 286; Fr. 1[i] laron, XI, 21.
Crone, 1° kroon, krans als hoofdsieraad, 436, 497; 2° vorstenkroon als zinnebeeld der heerschersmacht: de koning zelf en zijne koninklijke macht en waardigheid of koningschap en ook

het koninkrijk, 201, 205, 209, 210, 212, 213, 235, 236, 240, 248, 559; Fr. roiaulme, X, 251; la poissance de (France), X, 251; en ook van Spanje, 363; Fr. dans roiaulmes, XI, 89; 3° het koninklijk hof, de hovelingen: die bloeme uit die -, de voornaamste, aanzienlijkste ridders en hovelingen uit het koninkrijk, 310; 4° de kroon, als uithangbord van eene herberg 'In die Gulden Crone', 351; Fr. à le couronne d'or, XI, 71; 4° benaming eener munt, 242, 315; Fr. escus, X, 279; florin, XI, 43.
Cronyke, op titelblad en 547.
Cruyce (cruys), 1° kruisteeken: elc een - voir hem slaen, ieder zijn kruisteeken maken, 137; 2° kruis: ene reyse metten - doen, teruys up enen leggen, als een kruistocht (tegen iemand) ondernemen, 362, 365; Fr. faissoient chè voiage par manière de croiserie, XI, 88.
Kruyden (cruyden), 1° op eene handkar of wieltjes vervoeren, 174; Fr. brouetter, X, 224; 2° vooruitduwen: heffen ende kruyden, een persoon uitsteken en aansporen om zijnen dienst of stem te verleenen, 128.
Cruyper(s), verspieder, 313; in 't 3° boek: des sonden sij hoir crupers ende verspyeders uut in 't velt om te vernemen..., fol. 103; Kervyn, T. XI, 380: envoièrent leurs espies sur les champs pour veoir.
Cruysstrate, 351.
Crupen (croip, cruypt, imperat.), kruipen, 183, 184, 285, 493; Fr. tout en tapissant, XI, 21; vous bouté[s] dessoubs, X, 231.
Cuyle(n), diepte, vallei, 265; Fr. vallèe, XI, 5.
Cuype (kuyppe), kuip, bad, 209; Fr. cuvelette, X, 251; figuurlijk: kuip, 417.
Cuyre, zie cure, 298.
Kunde, 1° kennis: in vaste - sijn met enen, met iem. in vertrouwbare vriendschap verkeren, 5; Fr. s'acointe de li, IX, 161; 2° nieuws, tijding, 505.
Kundich sijn, gekend zijn, weten, 396.
Kundygen, zie kondygen, 169, 241.
Cure (cuyre): zekere daad, eene gevaarlijke taak: ene - werken, iets verrichten, ten uitvoer brengen, 80, 298; Fr. eurent eussi esploitiet, IX, 227; euerent fait ce fait, X. 31.
Cussen(en), 196; Fr. pennes, X, 240.
(Cussen) gecust, 485; Fr. il ot baissié sa fille, XI, 227.
Custe (van der zee), 225; Fr. les bendes de mer, X, 263.
Custuyme(n), zie costuyme, 291, 536.
Custumelijken, naar oude gewoonte en gebruik, 537.

L

Lach, imp. van liggen, z.a. 76, 107, 153, 249.
Lachen (loech, loegen), 110, 230, 237, 254, 488; zie spotten.
Laden (loeden, geladen), 153, 304, 350; Fr. chargiés, X, 205.
Laech, zie lage, 11, 349.
Laechte, lage plaats, diepte, 113, 219.

Laest, 375; zie laet, bijw.
Laet (laetste, laest, laeste(n), laitste), laatsi, 245, 293, 375; nu alre laetste, nu laatst, 160; Fr. darainement, X, 210; int laetst(e), op 't laatst, eindelijk, 4, 13, 107, 209, 529; Fr. finablement, X, 69; laitste, onlangs, laatstleden, 241; laetste ban, de laatst opgeroepen strijders, 307; te laet, 101; die laetste, de laatsten, 67, 293.
Laeuwen, doen verkoelen: fig. enen een ander water -, daar een ander spel mede spelen tegenover iemand, 142.
Lage (laech), laag, adj., 11, 371 [waar solage verkeerde lezing is]; 1° laag gelegen, vlak: - lant of velt, 219, 349; Fr. la propre lande, X, 258; 2° fig. nederig: hem lage houden, hem so -

ende so effen gedragen, zich stil, onverschillig houden, zich niets aantrekken, veinzen, 10, 69; zie cleen; Fr. se disimulloient et estoient dissimulé, IX, 218.
Lage (laghe, lagen), subst., hinderlaag: 86, 90-94, 117, 118, 136, 137, 453, 454, 493; in lagen leggen, zich in hinderlaag leggen, 117; Fr. se missent en enbusque, X, 76; in die - sijn, in eene hinderlaag gevallen zijn, 137; Fr. estoient embusquiet, X, 144.
Lage, lagen, imp. van liggen, 137, 146, 286.
(Laken) gelaict, berispen, 51, 390; Fr. l'em blamoit, IX, 201.
Laken (lakenen, tlakent): gulden, zijden ende wollen -, 196. 291; Fr. draps, pennes, X, 240; wervicse, messenense, poperinge -, 304, zie die woorden; Fr. leurs dras, XI, 35; slove laken, ruw, grof laken, 453; root -, 66; Fr. drap vermeil, IX, 216; tlakent, lakengoed voor kleederen, 451; Fr. li noir drap, XI, 164.
Lakenhalle(n), huis waar men laken verkoopt, 204; Fr. halles de draps, X, 247.
Lam, 53, 178; zie crepel; lam maken, verminken, 475; Fr. meha(n)gnier, XI, 219.
Lanch, 327, 439; zie lang.
Lanchet, 54 voor lanchte, lengte: - van tijden, langdurige tijd, 54; Fr. par lanc siège, IX, 403.
Landekijn, schoon landje, 458; Fr. jolis païs, XI, 187.
Landen, aanlanden, 225.
Lang (lanch, lanck, lancg, lange, langes, langher), 55, 108, 142, 439; lang ende breedt, breedvoerig, 6; enen helen dagh langhe, 502; dwers en langes, in alle richtingen, 512; Fr. efforchiement, XI, 246; al langes, in geheel de lengte, 260, 323; in lange, uitvoerig, 483; int gemate -, lang genoeg (tijd). 423; Fr. longhes assés, XI, 137; lanch genoeg (tijd), 327.
Langen, bereiken: winnen ende -, overmeesteren, 53; Fr. conquerre, IX, 210.
Langes, vg. langs, 52, 425.
Langsem, zie lancsem, 308.
Lanckveter, koord of riem, waarmede een jachtvogel wordt vastgehouden, 219; Fr. par les longnes, X, 258.
Lancsem (langsem, lanxem), langzaam, 183, 308, 445.
Lant (slants, slans, tslants, landts, lande, landen), 1° land, veld, 260; zie vlack; te lande, op 't platte land, op den buiten, 149; Fr. cils plas pais, X, 201; te lande wair(t) inne, op 't open veld, buiten de stad, 249, 308; Fr. on plat païs, X. 285; hors d'Ippre, XI, 38; slants leven, leven van wat men op het omliggend land, onderwege kan vinden, 170; Fr. se passèrent de ce que il trouvèrent sur le païs, X, 220; te lande ende te watere, op land en op zee, 50; Fr. par tière et par aigue, IX, 197; ledich lant ende ydel velt, onbebouwde, woeste streek, 218; Fr. trop ample lande, X, 257; after die landen, overal, 231, 240; an lant comen, aan wal komen, 366; alle tlant, geheel de streek, 257; Fr. tous li plas païs, X, 291; 2° land (als rijk of staat): verde landen, verafgelegen landen, 394; Fr. de si lointaines marces, XI, 115; bepaaldelijk het vaderland, 152: tlant van Vlaenderen, tgemeen lant v. Vl., geheel Vlaanderen, 223, 225-227, 229, 251, 306, 546; Fr. le païs de Flandres, X, 261, 263; la conté de Flandres, X, 262.
Lantlude, inwoners van een land, burgers, 49; zie lantvolk.
Lantscappe, land, 497.

Lantsrechte(n), de in een land in voege zijnde rechten en wetten, 543; Fr. les lois dou païs, XI, 305.

Lantvolk (lantvolke, landtvolke), 1° het volk, de inwoners van een land, burgers, 49, 342; Fr. gens don païs, IX, 197; 2° het volk van het platteland, boeren, 254, 257, 291, 372, 374; Fr. païssans, X, 289; Fr. pluiseurs dou plat païs. XI. 96. (Vgl. fol. 74: dat simple, onnosele ende scamel lantvolkskiin); Fr. Kervijn, ce menu peuple, voire les simples et les novisses et les bonnes gens, IX, 405.

Lantweer, verdediging van zijn eigen land, 289.

Lanxem, zie lancsem, 445.
Lass (lassen = las hem (den brief)), zie 237, imperf. van lesen, z.a.
Laste (lasts), al wat moeite, last, verdriet, nood, ellende, bezwaar of vrees veroorzaakt, bijna altijd met een tweede woord verbonden, dal nader bepaalt waarin de ‘laste’ bestaat, 168, 258; in groten laste ende node, in groot gevaar, 55; Fr. en grant peril, IX, 201; uuten laste van den scutte, buiten 't gevaar van het schutsvuur, 509; in laste van, in gevaar van, 274; in laste zijn, in gevaar verkeren, 185; in laste ende aventuere, in gevaar, 276; Fr. en quel peril, XI, 14; in den laste ende arbeyt treden, zich zeer veel moeite geven, 526; Fr. entrèrent en grant soing, XI, 290; laste ende schade, onaangenaamheden en nadeel, 83; Fr. damages et contraires, IX, 229; zie scade; van laste ende hinder, door de belemmering van: mits den -, uit oorzaak van, 98 (tweemaal); Fr. pour, X, 60; vrees, 179; in - ende vreese, door, uit vrees voor, 107; Fr. en aventure de, X, 68, in dezen -, in dezen neteligen toestand; 110, 122; Fr. en tel parti, X, 70; in laste zijn van iets, gebrek lijden aan, 150; Fr. en trop grant destroit, X, 203; mits den laste, in desen onverwijnlijcken laste, in dezen onherstelbaren nood, 280, 524.
Lastich, 1° zwaar, als geldelijke belasting, 8; 2° geweldig, 51; Fr. fors, IX, 193.
Lazuyer, hemelsblauw: (in de wapenkunde); zie gequarteleert en schilt, 380.
Laten = laat hem, 129; zie laten.
Laten (lat(en), liet liete, lieten(s)), 1° laten: - begaen, laten doen, 373; laten halen, doen komen, 129; Fr. on le voist querre, X, 84; des laten, nalaten te doen, 139; Fr. n'en peut autre cose avoir, X, 145, 2° loslaten (van een oorlogstuig), 206, 234; Fr. au desclicqu(i)er, IX, 248, X, 272.
Lb, de gewone verkorting voor pont, 14; zie d.
Lede (tlede), 1° verdriet: enen - doen, iem. onaangenaamheden berokkenen, 74; wael -, met groot leedwezen, 516, XI, s'en doloient, XI, 284; zie leet; 2° het kwaad, 60; Fr. les maux, IX, 212; enen te lede vergaen, het met iemand slecht afloopen, 554; enen gerecht ende lede doen, in alles misdoen, volkomen, 240.
Lede (leden), zie lit, 129, 174, 390, 413.
Leden, imp. van 1° leiden, 152, 170, 207, 268; 2° liden, lijden, 69, 70, 87, 116, 153, 188, 221, 406; 3° liden, voorbijgaan, 61, 116, z.a.
Leder(en), ladder, 422, 423.
Lederkijn, kleine ladder, 183; Fr. eschelle, X, 231.
Ledich, 1° vrij in zijne zienswijze, onpartijdig: twisschen tween - staen, tusschen twee vijandelijke partijen zich niet inlaten, onpartijdig blijven, 123; Fr. on ne poeut clopiier devant [boiteux, c'est à dire devant] les signeurs et leurs consaulx, X, 81; niet ydel noch - (van gewapende lieden), niet zonder wapenen, toegerust, 99; Fr. pas de garni, X, 61; ledich velt, - lant, onbebouwd, woest land, 218.
Ledichlijken; in ledigheid, zonder iets te doen, gerust, 78, 529; Fr. tout quoiement, XI, 293.
Leecht (leegt, leeght), van liggen, 138, 145, 224, 262.
Leedt, subst.; zie leet.
Leedt, imperf. van liden, 2, 70, 406.
Leegt (leeght), zie liggen, 14, 262.

Leenhere, 201.
Leenman (leenmans, leenmannen), 201, 215, 250; Fr. vos liéges, X, 254.
Leere, leder, 316: gesoden leere; zie gesoden.
Leet (leedt), geminacht, hatelijk: iem. - hebben, iem. haten, 88; Fr. les hoiioit, X, 52; hem bet lief dan leedt wesen, iets verkiezen boven wat anders, iem. eerder vreugde dan verdriet aandoen, 550; hem leet sijn, tot iets leet sijn, er kwaad om zijn, er kwaad om zijn, er om geven, 7, 17, 209, 348; Fr. n'estoit miés courouciés, IX, 170; n'en fissent compte, XI, 68; enen leet toe sijn, om iets bedroefd zijn, 97, 114; Fr. si dollans, X, 72; wast lief of leet, willen of niet, tegen

heug en meug, 46, 204; Fr. voltissent ou non, X, 247; zie lief.
Leet, imp. van liden: 1, 61, 83, 256.
Leeuwe (leeuw(e), leew, leewe, leeuwen, leewen, lew), 25, 430; vechten als -, 478; gemoet als leewen, 288; krijgsschreeuw en leus der Vlamingen: Vlaenderen die -! die - hogen moet! 107, 119, 180, 526-529; Fr. Flandre(s) au lion, X, 68; XI, 290; een leeuwe van een man, buitengewoon onverschrokken, stoutmoedige vent, 97.
(Left) lefter, linker: an die - zijde, 223, 447; Fr. au (coste) senestre, XI, 159, 160.
Leger, legerplaats van soldaten, 349.
Leggen (leecht, leeghde, leyde, leyden, geleecht, gelegt), 1° leggen, 36, 94, 117, 387; 2° vaststellen, 398, 459; Fr. fu assignés, XI, 117; 3° doen maken, bouwen, 20; Fr. faire faire un castiel, IX, 173; 4° dairvoir leggen, beleggen, 46, 349; Fr. assegier. IX, 194; hostoiier, XI, 69; 5° leggen bliven, lang duren, 47; Fr. se tint moult longuement, IX, 195; ergens wonen. 59; Fr. se tint, IX, 204; 6° van den hoifde -, van het hoofd doen afdoen, 65; Fr. ostés, IX, 215; 7° in een veinster -, zich op een open venster leunen, door een venster liggen, 66; Fr. s'apoia à unes phenestres, IX, 216; 8° gevangen -, in't gevang steken, 87; Fr. mis en prison, X, 52; doen liggen (in 't gevang), 41, 224, 435; Fr. fu mis en, IX, 199; 9° die mate so nade -, dat, de afstand zoo klein maken, zoo in 't nauw brengen, zoo drukken dat, 329; 10° te niete -, afschaffen, 22; Fr. fuissent mis jus, IX, 174; 11° zijn: onbeheert leggen, zonder heer zijn, onbestuurd blijven, 227.
Leggen (leggende), voor liggen, z.a., 37, 53, 95, 137, 170, 278, 253, 343, 352, 364.
Leyden (lijden, let, leden, geleydet, geleedt, geleet), 1° leiden, voeren, 40, 46, 93, 131, 152, 156, 246, 372, 446; Fr. mener, IX, 189; mené de, XI, 158; fut convoiiés, X, 207; (van een vaart) doen delven, 11, 12; Fr. faissoient fosses, IX, 165; 2° aanvoeren, 264; Fr. menront, XI, 5; 3° africhten (valk), 219; 4° hem - met, zich voeden met, 170; 5° hem -, zich gedragen: hem zuyverliken -, zich gedragen zonder schanddaden te verrichten, zich gemanierd houden, 207.
Leyder, helaas, 6, 121, 154.
Leyt, van liggen, z.a. 79.
Leytsman, aanvoerder, 472; Fr. conduislère, XI, 201; zie hooft.
Leytiere, zie litier, 41.
Lectierkijn, bedje, 185; Fr. litteron, X, 232.
Lelijken, bijw., op wreede wijze, 70, 76, 118, 178; Fr. trop villainnement, IX, 220.
Lelic (lelijken), adj., 1° leelijk, 513; 2° wreed, 72.
Lene (lenen), leen, leengoed, 247, 539-541; Fr. pour relever le conté d'Artois, X, 283; fiefs, XI, 301, 303; zie manscappe en rente.
(Lenen) leenden, geleent, in leening geven, 225, 229; Fr. prestèrent au roi Edouwart, X, 261, 268.
(Lenen) leende, leunen, 143; Fr. en apoiant sus une phenestre en sa cambre, X, 148.

Lengte (lencte), 1° lengte, 323; 2° langen tijd: in die -, ten langen laatste, bijgevolg, 210, 515; Fr. en consequent, X, 251.
Lepele: sulveren -, zilveren lepel, 336.
Leren, 1° doen leeren, 241: hem Vlaems -, 311; Fr. aprenderons, X, 278; 2° onderwezen worden, 370.
Lesen (lass, lassen (= las hem), gelesen), 1° lezen, 2, 224, 237; Fr. lire ou lire feront, IX, 159; 2° inzamelen, oprapen, 402; Fr. requellièrent, XI, 120; 3° voorlezen, 2, 237; Fr. lire feront, IX, 159.
(Lesscen) leschte(n), gelest: 1° verslappen, verminderen, lenigen, 166, 401; 2° blusschen, 431; 3° eindigen, 330; Fr. achievée, X, 57.
Lesse, 1° les, vermaning: ene andere - doen lesen, (fig.) eens anders onder de handen nemen, duchtig spel geven, 251; 2° onderricht, 132.
Let, 128; zie letten.

Let, imp. van leiden, 372.
Letsel, belemmering, 262; letsel doen, beletten, hinderen, 289; - inne iets maken, iets beletten, 268; - of hinder doen, belemmeren, 342, - maken, hinderen, 502; Fr. grevoient moult les assalants, XI, 240; enen letsel of moyenesse doen, iem. benadeeligen, 186; Fr. ne fisent nul dommaige, X, 233.
Lettel, 312; zie luttel.
(Letten) let, op iets letten, 128; Fr. point n'i vise, S, 84.
Levedagen, levenstijd: al sijn (hare) -, gedurende geheel zijn (haar) leven, 185, 485; Fr. toute sa vie, X, 233.
(Leven) leefde, geleeft, 2; van den sinen leven, leven van zijn persoonlijk inkomen, 10; Fr. vivoit don sien, IX, 164.
Levendich, levend, in leven, ongedeerd, 181, 338.
Levenlang: sinen -, geheel zijn leven, 227; Fr. tant comme il vesqui, X, 266.
Lew (leew), 526-527, 529; zie leeuw.
Lichaem (lichame, lichamen), 1° lichaam, 496; dode -, lijk, 138, 445; 2° als levende personen in korps: heele lichaem van der stede, de personen die het stadsbestuur samenstellen: het bestuur, de wetgevers, 73, 300; Fr. le corps de la vilie, IX, 221; tout cil don corps de la ville, XI, 32.
Lichmisse (Onser Liever Vrouwen), Lichtmis, 2 Februari, 341; Fr. la candelier, XI, 64.
Licht, subst.: kaars, 425; Fr. une candeille, XI, 138: - ontsteken, 425.
Licht, adj., 1° klaar: in lichter logen, in klare vlammen, in lichter laaie vlam, 109; 2° lichtzinnig, onbetrouwbaar: lichte ende quade gaselscap, onbetrouwbaar en slecht volk, 121; Fr. des mauvais, X, 79; 3° losbandig: lichte gesellen, losbandige kerels; zie geselle en geselscap; 4° gering, onbeduidend: het - setten, het niet zeer ernstig achten, er niet veel rekenschap van houden, 499; Fr. ils n'en fissent compte, XI, 237.
Lichte (licht), bijw., 1° wellicht, waarschijnlijk, misschien, 357; licht bij aventuere, misschien, 373; licht dat, waarschijnlijk dat, 412; Fr. espoir que, XI, 219; 2° ongeveer, 61, 90, 179, 427, Fr. environ, X, 54; 3° nauwelijks, 178.
Lichtelijken (lijchtelijken), zonder veel moeite, gemakkelijk, gaarne, 56, 112; Fr. trop legierement, IX, 202, X, 72; - ende rondelijken, vrijweg, naar eigen goeddunken, 127.
Lichtvairdich, vlug gemaakt, eenvoudig, 272.
Liden (lijden, leet, leden, geleden), 1° voorbijgaan, doortrekken, 61, 83, 96, 116, 151, 174, 256, 202, 267, 269-271, 289, 290; Fr. passèreut, IX, 212; se continua, IX, 229; pour eulx passer, X, 203; passeroient, XI, 7; 2° voorbijzijn (tijd), 174; Fr. fu passés, X, 223.
Liden (lijt, lijden, leedt, leet, leden, ledent, lijdende), 1° lijden, verdragen, 10, 17, 221; den doot -, sterven, 182; Fr. pour mourir, X, 230; 2° toelaten, 9, 13, 17, 69, 87, 203, 285; Fr. leur convenoit souffrir, IX, 164, 165; conseutir, IX, 166; il les souffrira, IX, 218; 3° duren, 24, 70, 406; Fr. ne demora longtemps, IX, 219; 4° hem liden, *a*) geduld hebben, berusten, 11, 67; Fr. se seufre, IX, 165, X, 60; *b*) zich gedragen, 188; Fr. passèrent, X, 235.

(Liden) geleden, bekend maken, 491; Fr. il n'a cognent, XI, 232.
Liden (lijden), medelijden: te - sijn, medelijden hebben, 150, 210, Fr. eut compation, X, 251.
Lief (lieff, lieve, liefte), gaarne: also - hebben, even gaarne hebben, of gaarne doen, 123; Fr. avoient ossi chier, X, 80; dair lieve toe of tot iets sijn, er zeer tevreden over zijn, iets zeer gaarne, met blijdschap hooren, 65, 87, 175; Fr. furent tout resjoi, IX, 215, 224; entendi volontiers ces nouvelles, X, 51; lief of leedt sijn, iemand bevallen of niet, tegen wil en dank gebeuren, 46, 204; Fr. vosissent les gens ou non, IX, 104, X, 247; also lieve - als, zoo goed als, 231; Fr. ossi bien - comme, X, 270; superlatief; liefte, 202.
Liefde: ter liefden van, uit blijk van genegenheid voor, 433; zie liefte, subst., liefe en lieve, subst.

Liefgetal, geliefd: - sijn, werden, bemind zijn of worden, 42; 344.
Liefte, 1° begeerte: mynne ende - hebben tot, gaarne willen dat iets tot stand komt, 128; 2° genegenheid, liefde: uut rechter mynnen ende -, 502; zie liefde.
Liefte, het liefst: - hebben, het liefst zien, 202; zie lief.
(Liegen) datstu lieghste, 414.
Lyeme, leem, 48; zie cleye.
Liepet = liep het, 432; zie lopen.
Lieve, adj., 231; zie lief.
Lieve, subst, genegenheid, 359: te lieve, uit blijk van genegenheid voor, 55; zie liefde en liefte.
Liggen (ligghen, leggen, leyt, leecht, leegt, leeght, lach, lagen, lage, snbj., leggende, gelegen), 1° ergens liggen, zijn, verblijven, 5, 20, 76, 95, 107, 137, 146, 159, 249, 262, 352, 353, 464, 504: Fr. lui estant à Bruges, IX, 272; wat leyt dair veel an, er ligt daar niet aan te twijfelen, zekerlijk, waarlijk, 79; Fr. certes, IX, 226; dair en leyt (leeght) niet an, daar is niets aan gelegen, dat geeft niets, dat kan niets maken, 45, 46, 145, 224, 286; 2° blijven liggen, legerplaats kiezen, 37, 170, 388; Fr. jésir à, IX, 187; 3° gelegen zijn (stad) 55; ergens begraven liggen, 42; Fr. là gist, IX, 191; 4° in hinderlaag liggen, 137; 5° ziek te bed liggen, 155; Fr. dont il jut, X, 289; 6° liggen ende -, liggen te, 183; of met inf., bezig zijn te doen, 278; 7° up iets liggen, er op uit zijn, iets bewerken, 137; Fr. ne tiroient à autre cose que, X, 143; 8° lede int herte liggen, verdriet aandoen, 138; Fr. me fera tamaint anoi, X, 145; 9° leggende hebben, (bezittingen) ergens liggende hebben, ergens goederen bezitten, 343; Fr. ou quel leurs hiretages il avoient, XI, 65; 9° onder enen -, onder iemands dwang liggen, 359.
Lijchtelijken, zie lichtelijken, 127.
Lijden, zie leiden, 152, 246.
Lijden, zie liden, voorbijgaan, 96, 151, 174, 267.
Lijden, zie liden, 87, 97, 182, 203, 285.
Lijden, zie liden, subst., 150.
Lijf (lijff, lijfs, live, lyve, lyven), 1° het leven, 12, 31, 75, 99, 302, 303; Fr. mille vies, IX, 166; te live, in leven, 87, 144; te live - bliven, in leven blijven, gered worden, 45; Fr. on le sauva, IX, 193; tlijf baten, iem. 't leven redden, 92; Fr. sauva, X, 56; hemselven sijn lijff bergen, 't lijff bergen, zich redden, 109, 428; Fr. li sauver, X, 69; enen om sijn lijff gedaen sijn, hem 't leven kosten, 122; lijff ende goet, leven en goederen, 166, 336; om -, op straf of gevaar des doods en verbeurte van alles wat men bezit, 325; upt tlijff verbueren, upt lijff te verliesen, op gevaar of stral gedood te worden, 150, 303; Fr. sus la teste, X, 203; tlijf laten, 't leven verliezen, sterven, 428; 2° lichaam, 126, 322: alle dat hijs (zijs) lijfs hebben, wat sijs -, zoo goed hij (zij) kon(den), zoo goëd en zoo snel mogelijk, 25, 177, 496; Fr. cascuns à qui mieux mieux, IX, 177; een engels herte in tlijf hebben, engelschgezind zijn, genegen zijnde voor de Engelschen, 231; zie herte; metten live, met geweld, krachtdadig, 38; Fr. de fait, IX, 188; an live ende an goede conigieren, straffen met lijfstraffen en met boeten of beslagnemingen, lijfstraffelijk of burgerlijk bestraffen, 542; Fr. soient pugnis en corps et en biens,

XI, 305; met live ende met ziele, met lijf en ziele, geheel en gansch, onvoorwaardelijk, 359; dat wille u Gode lonen om live ende om ziele, dat God u lone lichamelijk en geestelijk, lone in uwe aardsche ondernemingen, en u scherme tegen alle geestelijk kwaad, 155; Fr. Dieu le vous puist merir et valloir au corps et à l'âme, X, 206.
Lijfrock(en), wapenrok dat boven 't harnas getrokken werd, 453; Fr. grises cotes, XI, 180.
Lijk (lijke, lijck), 42, 443, 446, 447: dode lijck, 42; Fr. don corps, IX, 191.
Lijst, voor lest, laatst: metter nauwer lijst, ten langen laatsten, te nauwernood, met veel moeite, 118; Fr. à grant dur, X, 77.
Linden, in linnen, van lijnwaad vervaardigd, 316; linden cleet, hemd, 160,

165, 167, 287, 438; Fr. en pur leurs chemises, X, 210; en leurs lingnes draps, X, 216; taille, XI, 22.
Lindenwaet, lijnwaad, 291.
Linnen, de stof: linnen of lijnwaad, 304.
Lynosijn, inwoner van Limoges, 248; Fr. de Limosin, X, 284.
Lit (lede, leden), 1° lidmaat van het lichaam: arm of been, 174; Fr. leurs membres, X, 223; die leden breken (foltering), 390; die hoir leden niet en vermochten, personen die geen goed gebruik meer konden maken van hunne armen of beenen, stramme en oude lieden, onvermogende en gebrekkelijke lieden, 413; Fr. les anciennes gens, XI, 129; sijnre leden machtig sijn, gebruik kunnen maken zijner ledematen, zich kunnen verhelpen, kloek en gezond zijn, 307; Fr. portant armes, dont il se pooit aidier, XI, 37; 2° afdeeling van een land, streek, district, 506; 3° lid eener familie, bloedverwant, 129.
Lyteykene, litteeken, 424.
Litier (leytiere), draagbaar, draagstoel, 41, 408; Fr. litière, IX, 190, XI, 125.
Littel, zie luttel, 352.
Live (lyve, lijven), 31, 75, 87, 144, 155, 166, 302, 303, 336, 359; zie lijf.
Liveloos (liveloys, lyveloos, livelois), levenloos, dood, 108; - sijn, net leven inschieten, sterven, 432; - en goedeloos wesen, leven en goed verliezen, 107, 427, 515; Fr. estoient desconffi et mort sans recourrir, X, 68.
(Lochenen) lochenden: malcanderen -, malkander voor leugenaars uitmaken, 456, Fr. s'en desmentirent, XI, 182.
Loeden, imp. van laden, z.a., 153, 304; Fr. chergiès, X, 205.
Loech (loegen), imperf. van lachen, z.a., 110, 237, 254, 488; zie spotten.
Loer, lokvogel (om den valk weder te lokken), 219; Fr. loire, X, 257.
Lof (loff, love), vereerlijking: ter eere ende love goids, ter eere en als dankzegging aan God, 187; Fr. en louant Dieu, X, 234; lof ende danclc hebbe God: God zij geloofd! 155; zie dank.
Lofbair, lovend: Gode - dairof sijn, God om iets loven, 155.
Loge (logen), gloed, vlam: loge van den brand, 109; Fr. chils feus, X, 70; an lichter logen barnen, in lichter laaie vlam staan, afbranden, 430.
Logene, leugen, 414; Fr. bourde, XI, 130; zie vederen.
Logieren (logierde(n), gelogiert) of hem -: ergens verblijven, vernachten, intrek nemen of ook zijn leger opslaan, kampeeten, 40, 47, 92, 96, 116, 189, 277; Fr. ne se logast ou logement d'autrui, X, 235; s'en vinrent logier, IX, 195, se logièrent, X, 56; estoient logiet, X, 75; à unit logier en la ville, XI, 15.
Logijs (logijssen), nachtverblijf, verblijfplaats, ook tent en woning of legerplaats, kamp, 49, 53, 136, 189, 267, 268, 296, 314; hoir logijs nemen ende maken, intrek nemen, 205; Fr. fist logier, IX, 244; logeis, IX, 200, X, 143; logement, X, 235; 2° huis, 311.
Locken, 119, 219; zie loer; Fr. atroire, X, 78.
Lonen, belonen, 183, 227 [waar loven verk. lez. is]; Fr. estoit bien mérités, X, 265; des wille u God - om live ende om ziele, 155; zie lijf.
Loene: rechte -, verdiende loon, 122.
Loothamer(en),stok waarvan het bolvormige of hamervormige uiteinde met lood gevuld is, 330; Fr. plommées, XI, 55.

Lootvast, wat met lood vastgemaakt is: wat airdtvast, lootvast ende nagelvast is, alles wat in den grond of aan de muren geslagen, gesoldeerd of getimmerd, vast of op welke wijze ook vastgemaakt is, 540; Fr. tenant à plonc, à clou ou à queville, XI, 303.

Lope, 1° geregelde gang der zaken: haren lope hebben, voortgang hebben, geregeld gedreven worden, 537; Fr. que marcandise ait cours, XI, 300; 2° waarde: groten - ende gehoir vercrigen, grootelijks gewaardeerd worden, 131; Fr. aquist grant grace, X, 86; zie gehoir.

Lopen (liep, liep(et), gelopen), 1° loopen, 178, 186, 426, 432; enen toepat lopen, langs een voetweg loopen, 424;

Fr. prist son tour par une adrêche, XI, 137; 2° stormloopen, 48; Fr. lanchier, IX, 195; zie ommegejaecht.
Losgaen, 272.
Lossmaken, 257; Fr. desquevillier, X, 291.
Love, zie lof, 187.
Loven (love ic(k), geloift), 1° loven, prijzen; geloift zij God, 56; Fr. Dieu merchi, IX, 202; 2° aanprijzen, 37; Fr. [si] lo, IX, 187; 3° borg staan voor, 37; Fr. je respons pour, IX, 187; 4° beloven, 142.
[Loven, 227, het hs. heeft lonen].
Lucht (luchten), reuk: quade -, slechte reuk, in verbinding met stanc, 337; Fr. la punasie (des mors), XI, 6.
Luchtich, levendig, opgeruimd, 364, 371, 514; Fr. bonnes gens, XI, 89; bon homme, XI, 95; jones et de grant volontè, XI, 282; zie vroom.
Lude (luden, luyden), lieden, menschen, 1, 17, 179; goede luden, burgers, poorters, 23, 40, 133, 236; Fr. bonnes gens de Gaind, IX, 174; edele -, edellieden, 84; Fr. gentils hommes, IX, 230; mijn - ende mine dienren, al mijne hoflieden, 63; Fr. mes officiers, IX, 214; - van wapene, gewapende mannen, wapenknechten, 354; Fr. gens d'armes, XI, 74; cleine luden, gemeen, slecht volk, 79; Fr. mescheans, geus, IX, 224; ongelovige luden, ketters (van de Urbanisten), 326; Fr. estoient incredulle et hors de loi, XI, 53; verdorven luden, slecht volk, laudloopers, 470; Fr. gens routiers, XI, 199.
Lude(luyde), bijw., luid; gelijckom -, allegelijck om -, even luid of om ter luidst, 107, 286, 384.
(Luden) lude, geluyt, 1° luiden (clocke), 243; Fr. sonna la cloque, X, 280; 2° zekeren inhoud hebben (brief): vreendelijke -, op vriendelijke wijze, met vriendelijke gevoelens opgesteld zijn, 223; Fr. lettres moult douces et moult amiables, X, 261.
Luyden, personen, 17; zie lude.
(Luisteren) luysterde, 312.
Lustelijken, prachtig, 413; zie dinck.
Lusteringe, fluistering, 502; Fr. afin que il ne se revelaissent, XI, 239.
Luttel (littel, lettel), 1° klein, 91; Fr. pelite, X, 55; 2° weinig, 194, 331, 352; te - an, te minsten bij de, 551; een - na, kort na, 312; luttel of geen, weinig of geen, 92.

M

Mach, (ic -, hij -), 114, 225, 284, tegenw. tijd van mogen, z.a.
Macht (machte, machten), 1° macht, kracht: met machte, met geweld, 12; Fr. par poissauce, IX, 165; in sijnre - sijn, hem mogelijk zijn, 309; 2° bevoegdheid, 70; 3°bemachtiging, 17; Fr. j'ai poissance de, IX, 169; 4° legermacht, 88, 89, 95, 96, 98, 99, 101, 104, 115, 144, 156, 231, 239, 245, 248, 250, 252, 280, 292; Fr. efrorciemment, moult estofféement, X, 58, 59; à grant poissance, X, 59; par force, X, 62; leur poissance, X, 53; poissamment, X, 53, 58; zie hoop en volk;

5° zedelijke macht, er alle sine machte te doen, al doen wat mogelijk is om iets te doen slagen, 6; Fr. j'en ferai mon plain pouvoir, IX, 162.
Machte, imperf. van maken, 371.
Machteloos, krachteloos, flauw, 329.
Machtich (machtijger, machtichste), 94, 121, 230, 248; so - ende starcke, met zooveel legermacht, 94; Fr. si efforciement, X, 57; als hij machtichste mochte, hoe hij best kon, 248; Fr. au mieux que il peuist, X, 285.
Machtichlick, met zooveel legermachlen, 230; Fr. poisamment, X, 269.
Maech (maich, maegh, magen, maghen, bloedverwant, 5, 64, 69, 70, 76, 80, 146, 166, 215, 342, 368, 443, 517; Fr. de leurs linages, IX, 161, 219; leur cousin, IX, 220, 223, XI, 65; enlinagies, X, 151; vrienden ende magen, 80; Fr. leurs amis, IX, 227.
Maecten = maakte hem, 4; zie maken.
Maechscappe (maeghscappe), bloedver wantschap, 143, 500; Fr. linage, X, 148, XI, 238.

Maeght (maeghde), zie maget, 350, 487.
Maeghtale(n), maagschap, geslacht, 371, 519; van groten -, van een aanzienlijk geslacht, 371; Fr. de grani linage, XI, 94; zie middelgemaete.
Mael (male(n)): tot enen mael, in één keer, in eens te zamen, 373; in eenmaal, 462; alte malen, allemaal, 511; sint die male, sedert dien, 344; Fr. quant, XI, 66.
Maelge(n), paniserring, 287; zie panssier.
Maellijt (maeltijde(n), mailtijt, mailtijden), feestmaal of maaltijd, noen- of avondmaal, 10, 15, 57, 200, 309, 317, 451; over -, terwijl men eet, 243; Fr. donna à disner, IX, 203; entrues que il disnoit, X, 279; à souper, XI, 39, 45; zie bancket en sceincken.
Maent (maend, maendt), 71, 391, 423, 508; wail een -, 71, gedurende eene maand; III maend lang, 397; Fr. trois mois tous plainss, XI, 116.
Maere, zie mare, 434.
Magesteyte: coninckklijke - van vranckrijke, 243; 3e Boek, fol. 22: mageysteyte.
Maget(maghet, maeght, maeghde(n)), jonge vrouw, meisje, dochter, 350, 482, 487, 497, 498; Fr. filles, XI, 70, jonedame, XI, 229.
Maich, 76; zie maech.
Maict, imperf, van maken, 110, z.a.
Maire(n), 16; zie mare.
Maircte, zie marcte, 257.
Mairscalc (mairscalk), 56, 71; zie marscalc.
Mairsche (mairssche), zie marasche en mersche, 281.
Mairserye(n), koopwaren in 't algemeen, en bepaaldelijk kruidenierswaren en stoffen, kramerijen, 204; Fr. merceries, IX, 247.
Mairte, de maand Maart, 77, 102, 156; Fr. le marc, X, 62; march, X, 207.
Mairtse(n) (mercsen), landstreek, 249, 349; Fr. de France et des tenances, X, 284, 285; leurs pais, XI, 69; (grave van der Mairtse, 352; Fr. conte de la Marche, XI, 72); zie de Lijst der persoonsnamen.
Makelair(s), 186; Fr. colletiers, X, 233.
Maken (maecten = maakte hem, maicte, machte, macte, maict, imperat., gemaect), 1° maken, 4, 12, 17, 110, 371, 502; 2° et maken, het klaar maken, het klaar spelen, doen, 121; 3° benoemen: enen iets -, benoemen tot, 4; ridder -, lidder slaan, 502; 4° goed maken, herstellen, 265; Fr. pour apparillier les chemins, XI, 5.
Maladrie(Maladrijen), leprozenhuis, in: Maladrienporte, 445, 446; Fr. la Porte des Malades, XI, 138; la Porte Saint-Ladre, XI, 159.
Male(n), koffer, 435; zie pack.
Male (malen), maal; zie mael, 344, 462, 511.
Maleveseye (maleviseyen), soort van zoeten wijn, 204, 494; Fr. vins de malevesies, XI, 233; malevaisees, X, 247. (Vgl. fol. 75; droncken van der alrebesten: was hem die maleveseye niet goed genoech, sy lieten hem clareyt, garnaetsoele ende goeden ypocras bryngen.)
Malcander, malcander(en), 1, 7; Fr. l'un[e] sur l'autre, IX, 158; bij -, te zamen, bijeen, 174.

Man (mannes, mannen, manne), 1° mensch, persoon, 20; Fr. li lages hommes, IX, 172; noch man noch wijff, geen mensch, niemand, 362; Fr. nuls, XI, 88; elc man, iedereen, 371; Fr. tout, XI, 95; nie man, nooit iemand, 178; Fr. ne oncques, X, 226; och, heilige man, (in eene aanroeping), heilig mensch, heilige, 279; 2° man, vent, kerel en bepaaldelijk krijgsman, soldaat, 113, 161, 187, 188, 214, 224, 253, 265, 366, 270, 272, 275, 277, 280; goede, edele mannen, 47, 58, 134, 265, 283, 295; Fr. escuiers, IX, 195; chevaliers et escuiers, X, 141; zie knecht, IX, 204; fijne, herde -, zeer knappe, kloeke, stoutmoedige kerels, 110; Fr. compaignons moult aidables, X, 62; goede, versche, cloecke ende harde gewapende - (van oirloge), jonge, kloeke en dappere krijgslieden, wapen-

knechten, 107, 188, 202; Fr. boines gens d'armes, X, 245; vrome manne, dappere mannen, 106, 202; edele vrome ende starcke vermairde mannen ter wapene, stoutmoedige en dappere soldaten, 267; Fr. vaillant homme, XI, 7; gewapent vechtender manne, toegeruste krijgslieden, 472; Fr. gens d'armes combatans, XI, 200, 201; boines gens d'armes, X, 245; man te voete, voetknecht (tegenover ruiters), 290; Fr. hommes de piet, XI, 25; XX^{M} man wapene, die maken LX_{M} hoifden, gewapent waelheen, 293; Fr. vint mille hommes d'armes: che sont soissante mille testes armées, XI, 27; mannes herie in hen hebben, veel mannelijke kracht hebben, stout, onverschrokken zijn, 310; 3° echtgenoot, 166; Fr. maris, X, 216; te manne bringen, huwen, 482; 4° fig.: voir den man spreken, voor den dag komen, te berde komen, 434; wes een goet man, dat het u welvare, 182.

Mandemente(n) (mandamente), bevelschrift, 88, 96, 133, 134, 157, 180, 203, 248, 396-399, 497, 500, 501; Fr. un mandement, X, 52, 59.

Manen, ontbieden, oproepen, 40; Fr. mander, IX, 189.

Manendach, (des) manendag(h)es, 188, 192, 292, 432, 434; des mannendages,433.

Mangelen (mangelden), handgemeen worden, strijden, 107, 268, 289, 406; Fr. escarmuchier, XI, 8; se combatoient, XI, 24.

Mangelinge, handtastelijkheid, aanval, strijd, 99, 473: - ende scermutsinge; Fr. escarmuche, X, 61; rencontre, XI, 201.

Manheit (manheyt), mannelijke moed, manhaftigheid, heldendaad, 286; - ter wapene, dapperheid, heldendaad, 109, 137; Fr. grant fuisson d'apertisses d'armes, X. 69; par force d'armes, X, 144; zie feit en mannenvoer.

Maniere (manyere, manieren), wijze van zijn of van doen: die manieren houden, eeue zekere houding aannemen, van zin zijn iets te doen, 38; in maniere van, als, evenals, alsof, 117, 196; Fr. par maniere de, X, 75; en cause de, X, 241; in alder manieren, in alle opzichten, 67; Fr. en le fourme et manière, IX, 217; bij ene hoge manyere van, op eene diepzinnige, geheimzinnige soort van -, 326; Fr. par grant mystère, XI, 53; (manyere van luden), soort (van personen), vele van volke, allerlei soorten, alle standen van 't volk, 129, 155, 174, 196, 316, 326, 470; Fr. toutes manières de gens, X, 85; schijn, 377: ene - van vrienscappen thonen, vriendschapsbetuigingen doen blijken, die niet rechtzinnig gemeend zijn, 377; Fr. leur fist bonne chière par semblant, XI, 100, zie schine; wijze, houding, gewoonten en gebruiken, 113, 126, 161, 486; Fr. la maniere et le stille dou fait, X, 83; leur convenant, X, 72; par le samblant, X, 211; en manières et en contenance, XI, 228.

Manierlik (manierlix), bescheiden, zedig, 488; 2° redelijk, verstandig, 262; Fr. raisons rajsonnables, XI, 4.

Manyerliken, op behoorlijke wijze, 469, 486.

Manlichede, dapperheid, heldaftigheid, 285; verbonden met herdichede, z.a.

Manlijk(e), adj., dapper, flink, heldaftig: ridderlijk ende - daet, 402; - weere doen, zich heldaftig verdedigen, 329.

Manlick (manlijken), bijw., dapper en flink, heldaflig, 99, 177; verbonden met 1° scarpelijken, z.a., 135; Fr. si aigrement et si ouniement, X, 142; 2° met

stoutelick, 409; Fr. asault grant el fort, XI, 126; 3^{o} met vromelijken, z.a., 101; Fr. vaillanment, X, 63.
Mannenvoer, wijze van zich te verdedigen, van strijden, als man: dapperheid, heldaftigheid; verbonden met vromichede z.a., 107; Fr. grans appertisses d'armes, X, 68: [mannenwer, blz. 107 is eene verkeerde lezing]; zie manheit.
Manscappe: huldiging door den leenman aan den leenheer, dezes eed van getrouwheid aan den leenheer: hulde, (e)ede ende - van den lenen; - ende hulde doen, iemand huldigen als leenheer, 250, 540, 541, 545; Fr. le roi le rechut à homme, X, 286; Fr. fist hommage au roi, X, 286; aient fait hommage des fiefs. XI, 303; manscappe, hulde ende ede nemen, de

hulde en eed van getrouwheid van den leenman ontvangen, 198, 250; Fr. il heut pris le feaulté et l'ommage, X, 242; obligacions, X, 307; zie hulde.
(t)Manvolk, mannen, menschen, 418, 495; Fr. li homme, XI, 133, 235.
Marasch (marasche, marassche, mairsche, mairssche), moeras, 107, 110, 203, 218, 260, 277-279, 281, 282, 284, 291; Fr. marescages, XI, 2; marès, X, 68, 256, XI, 15; grans marescages, X, 71; zie mersche.
Marasschezijde, kant van een moeras, 422.
Mare (maere, mairen), 1° niewe -, nieuws, 16; Fr. nouvelles, IX, 169; 2° gerucht, faam: gemene -, openbare faam, 231, 434; Fr. vois, X, 269; zie springen.
Marcte (marct, maircte, mercte), 10 marktplaats, markt, 12, 24, 39, 40, 164, 175, 238; Fr. le place, ou marchiet. IX, 189; le marchié, IX, 166; uptie grote -, 257; Fr. en plain marchiet, X, 291; hoir - verzoeken, trachten aan den man te brengen, te verkoopen, 257, 516; Fr. li avoirs et li marcandisses viennens et arivent à - et tout [y) ont la delivrance, XI, 284, marces, XI, 69; bepaaldelijk: de Vrijdagmarkt te Gent, 25, 144; Fr. au marchiet, IX, 177.
Marscalke (mairscalc, mairscalk(e), marscalks, merscalk), vorstelijk ambtenaar, die het toezicht heeft over mondbehoeften, legertros, legering voor mannen en dieren op eene veldtocht, 56, 97, 105, 171, 259, 261, 262, 265, 268, 270-275, 277, 283, 307, 316, 366, 369, 395, 406, 409, 413, 419, 434, 437, 447, 449, 450, 472; Fr. maresc(h)aulx, X, 59, 66; son mareschal, IX, 202, X, 221, XI, 161, e.e.; mairscalk van Vlaenderen, 171; Fr. marechal de Flandres, X, 221; zie forier en cfr. in 't 3° Boek: marscall (sic) van alle sijn heer, Kervijn, XI, 41-42: fist le dist messire Garsis mareschal de son ost.
Martelare(n), 167.
Mat, uitgeput; mat ende moede, krachteloos van vermoeidheid, 349; Fr. estoient foulet et travailliet, XI, 69.
Mate (maten), 1° inhoudsmaat, 199; Fr. li vins, IX, 243; 2° wijze, manier (zie het volgend woord): up dese mate, onder die voorwaarde, 166; Fr. par ce parti, X, 216; in der maten voirnoemt, op den zelfden voet, 362; 3° up wat maten, om welke reden, 368; 4° zekere verhouding tusschen zaken: mate inne iets vinden, zuinig zijn, 139; Fr. i metterait atemperance, X, 146; die mate so nade brengen, zoo dicht bij iemand naderen dat, 379; Fr. sur quel estat, XI, 93.
Materie(n) (materije(n)), onderwerp, zaak, gebeurtenis, 1, 54, 79, 140, 164, 174, 201; Fr. ces matères. IX. 158, 223; ces devises, X, 244; sine materie zetten, de zaak uiteendoen, 164; 2° reden, 126; zie sake.
Matiger, comparat., koelbloediger, 279; Fr. mieux amesuré, XI, 17.
Mede, ook, 9, 179; oick mede, verders, 262.
Mededeylen, 378.
Medegesellen, wapenbroeders, 151, 152, 348; Fr. si compaignon, XI, 69.
(Medegeven) medegegeven: bevelen, last geven te zeggen, 61, 396, 397; enen medegegeven worden, van hem gezegd worden (na zijnen dood), 441; hem medegegeven sijn, belast zijn met, 466.
Medepleger (medeplegeren), 1° partijgenoot, 444; Fr. alloiés, XI, 157; 2° medeplichtige, deelnemer aan eene misdaad, 27, 28, 444, 517, 535-537, 539-544;

Fr. coadjousteurs et sontoiteurs, IX, 179; leurs complisses, XI, 285; zie medestaenre.
(Medereisen) reysdy - mede, 549.
Medesenden, 360.
Medesijn, tegenwoordig zijn, 267; Fr. qui point n'avoient estè présent, XI, 7.
Medestaenre(s), deelnemer aan iets, medeplichtige aan eene misdaad, 27-28; Fr. soutoieur, IX, 179; vgl. medepleger 2°.
Medetrecken, medegaan, partij trekken voor, 209.
Medewesen, helpen, 282.
Meedeblander, brouwer van mede of honiogdtank (Jacob van Artevelde), 198; Fr. brasseur de miel, X, 242.

Meel(mele, meelle), 152, 153, 155; Fr. farines, X, 204.
Meerde, imperf. var: meerren, z.a., 406.
Meendy (meendse), zie menen, 146, 184, 404.
Meer (mer), 97; meer ja dan neen, eerder ja dan neen, 191.
Meerre(meerder), comparatief van meer: meerder, grooter, 213, 225, 263, 293, 546.
Meerren (meerde), vermeerderen, 406, 546.
Meeste(n), voornaamste: een die meeste, een der grootsten, 185; de meesten en de besten, de aanzienlijkste personen, 96, 480; Fr. des plus notables, X, 59; nyet van den meesten - noch oic van den minsten, geen van de invloedrijkste - noch de geringsten der stad, 519; Fr. non des plus grans ne des plus petits, XI, 285.
Meye, maand Mei, 322, 356; XI, le mai, XI, 84.
Meyer (meyeren), eerste schepen, burgemeester, 144, 197; Fr. li mayeur, X, 149; zie wette.
Meyerie, grondgebied van eenen meier, zijne stad en de aanhoorigheden, 302; Fr. mairies, XI, 34.
Meyne, schade, nadeel, 364.
Meister (meyster(e)), 1° hoofdman, bestuurder, deken, gezagvoerder, 11: *a*) meyster van alle den scipperen, deken der scheepslieden, 5; Fr. doiient et mestres des navieurs, IX, 161; - van der, van allen den arbalestriers, hoofdman, aanvoerder der boogschutters, 265, 303, 317, 406; Fr. maistres des arbalestriers, XI, 5; zie arbalestrier; *b*) meyster foriers, aanvoerder der bedienden, die zorgen voor alles wat het slapen aangaat; zie forier, en vergelijk marscalke, 266: Fr. mareschal, XI, 7; *c*) meyster van der wake, kapitein der nachtwacht, 49; Fr. chevalier don gait, IX, 197; *d*) meyster van die wollestaple, bestuurder van het stapelhuis voor de wol, 466, 467; Fr. maistres de l'eslaple des lainnes, XT, 192; 2° heer en meester, 142; meyster werden van, iets overmeesteren, 45; hem - vinden van, 428; meyster sijn van, van iemand of iets meester zijn, in zijne macht hebben, 87, 515; Fr. n'estoient pas seigneur; - dou leur, XI, 283; 3° opperheer, 466.
Meysterlijken, zeer wel, 110, 325.
Melancoleus, nadenkend: ymaginerende ende - werden, in zich zelven gekeerd zijn, nadenken, mijmeren, 466; zie imagineren.
Melancolie (melancolye), mijmering, nadenken: in ene melancolie(n) vallen, in gedachten verslonden geraken, mijmeren, 295, 397, 553; Fr. fort pensieux, XI, 28.
(Melancoliseren) melancolyzeerde, melancolyzerde, nadenken, grondig overwegen; melancolyserende wesen, in gedachten verslonden zijn, 143, 385; Fr. avissoit [et penssoit], X, 148.
(Melden) gemeldet; inlichten, 357; Fr. ont enfourmé le conte, XI, 84.
Mele, 190.
Melodye, vreugde, feestelijkheid, 469; met groten melodyen, costelicheden ende genuechten: Fr. en grant reviel, XI, 195.
Melk, 149, 204; Fr. laitages, X, 247.
Men = men hem, 360.

Menen (ic mene, 93, meendy, 146, 184, meendse = meende ze, 70, 404, menende, gemeent, 1° denken, 16, 93, 142, 146, 184, 404, 509, 549; 2° bedoelen, 357.
Mengen, omgang hebben met: - ende (of) converseren mit, zich voegen bij, partij kiezen voor, 59, 233; Fr. mesler à iaulx, IX, 205; marchander às, X, 272.
Menghscappe, gemeenschap, omgang: noch geselscappe, 246; Fr. nulle aquiatance ne canlandisse, X, 283.
Menichfoldelijken, zie menichfoudelijken, 130.
Menichfoldich (menichvoldich), talrijk, 28; dese woirden vyelen so -, daar werd zooveel gesproken en zoo hevig geredetwist, 322; zie breedt.
Menichfoudelijker (menichfoldelijker), op menigvuldige en verscheidene wijzen, 130, 535.

Menyg(en), adj., nye in menygen tijden, nooit voordien, 274; Fr. onques, XI, 13.
Menige (menyg(e)), zie menynge, 15, 60, 64, 66, 401, e.e.
Menygerhande, 287, 401; Fr. pluiseurs, XI, 12.
Menynge (menige, menyg(e)), mening, inzicht, 15, 60, 64, 66, 151, 206, 401, 549 var. e.e.; Fr. en volenté, IX, 168; intencion, IX, 211, X, 249; entente, IX, 215.
Mens = men - (d)es -, 17, 52.
Mensche (menschen, menssche), 1, 34, 313, menich mensche, veel menschen, 1; Fr. grant fuisson de peuple, IX, 158.
Mer, meer, 97.
Mer, maar, 2, 179; elc mensche, iedereen, 171; Fr. toutes gens, X, 221; nie mensche, niemand, 25, 80; Fr. ne oncques à homme, IX, 177.
Mergen (smergens), zie morgen, 117, 144, 162, 171, 273, 308, 365, 366.
Mergenstonde; in die -n, 's morgens, 205.
Mercse(n), zie mairtse, 249.
(Merken) merct, merckende: bemerken, 169, 225; merckende zeere, klaarblijkelijk zeer -, 162.
Mercte, zie marcte, 12, 25, 39, 258.
Mermotte(n), marmot, hier figuurlijk: mollen ende -, vleiers en schuimloopers; Fr. ses marmousés, X, 148.
Merren (gemerret), toeven, ergens blijven, 197, 236, 293; merren ende keren, gaende, merrende ende commende, gaan en keeren, 236, 299; Fr. sauf conduit alant et venaut, X, 274.
Merrye, 192.
Merscalk, zie marscalke, 56, 97, 105, 366, 369. (Blz. 56: Simon Merscalk is eene verkeerde lezing voor: sinen merscalk; Fr. son marechal, IX, 202.
Mersche (marasche), 1^{o} weide, 47, 423-425; Fr. biaus pr'ees, IX, 195; praieries, XI, 137; 2^{o} waterijge mersche, drasland, 281; zie marasche.
Mertelye(n), marteling, 109; Fr. martire, X, 70.
Mesche, mees (vogel); nie mesche, niemaud, 80; Fr. oucques, IX, 227.
Mesdade(n), euveldaad, 535.
Mesdoen (mesdede, mesdaen), 11, 182, 188, 378, 495; zie misdoen.
Mesmaect, zie mismaken, 20.
Mesraden, zie misraden, 19.
Messe (grote, lange, hangende -), dolkmes (als wapen), 316; grandes coutilles, XI, 44; brede messen, 330.
Messenense, van de stad Meessen afkomstig: - lakenen, 304; Fr. di[a]p de Messines, XI, 35.
Met, bijw., benevens, en ook, 380.
Metselare(n) (metselairs), 71, 78, 464, 465; Fr. maçons, IX, 220; macbon, XI, 191.
Mettie, met de, 435.
Mettien (mitten), daardoor, wel degelijk, waarlijk, 70, 328; Fr. adont, XI, 54.
Metten = met den, 526; mettengenen = met degenen, 98, mettenselven, tevens, 217.

My = mij, 12, 549, mettiegene, 90, mettien, met dezen, 207, mettien, tevens, 277.

Michielsdage (Sinte -), 29^{en} September, 444.

(Middach): des middages eten, middagmalen, 64; Fr. disna, IX, 214.

Middachmale (middaichsmael), 61, 467, 468; - doen, middagmalen, 61; Fr. disner, IX, 213.

Midde, midden: midde onder hem, te midden van hen, 40.

Middel (middele), 1^{o} be middeling, tusschenkoinst, 51, 56, 532; Fr. moiien, XI, 295; bij middele, door tusschenkomst van, 51, 341, 532; 2^{o} redmiddel, hulp, uitweg: bij enen of anderen =, door een of ander middel, 154; enen wech ende - in der saken vinden, goet - dairtoe vinden, tot eene overeenkomst geraken, in der minne schikken, bemiddelen, eenen uitweg vinden, 56, 483, 520; Fr. pooit on trouver nul (bon)

moiien, IX, 202, XI, 226; mettre remède et atempérance, XI, 286; 3^{o} middelaar: sonder -, zonder tusschenpersoon, rechtstreeks, onvoorwaardelijk, 36, 299; Fr. sans nul morier, IX, 186; zie exceptie en condicie.
Middelairs(s), bemiddelaar, 31, 160, 522; Fr. moiiens, IX, 182, X, 211.
Middelairster, 459; Fr. moienne, XI, 187.
(Middelen) gemiddelt: in der minne schikken, bemiddelen, 154; Fr. i eust mist atemperance, X, 206.
Middelgemaet, middelen tusschen twee uitersten: int - van geslachten ende maeghtalen, niet gemeen en niet edel, niet gansch vreemd en niet zeer dicht in verwantschap, dus: uit den goeden stand en eenigszins aanverwant, 519; Fr. de nacion et de linage moiien, XI, 285.
Middernacht, 423; zie midnacht.
Midnacht(e) (mitnachte), middernacht, 49, 182, 311, 335, 509; Fr. mienuit, IX, 197, X, 231, XI, 41.
Mids, te midden, 308; mids in, midden in, 110; mids doir, midden door, 61.
Milde, mededeelzaam, kwistig: -, sijns lijfs, gretig zijn leven wagen en zich opofferen, 136; Fr. liberal et volentrieu de lui aventurer follement, X, 143.
Mile (myle, milen, mylen), mijl (afstand of tijdsbepaling), 37, 49, 91, 170, 206, 234, 271; Fr. une heure et demie, X, 220; à une grande lieue, X, 220, 248: op ene mile na, op ongeveer eene mijl afstand van, 49; Fr. à une petite lieue de, IX, 197; II mylen weechs, 2 mijlen ver, 91; zie quartier en wech.
Mijlken, kleine mijl, zie mile, 195; een cleen -: Fr. à demie lieu de, X, 240.
Myn, adj., 7; mijn, 214; mire, 164; mijne; 166, 550 en var., myns, 64; mijn (mine, myne), 340, 550 en var.; mijnsselfs, mijn eigen, 167.
Min (myn), minder: te -, 2, 9.
Minlick (minliken; mijnlyken), adj. of bijw., vriendelijk, minzaam, 174, 244; zie minnenlic, bijw.
Minne (mynne, minnen, mynnen), genegenheid, liefde, 3, 62, 66, 128, 129, 364, 488, 536; Fr. afeccion, IX, 213; amour, IX, 213; par devocion, XI, 89; crancke - tot enen hebben, iem. weinig genegen zijn, 243; Fr. petitement, amire, -, 280; zie affectie, gunste en liefde.
Minnen (minden, minnet, mynnet, minnede, geminnet, gemint), beminnen, 31, 42, 54, 62, 193, 258, 519; Fr. tout amés, IX, 159; qui amoient raison, IX, 201.
Mijnhere (mijnheren), beleefdheidsformulen bij aangesproken personen, 37, 74, 229, 300; Fr. Biau Signeur, XI, 32, 187; mynhere die grave, Mijnhere van Vlaenderen, tot den Graaf van Vlaanderen, 164; Fr. nos sires li contes, IX, 187; signeur de Flandres, X, 215; zie de lijst der persoonsnamen.
Minlijke, adj., vriendelijk, 85.
Minnenlic (minliken, mijnlijken, min leck), bijw., op vriendelijke manier, in der minne, 22, 39, 174, 252, 469; Fr. par douceur, IX, 174; par grant amour, IX, 189; bellement, X, 223.
Minreden, onvolm. verl. tijd van minren, verminderen in hoeveelheid, 140; zie weecten.
Minrebroeder(en) (minrebruederen), Franciscaner monnik, 28, 340; Fr. Frèrès-Meneurs, IX, 179; Frères mineurs, XI, 63.
Mins, ten minsten, voorzeker, 57; Fr. voirement, IX, 203.

Minste(n): een die minste, een der geringste, 185; de geringste personen eener stad, 519; Fr. les plus petits, XI, 285; vgl. meesten.
Mijnvrouwe (die hertoginne, - sijn wijf), beleefdheidsvorm, 451, 458, 461; Fr. madame sa femme (du dus de Bourgongne), XI, 164; madame sa femme, la ducoise sa femme, XI, 189.
Mirakel(s) (myraculen), 435-437.
Misboir, lawaai: - maken, leven, rumoer maken, 312, 415; Fr. à mesner grante friente, XI, 131.
(Misbieden) misbiedt: slecht bejegenen; in de spreekwijze: so wanneer dat

enen misgaet so misbiedt hem elc man, 193; Fr. à celui à qui il meschiet, chascuns lui mesoffre, X, 239.
Misdoen (mesdoen, mesdede, misdaen, mesdaen), 11, 181, 182, 188, 378, 495: kwaad doen, (met woirden of met wercken); Fr. ne face mai, X, 229; nul n'atouchast ni ne fesist mal, XI, 235; misdoen onsselven, zich zelven bedriegen, iets in zijn eigen nadeel, verkeerds doen, 278; Fr. nous nos fourferons trop grandement, XI, 16.
Miserie, ellende, 190.
(Misgaen) misgaet, misgangen (met gen.): ongelukkig zijn, niet slagen in iets, iem. een ongeluk overkomen, 138, 193; Fr. est mesavenu, X, 145; à qui il meschiet, X, 239; zie misbieden en misschieden.
(Mishagen) misshaeght, mishaeghde, mishaeghde, 238, 518, 519.
(Mishandelen) mishandelt, 77; Fr. esté à decopper, IX, 224.
Mishandelinge, verwonding, 74; Fr. navrure, IX, 222.
Misluck, ongeluk, 329; Fr. le mesaventure venu, XI, 55.
(Mislucken) mislucte, 325.
(Mismaken) mismaect, mismaeckt, mesmaect: 1° verminken, 256; 2° vernielen, 76; 3° beschadigen, benadeelen, 20, 268; Fr. deffaite, IX, 172; deffait, XI, 8.
Mismoedich (mismoedigh), mismoedig, verslagen, wanhopig, 121, 178, 188; Fr. esbahir, X, 79; esbahis et eshidé, X, 227; si esbahi, X, 234.
Misraden (mesraden) sijn: slechten raad ontvangen hebben, 19, 68; Fr. gens fair consilliet, IX, 217.
Misschieden (misschiet), een ongeluk overkomen, 180, 246; zie misgaen.
Misse(n), mis, 271: - hoiren, 290; Fr. oï messe, XI, 25.
Misse, mest, 254; Fr. fiente, X, 289.
Missen (miste, misten), 1° slecht doen, zicht vergrijpen, 161, 207, 474; 2° in iets missen, er niet in slagen, 491-493.
Miste, mist, 321; Fr. une bruine, XI, 48.
Mistroistig (mistroistichden), mismoedig, wanhopig, 155, 170, 346; Fr. desconfortés, X, 207; desesperés, X, 219; les esbahis, XI, 67.
Misval, ongeluk, 275.
Myte (mijten), mijt (munt), 23, 199; Fr. deniers, IX, 175; ghij hebt niet ene - te noote, gij hebt niets te vreezen, 346.
Mit, vz., met, 70 e.e.
Mitten = met den, 41.
Mitten: zie mettien, 70.
Mitter, met de(r), 21, 60.
Mitnachte, zie midnachte, 49.
Mits, door, ter oorzake van, 456.
Mitsdien, daardoor, 173; Fr. en, X, 222.
Moedeloys, ontmoedigd, 94.
Moeder, 1° moeder: sine vrouwe moeder, 210; Fr. sa dame de mère, X, 251; 2° als heilige: Onze Lieve Vrouw, onse wairde lieve moeder goids, 279; nostre Dame, XI, 17; ook moder in het 3e Boek f° 12: van hoire moder wege, Kerv. XI, 39, de par leur mère.
Moeye, 460, 500; Fr. ante, XI, 188; sa belle ante, XI, 238.

Moeyen (ghij u moeyet, moeyede(n), moyde, gemoeyet, gemoit), 1° kwellen, 97, 538; Fr. grever, XI, 300; estes fort travaillet, X, 60; 2° hem -, zich inspannen, zich beijveren, 57, 102, 134, 154, 159, 201, 207, 241; Fr. s'estoit tant travilliés, IX, 203, X, 209.

Moeyenisse (moeynisse, moyenesse, 186 [waar moyenesee drukfout is]), 1° moeite, 145; Fr. mout paine, X, 150; 2° kwelling, wederwaardigheden, 308; Fr. mout de paine, X, 38; enen - doen, iem. kwellen en verdriet aandoen, 186.

Moet (moede), dit woord duidt eene zekere gemoedsstemming aan nader bepaald door 't een of 't ander hoedanigheidswoord of het werkwoord: met enen fellen moede, met gramschap, woede, 51; sinen evelen moet heffen up enen, op iem. gram, toornig worden, 67, 356; Fr. se couroucha sur, XI, 84; met enen onvervairden moede,

104, met enen onversaechden moede, met stoutmoedigheid, 120; Fr. de grant volonté, X, 78; met upgeblasen moede, met verwaandheid, 328; met hoge(n) moet! wapenkreet om aan te moedigen, 526-529; bij of met goeder moeten, met enen frisschen moede, in vasten frischen moede, met opgewekt gemoed, vol geestdrift, 56, 119, 243, 323; Fr. en bon convenant, IX, 202; à grant loisir, X, 279, XI, 49; enen enen moet geven of enen enen stouten - maken, iem. moed doen scheppen, moed inboezemen, opbeuren, 92, 257; Fr. pour rencoragier, X, 292; eens moet coelen, bedaren, zijn gramschap tot bedaren brengen, 63; Fr. s'apaissa li contes, IX, 214.

Moeten (most, moste, moste(t), moste(s), mosten), 1° moeten, 2, 5, 10, 29, 37, 64, 80, 360, 395, 505, 516, 553; Fr. il convenoit que, IX, 227; 2° dairom moeten, moeten sterven, 110.

Moethede, vermoeidheid: van rechter -, klaar van vermoeidheid, 284, 402.

Moetwille(n): goedkeuring; met moetwillen, uit vrijen wil, goedsmoeds, 526; Fr. de bon coer, XI, 299.

Mogelic (mogelijc, moegelijken), mogelijk, waarschijnlijk, misschien, 2, 54, 147.

Mogen, 38, moghen, 367, moegen, 329, ic mach, 68, 114, maich, ghij moicht, 156, gij moight, 172, moochdi, 160, moochdy, 378, moighdi, moichdi, 32, moichdy, 285, moighdy, 181, moechdy, 224, mochdy, 73, moght, 525, mach(s), 75, mach, 63, moch, imperf. 34, mochte(s), 439, moichte, 181, mochte, 40, mochten, 59, moichten, 238, moghe, subj. 367, moge, id. 236, gemogen, 337; 1° kunnen, 1, 2, 3, 114, 124, 306, 309, 329, 355, 424, 519, 521, 525; Fr. pooient, IX, 158; 2° mogen, 19, 319; wat ic mach des, wat kan ik er aan doen, 114; mach vallen, bijw., uitdrukking: waarschijnlijk, misschien, 284; mogen sij, id., mogelijk, 424; mach hij, machij, indien hij kan, 79, 225.

Mogende (moegende, mogenste), aanzienlijk, vermogend en rijk, 238, 500, 546; Fr. poissans signeurs, X, 275; des plus grandes dames dou monde, XI, 238; zie hooch en hoichgeboirne.

Moyde, imperf. van moeyen, z.a. 57.

Moyenisse (moynisse, moyenesee), moeité, hinder en verdriet, 81, 186, 191, 221; Fr. herioient grandement, IX, 227; à grant paine, X, 259; zie letsel.

Moirden (moirdt), 187, 436; Fr. murdres, X, 234; male mort, XI, 151.

Moirden (ghemoirt, gemoirdt), doodslaan, vermoorden, 28, 118, 137, 276, 336; Fr. avoit occis, IX, 179.

Mol(len), figuurlijk: - ende mermotten, vleiers en schuimloopers, 143; Fr. ses marmousès, IX, 149.

Molen(en), 103.

Monsteringe, wapenschouwing, 37; Fr. par monstre, IX, 187.

Mont (mondt, monde): uut enes monde, van wege iemand (gezegd), 142; metten monde, mondelings, 397; in den mont geven, doen rondzeggen, 147; enen iet in den mont geven, iem. iets zeggen om hem op te beuren, 164; enen hoeschen - draghen, iemand beleefd en gevoeglijk aanspreken, 182; Fr. aies bonnes bouche, X, 230; bij monde van, door tusschenkomst van, 157; enen in den mont (loopen), juist vóór iem. loopen, 323; met monde of met brieven, om iem. te spreken of om brieven te brengen, 241; Fr. cargiés de lettres ne de bouce, X, 277.

Montvol, bete: een - broots eten, een weinig eten, 380.
Morgen (mergen, smorgens, des mergens, smergens), 117, 119, 143, 163, 171, 308; an des anderen smorgens, 's anderendaags 's morgens, 380; Fr. au matin, XI, 102; mergen uchtent, morgen nuchtent, 144, 283; huyden hier - mergen, dair, 365, 366, 401; up morgen, morgen, 143; eer mergen den dach, vóór den dageraad, 273; Fr. anchois qui il sera demain jours, XI, 12.
Morgenstont, vroege morgen: uptien of in den -, 's morgens vroeg, 393, 434; Fr. au matin, XI, 149.
Muddre, modder, 281; Fr. en le bourbe et ordure, XI, 18; zie slicke.

Muer(en)(muyr(en), muyer(en), muuyeren), (stads)muur, 49, 50, 59, 64, 71-73, 77, 79, 402; Fr. murs, IX, 222; des castiaux de la ville, XI, 120; zie stedemuyer.
Murmuracie (murmuyracie), gerucht, gemor, blijk vau ontevredenheid, 12, 71, 171, 439; Fr. murmurations monta, IX, 220; grant murmure, X, 220; zie risen.
Murmureerende (murmurperende) sijn, worden, klagen of beginnen te klagen, 17, 438; Fr. commenchièrent à murmurer, IX, 170.
Murmureren murmureeren murmuyreren, murmuyereren, murmyrerende sijn), zijne ontevredenheid doen blijken door morren, 12, 28; - up enen, over iemand zijne ontevredenheid door klachten doen blijken, 67, 112, 438, 553; Fr. murmurer, IX, 217; fu esmeue sur eux, XI, 152.
Mui mureringe, ontevredenheid: enen - andoen, bij iemand ontevredenheid verwekken, 82; Fr. ne merancoliaissent, IX, 228.

N

Na, voorz., 1° achter, 552; 2° naar, 91, 112; 3° bij, 49, 78; zie mile.
Na, bijw., 1° nadien, 404; 2° so na, zoo dicht, 423.
Naban, legermacht bestaande uit de achterleenmannen, achterban, 293; Fr. Parière ban, XI, 27; zie ban.
Nabijgelegen, dichtbij gelegerd liggen, 49; Fr. gissent mout priès, IX, 197.
Nacht: bij nacht, 's nachts, 118; hoet bij der nacht wesen mochte, hoe laat in den nacht het wel kan zijn, 312; Fr. quelle heure il estoit, XI, 41; duyster nacht sijn, volle macht zijn, 179; Fr. toute noire nuit, X, 228; nacht ende dach, dag en nacht, 148.
Nachttabbaert, nachtrok, 312; Fr. une gonne, XI, 41.
Nachtwairde, nachtwake, nachtwacht, 427, 476; Fr. li quis de la nuit, XI, 219, 476, 494; zie dachwairde.
Nacie(n), 1° het volk, de inwoners eener stad, 222; Fr. nation, X, 260; 2° volkeren, 307; 3° land, 359, 435, 512, 516, 548; zie lant.
Nadat, 1° navolgens, 20, 205, 464; Fr. si comme, IX, 172; 2° volgens dat, 272; 3° recht -: juist nadat, 431; Fr. après che que, XI, 147.
Nade, nabij, dichtbij: so nade, zoo dichtbij, 33, 99, 260, 379; harde nade, zeer dichtbij, 310; Fr. priès, X, 61; zie mate.
Nadebijcomen, er bij komen, naderen, 91; Fr. aproceront, X, 55.
(Nadeleggen) nadeleegt, nabijliggen, 262.
Nadien, 1° aangezien, 91, 169, 269; Fr. puisque, X, 55, 218; 2° opdat, 409.
Nadragen, achter zich dragen, iemand iets achter zich doen dragen, 552.
Naeste(n) (naesten), 1° eerstvolgend: te naesten toecomende zomer, ten aanstaanden Zomer, 518; binnen den naisten toecomenden, in de navolgende (jaren), 1; Fr. cens ans à venir, IX, 158; 2° laatste: in dese naeste XV dagen, in de laatste veertien dagen, 319; Fr. depuis quinze jours, XI, 46.
Naestcomende, naasttoecomende, eerstkomende, aanstaande, 341, 354, 464; zie naist.

Nagebueren (nagebuer(en), nagebuier(en), nagebuyeren), 1^{o} gebuur, 33, 97; Fr. uns voisins, IX, 184; 2^{o} naburige volk(eren) of landen, 2, 58, 238; Fr. pais voisins, IX, 204.
Nagelvast, 540; zie lootvast.
Nageruymde(n), vluchteling, 511; Fr. des fuyans, XI, 245.
Nageseyt, verl. deelw. van naseggen, z.a. 142.
Nageseten (nagesetten), nabijgelegen, 516; verdegeseten ende - princen, prinsen uit verafgelegen en nabijgelegen landen, 403; zie verde geseten; Fr. li lointain....li païs prochain, XI, 284.
Naict (naickt), 422, 427, 428.

Naicten, imperf. van naken, naderen, 37; Fr. il apiocièrent, IX, 187.
Nairder, dichter, 364.
Nairnste, ernstig: dattet enen - is, dat hij het ernstig meent, dat het er op aankomt, 24; Fr. que c'estoit acertes, IX, 179.
Nairnstelicken (nairstelijken, nairnstelijken, 1° met ernst, op ernstige wijze, 172, 441; 2° met vlijt, gedurig, 9; Fr. soigneussement, IX, 163.
Nairstige (nairnstig, nairnsteger), 1° naarstig: - sijn, aanhoudend, ijverig met iets bezig zijn; 2° innig, vurig (verzoek of gebed, 164, 517; ter nairstiger bede ende vervollige, op het innig en dringend verzoek, 164; Fr. à la prière et traitié de, X, 215; 3° oplettend, waakzaam: - hoede houden, zeer oplettend wacht houden, 49, 50.
Nairstichede(n) (nairstigheit), volhardende ijver, bemoeiing, 128, 161; Fr. par sen grant sens et l'eur de li (- ende wijsheit), X, 84; Fr. bonne diligence, X, 211, met nairsticheden, in ernst, 21; Fr. bien acertes, IX, 173.
Naist(en), adj., 1; zie naeste.
Naiste, bijw., 1° het dichtsbij, 475; Fr. qui leur estoient prochain, XI, 218; 2° het naast, het beste, 172.
Najagen (jaeghden - na), vervolgen, op de hielen volgen, 92, 331, 333; Fr. les cachans, XI, 57; les encauchioient, XI, 56.
(Naken) naicten, naderen, 37.
Nacomelinge(n), 541.
Name, 124: in den - goids sij, in godsnaam, met Gods hulp, 491; Fr. Dieux i ait part, XI, 232; zie God.
(Namen) naemt: noemen, 360; Fr. et appeloient chiens, XI, 86.
Naseggen (nageseyt), 1° vermelden, 1, 159; 2° herhalen, 13; Fr. recordées, IX, 166; oververtellen, in 't spreekwoord: ‘kan yemant wat doen, twert wael nageseyt’, 142; Fr. s'il est qui fait, il est qui dist, X, 147.
Natuere(n): ingeboren aanleg: van natueren, van aard, 358; Fr. par nature trop envieux, XI, 85.
Natuerlijk: rechte - here, eigenlijke, wetlige en van oorsprong ware heer en meester, vorst of vorstin, 197, 519, 530; Fr. leurs sires naturels, X, 241; leur naturel signeur, XI, 285; mon naturel et droiturier signeur, XI, 294; natuerlijke ende geboren erfgename, wettige en aangeboren erfgenaam, 536; Fr. leur dame naturel et hiretière, XI, 299; zie rechte.
Natuerliken (natuerlijken), bijw., uit aangeboren aard, 5, 126; Fr. par nature, IX, 161, X, 83.
Nau, nauwe, 1° nauwlettend: so - houden, zoo nauwkeurig, scherp bewaken, 471; 2° nauwelijks, met moeite, 15, 68, 83; Fr. à painnes, IX, 218; à grant painne, IX, 229; nauwe sijn te, moeite hebben om, 167; Fr. estre astraint de, X, 217.
(Nauwen): alst al nauwet, alles wel ingezien, ten nauwsten gesproken, 342.
Navervolligen, dicht op de hielen vervolgen, 406.
Navolligen (navolligende), navolgen, volgen, 58, 186, 315; Fr. confermer, IX, 204.
Nederbringen, medebrengen uit hooger gelegen landen (uit Beieren), 284; Fr. de l'amener, XI, 227.

(Nederdalen) nederdaelde, nederdalende: 1° (van verre landen) komen, 395; 2° (de zwaarden) naat beneden laten zakken, 286; Fr. abaissier les glaves, XI, 21; 3° afstammen van, 541; 4° hem - tot, zich met ootmoedigheid voegen naar, iemands verzoek inwilligen, 523; Fr. s'enclina, XI, 288.
Nedergeslagen, gebogen, onder 't verdriet gebukt: met enen - hoofde, met bedroefd gelaat, 163; zie neder slaen.
Nederhof, afhankelijkheden en erf van een kasteel, 410; Fr. la base court, XI, 427.
Nedercomen (nederquamen,nedercomende), 1° naar beneden komen, dalen, 70, 28l, 484; 2° die trappe -, van de trap kamen, 258; Fr. descendi de -, X, 293.
Nederlage, 124, 186, 474.

Nederleggen (nederleechde, nedergeleyt), 1° op den grond leggen, 431; 2° (fig.) tenonderhelpen, breken, 250, 259; Fr. abaterons, X, 286.
(Nederregenen) nedergeregent, als regen uit den hemel vallen, 200.
Nedersitten, op den grond zitten, 12.
Nederslaen (sloegen-neder, nedergeslagen), 1° naar beneden richten: hoir oogen -, naar beneden kijken, 278; Fr. jettèrent leurs yeux aval, XI, 15; 2° hem -, zijne legerplaats nemen, zich legeren, 269; Fr. nos logons chi, XI, 9; 3° zich op de aarde neerstrekken, 273, 423, 425.
(Nederstorten), nederstorte, nederstourten, 403, 477.
(Nederwairtdalen) nederwairtdaelden, 113; Fr. avaler un tierne, X, 73.
Nederwerpen (nedergeworpen), 1° afbreken, 78; 2° vernielen, 80; Fr. abatons tout, IX, 227.
Neen (neent: neen ic, neen, 143; Fr. nenil, X, 148; neen(t), 76; neent niet, 345.
Neendij, neen gij, 74, 553; Fr. mais nenil, IX, 222.
Negen, telwoord: sij -, met negenen, 274; Fr. eux neuf, XI, 12.
Negen, imp. van nygen, z.a., 534.
(Nemen) nemt, nem(t), neempt, nam, nam(t), genomen, 8, 109, 131, 191, 224, 342, 540, 547; zie eynde; wech, wairomme.
Nemer(s), hij die iets ontvangt als deel of gift, 540.
Neminge (nemynge), 1° het aannemen van eene gift of een deel, 540; Fr. ocquison de ses biens meubles, XI, 302; 2° het rooven, 33; 3° inneming, 503; Fr. la prise, X, 240.
Net (onder tnet crijgen), 79; Fr. attrapper, IX, 226.
Neutrael, onzijdig, 123 [waar nentrael drukfout is]: - staen, zich onpartijdig houden, 123; hem - houden, schijnbaar onpartijdig blijven, 78; Fr. se faisoit neutres, IX, 226.
Neve (neven), neef of nicht of kozijn, 47, 48, 70, 465; Fr. cousin, IX, 195, cousins et cousines, XI, 191.
Ni, 2, 60; zie nie.
Nichte, 482; Fr. [niepce], XI, 225.
Nyde (nijt; nijd, nijde), afgunst, 4, 5, 76; Fr. envie, IX, 160.
Nydich (nydyg, nydygen), nijdig, afgunstig, 358, 359; Fr. trop envieue, XI, 85; zie hatyg.
Nie (nye, ni), bijw., 1° eens, onlangs, 60, 70; Fr. oncques, IX, 219; 2° nooit, 3, 15, 175; nie man, nooit iemand, 178; Fr. ne oncques, X, 226; nie volk, niemand, 91; Fr. ne oncques, XI, 168; nye niet, nooit iets, 134; niet sint, nooit sedert dien, 68; Fr. onques depuis, IX, 218.
Nie (nye, nyeu, niewe, nieuwe, nyewe, nyeus, niews, nyeuws, nyews), 1° nieuw, jong, ander, 16, 20, 105, 229; niewe mairen, andere tijdingen, nieuws, 16; Fr. nouvelles, IX, 169; zie nyewemare; 2° eerst: eerste vruchten, 204; 3° op een nye, opnieuw, 42; van nyens, weder van nyeus, opnieuw, nogmaals, 67, 86, 287, 339, 354, 355,; Fr. de nouviel, IX, 217.
Niemant (nyemant, niemants, nyemandt, nyement, nymant), 2, 9, 148, 400, 422, 435, 437.

Niet, de gewone ontkenning, op alle blz.; niet weder, nooit meer, 1; niet dat, niettegenstaande dat, 240; Fr. nient moins que, X, 277; niet dan, het zal genoeg zijn dat, 14; Fr. mais que je, IX, 168.
Niet (niete, nyete, niette), niets, 1, 5, 82, 144; Fr. riens, IX, 161; nye niet, nooit iets, 134; yet of nyet, niets, volstrekt niets, 293; te niette leggen, afschaffen, 22; te niete doen, te niete maken, 7; vernielen, in 't verderf storten, ruineeren (stoffelijk of zedelijk); Fr. il sera tous rués sus, IX, 163.
Nietmaken, te niet doen, uitdelgen, 212; Fr. destruie, X, 252; zie niet.
Niettemin (niettemijn, nyettemin, nyettemijn), 59, 263, 303, 478; Fr. mais, XI, 3.
Nyeu, nyeus, nieuwe, 16, 67, 86; zie nie (nieuw).
Nyewelanx, onlangs, 101; Fr. nouvellement, X, 63.

Niewichede(n) (nyewicheden), 1° iets nieuws, nieuw ingebrachte maatregel, 8; Fr. cose - trop nouvelle, IX, 163; 2° voorval, gebeurtenissen, zonderlinge en onverwachte zaken, 19, 75, 247; Fr. telles incidenses, IX, 170; avenues, IX, 171; - ende wille bedriven, allerlei misdrijven plegen, 194; Fr. fissent moult nouvelletés, X, 239; avenues, IX, 171; ene - van sculde, eene nieuwe schuld, eene nieuwe last, 18; Fr. une nouvelle debte, IX, 171; zie toestokinge en voirtsettinge.
Nyewemaren, nieuws, 127; Fr. nouvelles, X, 84.
Niewers (nyewers), 1° nergens, 90, 111, 137, 176; - anders, nergens, 90; 2° nyewers of, door niets anders dan; 3° nyewers af, van niets, 6; Fr. riens, IX, 161.
Niews, 67; zie nie.
Nygen (negen), buigen, eene buiging maken: enen -, iemand toeknikken als blijk van genegenheid, waardeering of eerbied, 61, 529, 534, 554; Fr. s'inclinèrent tout bas, IX, 212; le soloient encliner, XI, 293; ils se enclinèrent, XI, 297.
Nijdichede(n), haat en nijd, 1; Fr. hainnes, IX, 158; Fr. avoecques tout ce, IX, 160.
Nimmermeer (nymmeermeer), nooit, 11, 550 en Var.; Fr. oncques ne, IX, 165.
Nypende, bijtend en tergend, 243; Fr. poindanment, X, 280.
Nijt, 4; zie nide.
Noble (engelse -), benaming van eene gouden munt, 363: VIII^{CM} engelse noblen van V engelsen tstuk = Fr. vint et cinc mille frans, XI, 88; zie engelse.
Noch, nog, 2; Fr. encore, IX, 159; noch hier en boven, en bovendien nog, 4: ende noch, en daarbij, 369; Fr. de rechief, XI, 93; noch ter tijt, nu, 239, 300.
Nochtans, 76, 97.
Node, subst.; zie noot, 68, 88.
Node, bijw., met tegenzin, 2, 8.
[Noël! Noël! (fransche uitroeping van vreugde), 489; Fr. noces! XI, 230, dat beteykent in onser duytscher tale: Blijscap! blijscap!, 489].
Noemen (nomen, genoemt, genoomt), 1° noemen, 200; 2° genaamd zijn, 3, 11; 3° hem -, zich noemen, 264, 519.
Noene (noenen), middag: upten rechten -, juist te middag, 135; an der noene, bij den middag of na het middagmaal, 51, 434; Fr. apriès nonne, IX, 199; après disner, XI, 149; voir den noenen, vóór middag, 377; Fr. après messe, XI, 100; totter hogen noenen toe, tot middag, 51; Fr. jusques à haute nonne, IX, 198; omtrent IX uyeren voir den noenen, 414; Fr. environ heure de tierche, XI, 130; zie dagereyt.
Noirman(s), Normandier, 349; Fr. li Normant, XI, 69.
Noit, zie noot.
Noitswegen: van -, om des noodswille, 29; zie noot.
Nomen, 200, 264; zie noemen.
Noot (noodt, noit, noidt, node, noots, noidts), subst., 1° noodzakelijkheid: hem noot wesen, van - wesen, noodig zijn, 3, 13, 68, 69, 88, 113, 250; Fr. on avoit bien mestier, IX, 218; besongneroit, X, 52; les convenoit, X, 72; 2° verlegenheid, nood, gevaar, 55, 97, 403; Fr. en grant péril, IX, 201; van noots wegen, uit nood,

uit noodzakelijkheid, 29, 418; van rechter - wegen, waarlijk uit noodzakelijkheid, 281; Fr. par nécessité, IX, 17; zie noitswegen; sonder noot, nutteloos, 178; niet te node hebben, geen noot hebben, niets te vreezen hebben, 346; Fr. nous n'eussions eu garde, IX, 56; noot werden, noodig zijn, 43: ofs hem noot werde, in geval dat het noodig ware, 43; Fr. se mestier faissoit, IX, 192; ter noot, in tijd van nood, desnoods, 13, 70, 347; Fr. au besoing, IX, 219; - ternauwernood, 98; vele noits an enen doen, iem. in verlegenheid brengen, het iem. druk maken, pluk geven, 50; Fr. donnoient mout affaire as Flamens, X, 198; 3^{o} ellende, 166: van node sterven, sterven van gebrek en ellende, 169; Fr. morons à dangier, X, 218.
Noothongher, geweldige honger, 150.
Nootlijken, op zeer noodzakelijke wijze, zeer dringend, 155.

Nootvreent, vriend in tijd van nood, behulpzame vriend, 403.
Notabel (notable, notaebelsten, notablere, notabelsten), aanzienlijk: notabel man, voornaam persoon, 44, 60, 61, 69, 94-96, 114, 123, 140, 141, 142, 145, 159, 194, 224, 297, 343, 503, 540; notabelre heren, 343; v. den notabelsten van der stede, die notabelste, alre notabelsten mannen, notabelsten burgeren; Fr. hommes notables, IX, 212; li notable, IX, 192, 218, enz.; tous tenavlles de la conté du Hainnau, XI, 65.
Notabeliken (notabelijken), zorgvuldig, 368, 522.
Novembrij, 259, 332.
Nu: nu, nu - geringe, nu, rap, rap, eiwel, haastig, 175; Fr. or, tost, X, 224; nu wael henen, nu - vooruit, 485; Fr. or, XI, 228; voir - nu, eerst - dan, 409.
Nuchtent (morgen -), 176, 283; zie ouchtent.
Nut(ter), compar. nuttiger, 128.

O

Obblasen, 32; zie upblasen.
Obbreken, 59; zie upbreken.
Obediencie, onderdanigheid, onderworpenheid, 95, 359; Fr. obéissance, X, 58.
Obedieren (obedierde(n), geobediert), onderworpen zijn, gehoorzamen, 193, 203, 216, 248, 317, 359, 495, 552.
Obligacie(n), verbintenis, 540, 541; Fr. obligacions faites pour l'ocquison de ces biens meubles, XI, 302.
Och! (tusschenwerpsel), 138, 279, 345; Fr. Ha, sire, XI, 67; och, och, och, 279, 280; Fr. Ha, - Ha, XI, 17.
Oever, zeekust, 395.
Of, voorz., van, 553.
Of, of (te voete), tusschenw., van 't paard af, stijg af! 218; Fr. à piet! X, 257.
Of (off), voegw., 1° of, 127, 276, 416; 2° zoo, indien, 421; 3° zoo niet, 151; 4° alsof, 422; Fr. enssi que, XI, 136.
Oft (oeft), 1° indien, 107; Fr. se, X, 68; 2° of het, zoo het, 214; Fr. se, X, 253.
Ofbreken (offgebroken), afbreken, 71, 257.
Offeren (offerde, geoffert), 1° in geschenk geven, 437, 447, 448; 2° hem -, zich als offer aanbieden, zich overleveren, 166.
Offerande, offergift, 447.
Offertorium, gedeelte der mis na het evangelie, 447; Fr. l'ofertoire, XI, 160.
Officie(n), ambt, bediening, 16, 132, 199 320; Fr. ses offices, IX, 169.
Officier(en) (heren -), ambtenaar, 450, 542; Fr. officiers de son hostel, XI, 163; officiers dou signeur, XI, 304.
Ofghedrongen, verl. deelw. van ofdringen, iem. met geweld van iets berooven, 178; zie garre en gat.
Ofgeropen, openbaar gemaakt, plechtig afgekondigd, 40; Fr. fist on un banc, IX, 189.
Ofhebbe, 67; zie afhebben.

Ofkenning(en), kenteeken (in zee) als afstandsteeken: V -, 506; Fr. vint lieues, XI, 242.
Ofkeringe, afstanddoening, verzaking (van goederen), 541; Fr. desheritements et aheritements, XI, 303; zie renonciatie.
(Ofcomen) ofgecomen, er van afkomen, 21; Fr. j'en fuisse trop legierement venus [sus], IX, 173.
Ofcloofde, imp. van afcloven, afkappen ('t hoofd), 554.
Oflivich, 43, 543; zie aflivich.
Ofs, of zoo, voor 't geval dat, indien, 43, 301; Fr. se, IX, 192; zie of, voegw. en oft.
Ofstu, indien gij, zooals gij, 182; zie id.
Ofwesen, afschaffen, 64; Fr. fussent ruet ius, IX, 215.
Oge (oghe, oghen, ogen, hogen), het oog, 70, 184, 488; blinden - uutste-

ken, blindmaken, 70, 473; Fr. crever les yoelx, XI, 219; hem in sijn - stellen, zich dicht bij iem. stellen om opgemerkt te worden, 66; Fr. se mettoient en sa presence, IX, 216; in goeden - wesen, wel gezien zijn, 229; recht int oghe hebben, vlak in het gezicht hebben, 177; dat oghe int zeyl houden, nauwkeurig, zorgvuldig opletten, 384; Fr. qui avoient l'ueil à lui, XI, 105; dat oghe ende therte up iets hebben, zeer vurig verlangen, 209.
Ogeluykinge; - doen, de oogen sluiten, gebaren van niets te weten, zich onwetend houden, 72; Fr. clignièrent leurs ieulx, IX, 221.
Oghenblycke (oghenblicke); van - tot -, op alle oogenblikken, 285.
Oghenschijne, 277.
Oic (oick), ook, 12, 548 Var., 550; oick mede, tevens, 407; oic, och! 218; Fr. oh! X, 257; oick mede, verders, 262.
Oir, erfgenaam: recht -, afstammeling in rechte lijn, 213; naeste oir ende erfgename, 393; Fr. elles li estoient si prochaines, XI, 112.
Oirbair, adj., nuttig, 412; so is - dat, zoo is 't goed, 37; Fr. s'est bon que, IX, 187.
Oirbaer(s), nut: des gemenen -, slants gemene -, gemeene oirboir des lants, voor 't algemeen welzijn (des lands), 224, 240, 546; Fr. pour commun pourfit, X, 262; pour bien dou païs, XI, 308; zie waelvairt; veel - inbringen, van veel nut zijn, groot voordeel bijbrengen, 99; Fr. seroit grans pourfis, X, 61.
Oirbaren (geoirbairt), gebruiken, 113; Fr. s'en aidier, X, 141; qualijken -, (den tijd) slecht gebruiken, zijn tijd verspillen, 411.
Oirbaerlic(oirbairlijken, oirbairliken, oirbairlijker (compar.), oirbairlicste, oirbairlixste), 1° nuttig, voordeelig, 30, 69, 92, 163, 269, 392, 549 en Var.; Fr. li plus pourfitables, X, 56; in der oirbairlicsten vormen, op de beste, voordeeligste wijze, 163; 2° genadig, 62; Fr. propisces, IX, 213; 3° eerlijk, 332; Fr. très honnerables, XI, 57.
Oirbairlijchede(n), voordeel: in -, in zijne genade en tot hun voordeel, 66; Fr. en pourfit, IX, 216.
Oirde, order: ridderlijke -, ridderschap, 402, 502; Fr. chevalerie, XI, 120.
Oirdinanchie(n), 3, 6; zie ordinancie.
Oirlof (oirloff), afscheid: - nemen an yemande, van iemand afscheid nemen, 68, 144, 318, 529-530; Fr. prit congié à nullui, IX, 218; - oirlof geven, verlof geven, afdanken, 58, 513 aanvulling; Fr. donna congiet, IX, 204.
Oirloge (orloge, oirloich, oirloch, oirloges, oirloochs, oirlochts, oirloichs, oirlochs, oirloichts), 1, 69, 70, 75, 83, 143, 147, 161, 166, 202, 311, 341, 342, 353, 356, 412, 517, 539; mannen van -, oorlogslieden, 202; Fr. ces ahaties, IX, 218; gens d'armes, X, 245; een doitlijc -, oorlog ter dood toe, vreeslijke oorlog, 83; des oirlochs plegen, oorlog voeren, 412.
Oirlogen (oirloichde, oirloochden, geoirloicht, geoirloocht, geoirloicht), 1° oorlog voeren, 37, 75, 80, 121, 148, 233, 369, 437; enen -, - up, - tegen, 19, 233; een doitlijc oirloich oirlogen, een vreeslijken oorlog voeren, der doot toe, 83; Fr. frist guerre mortelle, IX, 229; 2° beoorlogen, 363.
Oirloghespeel (oirloochtsspel), oorlog, 221, 386; Fr. de guerres, X, 259.
(Oirloven) geoirlooft, geoirloft, toelaten, 283, 289.
Oirneerde, 80; zie ordineren.

Oirsake, 2, 122, 438.
Oistayge, 42; zie ostage.
Oitmodelixste, bijw., op de eerbiedigste wijze, 544.
Oitmoedelijken(oetmoedelijken),bijw., eerbiedigljk, 62, 64; Fr. mout humblement, IX, 213.
Occisie(n), moord, 338; Fr. ochission, XI, 61.
Octave (van Sinte Pieter ende Pouwels), 6^{e} Juli, 391; Fr. après les octaves Saint Pière et Saint Pol, XI, 111; octave van Paeschen, 465; Fr. octaves de Pasques, XI, 191; zie Paschen.

Octobrij, 236, 241; Fr. octembre, X, 274.
Om, 1° voor, ter liefde van, 166; Fr. pour l'amour de, X, 216; 2° ter zelver tijd, 285; Fr. à le fois, XI, 20; 3° omter, 462; om - om, om ter - en om ter, 420; omt = om het, 58.
Ombequam(e), verschrikkelijk, vreeslijk (gerucht), 312; zie misbair.
Ome (omen), 212, 490, 500; zie oom.
(Omgaen) ghinck om, 127, 128; zie ommegaen.
Ommebelegen, verl. deelw. van ommebeleggen, omsingelen, belegeren, 234; Fr. avoient il environné la ville, X, 273.
Ommebesloten, verl. deelw. van ommebesluten, 1° omringen, 421; Fr. n'estoit fermée que de palis, XI, 135; 2° omsingelen, insluiten, 331.
Ommedat, omdat, 320.
Ommedolen, ronddolen, 262; Fr. aler à destre ne a senestre, XI, 4.
Ommegaen (ommeghingen, ghinck om, ommegegaen), werkwoord; 1° rondgaan om iets te zoeken, 127, 128; 2° veranderen van gezindheid: - met, partijkiezen voor iem. in tegenstrijdigheid met vroeger, 45, 94, 110, 302; Fr. estoient tourné (Gantois), IX, 194; estoit tournée deviers, X, 63.
Ommegaen(s), subst., omgang, verkeering met de menschen, 519; Fr. et de conversacion, XI, 285.
Ommegaende, er rondom, 411.
Ommegaens, bijw., al -, rondom, 421.
Ommegeholpen, verl. deelw. van ommehelpen: ‘het woord is in zijne eigenlijke beteekenis niet duidelijk’ zegt het Mnl. Wdb. De Fransche tekst van Froissart, X, 62 luidt: ‘à le fois il estoient rebouté si dur que il n'avoient mies loissir de regarder derière iaulx’: mij dunkt dat men hier wel ommehelpen mag verklaren door: nederslaan, nedervellen. Zooals op zooveel andere plaatsen geeft de Nederlandsche vertaler twee woorden met dezelfde of ongeveer dezelfde beteekenis; elders overdrijft hij, en vooral in de beschrijvingen van gevechten; hier zet hij: so scarpelicken gedruct ende ommegeholpen worden voor het enkele werkwoord estoient rebouté si dur en blz. 45, ontmoeten wij met dezelfde opvatting afterugge gedruct: ‘Dair worden dese edele mannen zeer scarplijken bestreden, overvallen ende afterugge gedruct ende ternedergeslagen in die strate’ waar 4 werkwoorden tegen 2 van het oorspronkelijke gebruikt zijn: ‘là furent il asailli radement et recullé contreval la rue’, Fr. IX, 193; ommegeholpen mogen wij dus met ternedergeslagen gelijkstellen.
Ommegejaecht, verl. deelw. van ommejagen, haastig langs alle kanten rondloopen om te zoeken, te onderzoeken of op te zoeken; het Mnl. Wdb. denkt te mogen verklaren ‘in rep en roer zijn’; wij betwijfelen deze beteekenis, omdat volgens den samenhang de nachtwacht hoegenaamd geen argwaan heeft, dat Frans Ackerman met zijne strijdmacht voor Audenaarde ligt; in den Franschen tekst is er geen spoor van die omschrijving te vinden; zie ommeroeren.
Ommegecomen, v. deelw. van ommecomen, voorbijgaan, 112.
Ommegemuyert, verl. deelw. van commemuren, met stadsmuren omringen, 410.

Ommekeren (ommegekeert), 1° het onderste boven keeren, 146; Fr. fust renversèe che desoulx deseure, X, 150; 2° terugkeeren, 257; 3° hem -, zich omdraaien, 554.
(Ommelopen) ommeliepen, rondloopen, 186.
Ommeloper(s), landlooper, 184; Fr. routiers, X, 232.
Ommereysen, 1° rond iets gaan, 252; 2° omwegen doen, 263.
(Ommeriden) reden-omme, omrijden, 323.
Ommeroeren (ommegeroerd), in rep en roer zetten, in omroering brengen, 1; Fr. li païs contournournés, IX, 158.
Ommesien (ommesyen, ommezagen), 1° rondkijken, 381; 2° achter zich kijken, 178; 3° achtslaan, zich rekenschap geven van, 291; Fr. ne faissoient compte de, XI, 26; 4° nagaan, fig. en inf., als subst. gebruikt: omzichtigheid, voorzorg: dair en behoirt geen - te

wesen, daar moet men met geene omzichtigheid of twijfel te werk gaan, 64. - Het Mnl. Wdb. schijnt dezen zin niet opgemerkt te hebben. Het is verders nogmaals een toemaatje van den vertaler.

Ommeslaen (ommesloech, sloegenomme, ommegeslagen), 1° (kleederen) aandoen, 312; Fr. afubla, XI, 41; 2° (geld) als belasting innen, 300; Fr. furent partaille li quarante mille frans quelliet, XI, 32; 3° eensklaps van gezindheid veranderen, 306; 4° zich omkeeren, snel eene andere richting inslaan rondom iets, 322; Fr. se tournèrent ils autour dou bosquetiel, XI, 49.

(Ommesluten) ommesloten, ommegesloten, snel insluiten, 137, 328.

Ommetrent (omtrendt, ommetrint, omtrint), 1° bijw. *a*) in 't omliggende, 29, 82; *b*) ongeveer (tijd), 84; 2° voorz., rond, omtrent, bij (plaats), 84, 259.

Ommewech (ommewegen), 262, 263.

(Ommewerpen) ommeworpen, ommegeworpen, 72, 75, 76; Fr. fust abatue, IX, 223.

Omminne, 231, voor onminne, z.a.; ook folio 11 staat: van dien omminne die oprees twisschen den voirscreconinc ende die grave van Vlaenderen ende oic anderen uut dien lande.

Omt = om het, 58; zie om.

Omtrendt, bijw., 29; zie ommetrent.

Omtrent, voorz., rond, 19, 259; zie ommetrent.

Omverdewerpen (omverdeworpen), 331.

Onbeheert, zonder heer, zonder bestuurder, 227; Fr. estre sans gouvreneur, XI, 265; zie leggen 2°.

Onbehoet, onbewaakt, 33, 76; Fr. sans garde, IX, 183; ne l'avoit bien fait garder, IX, 224; zie ook onbewairt.

Onbehoirlic, ongepast, 73.

Onbelast (van renten of sculde), 540.

Onberaden, 1° onbezonnen, onverstandig (antwoorden), 367; 2° zonder lang na te denken, plotseling, dadelijk, 183.

Onbeschadicht, ongedeerd, 340; Fr. sans deffense, IX, 183.

Onbeset, zonder verdediging, 33.

Onbesorght (onbezorght), zonder vrees, 204, 222, 486.

Onbestormt (bliven), niet bestormd worden, 389.

Onbeten, voor ontbeten, imp. van ontbiten, z.a., 174, 314.

Onbewairt, onbewaakt, 256; zie onbehoet.

Ondaet(s) (ondaedt), misdaad, 119, 471; Fr. faissoient mout de maux, XI, 199.

Ondanx, willen of niet, 206; Fr. voulsissent ou non, X, 248.

Ondect, voor ontdect, 487; zie ontdecken.

Onder, gedurende, 447; onder des, binnenwijl ook, 107; Fr. ossi d'autre part, X, 68.

Onderdanicheit (onderdanicheyt, onderdanichede), onderdanigheid, gehoorzaamheid, onderworpenheid, 46, 82, 83, 85, 94; Fr. aroient à leur volonté, IX, 194; obéissance, IX, 229, 231; hem in hoire - geven, zich aan iem. onderwerpen, 195; zie ordinancie en ontsich.

Ondergaen (ondergegaen), onderscheppen: den wech -, den weg afsnijden, 108, 181.
Onderganck: der zonnen onderganck, het Westen, 516; Fr. le soleil esconsant, XI, 284; zie zonne en upganck.
Ondergedaen, verl. deelw. van onderdoen: enen - met, iemand voorzien van, 265; Fr. leur a delivret, XI, 5.
(Onderhalen) onderhaelde(n), inhalen, achterhalen, 511, 554.
(Onderhouden) ondergehouden, onderhouden, uitvoeren, 469; (bevel) nakomen, eerbiedigen, ten uitvoer brengen, 351, 538; Fr. il garderont la paix, XI, 301.
Onderlange (onderlinge, onderlijnge), onderling, 2, 28, 230; Fr. entre eux, X, 268.
(t)Onderliggen (tonderenlagen, tondergelegen), het onderspit delven, 301, 332, 525; Fr. euist esté desconfis, XI, 33.

Ondersaten (onderzaten), 2, 81, 154, 201, 208, 229, 240, 248, 343, 455, 523, 530, 535, 536, 540, 542, 545; Fr. leurs gens, X, 244; zie subdijt.
Onderslaen, onderscheppen, 393.
Onderstant, hulp, steun, 403.
Ondertrouwen, wederkeerige trouwbelofte, 463; Fr. li mariage furent aconvenenchié, XI, 190.
Onderwege, 111.
Onderwijse, vermaning, raadgeving, 57; Fr. ces parolles, IX, 203.
Onderwijsen (onderwijst, onderwees, onderwijsende, geonderwijst), 1° raad geven, vermanen, 59, 85, 140, 154; Fr. remonstré de douces parolles, IX, 204; 2° inlichten, laten weten, blootleggen, uiteendoen, op de hoogte brengen van, 6, 20, 85, 139, 212, 247, 284, 506; Fr. remonstrèrent, X, 146.
Onderwijsinge(n), mededeeling, inlichting, 9, 463.
Ondoenlik(e), onuitvoerbaar, 6.
Oneerbairliken, op onrechtvaardige wijze, 224.
Ongebeterd(e), (persoon) wiens dood nog niet vergoed of gewroken is geworden, 76.
Ongebonden, niet vastgebonden, losloopende (koeien), 426.
Ongebrant, dat in brand niet gestoken was, 512.
Ongehoirsam(e), weerspannig, 106.
Ongehoirsame, weerspannige tegen de Roomsche kerk, ongeloovige, 363; elders: die ongelovige.
Ongehouden (hadden met): het Mnd. Wdb. betwijfelt deze lezing: Froissart 281: ‘kan ongehouden de ware lezing niet zijn; er moet een deelw. staan met de beteekenis uitgehouden, volgehouden; l. onthouden of gehouden?’; het hs. heeft nochtans duidelijk ongehouden en hier is wel bedoeld, volgens ons: volgehouden met -, had den voortdurend -, 281; Fr. escarmouchoient à eux et se mettoient en paine pour le pont refaire, XI, 18.
Ongelijc(x) gedaen worden; verongelijking, onrecht (aangedaan worden), 436; Fr. ou leur faisait des tors assés, XI, 150.
Ongeloiffelijck(en), ongeloofwaardig, niet vertrouwbaar, 72; Fr. ce n'estoient mies gens que on devist croire, IX, 221.
Ongemerct (laten), 239.
Ongemint (sijn), niet gaarne gezien zijn, 364; Fr. n'estoit pas bien en la grace dou peuple, XI, 89.
Ongemoede, ontevredenheid; mit gemoede of mit ongemoede, goedschiks of kwaadschiks, 37; zie gemoede.
Ongemoeyet (ongemoeyt, ongemoyt), met rust gelaten, ongehinderd, in vrede gelaten, 221, 306, 343, 538; Fr. francement, XI, 301.
Ongenadelijken, ongenadiglijk, 286.
Ongenuechelijken, 1° onaangenaam, 139, 318, 483; 2° - ende qualijken nemen, met tegenzin en kwalijk opnemen, 505; Fr. vint à grant contraire et desplaissance, XI, 242.
Ongenuechte(n) (onghenuechte, ongenuchte), verdriet: groot - int herte hebben, zeer bedroefd zijn over iets, 520; Fr. grant desplaisance, XI, 286; in - nemen, iets kwalijk opnemen, 209, 457; Fr. tourna à grant desplaisance, X, 251; 2°

ongenoegen, kwaadheid, 54, 148; Fr. li desplaissoit grandement, IX, 201; le courous, X, 201; in -n sijn, kwaadgezind zijn, 416.
Ongequetst, ongedeerd, 22.
Ongesloten, open (van eene stad), 59; zie voirstaen.
Ongesoent (bliven), verzoend: zonder tot eene vrede te kunnen geraken, blijven voortduren (oorlog), 147.
Ongetelt, 1° zonder te tellen, in groot getal, 473; 2° ontelbaar, 413.
Ongetemperd(e), niet gematigde, overgroote (hitte), 408.
Ongetruw(en), trouweloos, 93.
Ongeval (ongevalle, ongevals, ongevallen), 1° ongeluk, 1, 285, 314, 353, 459; Fr. perils, XI, 187; 2° misdaad, bepaaldelijk met viere: brandstichting,

34; Fr. ars par mescheance, IX, 185 en verder: van selfs viere, de feu de mescheance, id.
Ongevallig(e), rampspoedig, rampzalig, 171, 426, 549: - lude, geselscappe, ongelukkige, beklagenswaardige en ook ontaarde, boosaardige lieden, gespuis, 28, 123, 171, 178; Fr. mesceans gens, IX, 179, X, 221, 226; zie gevaselt en [ongevollige].
Ongevallichede(n), ellendige toestand, 457; Fr. li tourbles, XI, 186.
Ongevyoleert, ongeschonden, ongedeerd, 341, 418.
[Ongevollig(e), 171, voor ongevallige (in het handschrift staat toch ongevollige)].
Ongunste (onghunste), kwaadwillige gezindheid, gramschap, 59, 233; Fr. grant mantalant, IX, 204; enen in sijn - nemen, iem. zijn gunst ontnemen, iem. slecht aanzien, 7; Fr. perdera toute sa grace, IX, 162, 163; in enes onguste vallen, 19; Fr. nous soions mal de li, IX, 172.
Onlanx, kort te voren, 158; onlanx na dat, kort nadat, 548; Fr. moult petit, X, 209; zeer onlanx dairna, zeer kort nadien, 498.
Onlede, 1° bemoeiing, moeite: - hebben, zich met iets bemoeien, 467; Fr. point je ne m'en ensonnierai, XI, 193; - annemen, er zich aan gelegen laten liggen, 210; moede van onlede sijn, moede zijn van druk met iets bezig geweest zijn, van de moeielijkheid welke men ontmoet heeft om in iets te slagen, 296; Fr. qui estoient travilliet, XI, 29; 2° drukte, gewoel, 65; Fr. esmeutin, IX, 215; 3° moeielijkheid: hem - in - steken, zich moeielijkheden op den hals halen, 69; Fr. n'en voloient point estre nommé ne renommé, IX, 219; 4° onlust, opschudding, 458; Fr. grant touellement, XI, 186.
Onledich (onledigh) sijn, druk bezig zijn, zich moeite geven, 120, 425; Fr. faisoient leur fait et emprise, XI, 138; hem - maken, zich inspannen, het druk hebben, 69, 183, 223, 454; Fr. se vosist ensonnier, X, 261; se essonia, X, 231; s'ensongnièrent, XI, 181.
Onledigen: hem -, zich bezighouden met, zijn besten doen om iets uit te voeren of te doen slagen, 238.
Onmatelijk(e), zeer groot (blijscappe), 187.
Onmatichede, onbeschoftheid, 279.
Onminlijken, bijw., op eene onvriendelijke wijze, vijandelijk gestemd, 68; Fr. sans amour, IX, 218.
Onminne (onmynne, omminne), haat, 231, 244, 506; - up hem behalen, het Mnl. Wdb. verklaart hier den zin niet te begrijpen (‘aan den zin schijnt iets te ontbreken’); ja, zoude ontbreekt; de Fransche tekst luidt: ‘autrement il eust eu le mautalent dou duc, Fr. XI, 242’; de beteekenis blijkt ons niet duister; den haat (van den graaf) op zich trekken: er is dus bedoeld: ‘twelke hij also die onminne up hem behaelt zoude hebben’; zie omminne.
Onnairdig(e), boosaardig, 178, 384; Fr. de petite congnissance, XI, 105.
Onnosel, onschuldig, 124, 211; Fr. n'avoient nulles coupes, X, 252.
Onnoselijken, gebarende van niets te weten, 127.
Onnuttelijken, op eene nuttelooze wijze, 411.
Onrecht, subst., 1° onrechtvaardigheid, 73; Fr. grant inconveniens, IX, 221; 2° verkeerde meening: - hebben, ongelijk hebben, 75, 415, 548.
Onredelijcheit, onbillijkheid, 348; zie eenwille.

Onredelick (onredelike), onrechtvaardig, 6, 8.
Onreden, onrecht: dat en is geen -, dat is met recht en reden, 152; Fr. c'est raisons, X, 204.
Onreyn, vuil (weder), 184, 308.
Ons(en) (vnw.), tonse, onze bezittingen, 19; Fr. pour avoir le nostre, IX, 172; metten onsen, met hetgeen ons toekomt, met ons eigendom, 225; Fr. dou nostre, X, 263; onsse, onze, 111; onsen, 121.
Onzachsten (onzafte, ontzaft), 1° krachtig, met geweld, onstuimig, 134, 393; 2° hard, luid: ten onzachsten dat ic sal connen, zoo luid mogelijk, 510.
Onzafte; al -, met veel geweld, 134; zie onzachtsten.

Onsaftelijke, met geweld, 16.
Onsalichede, ongemakkelijke, deerniswaardige toestand, 296; Fr. malaise, XI, 30.
Onscult (onsculde, ontsculde), 1° verontschuldiging: - hebben, - krijgen, 35; Fr. escusance, IX, 186, 223; - seggen tegens iets, hair - doen, zich over iets kunnen verontschuldigen, 59, 69, 72, 74; Fr. ne se puessent miès escuser, IX, 218; s'escusèrent, IX, 204, 221; - nemen voir enen, iem. kunnen verontschuldigen, 72; Fr. on les euist esccusés, IX, 221; sonder -, zonder zich te verontschuldigen, 348; Fr. sans delai, X, 284.
Onsetten, zie ontsetten, 298.
Onsick, voor ontsich, zijnde de gebiedende wijs van ontsien, in den zin van: wees bevreesd (indien gij de waarheid niet zegt), 184; zie ontsien.
Onsteken, zie ontsteken, 296.
Ontamelichede, euveldaad: - te handen tien, kwaad doen, schade verrichten en allerlei wanbedrijf uitvoeren, 207; Fr. fisent mout de desrois, X, 249.
Ontberen, missen: niet-, iets niet kunnen missen, het noodig hebben, 82; Fr. il ne pooient sans lui ni ses pais, IX, 228.
Ontbieden (ontbiedt, ontboit, ontboidt, ontbot, ontboden), 1° zeggen, mededeelen, 114, 391; Fr. mandè, X, 73; 2° ontbieden, doen komen, 16, 72, 74, 82, 102, 115, 140, 197, 202, 455; Fr. li manderons, IX, 169; remanda, X, 74; mandant, X, 241; vosist retraire et rappeler, IX, 228.
Ontbeten, imperf. van ontbiten, 174, 314.
Ontbijten, subst., ontbijt, 174; Fr. le desjunner, IX, 223.
Ontblive, van ontbliven, wegblijven, 319.
(Ontbolwerken) ontbolwerckten: de verdedigingsmuren en wallen vernietigen, 400; Fr. desemparoient, XI, 118; zie bolwerken.
Ontbruch, geen genot hebbende van: - werden, van het gebruik en genot van iets beroofd worden, 458.
Ontdecken (ontdecten, ontdect), eene mededeeling ontvangen in 't geheim, 487; hem - met, zich onderling iets openbaren, 141, 522; Fr. se descouvrirent, X, 147; en iaulx descrouvant de, XI, 288.
Onteescap, het Mnl. Wdb. zegt hiervan ‘waarschijnlijk verkeerde lezing (of dialectische bijvorm?) van ontweescap, verdeeldheid, tweedracht, eene afleiding van ontwee, vaneen. Het woord komt elders wel is waar niet voor, maar kan zeer goed bestaan hebben’. Het is niet te betwijfelen dat tot - sprac hier bedoelt: oneenigheid, twist opstoken, 17; Fr. [si] boutoit parolles de costé et semoit couvertement aval la ville, IX, 170.
Onterven, aan iemand niet toekomen, niettegenstaande hij er erflijk recht toe heeft, 463.
Ontfermen (ontfarmen, ontfairmde, ontfarmden), 95, 96, 151, 154.
Ontfermenisse, erbarming, 535.
Ontfermich, barmhartig, 167.
Ontfermhertichede (ontfarmhartichede), barmhartigheid, 154, 166; Fr. pité, X, 205.
Ontfaen (ontfinc, ontfinck, ontfincken = ontving hem, ontfaen, ontvangen), 1° ontvangen, 10, 22, 87, 135, 192; Fr. le rechut, IX, 174; 2° aanvaarden, 224; enen

tot vreden of pays ontfaen, met iemand vrede maken, 37; Fr. ne nous voelt requellier à paix, IX, 187.
(Ontfonken) ontfonct: aansteken (door een besmettenden reuk), 507.
Ontgaen (ontghinck, ontghinghen), 1° ontsnappen, 406; Fr. il lui escapassent, IX, 124; 2° des -, laten te doen, 158; 3° hem -: zich misgrijpen, 325.
Ontgelden (ontgouden, [ontgunden 69, is verk. lez. voor ontgouden]), bekoopen, bezuren, 25, 69, 112, 121, 338; Fr. ferai comparer, IX, 176; le comparèrent, IX, 219, X, 72; le comparaissent, X, 79; il le compa[r]roient, XI, 62.
Ontgouden, 69, 112, 121, onv. verl. tijd van ontgelden; zie a.
Ontghonnen, verl. deelw. van ontginnen, aanroeren, 519; Fr. entamée, XI, 286.

Onthalsen (onthalssen, onthalst), onthoofden, 24, 35, 46, 79, 87, 95; Fr. copper les testes, IX, 176; decoller, IX, 226; zie onthoifden.
Onthangen, verl. deelw. van onthangen, (deur) uit de herren of hengsels slaan, 180; Fr. porte estoit volée hors des gons, X, 228.
Onthiet (onthiete), toestemming, 280, 471; Fr. estoient avoé de ceux de Gand, XI, 200.
Onthoifden, 46, 79; zie onthalsen; Fr. trenchier les testes, IX, 195; décoller, IX, 226.
Onthoude, geheugen: in hare - hebben, onthouden, XI, 484.
Onthouden ([onthauden, 132 is drukfout], onthilden, onthouden), 1° tegenhouden; 2° bij zich houden, de gastvrijheid verleenen, 192; 3° onthouden (in 't geheugen houden), 132, 262; Fr. soustenue, XI, 3.
(Ontcomen) ontquamen ontquammer, (ontkwam en er van hen), ontsnappen, 110, 406; Fr. escarpèrent, X, 70; il lui escapassent, XI, 124.
Ontcommeren (ontcommert), loslaten, in vrijheid laten, 231, 245.
Ontladen (ontloeden, ontladen), lossen, 156; Fr. deschergiès, X, 207.
Ontlasten (ontlast), ontheffen van eene beschuldiging of aansprakelijkheid, 8, 114; Fr. descoupès, X, 74; zie verdragen.
Ontlastinge, ontheffing van eene verantwoordelijk, 215.
Ontleden, langs eenen anderen weg leiden, eenen anderen loop doen nemen (rivier), 20; Fr. pour tollir nostre rivière, IX, 172.
Ontlogieren, doen opbreken, verjagen, 113.
Ontloken, imperf. van ontluken, opendoen: hem -, de gelederen openen, uiteengaan, 120, 177; Fr. il se ouvrirent tous, X, 227; ook 3e Boek fol. 50 v°; Fr. Kerv. XI, 175, sans euls desroutes, mais tous serrés.
Ontnagelen, iets dat vastgenageld is losmaken, 257; Fr. desclauer, X, 291.
Ontogen, voor onttogen, verl. deelw. van onttien: ontnemen, 342.
Ontregelt, verl. deelw. van ontregelen, in wanorde brengen, de tucht (in eene legerbende) breken, 319; zie ontstellen.
Ontsach, imperf. van ontsien, z.a.
Ontsculde, zie onscult, 74, 248.
Ontsculdigen (ontsculdigde, ontsculdichden), verontschuldigden, 30, 35, 73; Fr. escuser, IX, 185, 220; hem (des) -, zich (over iets) verontschuldigen, 71, 114, 122, 139; Fr. se pueent escuser, IX, 221; s'escusèrent, X, 146.
Ontseggen (ontseyd, ontseyt), uitdagen ten oorloge, den oorlog verklaren, 70, 376, 379; Fr. envoiia deffier, IX, 220; sans deffier, XI, 99; ontseggen, als subst. gebruikt voor ontsegginge, z.a.: ontseggen doen, de vrede opzeggen, iem. den oorlog verklaren, 382; Fr. n'avons nous envoieet au contes de Flandres - nulles deffiances, XI, 104.
Ontsegginge, oorlogsverklaring, 70; Fr. ces deffiances, IX, 220.
Ontset (ontsette), bijstand, 507; Fr. secours, XI, 243; te ontsette comen, ter hulp komen, 478; Fr. à la rescouse, XI, 221.
Ontsetten (onsetten), 1° (uit een ambt) ontslaan, 9; Fr. li osta de son office, IX, 164; 2° (uit een beleg) bevrijden, 298, 335, 401, 508.
Ontsichelijk(en), die vrees inboezemt, 127, 520; Fr. trop perilleux, X, 286.

Ontsich(t) (ontzichts), 1^{o} vrees, 195; Fr. [cremeur], X, 239; ontsichts willen, van ontsich, uit vrees, 232, 471; Fr. par cremeur, X, 270; ontsich geven, vrees inboezemen, 460; Fr. donner doubte et cremeur, XI, 188; 2^{o} eerbiedige vrees, ontzag, 250; Fr. d'onneur et de grace, X, 286.

Ontsicht, 3^{e} persoon enkelv. tegenw. tijd der aant. wijs van ontsien, 23, z.a.

Ontsien (ontsicht ontsach, ontsagen, onsick (zie ald.), ontsien), 1^{o} vreezen, 2, 86, 144; Fr. rensongnoit il

IX, 159; en grant cremeur, IX, 175; ne si fait cremir, X, 149; hem ontsien van, iets vreezen: hem des doots niet -, den dood niet vreezen, den dood in 't oog durven kijken, 53; 2° ontsien werden, gevreesd, geducht zijn, 19, 66; Fr. estoit tant cremus, IX, 158; en plus grant cremeur, IX, 175; estre cremus, IX, 216; 3° met bewondering, vrees en eerbied aanschouwen, ontzien, 172; Fr. amirent, X, 222. (Vgl. folio 87 v°: dat hij u ontsicht of vreest); 4° ontzag inboezemen, in het spreekwoord: hij is wail die men ontsicht, 23; Fr. bien est qui on crient, IX, 175; 5° bevreesd, bang wezen, 184.

Ontsien(ste), adj. 1° gevreesd, geducht, 23, 126; 2° ontzag inboezemend, geëerbiedigd, 521.

Ontslaen (ontslagen), 1° ontslaan, 11; Fr. serons hors de, IX, 165; 2° in vrijheid laten, 17, 231, 232; Fr. delivrer, IX, 169.

Ontsluyten, 150.

Ontspranck, imperf. van ontspringen, plotseling ontwaken (uit een droom), 240.

(Ontspreiden) ontspreyden (imperf.): hem -, zich uitspreiden (van legerscharen) zich ontplooien, 37; Fr. se rengièrent il tous sus les camps, IX, 157.

Ontstaen (ontstonden), 1° uitstaan, lijden, 120, 328; Fr. ne durèrent, X, 78; 2° aan iemand ontgaan; enen -, iem. niet ten deele vallen, wachten hem toe te behooren, 78; Fr. durer contre tous, IX, 225.

On(t)steken (ontstaken, ontsteken), 1° in brand komen, 430; 2° (een licht) aansteken, 296, 425; 3° opgewonden zijn, ontgloeien van gramschap, 36; Fr. estoit si enfeleniés, IX, 186; 4° opgeruimd zijn, uitgelaten zijn van vreugde: - met blijscappe, in geestdrift zijn, door blijdschap verrukt zijn, 187; Fr. estoient tresperchiè de joie, X, 234.

Ontstelt (ontstellet), verl. deelw. van ontstellen, 1° in beroering brengen, 319, 457; Fr. serait esbahi, XI, 46; zie ontregelen; 2° ontstelt sijn: bedroefd zijn, 41; Fr. très desbaretè, IX, 190; 3° boos, toornig zijn, 384; Fr. furent tout foursenes, XI, 105.

(Onttien) ontogen, ontnemen, 342; zie ontnagelen.

Onttuydert, verl. deelw. van onttuyderen, (beesten) van een tuier of staak losmaken, 426; Fr. sont desloiet, XI, 139.

Ontverwet, verl. deelw. van ontverwen, van kleur veranderen (op het aangezicht), hier: rood worden, blozen, 467; Fr. mua un petit couleur, XI, 193.

Ontwaeck werden, wakker worden, 220.

Ontwair werden, ontwaren, 151.

Ontwapenen, 137, 182; Fr. desarmer, X, 143.

Ontweecht, verl. deelw. van ontwegen, van den rechten weg afbrengen, hier figuurlijk: ontweecht wesen, op een dwaalspoor gebracht worden, in 't verderf gestort worden, 240; Fr. que nous esrommes, X, 277.

Ontween (slaen), aan stukken (breken), 196.

Ontweenhacken, aan stukken hakken, 265; Fr. abatre, XI, 5.

Ontwerren, uit de war helpen, uit eenen moeielijken toestand redden, 163; Fr. destouellier, X, 213.

Ontwinden (ontwonden), (standaerts, banneren, wimpelen) ontvouwen, ontplooien, 251, 336, 337, 419, 420, 496; Fr. banieres desploiiés, XI, 235; oriflambe fu desvoleppés, XI, 52; tout desvolepet, X, 287.
Onverbuert, zonder dat eenig goed verbeurd worde, 540; Fr. ichaulx fiefs leur demor[r]ent, XI, 303.
Onversaecht (onversaechde, onversaicht), adj., stoutmoedig, 292; Fr. vaillans, XI, 112; onbevreesd, kalm: een - gelaet, een gezicht waarop geene vrees te ontwaren is, 268; met enen - moede, met stoutmoedigheid, 120, 177, 433, 527; Fr. de grant volonté, X, 78; ne furent pas esbahi, XI, 292.
Onversaichen, adv., op stoutmoedige wijze, 174; Fr. asprement, X, 226.
Onversiens, onverwachts, onvoorziens, 38, 119, 372; Fr. soudainement, IX, 188.
Onvervairt (onvervairde), onbevreesd, 104; met enen onvervairden moede, met stoutmoedigheid, 381.
Onverwijnlij(c)k (onverwintlijken), onoverkomelijk, onherstelbaar: in desen

-laste, in dezen onoverkomelijken nood, 280, 524; Fr. en tel parti, XI, 17; zie volg. artikel.
Onverwintlijken, 280, [waar overwinclijken verk. lez. is]; zie onverwijnlijk.
Onvrede, 1° vijandschap, 2; Fr. li differens, IX, 159; 2° oorlog, 538.
Onwairde, geringschatting: in onwairde(n) nemen, iets kwalijk opnemen, 224, 458; Fr. prist en grant indignation, X, 261.
(t)Onwille, hetgeen iemand niet wil: tonwille, tegen iemands goesting, tegen zijn goeddunken, 72, 158; Fr. outre sa volonté, X, 209.
Onwillich, weerspannig, 9, 299; Fr. rebelles, IX, 163.
Oom (oem, ooms, ome, omen), 200, 201, 212, 214; schoon ome, lieve oom, 490; Fr. oncles, XI, 231; schone ome, aangetrouwd oom, 500; Fr. son bel oncle. XI, 238; zie oudtome.
Oetmodelijken (alreoitmodelixste), op ootmoedelijke wijze, 544.
Op (up), 1; - upten = op den, 2; - op - na, op een afstand van, 49; zie mile.
Opbraken (opgebroken), 49, 58; zie upbreken.
(Opbrengen) opbringet, opgebracht, tot stand brengen, oprichten, 3, 13; Fr. soit renouvellés, IX, 167.
Opdat (updat), opdats, 4, 59, 79, 92, 194; Fr. affinque, IX, 204.
Opdoen (updoen, doet op, opdede, dede op, opdede(n), updede, updeden, deden up = deden hem open, 237, doet op, imper., opgedaen, upgedaen), 1° opendoen, 39, 41, 44, 45, 79, 94, 237, 246; 2° aanroeren, uiteendoen, uitleggen, voordragen, 6, 8, 20, 22, 38, 54, 66, 72, 126, 165, 210, 213, 298, 299, 373, 429; Fr. entama. IX, 162; remonstrèrent le volonté dou conte, IX, 163, X, 216; remonstrant hardiement, IX, 172; remonstra mout sagement, IX, 201, 214; ouvri la matère, X, 82; il voloient dise, XI, 31; 3° openbaren, mededeelen, 230; Fr. les resquêtes que il ont faites, X, 268; zie openen.
Opelijken, opentlijk, 147, 203.
Openbair: int -, heel duidelijk, dat alleman het zien kon; - betichten, openbaar beschuldigen, 71; Fr. encouper, IX, 220.
Openbaren (openbairde(t), openbarende, geopenbairt, geopenbair), 1° bekend, maken, mededeelen, 66, 143, 241, 489, 532; Fr. s'en sont découvert, X, 148; niet -, van niets gebaren, 114; Fr. n'en fist nul samblant, X, 74; 2° toonen, 193, 420; Fr. remonstrèrent li leur estat, XI, 134; 3° geopenbairt worden, op de hoogte gebracht worden van iets, 487; 4° zich voordoen, zich aanstellen, 243.
Openen (opende(n), g(h)eopent, opengedaen), 1° opendoen, 88; 2° uiteendoen, uitleggen, 57, 74, 161, 164; Fr. remonstrèrent, IX, 203, X, 211; 3° (de gelederen) opendoen, zich uiteen laten drijven of verstrooien, 108, 113; Fr. point ne nous desroutons, X, 73; zie opdoen.
Openstaen, 511.
Opgesette (gelt): het geld opsetten, de waarde van het geld verhoogen, 18; zie opsetten.
(Opheffen) upheffen (hief op, uphieven, opgeheven), 1° oprichten, optillen, 89, 287, 329; Fr. revelleroit, X, 53; le prissent entre leurs bras, XI, 23; 2° opheffen, omhoog houden, 379; Fr. l'épée à la main, XI, 102; 3° aanstellen, benoemen,

36; 4° opstaan, recht staan, 106, 145; 5° beginnen te spreken, 22, 66, 145; Fr. parla, IX, 174, X, 150; commencha à parler, IX, 216; 6° aansporen, 31; Fr. ont esmeu affaire, IX, 181; 7° oproerig worden, 349.
Opheve (upheve), inzicht, opzet, 15, 344 [waar up hene verkeerde lezing is]; zie aflaten.
Opynie (opynien, opynye), 1° meening, denkwijze, zienswijze, 83, 121, 154, 193, 297, 368; Fr. oppinion, IX, 230; 2° gezindheid, 97; Fr. leur opinion; 3° inzicht, 226.
(Opcomen) opquam, plotseling, onverwacht overkomen (ziekte), 41; Fr. prist une maladie, IX, 190.
Opcominge(n), opbrengst (der zee), 505; Fr. les avenues de la mer, XI, 242.
Opmaken (upmaken), 1° afwerken, 301; 2° heropmaken, herstellen (wallen), 78; Fr. remparer, IX, 226.

(Oprechten) upgerecht, recht zetten, rechthouden, in de hoogte houden, 281, 420; zie glaye.

Oprijsen (uprees, opresen, resen up, opgeresen), 1° opstaan, 145, 321; Fr. se levèrent, X, 150; 2° ontstaan, beginnen, 1, 2, 37, 142; Fr. commenchièrent, IX, 158; Fr. eslever, IX, 158; est esmeue, IX, 187.

Oprijsinge, begin van oproer, oproer, 69; Fr. commenchement de ces ahaties, IX, 218; zie toestokinge, opstokinge, tracteringe, opset, toetissinge.

Opset (opsette, upset, upsette, opsetten), 1° inzicht, voornemen, 2, 6, 7, 12, 14, 23, 32, 38, 83, 84, 89, 207, 261, 270, 271, 276, 371, 527; Fr. qui tiroit à, IX, 42; leur pourpos, IX, 165; vgl. propos uut horen upsette bringen, beletten hun voornemen uit te voeren, in 't nauw brengen, 328; Fr. les missent à l'estroit, XI, 54; 2° opstoking, ingeving (van den duivel), 3; Fr. à ses ataintes, IX, 159; 3° onderneming, ondernemingsgeest, wilskracht, 83, 115, 124, 256, 285, 376, 393, 417, 421, 422; Fr. emprisse, IX, 229, X, 290, XI, 20, 99; gens de fait et d'emprisse, X, 74; 4° krijgstocht, 278; zie tracteringe en insettinge.

Opsetten (upsette, opgeset, opgesette), 1° op het hoofd zetten, aandoen, 13; 2° inrichten, 8, 69; Fr. eslever, IX, 163; 3° opdringen, 18; quaet opsetten, kwaadstoken, 67; 4° hemselven -, zich inrichten, 192; Fr. remettre en estat d'en, X, 238.

Opslaen (upslaen, sloech up, sloegen up, upgeslagen, upgeslogen), 1° oprichten: ogen -, opkijken, kijken naar, 294; Fr. jette ses ieux, XI, 28; 2° oprichten, plaatsen: tenten -, tenten spannen, 334, 440; Fr. en ot tendu son pavillon, XI, 58, X, 154; 3° gereedmaken: cameren -, kamers gereedmaken, in orde brengen, 490; Fr. apparillier cambres, XI, 231; 4° opendoen, 494; 5° doen hooren: die trompetten -, de trompet blazen, 50, 52, 371, 414, 415; zie upsteken; Fr. commenchièrent à sonner leurs trompettes, IX, 197, XI, 95; à corner et □ recorner, XI, 131.

Opstaen (upstaen, stont op, opgestaen), 1° opstaan, 63; 2° ontstaan, oprijzen, 76; 3° recht -, rechtstaan, 281.

Opstokinge, opstoking tot oproer, 20; Fr. incidenses, IX, 173; zie toestokinge, toetissinge, opset.

Optengenen, op degenenen die, 31; Fr. sus ceulx qui, IX, 181.

Optes (uptes) = opdes, 3, 432; optie (uptie, optije op die, op de, 8, 74, 84, 206.

Opvoeden (upvoeden, opgevoet, upgevoedt, upgevoet), 1° opvoeden, 221, 244, 514; 2° aanvuren, opstoken (twist), 5; Fr. nouris, IX, 161. - In het Mnl. Wdb. wordt deze tweede beteekenis niet gegeven.

Ordinancie (ordinantie, ordynancie, oirdinanchie(n)), 1° orde, goede regeling, goede schikking, 156, 157, 166, 297, 447; tracteringe ende oirdinancien, de goed geschikte, gevolgrijke verhandeling van de (hiernavolgende gebeurtenis), 3; Fr. les tretiés de l'ordenance de cette matères, IX, 159; - om te strijden, van den strijde, - van battailgen, krijgsschikking, goede slagorde, sonder -, in wanorde, 39, 44, 58, 62, 91, 92, 110, 111, 113, 171, 174, 176, 180, 254, 256, 264-266, 268, 279, 296, 303, 308, 310, 413, 414, 419, 420, 429, 528; Fr. mout ordonneement, IX, 192; par ordenance, IX, 189; en bon arroo, IX, 213; à la

debandade, X, 55; tout en bataille rengie, X, 56; bien rengiet et bien ordonné en une bataille, X, 71; leur convenant, X, 72; leur ordenance de bataille, X, 221, 223; 2° bevel, 3, 6, 40, 43, 94, 202, 238, 253, 285, 287, 303, 350, 362, 365, 532, 552; Fr. se ordenance, IX, 189; meteroient en se ordenance et obeissance, X, 57; zie tracteringe en opset; 3° (der stede) bestuur der stad, 129; 4° in - van oitmoedichede, met ootmoedige inzichten, met onderwerping, 155; Fr. en ordenance de pourcession, X, 207. - Die verschillende verklaringen zoekt men vergeefs in het Mnl. Wdb. afl. 15-16 Dl. V verschenen den 20en Juli 1905. In dezelfde afl. zijn er nochtans aanhalingen uit Fr., zie ossentonge, o.a.
Ordineeren (ordineren, ordyneren, ordineerd(se), ordyneerden, ordineerden, geordineert, geordyneert, geoirdyneert), 1° schikken, in orde zetten, inzichten, rangschikken, 39, 40,

96, 104, 105, 106, 111, 113, 153, 171, 175, 196, 199, 203, 251, 254, 259-261, 264, 382-384, 392, 413, 419, 421, 445, 478, 491, 500; Fr. s'ordonnoient et rengeoient, IX, 189; s'ordonnèrent, X, 59; se missent en bon convenant, X, 65; estoit estofféement dedans son hostel, X, 243; zie scheren; hem -, zich voorbereiden, 88; bepaaldelijk: een leger in slagorde schikken, 322; Fr. ordonner les batailles, XI, 48; 2° bevelen, gebieden, 49, 88, 90, 95, 98, 99, 103, 117, 171, 410, 429, 451; Fr. ordonné i furent, IX, 197; ordonna, X, 52; 3° aanwijzen, uitsteken, aanstellen (personen), 60; cfr. 61: gecoren waren; Fr. qui esleu i furent, IX, 212; 4° bevel krijgen, 186, 202, 203, 217, 226, 235, 265.
Ore (oren), het oor, 473; voir den - hoiren, hooren zeggen, 18; Fr. ooient tels parolles à leurs oreilles, IX, 171; zeer wail in den oren vallen, goed in iemands ooren klinken, bevallen, 6, 18; Fr. raisons raisonnables, ce sembloit il au conte, IX, 162; (fig.) oren des barmherticheyts, gevoelens van medelijden, 517.
Oryflamme (van Frankrijk), krijgsbanier en rijksvaan van Frankrijk, 264, 266, 326, 327; Fr. oriflamble, XI, 5; oliflamble, XI, 6.
Orsbair, door paarden gedragen draagstoel, 336, 345; Fr. une litière, XI, 60.
Ossentonge(n), als benaming van eene geneeskrachtige plant, 328.
Ostaidge (oistayge, hoistaige), gijzeling, 42, 45, 196; Fr. ostages, IX, 192, 194; zie ghyselinge.
Ouchtent, 526, 527; zie nuchtend.
Oudeman(nen), ouderling(en), 510.
Oudemoeder, grootmoeder, 54.
Ouder (ouders), 443, 456, 541; ouderen, voorouder(s), 130, 305; Fr. vostre prédicesseur, X, 86; nos ancisseurs, XI, 36.
Oudtome, oom van vader of moeder, 485; zie oom.
Out (oudts, oudste, ouste), 358, 458, 465; van outs, van over, sedert lange jaren, 4, 87.
Outaer (outair), 436, 447.
[Ovedwaelsche, verk. lezing voor overdwaelsche, z.a. 78.]
Over, voorz., voor, 39.
Over, bijw., over ende wederover, over en weder, 323.
Over, voegw., over te -, om te, 53.
Overalle, bijw., overal, 15, 490.
(Overbedenken) bedachte - over, overdenken, 356, 458; Fr. glosa bien toutes ces parolles, XI, 84.
Overbrasschen, 253; het Mnl. Wdb. zegt: ‘De beteekenis is niet duidelijk. - Volgens ons is de bet. zich onverwachts of plotseling voegen bij, overwaaien; het woord zou dan te vergelijken zijn met overvallen en herinneren aan heenbrassen, neersmakken, neervallen; er is hier spraak van de Engelschen, wier hulp Philips van Artevelde ongeduldig afwacht, de beteekenis van: onverwachts van over zee toekomen schijnt ons dus niet twijfelachtig; ten anderen het origineel zegt: ‘venrons Englois à l'Escluse sus une nuit, quand nous ne nos en donrons garde, car il ont vent pour issir hors d'Engletière à volenté.’ Fr. X, 288.
Overbringen (overbringen, overbrachten, overgebracht), 1° nieuws aanbrengen, mededeelen, 17, 175, 466; Fr. furent recordées, IX, 169; 2° infinitief als subst.

gebruikt: mededeeling, verslag, 160, 315; Fr. par le relation, X, 210; par rapport de, XI, 43; 3° overbrengen (den tijd), doorbrengen, 411; zie overbringer. Overbringer, aanbrenger, verslaggever, 523 [waar overbringen verkeerde lezing is]; Fr. j'en traiterai devers lui volontiers, XI, 288.

Overbruggen (overbrugden, overgebrugget), 1° eene brug maken over, 47; Fr. avoient pons de nefs et cloies, IX, 195; 2° (onsselven) over eene brug gaan, (eene rivier) oversteken, 274, 283; Fr. comment leurs gens passoient, XI, 13; de passer au pont, XI, 19.

Overdadeliken(overdadelijke(n)),bijw. 1° op eene gewelddadige wijze, 28, 83;

Fr. outrageusement, IX, 180, 230; zie stoutelijken; 2° op eene misdadige wijze, 18; Fr. outrageus, IX, 171.
Overdadich (overdadige, overdadichsten), stoutmoedig, vermetel, 7, 39, 43, 65, 315; Fr. des outrageus (homs), IX, 170, 189; li outrageus, 65; les plus outrageus, IX, 215; - van begrip, de stoutste, ondernemendste (mannen), 107; zie begrip.
Overdaet (overdait, overdaets, overdaden), gewelddaad, misdaad, 28, 72, 73, 75, 196, 204, 208, 211, 535; Fr. fait un outrage, IX, 221, 222; Fr. desrois, X, 240, 250.
Overdammen, (met rijshout) een dam maken over een water, 432; Fr. pour ruer en es fossés et passer sus, XI, 147.
Overdencken (overdeyncken, overdachten, dachte - overe, overdenckende, overgedacht), overleggen, 29, 124, 125, 181, 276, 457; zie ymagineren; Fr. à imaginer, X, 229.
Overdrachte, overeenkomst, besluit, 282, 368; Fr. paroles dites et devisées, XI, 92.
Overdragen (overdroegen, overgedragen, overdragen), 1° een bericht overbrengen, 231; Fr. avisèrent, X, 270; 2° bevelen, 65, 103, 265, 318, 326, 381, 498; Fr. ensci que ordonné leur fu, IX, 215; la fu ordonné, X, 52, 237; 3° overeenstemmen, overeenkomen, 158, 159, 243, 367; Fr. estoient d'accord de, X, 209; fu consilliet, X, 280; eurent accord de, X, 209; et regardons, XI, 92; 4° besluiten, 158, 262, 386, 461; Fr. estoient il tout fondé, X, 209, pour avoir certain arest, XI, 3; Fr. ouvrèrent autrement, XI, 207.
Overdwaelsche, gewelddadig, 78; Fr. li fol et outrageus, IX, 225; zie overdadig en overdwaelt.
Overdwaelshede, (hovairdye ende-), verwaandheid, 190; Fr. il s'enorgueilliront tellement -, leur orgeuil, X, 236.
Overdwaelt, verwaand, 291; Fr. li pillart....ne faisoient compte de draps entiers....fors que de l'or et de l'argent, XI, 26.
(Overgaen) overginc, overginck: 1° schrikkelen, 136; 2° enen -, aan iem. (iets overkomen), 13; Fr. qui avenist à, IX, 166.
Overgemannet, in getal manschappen overtreffende, 107; Fr. estoient trop plus grant buisson, X, 68.
Overgeven (overgeeft, overgaf, overgegeven), 1° overgeven in iemands macht, afstand doen van, 75, 80, 161, 318, 341, 375; Fr. abandonna as, IX, 227; mettre en ce parti, X, 211; vous nous rendès votre office, XI, 46; fu liegement rendue en la main et gouvrenement de monsigneur Loeïs, XI, 99; il se rendoient purement, XI, 64; 2° wedergeven, 231; Fr. rendre ossi en escange, X, 270; 3° toegeven, 56, 158; Fr. assentir, IX, 202; hem -, toestaan in iets, 58.
Overgheymagineert, overwogen, 466; zie ymagineren.
Overg(h)ifte, 1° inlevering of overhandiging van een geschreven stuk, 539; 2° - doen, zich overgeven, zich onderwerpen, 158, 539; Fr. il venront à obéissance de, XI, 302.
(Overgliden) gleden - over, overvaren (in bootjes), 273; zie overliden.
Overgroit, 250, 305.
Overhalen (overgehaelt), over het water halen, 272, 274.

Overhang, voorrang, oppergezag: die - hebben van der stede, het gezag, het bestuur van de stad bekomen, 525; Fr. serons tout seigneur de la ville, XI, 290; die overhant behouden, de meerderheid behalen, de bovenhand krijgen, 298; Fr. furent li signeur maistre, XI, 31.
Overhelpen (onsselven -), zichzelven, over 't water brengen, overvaren, 269; Fr. passerons oultre, XI, 81.
Overhere, opperleenheer, (de koning v. Frankrijk), 240, 282, 536, 541, 544, 545; Fr. signeur souverain, X, 271; vgl. overste heer.
Overhoirich, ongehoorzaam, weerspannig, 46, 193, 195, 248; Fr. ne désobéi nuls, IX, 195; rebelles à, X, 238.
(Overcauwen) overgekauwet: onderzoeken, over iets nadenken, overleggen, 141, 243; Fr. examinées, X, 279.
Overcomen (overcoomt, overquamen, quam-over, quamen-over, overgecomen), 1° oversteken, 263, 269, 274;

2° overvallen, 83; Fr. trouvoient, IX, 229; 3° het met iemand eens worden, overeenkomen, 22, 112; 4° tot eene andere partij overgaan, 361, 503; Fr.s'apointeroient, X, 72; 5° vermeld worden, toekomen (bericht of gerucht), 371; zie overliden.
Overcoomste (overcoimste), het oversteken eens waters, 268, 273, 284, 395.
Overcrijgen, bewerken dat eene stad zich overgeeft (in der minne, door onderhandelingen), 429; Fr. rendre, XI, 145.
Overladen, te zwaar geladen, 274.
Overleggen (lcechde-over, overgeleyt), beramen, 4, 75, 210; Fr. sontilla, visa et imagina, IX, 161; alle saken overgeleyt ende bedacht, alles wel overlegd, 92; Fr. tout consideret, X, 55.
(Overlesen) overgelesen, doorlezen, 243.
(Overleven) overgeleeft, 362.
(Overleveren) overgelevert, 420.
Overliden (overlijden, leedt-over, overleden), 1° over een water gaan, oversteken, 260, 261, 272, 274, 277, 290; Fr. passerons la rivière, XI, 2; 2° over eene brug rijden, voeren, 257; Fr. passoient, X, 291; 3° laten voorbijgaan: dien dach -, dien dach gansch beleven, 321; Fr. point dou jour n'isteroient, XI, 48; zie overgliden.
(Overliggen) overlagen, aan den anderen kant van de rivier liggen, 254.
Overloop, overval, aanval, 106; zie drosse.
Overlopen (overgelopen), 1° overvallen, 150, 181; Fr. vient sus nous, X, 229; Fr. eussent efforcier, X, 202; 2° aanvallen: enen met woïrden -, iemand grootelijks berispen, 456; Fr. en fu durement blasmé, XI, 182; met quaden woirden -, met grammoedigheid berispen, 313; Fr. les avoit moult blastengiet, XI, 42.
Overluyt (overluydt), bijw., met zeer luide stem, 25, 26, 37, 38, 107; Fr. dist tout hault, IX, 178, 187.
Overmachtig, buitengewoon groot, 514; Fr. un voiage poissant, XI, 282.
Overmatelijk(en), adj., 1° overvloedig, 464; 2° buitengewoon in waarde en hoeveelheid; Fr. si grandes et si grosses que mervelles est à considérer, XI, 191.
Overmatelijken, bijw., zeer erg (gekwetst), 137; Fr. durement, X, 144.
(Overmerken) overmerct, overwegen, 324; Fr. or, regardés, XI, 51.
Overmitds, vz., om, ter oorzake van, voor, 471.
Overmits dat, voegw., dewijl, daar, 392; Fr. car, XI, 112.
Overmoedelijken, op eene buitengewone, stoutmoedige wijze, 81; Fr. outrageusement, IX, 228.
Overmoedich (overmoedighe), hoogmoedig, verwaand, 56, 193; Fr. orgilleus, IX, 202; zie presomptuose.
Overmoedicheyt, verwatenheid, 105; Fr. par grandeur, X, 66.
Overmoedichlijken, met verwaandheid, 391.
Overscepen (oversceepte(n), overgesceept), met een schip overvaren, 275, 278, 280, 292.
Overscriven (overscreef, overscreven), schrijven, schriftelijk mededeelen, 208, 232, 239, 306, 405; Fr. escripsi, X, 250; leur vint ces nouvelles, XI, 37.

(Oversenden), overzandt, overgesent, 1° zenden, 244; 2° over zee zenden, 347, 395.

Oversetten, van de hand wijzen, verwerpen, weigeren, 339; Fr. refuser, XI, 62; zie wechwijsen.

Oversien (ic overzye, overzagen, sagen over, overgesien), 1° in oogenschouw nemen, bespieden, 113, 175, 269; zie overslaen; 2° bezien, overzien, 98, 166, 530; Fr. regardèrent, XI, 8; pour avoir leur convenant, X, 224; veïrent, XI, 293; alle saken overgesien, alles onderzocht zijnde, overlegd, 69.

Overslaen (oversloegen, overgeslagen), 1° overzien, onderzoeken, in oogenschouw nemen, bespieden, 92, 113, 171, 174, 264, 323; Fr. veoir, IX, 73, aler aviser, X, 221, 224; descouvrir les ennemis, XI, 5; 2° tot iets overgaan, met eene raadgeving instemmen, toestaan, 39; Fr. cils consaulx fust tenus, IX, 188; 3° iets laten loopen: een belegge - overslaen, van een beleg afzien, 349.

(Overslubberen) slubberden over, door eene met modder gevulde stadsgracht trekken, over dusdanige stadsgracht slobberen, 494; Fr. passèrent le bourbe, XI, 234.
Overste, hoogste, opperste, aanzienlijkste: - deken (van een gilde), 5, 8; Fr. doiiens, IX, 161, 164; tous souverains deiaulx, IX, 163, 164; - een kapitein, een opperhoofd: die -: de aanzienlijkste personen, die het gezag hebben, als burgemeester en wethouders, 71, 79, 80, 87, 90, 92, 130, 158, 189, 271; Fr. li plus grans mestre et cappitains, IX, 220; maistres de Liège, X, 205; li plus grant et li plus haut de son conseil, X, 252; maistres, X, 205; chil de Bruges, IX, 51; overste cappiteine, opperheer, 102, 127, 131, 132, 150, 151, 186, 195, 202, 203, 271, 278, 295, 354, 367, 371, 408, 410, 457, 511, 515, 528, 534, 551; Fr. leurs souverains cappitains, X, 85; souverain cappitaine, X, 64; des plus grant capitaines des routiers, X, 233; alre overste, opperheer, 195; Fr. especial Phelippes, X, 240; zie capitein, gouverneur, ruwaert, regiere; - overste here, opperheer, 236, 238, 240, 247, 324, 326, 327, 333; Fr. souverain signeur (de koning van Frankrijk), X, 274; zie hoofdhere, here; - overste van den rade, in hoiren raedt, opperaadsheer, voorzitter van den raad, 39, 212; Fr. li plus haut de son conseil, X, 252; overste behoeder van Vlaenderen, de ruwaart van Vlaanderen, 354; Fr. regars de Flandres, XI, 73; zie ruwairten toesienre; - overste ende regiere, overste regiere ende cappiteine, opperheer en opperbevelhebber, 457, 526; Fr. le souverain cappitaine, XI, 291; gouvreneur, XI, 182.
(Overtellen) overtelde, optellen: den hoip -, tellen hoeveel manschappen er zijn, 92; Fr. comptés leurs gens, X, 5^{6}.
Overtollichede, buitensporigheid, 48, 174; Fr. leur outrage, IX, 196.
Overtreden, (eene overeenkomst) vertreden, schenden, 252, 266.
Overtrecken (over zee), 374.
Overvallen (overgevallen), 1° onverwachts aanvallen en overrompelen, 1, 21, 26, 45, 135, 150, 194; Fr. à courre, IX, 178; furent assilliet, IX, 158; seront rués jus, IX, 173; fu conquise, X, 142; eussen esté dssconfit, X, 202; 2° als subst. gebruikt: overval, aanslag, 520; Fr. pour le doutance de lui, XI, 286.
Overvaren (voer ic over, voeren over, overgevaren), overvaren (over rivier, over zee), 273, 274, 277, 348.
Overvlieger(s), belhamel, 65.
Overvele, so -, in zoo buitengewoon groot getal, 282.
Overvloedig, buitengewoon prachtig en weelderig, 479; Fr. de grant abondance, XI, 223.
Overvloedichede, overvloed (van levensbehoeften), 314; Fr. avoient vins et viandes assés, XI, 43.
Overvroom, bijzonder dapper, onversaagd (ridder), 514; Fr. chevaliers plains de hautes emprises, XI, 282; zie vroom.
Overwaenthede, overmoed, 22; Fr. presomption, X, 259.
(Overwegen) overgewegen, 349, 405; bijw. uitdr. alle zaken wael -, alles goed overwogen zijnde, 349; Fr. tout considéré, IX, 69.
Overwesen (overwaren), oversteken (over 't water), 273, 291; Fr. pour passer, XI, 11; furent oultre, XI, 25.

Ow, tusschenwerpsel, hola! 184; vgl. 3e Boek, fol. 35: wat, ouw, is die blasere? Kv. femmes, haro! qu'est cela? qui a sonné ce cornet?

P

Paedge(poedse), edelknaap, schildknaap, 315, 324, 329; Fr. page, XI, 50.
Paelscheyding(en), grensscheiding, 443.
Paesdach, Paesschen, die Paeschen (des Paeschens, te Paeschen), 345, 365; Fr. le Pasque, XI, 93; upten, up beloken Paesdach of Paeschen, 157, 158, 464; Fr. à la Close Pâques, X, 208; octave van Paeschen, 465; Fr. octaves de Pasques, XI, 191.

Paewelgoen, zie paweljoen, 507.
Paews (paeuws, pauwsen), paus, 86, 193, 226, 353, 355, 359-365, 369, 377, 378, 380, 382, 411; Fr. pappe(s), IX, 232, XI, 163; de gerechtige paews (Urbaen), rechtvairdich paeuws, de ware, wettige paus, 378, 380.
Pair, paar (gulden sporen), 338.
Pairt (pairdt, pairden, perden), paard, 26, 191, 205, 410, 435.
Pairten, deel hebben in; (buit) verdeelen, 80, 138, 193, 304, 428; Fr. departirent entre iaulx ou butin, IX, 227; departirent ensamble, X, 143.
Pays(e), verzoening, vrede, 26, 28, 30, 31, 35, 35-37, 57, 58-64, 112, 157, 158, 239, 509, 516, 533, 538; Fr. li pais, X, 209; sinen pays crygen met enen, in vrede komen, overeenkomen; Fr. venant à pais, IX, 182, 186.
Pack(en), pak, 435; Fr. huges, XI, 60; zie male, sack, coffer, kist.
(Packen) pacten, paicten, gepact, inpakken, 336, 435, 436, 489, 490; Fr. mettre en sas, en huges, en coffres et en tonniaux, XI, 60; toursoient, XI, 231.
Palatijn, paladijn, 535; Fr. palatin, XI, 298.
Pale(n), 1° paal, staak, 272, 421; Fr. palis, XI, 135; des estaques, XI, 11; blinde -, staak dat boven 't water niet rijkt, 269; Fr. estaques, XI, 9; zie doirstaken; 2° grenspaal, en de grens zelf, 139, 153, 156, 374, 386, 387, 537; Fr. frontière, XI, 97; kante van de palen, op de grenzen, 153; Fr. sur le frontière, X, 205.
Pallais (pallays), palais, bepaaldelijk het bisschoppelijk paleis, 228, 468, 498; Fr. au pallais, X, 267.
Pandt (pant), 3° pers. imperfekt van het ww.: penden, peinden of pinden, wederkeerig gebruikt als hier in den zin van hem pinen, 1° moeite doen, zich inspannen, zich verhaasten iets te doen, 26; hem up sijn pairdt -, haastig te paard stijgen, 26; Fr. montèrent sur leurs chevaulx, IX, 177; 2° zich begeven naar, optrekken, 103; Fr. se mist as camps, X, 64 (ook nog ontmoet fol. 84: die canonick, die pant hem altijt te wesen dairt alre vreselixste was te staen); zie pijnen, 2°.
Pannele, zadelkussen, 192; Fr. painel, X, 237.
Panser (pansseren, pansier, panssier(en)), pantser (wapenrusting), 282, 287, 315, 328, 374; Fr. leurs cotes, XI, 22; haubregons, XI, 19; côtes, XI, 22; maillès, XI, 44; cotes de maille, XI, 54; zie maelge.
(Panseren) gepanssert, met een pantser toerusten, 552.
Pant, 103; zie pandt, 2°.
(Pareren) gepareert, zich met kleederen opsmukken, (kleedingstukken) aandoen, 27, 420.
Parysien(en), inwoner van Parijs, 352.
Parlement (perlement), 1° gepraat; veel - maken, lange woordenwisseling houden, lang praten, redetwisten, 216; Fr. tout demener, X, 255; 2° onderhoud, bijeenkomst, 7, 8; - doen, eene bijeenkomst houden, 7; 3° raadsvergadering, vergadering bekleed met staatsgezag, 216, 294, 398, 441, 442, 459.
(Parlementeren) geparlementeert, beraadslagen, 444.
Parole(n), woord: tsijn schone - ende goidsnamen, dat zijn al wel woorden en vrome wenschen, maar doen is beter, 216.
Partaidge, verdeeling (van goederen), 505; Fr. par partage de frères, XI, 242.

Partie(n) (partye(n); pertien, pertyen), partij, aanhang, staatkundige of rechtelijke tegenpartij, 3, 42, 58, 77, 316, 357, 440, 541, 543; Fr. entre ces parties, IX, 203; le partie dou conte, IX, 191.

Pas (passe), 1° iemands behoorlijke, bepaalde plaats, 392, 538; 2° bepaalde tijd: op dat pas, op dit oogenblik, 12; te passe komen, op den bepaalden tijd komen, recht te pas komen, 117, 230; Fr. vinrent bien à point, X, 76; ne cheï si bien, X, 268; tis nu (recht) pas om, 't juist het goede, gepaste oogenblik om, 300, 493; Fr. heure dou faire et tamps assés, XI, 32; il fait bon -, XI, 233; niet over passe, niet over tijd, dadelijk, 493; Fr. alés tout le pas, XI, 233; 3° goede, gepaste toestand:

te passe, in orde, geschikt, op passende wijze, behoorlijk, zeer wel, 105, 266, 277, 323, 381, 437; Fr. mettre en pas, XI, 61; comme ii apparienoit, XI, 15; à point, XI, 49; mettre en bon point, XI 151; te passe setten up die hant (valk), gereed eu vaardig zetten op de hand om in de lucht, te zenden, 219; Fr. le mettait à son devoir, X, 258; up dit pas, in zulke omstandigheid, op deze manier, 455; ten voirdel te passe om, onder de beste en voordeeligste voorwaarden om, 325; Fr. enssi, XI, 181; 4° aangename stemming: naar iemands zin, naar zijn gemak, 314, 482, 483; Fr. tout à leur aise, XI, 43; à mon aisse dolés moi, XI, 226; espoir le golousera il, XI, 225; niet wail te passe sijn, ongesteld zijn, 29; Fr. qu'il estoit déhaitiés, IX, 180; 5° overtocht, 264; Fr. pour passer, XI, 5.

Passaige (passaidge(n)), doorgang, toegangsweg op 't land or doortocht over water of zee, 66, 90, 98, 99, 227, 229, 249, 251, 252, 254, 255, 256, 258-260, 262, 263. 268-270, 274, 276, 278, 283 285, 291, 297, 365, 395; Fr. passages de mer, IX, 216; passage, X, 54, (li) pas, X, 60, 61, 287; à ce pont, X, 289; sans gué, X, 290; zie gat en sceping.

(Passen) paste, werkw.: hem passen, zich schikken, bereid zijn, van zins zijn, 459.

Patrimonium, vaderlijk erfdeel, 147, 443 [waar de verkeerde lezing primmonium staat]; Fr. patrimoine, X, 151; vgl. 3° Boek fol. 205: also hij dat slot voir sijn rechte patrimonie ende erfgoet hilt; Fr. Kerv., XIII, 45, car il tenoit Mont Ventadour comme son bon heritage.

Pavays(en), (wapenrusting), groot wapenschild, welke gedragen werd of in den grond vastgezet met eene lange stang, 265, 275, 281, 289; Fr. pavais, XI, 5; estoient pavesciet, XI, 14.

Paweljoen(en) (pawelgoen, paewelgoenen, pauwelgoen), legertent en bepaaldelijk veldheerstent, 46, 312, 334, 484, 507; Fr. tentes, IX, 195; pavillon, XI, 58, 243.

Peinden, zie pandt.

Peysen (ic peynse), denken, 33 [waar pijnsen, verkeede lezing is], 164.

Pelgrymaedse, pelgrimstocht, bedevaart, 484; Fr. aloient en pelerinage, XI, 227; zie bedevairt.

Pelterije(n), pelswerk, 204; Fr. pelleteries, X, 247.

Penden, zie pandt.

Pene, straf, 40.

Pennaedse, sierlijke vederbos op den stormhoed, 327.

Pennairt (vlaems -), (wapen) soort van piek met beslagring, 303, 316, 331, 374; Fr. baston à virolle, XI, 35; planchon à picot de fier et à virolle, XI, 44; plançons, XI, 56; zie pieck en vlaems.

Penning (penninck, pennigen), 1° klein koperen muntstuk, 428; zie penninckwairt; 2° muntstuk van goud, 230: gulden penningen, 110; Fr. florins, X, 70, X, 268; 3° geldstuk of zekere waarde: X^e penning, tien ten honderd, het tiende gedeelte der veldvruchten, vee of eigendom, dat ten profijte van den leenheer geheven werd, 361; Fr. prendre et lever plain dixme, XI, 87; zie een geheel decima, 360, 362; 4° geld in 't algemeen, 5, 150, 151, 199, 249, 357, 361; Fr. pour leur argent, X, 203; certain pris d'argent et fuer, X, 202; pourfit,

IX, 161; la mise, X, 243; 5^{o} camere van den penning, de munt, huis of plaats waar men munt slaat en bewaart, muntkamer, 199; Fr. chambre aux deniers, X, 243.
Pennincwairt, waarde van een penning: nye een -, niet het minste, niets hoegenaamd, 428; Fr. riens, XI, 141.
Pensioen, jaarwedde, 375: tot sine jaerlix pensioen staen, aan iemand dienst en getrouwheid verplicht zijn mits eene jaarlijksche vergoeding; Fr. nous sommes de foi et de pencion au roi d'Engletière, XI, 99.
Percele(n), welkdanig voorwerp, 447.
Perde(n), 205; zie pairt.
Perijecle, gevaar, 137; Fr. en che parti, X, 144.
Perket, plaats: in dit - bringen, iemand in dusdanige plaats brengen of aan dergelijken toestand blootstellen dat hij niet kan ontsnappen aan een groot gevaar, in

't verlies brengen, 143; Fr. nous voellent bouter, X, 148.
Perlement, 7, 8; zie parlement
Perse (persse), 1° strijdgewoel, gedrang, 329; waar ook de beteekenis: in het nauw, in groot gevaar, aannemelijk is; Fr. avoit un petit branlet, XI, 55; 2° druk, kwelling, angst, 443; Fr. à grant meschief, XI, 156.
Persevereren (perseveren, perseveerde), in iets volharden, 86, 244, 466, 551; Fr. perservera, X, 51; perseveren (sic in het hs), 551, is geene verkeerde spelling van persevereren: vgl. Mnl. Wdb. bij recoevereren.
Persene, 25: over myn -, volgens mijne persoonlijke zienswijze, wat wij, volgens mij, best zouden doen, 262; Fr. de mon avis, XI, 2; bij uwen persone, in uwe tegenwoordigheid, 213; Fr. le roi present, X, 253.
Pertie(n) (pertijen), 3, 42, 77; zie partie.
Pese, boogsnoer: hier fig.: die - slaet nu an den arme, het komt er nu op aan door te drijven, 163.
Piek (piecke, pyeck), zie pycke.
Pycke (pijcke, pieke, piecke, pyecke), piek (wapen), soort van lans: lange -, zwarte -, 109, 110, 118, 120, 136, 137, 202, 316, 331, 333, 374, 327, 477; Fr. pickes, X, 78; longue(s) picque(s), X, 69, 144; tous piquesnaires, X, 143; pavois, X, 245; se pike et lance, XI, 220; zie pavays, stave, stock.
Pyckenair (pieckenaere, pieckenair), piekdrager, soldaat met de piek gewapend, 476, 477, 478; Fr. tous piquesnaires, X, 143; pikenaires, XI, 219.
(Sinte) Pieter ende Pouwels, 391; Fr. saint Pière et saint Pol, XI, 111; zie octave.
Pijl(en), 205, 430; Fr. viretons, XI, 145.
Pilgaedse(pillaige, pillaidge(n)), plundering en ook het geplunderd goed, roof, buit, 101, 103, 296, 304, 390 [waar pildgaedsen drukfout is], 416, 436; Fr. butinage, X, 63; pillage, 64; zie roif, pilgerye en roverye.
Pilgairt, plunderaar, 437; Fr. pillars, XI, 151; zie boeve en rover.
Pilgerye, 1° buit, 208; Fr. grant proie, X, 250; 2° de mannen die op stelen en rooven uit zijn, plunderaars, 382; Fr. la bourbe, XI, 104; zie pilgaedse, roverye en roof.
Pijnen (pynne, pijnde, pijnden, pijnt u), wederkeerig: 1° hem pijnen, zich beijveren, zich moeite geven, trachten te, 37, 39, 134, 177, 292, 493; Pr. se mettoient volontiers, X, 141; 2° zich begeven naar, optrekken naar, 113; Fr. prisent les camps, X, 73. Vgl. pandt.
Pijnre(s), werkman in 't algemeen en hier bepaaldelijk aardewerker of timmerman, 11, 71; Fr. ouvriers, IX, 220; fosseurs, IX, 165; carpentiers, IX, 220.
[Pijnsen, 33, verk. lez. voor peysen, z.a.]
Pijper(en), muzikant in 't algemeen, 468; Fr. trompes et menestrés, IX, 194; zie tromper.
Pinden, zie pandt.
Pingoene, wimpel of vaan, 315, 419, 478; Fr. pennons, XI, 134.
Pinxteren, 481; Fr. le Pentecouste, XI, 224. (Folio 35: die hoichtijt van Pinxsteren).
Plaetse (plaets, plaitsen), 1° eene openbare plaats, hier bepaaldelijk, de volksplaats bij uitnemendheid de Vrijdagmarkt te Gent, 25, 64; Fr. le place, IX,

177, 215; blz. 65 die Vrydaichsmerct; Fr. marchiet des devenres, IX, 215; 2° woonplaats, stad, 46, 58, 161, 288, 302, 372, 454, 495, 535; Fr. en son lieu, IX, 204, X, 211; villes, XI, 34; 3° versterkte stad, 495; versterkte plaats: starcke -, 538; Fr. forterèces, XI, 300; zie sterckhede; 4° bepaaldelijk: *a*) woonst, huis, kasteel, 78, 362; starcke plaetse, versterkt kasteel, 389; Fr. li castiaux est durement fort, XI, 109; belle maison, IX, 225; en leur prelacions et signouries, XI, 88; *b*) bidplaats, kerk of kapel: geestelijke -, 360; Fr. églises, XI, 87; *c*) ergens eene plaats: heymelijke -, plaats of huis waar men zich kan verbergen, 181; 5° hier en daar: totter anderder plaetsen, - tot der derden -, op de eene plaats, - op eene andere plaats, - op eene derde plaats, 50, 51; Fr. d'autre part, - et à une autre porte, IX; 198.

Planck(en), 257, 271, 272, 276, 283; zie post en style.
Plasse, plas water, 107, 110; Fr. plassiet d'aige, X, 68; plasquier tout plain d'aige, X, 71.
Plasschen, in en door een water gaan, 349.
Plat, 1° adj. vlak: - velt, 419, 2° bijw. ronduit, zonder omwegen, 462; zie plats.
Plats, geheel en al, 212; zie plat, bijw.
Plegen (plecht, plach, pleechde, plagen, geplogen), 1° plegen te (doen), 1, 47, 171, 183; 2° gebruiken, gewoonlijk doen: des raets plegen, iemands raad volgen, aangeraden worden, 126, 131, 179, 181; Fr. fu conseilliés, X, 227; die wapenen -, de wapenen hanteeren, 256; Fr. le plus estoient usé d'armes, X, 291; des oirlochs plegen, gewoon zijn oorlog te voeren, 412.
Pleyte, soort van vrachtschip met platten bodem, 519.
Poelse: afkomstig van Poelge, Zuid-Italie, beroemd voor de prachtige paarden en muilezels, 254 [waar genepoelse coursieren verkeerde lezing is voor gene Poelse coursieren, zie coursier]. In het '3° boeck' hebben wij nog gevonden: fol. 97, sij hadden na V of VI costeliker genetten van Poelgen na hem gaende; Fr. édition Kervyn de Lettenhove, T. XI, 355, its eurent depuis coursiers et genêts et chevauls de séjour V ou VI; - id. fol. 141 v° up hoere coursiere van Poelgen, want sij wisten beyde wael, dat sij veel besienres hebben souden; Fr. id. id. T. XII, 119, et estoit chascun monté sur fleur de coursiers.....car bien savoient qu'ils estoient regardés; - id. fol. 157 v°, geseten up enen hogen, sconen heynxt van Poelgen, die die coninc van Poirtingale hem gescenct hadde; Fr. id. id. T, XII, 188: monté sur ung grant palefroy, que le roy de Poirtingal luy avoit donné; - id. fol. 45 v° 2e kolom, geseten up genetten van Poelgen ut rasse ende van voirdel sijnde; Fr. id. id. T. XII, 161: tous estoient bien montés; - id. fol. 215: die coninginne van Naples, weduwe des hertogen van Angouwen, die hem in sinen levene coninc van Naples ende van Jherusalem, hertoge van Poelgen ende vau Calabres, ende grave van Provens te scriven plach; id. id. T. XIII, 87, là trouva-t-il la royne de Naples, qui femme avoit esté ou duc d'Angou, qui s'estoit en ce temps escript et nommé roy de Naples et de Jhérusalem, duc de Puille et de Calabre et conte de Prouvence.
(Pogen) gepoocht, betrachten: op enen -, verzoeken van iem. iets te verkrijgen, 13; Fr. dont il desiroit avoir, IX, 167.
Poirte (poirt, poirten), stadspoort, 32, 38, 71-73, 81, 454; Fr. le porte de Bruges, IX, 180; barrières de la ville, IX, 228; le porte couliche, XI, 180; qui gardoient le pas, IX, 188.
Poirter(en), inwoner eener stad, poorter, burger, 16, 17, 20, 22, 30, 31, 35, 73, 75, 77, 305, 345, 351, 502; Fr. bourgois de Gaind, IX, 169.
Poirtwachter(en), stadspoortbewaker, 38, 39, 454; Fr. gardes, XI, 180.
Poytiviyen(s), inwoner van Poitou, 277; Fr. Poitevius, XI, 14.
Poleye(n), katrol: rijdende -, katrol die zich verplaatst naarmate de koord bijgetrokken of gevierd wordt, 272.
Pollecie, zekere verordening, 121; vgl. nog 1° uit het onuitgegeven gedeelte: fol. 4 v°; ic hebbe in al uwe proteriteite (sic) ende goede polessien gehouden als een guet heer sinen lieven ondersaten sculdich is te doene, en 2° in het 3[5]

Boek: fol. 63: mair wair die wijshede regneert, dair werden alle guede pollecien ende profytelike dingen verworven; fol. 170: sodat sij in gueder pollesien ende vreden leven mogen; Fr. Kerv. XII, 145: de leur donner voye et ordonnance que il puist vivre en paix.
Pont, pond (gewicht): een - wegens, 450; Fr. une livre pesant, XI, 164.
(Pont) 1b, benaming van de muntwaarde of het muntstuk, 4; Fr. livres, IX, 160.
Ponte (ponten, punte, punten), 1° onderdeel; van - te -, breedvoerig, in alle bijzonderheden, 66, 527; Fr. de point en point, IX, 216, XI, 284; 2° zaak, aangelegenheid, bepaling, 57, 66, 141, 267; Fr. coses, IX, 203; poins, IX, 216; article, X, 147; - upt punt dair,

nopens, wat betreft, 537; Fr. sur ce que, XI, 299; 3° juiste, geschikte tijd, rechte oogenblik: voir dit -, voor deze omstandigheid, 54; Fr. de ce point, IX, 200; in punte van -, op 't goede oogenblik, hier: oud genoeg om -, 482; te punte comen, passen, te pas komen, nuttig of voordeelig zijn, 5, 200, 323; zie stade; Fr. vinrent à point, XI, 49; 4° goede gemoedstoestand: in gueden - sijn, goed gezind zijn, 56; Fr. nous sommes en bons points, IX, 202.

Poperinge lakenen, laken te Poperinghe vervaardigd, 304; Fr. dr[a]p de Poperinghe, XI, 35.

Porren (porret) 1° vertrekken van en naar, 156, 437; Fr. departiroit, X, 208; 2° - hiertoe, tot iets aandrijven, 130; Fr. vous 1 attrait, X, 86.

Post(en), stevige plank (- hier voor eene brug -), 281, 283; Fr. de ais et de bos, XI, 19; zie plancke, stijle.

Pothuyf(den) (pothuyven), soort van ronde helm zonder pin bovenaan, 316, 330, 370; Fr. cuvettes, XI, 49.

Pouwels (Sinte Pieter ende -), 391; saint Pière el S^{t} Pol, XI, 111; zie Sinte Pieter.

(Practiseren) practisierde, gepractsiert, te werk gaan, 522.

Precencie, zie presentie, 541.

Predicaedse, prediking, 173; zie prekaidse en serymonye.

Predicairoirder, het order der predikheeren of Dominikanen, 298; Fr. Frères Precceurs, XI, 31.

Predicare(n), prediker en bepaaldelijk Dominikaan of predikheer, 171, 172; Fr. les clers frères Menours, X, 221; chil Frères Preceur, X, 222.

Prediken (predicken, predijken, predicte(n), gepredict), 1° prediken, 65, 171, 172, 257, 360; Fr. prechiet, IX, 215; 2° ook: tot het volk spreken, van iets spreken, 259, 284, 554; 3° bekend maken, 319, 362.

Prefiguracie, van te voren gebeurde verbeelding, 326, 327; Fr. envoiie de chiel par grant mistere, XI, 53.

Prejudicie, nadeel, 203, 236.

Prekaidse, aanspraak tot het volk, 65; Fr. précheroit, IX, 215; zie predicaedse.

Prelate(n), prelaat, kerkvoogd, 213, 215, 360, 363; Fr. prelas, X, 253, XI, 81; notabele geestelijke - van wairden, geestelijke overheid van hoogeren rang, 361; Fr. un chief d'Eglise, XI, 87; - uuter cronen, geestelijke overheid aan den dienst van den koning, 234.

Presentie (precencie), tegenwoordigheid, 250, 541; in - van partijen, de tegenstrijdige partijen tegenover elkander staande, 541; Fr. parties presentes, XI, 303.

Present(en), geschenk, 10, 64; Fr. present, IX, 164, 214.

Presentacie, 1° aanbod, 152, 229; Fr. offres, X, 204; 2° voorstel, 160, 161; Fr. ceste offre, X, 211, le pourpos, X, 211.

Presenteren (presenteert, presenteerde(n), gepresenteert), 1° aanbieden (als geschenk), 62, 219, 223, 224, 410; 2° voorstellen, 73, 126, 153; 3° vertegenwoordigen, 25; Fr. representoit, IX, 177.

Presomptuos(e), verwaand, 193; zie overmoedich.

Prezomptuositeyt(en), verwaandheid, 243; Fr. presomption, X, 280.

Previlegie(n) (prevylegie(n)), keur, een toegekend bijzonder recht, voorrecht, meest verbonden met vrijheden ende -, of met hantvesten ende -, 18, 19, 21, 23, 122, 258, 522, 535-537, 541, 543, 544; Fr. conte le francise de Gaind et les [privilèges anchiens], IX, 171, XI, 298; nos jurisdicions et nos francisses, X, 80; francisses, IX, 171.
Priemetijd(en), gedeelte van den dag: tijd van zes uren in den morgen, 192; Fr. jusque à prime, X, 233.
Priester(en), 165, 298, 365; Fr. prestres, XI, 90; les prélas d'église, X, 216; geoirde -, geordend geestelijke, 172; Fr. frères religieux, X, 221; zie prelaet, predicairoirder en gheestelijke luden.
Prijs, lof: - ende eere, eer en roem, 478; Fr. leur duit estre tourné à loenge, XI, 220.
Prijsen (prees, gepresen), 16, 193, 196; Fr. out esté si prisies, IX, 169; prisier, IX, 241.

[Primmonium, 443, verkeerde lezing van patrimonium]; vgl. patrimonium, blz. 147.
Prince, voorname persoon in de staatkunde, vorst, opperhoofd, hier meer bepaaldelijk de graaf, 19, 25, 26, 75, 77, 78, 87, 88, 95, 123, 125, 145, 154, 165-167, 173, 180, 181, 183, 194, 195, 197-199, 227, 236, 341, 371, 398, 403, 460, 552; de graaf is ook genaamd de hoge prince, 238; Fr. leur conte, IX, 225; princes, IX, 172; leurs sires, X, 52; princhе, X, 272.
Principael (principale, principaelsche), voornaamste, 3, 34, 464; tprincipael, het voornaamste, 124; Fr. le principal fait, X, 81; zie gerufte; drie - steden, de aanzienlijkste, voornaamste steden van Vlaanderen, Gent, Brugge en Ieperen, 236; Fr. as trois villes et princhipiaux de Flandres, X, 274.
Principalijken, voornamelijk, 3, 193, 305; Fr. principaument, IX, 158; princhipaux, XI, 36.
(Priveren) gepriveert, berooven, 543.
Procederen (procedeerden, geprocedeert), handelen, 348, 442, 480, 497.
Processie(n), 115, 156, 187, 199; Fr. pourcession, X, 208; zie ook serymonye.
Processiedach (van thele jair), de dag van de voornaamste processie te Brugge, Heilig Bloeddag, 171; Fr. le jour S^{te} Elaine, le tierch jour dou mois de mai, le feste et le pourcession de Bruges, X, 220.
Prochie(n), de gezamenlijke geestelijken der parochiale kerken, 62; Fr. les eglisses, IX, 191.
Prochiekerke (prochyekerke, prochykerke), 167, 372, 399.
Proeve, proefstuk: van proeve, dat als proefstuk kan dienen, van waarde, van eerste hoedanigheid: fijn van proeve, 301; Fr. ossi bonnes et ossi rices, XI, 33; yser van -, 286; Fr. glaves à long fers de Bourdiaux, XI, 21.
Proeven (proeft), 1^{o} bewijzen, 371; 2^{o} nazien, denken, overdenken, 296, 486; Fr. or regardés dont, XI, 228.
Profijtelijk (profijtelijker, profijtelijxste), 1^{o} goed, voordeelig, 121, 263, 505; Fr. vault trop mieux, XI, 4; pourfitables hiretages, XI, 242; 2^{o} geschikt, 128; plus propisce, X, 84.
Proye, 314, 401.
Procuracie, lastbrief: volle macht ende -, 513; Fr. par procuracion, XI, 247.
Promocie, voorstelling met bewijsvoering van bekwaamheid, 129.
Promoveren, vooruitbrengen, 124, 125.
Proofst, 143, 159, 165; zie provoost.
Proper, keurig, netjes van uiterlijk en gemanierdheid, deftig; bequaem ende manyerlijken, 486; Fr. propre et pourvue de sens et de doctrine, XI, 228.
(Proponeren) geproponeert, voorstellen, 326.
Propos (propose), bedoeling, inzicht, voornemen, 82, 261, 315, 491; Fr.pourpos, IX, 228; up dit -, met dit voorstel, 261, - met dit inzicht, 315; Fr. en celle instance, XI, 43; zie opset.
Provancie(n), levensmiddelen, 40, 41, 140, 153, 155, 156, 202, 249, 262, 314, 335, 365, 372, 428, 454, 464, 470, 472, 503, 548; Fr. pourvenances, IX, 190; zie provande en vytalie.
Provande(n) (provant), levensmiddelen, voorraad, 37, 40, 41, 52, 53, 68, 97, 139, 140, 148, 150, 155, 156, 169, 174, 189, 190, 199, 204-206, 222, 249, 250,

297, 314, 333, 393, 407, 428, 470, 512; Fr. pourveances, IX, 190, 218; vivres et pourveances, X, 146; zie provancie en vytalie.

Provanden (geprovandet), 1° (ook wederkeerig) (zich) van levensmiddelen voorzien, 69, 83, 140, 170, 174, 189, 297, 458, 470; Fr. se pourveïrent, IX, 218; 2° zich van wapenvolk of wapentuigen voorzien: dede sijn slot provanden van alle des tbehoefde ende oic van volke, 83, 502, 505; Fr. fist garnir et pourveïr sou castiel, IX, 229.

Provant, zie provande, 407, 428, 512.

Provoost (provoist, proofst), ambtman of baljuw, 56, 60, 77, 143, 159, 165, 243, 244, 246; - ende gezworen van der stede, 243, 244, Fr. le prouvos, IX,

202; prouvost, IX, 211; li prevos et li juret et li consaulx de Tournai, X, 280, 281; les pourvos et jurés, IX, 224, 225.
Puer(en), zuiver: - wille, zijn eigene, loutere wil, 160; Fr. sa pure volenté, X, 210.
Puyerlijken, bijw., - ende geheel, of ende absolutelijker: geheel en al, 341, 536; Fr. purement et liegement, XI, 64; purement et absolutement, XI, 299.
Punt (punte), 517, 537; zie ponte.
Punten, schikken: - op iets, rekenschap houden van, 127; Fr. tenir conte de, X, 83.
Puntelijken, naar behooren, 242.
Purper (kleed), 199; Fr. sanguines, X, 243.

Q

Quaemdy, imperf. van comen, z.a., 525.
Quaet (quade, quate, quader, alrequaetste), 1° slecht, kwaad, misdadig: tquaetste doen, het grootste kwaad aandoen, 452; Fr. lui porteroit contraire et damage tousjours, XI, 179; quaet weder, slecht weder, 410; quade wercken of daden, euveldaden, 67; Fr. malefixes fais, IX, 217; vervloekt; quade oirloge, 1; Fr. maleoites guerres, IX, 158; dat quader is, wat slechter is, 270; te beter of te quader, beter of slechter, 270; alrequaetste, het ergste, 443; als subst gebruikt, 1° kwaadheid: in groten quade, in gramschap, X, 247; 2° (personen) dese quade, quaet volk, gespuis, personen met slechte inzichten, 60, 68; Fr. male gent, IX, 217; slechte, gemeene, misdadige en oproerige kerels, 60, 68, 87, 141, 515; Fr. male gens, IX, 217; les rebelles, X, 52; des mauvais, X, 147; zie die besten.
Quaet, bijw., moeilijk, 149.
Quaetdader(s), booswicht, 518.
Quaetdoen, eenige slechte daad verrichten, misdoen, 351; Fr. pour mal faire, XI. 71.
Quaetheyt (quaetheide, quaethede, slechtheid, kwaadwilligheid, boosheid, 26, 68, 515; Fr. leur outrage, IX, 178; sa mauvaisté, XI, 283; zie verherd.
Quaetcoop, nadeelig: enen - wesen, er slecht van afkomen, 344; Fr. seroit trop chier vendu, XI, 66.
Qualic (qualicken, qualijken), adj. of bijw., slecht, 45, 51, 71, 112, 257; Fr. trop follement, IX, 198; op eene slechte, onvriendelijke wijze, 22; Fr. laidement, IX, 174; qualijken - tevreden sijn, kwaad, grammoedig zijn, 45, 54, 71, 80, 84; Fr. fu durement courouchiés, IX, 220; zie quiten; - enen qualiken maken bij enen, iem. doen slecht gezien worden, hatelijk maken bij iem., 7; Fr. le metteral si mal du conte, IX, 162.
Qualickvaren (qualicvairen), subst., ongeluk, tegenspoed, 8, 112; Fr. grans maulx, IX, 163; li grans maus, X, 72.
Quartier, 1° een vierde gedeelte, 271; 2° legerafdeeling) 174; 3° een der vier hoofdstukken van een wapenrok in verschillende kleuren, 316; zie rock, kele, gevaest gehact.

Quartiermeyster (quartiermeysteren, quartiermeysters), hoofdman of deken van een gedeelte of wijk der stad Gent, hoofdman, aanvoerder van eene legerafdeeling van vijftig man of meer, 89, 169, 174, 316; Fr. chiequantenier, X, 53; connestables des paroces, X, 218; connestablier, X, 223; zie hoifthere en connestabel.

Quellen (quelden, gequelt, gequellet), 1° lastig vallen, tergen, molesteeren, 19, 81, 83, 281, 344, 365, 387; Fr. guerrier, XI, 65; heriier, XI, 108; 2° bedwingen, 495; Fr. pour mestriier Bruges, XI, 235.

Quellinge(n), last en verdriet, - aendoen, kwaad doen, lastig vallen, 134; Fr. heriier, X, 141.

Querele, twist, betwisting, eisch, en bepaaldelijk ook rechtelijke eisch, voor erfrecht, tevens ook oorlog, 75; Fr. li aucun donnent le droit de la guerre, qui fu en che tamps si grande et si cruelle en Flandres à chiaux de Gaind; et dient que il eurent juste cause de guerriïer,

IX, 223; vgl.: 3de Boek, fol. 200, dairbij te bet te verclaren die wairhede van den querele ende saken; Fr. Kerv. XIII, pour éclarchir toute la vérité de la querelle, ne pourquoy le roy de France, Charles, fut mené à puissances de gens d'armes en Allemaigne; - id. fol. 142 vo tot wat eynde erde bij wat gerechte redene hout gij sine pertye ende querele; Fr. et à quelle fin et juste cause soustenés-vous dont (sic) sa faulse querelle [Var. cause]? Kerv. XII, 123, 124; - id. int tlaetste int aftervolligen sine querele ende rechte, geviel noch eenen strijt in Bertangen; Fr. en poursieuvant sa querelle et deffendant son droit et son heritayge, le très vaillant et saint homme morut en une bataille en Bretaigne, Kerv. XII, 55; - id. 74 vo 2e kol. ende om te sluyten hoe sij hem voirt ter eren ende profijte des rijcx hebben ende procideren souden ende hoere opynie ende querele in eren ende in wairden vaste houden; Fr. comment en leur honneur ils se pourroient chevir et perséverer et tenir leur opinion ferme et estable et en honneur, Kerv. XI, 265.
Questie, zaak: - sijn omme, spraak zijn iets te doen, 326.
Quetsen (quetsten, gequetst, gequest), 1o kwetsen, 70, 216, 256; 2o schenden, 16, 17; Fr. afoiblissent, IX, 169; blecïer, IX, 170; 3o krenken, 19; Fr. nous afoiblissons liretage, IX, 171, 172.
Quetsinge, 74; Fr. bleceure, IX, 222.
Quijt, ontlast en vrij, 303; in vrijheid: vry ende - uutlaten, bevrijden, loslaten uit het gevang, 211.
Quijten (gequijt, gequeten), 1o volbrengen, getrouw blijven aan, 310; hem niets wael -, hem qualicken -, slecht handelen, zich slecht van zijne plichten kwijten, 112, 342; Fr. mal s'en estoit acquités, X, 72; 3o hem -, zich kwijten van eene schuld of zijnen plicht, 240, 341; Fr. de nous i aquiter, X, 277; 3o ontstaan van alle kosten, kwijtschelden, 451; zie vryen.
Quijtgaen, zich kwijt spelen, ongedeerd vertrekken, 143; Fr. en vient quite, X, 148.
(Quitlaten) quijtgelaten, loslaten (uit het gevang), 538.
Quijtscelden (quijtgesconden, quijtgeschonden), kwijtschelden, vergiffenis schenken en terzelver tijd loslaten, in vrijheid stellen, 242, 303, 526, 538.
Quijtsceldinge, kwijtschelding en loslating uit het gevang, 527.
Quijtwerden (quijtgeworden), verliezen, 286, 331, 345, 355, 537.

R

Rade, raadgeving, 9 en eld,; zie raet, 2o.
Rade, voorraad: te rade houden, als voorraad behouden in vooruitzicht van te kort te komen, besparen tegen dat het nuttig en noodig zal zijn (van levensmiddelen), 170; Fr. n'amenrirent de rien leurs pourveances, X, 220, zie gerade.
Radeloos, ontmoedigd, 337, 343; Fr. il n'i avoit en eux confort, conseil, ne deffence, XI, 60.

Raden (ic rade, radic, radick, ried, riet, riede, rieden), aanraden, raadgeven, 13, 20, 37, 68, 78, 91, 212, 269, 297, 368, 379, 417; Fr. fourconsilloient, IX, 218, 225; tis nu al te laet te raden, 't is nu toch te laat om nog te beraadslagen, 't is te laat beklaagd, 137; zie raet 2.

Raet (rade, raedt, raden, radet, rait, raeds, raedts), 1^{o} raad: (des) raedts vragen, om raad vragen, 13; Fr. demandèrent conseil, IX, 167; 2^{o} beraadslaging, raadgeving: te rade worden, beraadslagen, raad geven en raad krijgen, 9, 49, 54, 87, 88, 94, 98, 102, 119, 154, 235; Fr. conseil, X, 51; eut conseil, IX, 164, 196; avisèrent, X, 273; se avisèrent, X, 56; fu consiilliés, X, 58; in rechten rade raden, eene rechtschapene en rechtvaardige raadgeving geven, ten besten aanraden iets te doen, 20, 246; Fr. nous vous dissons pour ic mieux, X, 283; raet sluiten, na overweging en beraadslaging besluiten, 49; Fr. si coin il le consillièrent, IX, 197; des raedts dairup horen, (des)raets plegen, door iem. aangeraden worden,

iemands raadgeving vernemen en volgen, 126, 131, 179, 181, 246; Fr. croire mon conseil, X, 82, creut conseil de, X, 230; in rade antwoorden, iemands iets aanraden, 112; Fr. li respondi en conseil, X, 72; raet nemen, enen - nemen, beraadslagen of een besluit nemen, 38, 82, 89; Fr. avant que il se conseillent, IX, 138; eurent un autre pourpos, IX, 228; ent sur che avis, X, 53; dair genen raedt toe of regens sijn, geene raadgeving in iets meer kunnen geven, er is geen redmiddel meer mogelijk, niets meer aan te doen zijn, 50, 110; Fr. il n'avoit point de remède, IX, 198; genen raedt staen tot deser mannen liven, daar volstrekt niets meer aan te doen of te verhelpen zijn om deze mannen het leven te redden, 524; Fr. il n'estoit riens de leur vie, XI, 289; 3° raad: raadsheer en de raadsvergadering of eene bijeenkomst van raadsheeren, 30, 56, 60, 72, 73, 74, 140, 142, 154, 156, 157, 160, 168, 212; Fr. parlement, IX, 201; conseillers, IX, 222; ses consaulx, IX, 202; iaulx de son conseil, IX, 221; li commissaire dou conte, IX, 222; les consaulx, X, 147; consaulx des seigneurs, X, 148; li plus haut de son conseil, X, 252; ses plus prochains, IX, 211; - in den rade vergaderen, raadsvergadering houden, zetelen als raadsheeren, om te beraadslagen, 246; Fr. estoient asamblé en conseil, X, 282; in rade lesen, voorlezen gedurende eene raadsvergadering, 265.

Raecten (geraict), van raken: bereiken, treffen, 328.

[Raepe(n), 352; verkeerde lezing voor raexen; zie aldaar.]

Raexen, keten, 352. (In het handschrift ontmoeten wij nogmaals raxen, waarvoor in den oorspronkelijken tekst van Froissart, XI, 79 staat: les caines de toutes les rues de Paris ostées.)

Ralacie, zie relatie, 166.

Ram, stormram: benaming van een oorlogswerktuig, soort van muurbreker, stormbok (in den tekst breedvoerig beschreven), 206, 207; zie blijde, rijbaude en zuege; Fr. mouton, X, 248.

Ramen (raemden, geraemt), 1° beramen, beraadslagen, 164, 191, 440, 516, 533; Fr. aviser, X, 237; 2° enen dach -, eenen dag vaststellen, 525.

Raminge, beraming, 517.

Rampe, tegenspoed, ongeluk, 46, 426; Fr. à leur malle mescheance, IX, 194; en male nuit soit entrée, XI, 139.

Rankune(n), wrok, 67; Fr. rancunes, IX, 217.

Rasende (luden), dol, verwoede, dolle personen (Vgl. Fol. 72 die raserye ende verwoetheit).

Rat, wiel (folteringstuig), 79; Fr. rol, IX, 226.

(Ratelen) ratelende (van wapperende wimpels), 388; Fr. pennons ventelans, XI, 109.

Rebelheit, 139; hetzelfde als rebellichede, z.a.

Rebelle (rebelre), adj., weerspannig, oproerig, 58, 106, 200, 524; Fr. resboulerait, IX, 204.

Rebelle, subst., die rebelle, opstandelingen, muiters, 84, 106, 122, 527, 529; Fr. les rebelles, IX, 230.

Rebelleren (hem -), oproerig worden of zijn en oproer maken, 95, 96, 104, 194, 201; Fr. fuissent rebelle, X, 58; se revellaissent, X, 59; user de rebellion, X, 244.

Rebellichede (rebelheit), opstand, opstand, oproer, 124, 139, 142; Fr. rebellion, X, 81.

Recht(en), subst., 1° recht en voorrecht: oude - ende costumen, 8; Fr. as francisses anchiennes, IX, 163; meest verbonden met vrijhede, heerlichede of justicie, 62, 67, 70, 85, e.e.; zie regule, 2°; Fr. leur loi et leur justice, IX, 213; tenir en droit, IX, 217; bourghesies, IX, 219; 2° rechtvaardigheid: van Goids recht, volgens de goddelijke rechtveerdigheid, van Godswege, 215.

Recht(e), adj., 1° recht, recht upstaen, rechtstaan, 281; 2° juist, 3, 246, 248; te rechte geraken, het juist treffen, het passen, 482; Fr. c'est tout ce que il nous faut, XI, 225; 3° waar: rechte here ende vrouwe, natuerlijke rechte here, eigenlijke, ware, wettige,en van oorsprong

heer en meester of meesteres, vorst of vorstin, 519, 530, 541, 544; Fr. leurs droituriers signeur et dame, natureulx signeur et dame, XI, 304, 306; zie natuerlijk; 4° gelijk, recht: recht hebben, gelijk hebben, 416; Fr. à droit, XI, 131; zie onrecht.

Rechten (rechten, gerecht), 1° recht zetten, 477, 494, 2° schikken, 316; 3° hem -, *a*) zich richten, 213; *b*) zich in orde stellen, 176.

Rechter: - geestelijke rechter, persoon met de geestelijke rechtspraak bemachtigd, 544; Fr. à son ordinaire, XI, 306.

Rechtinge, recht: - doen, het recht uitoefenen, het recht eerbiedigen, 74; Fr. faire adrèce (= justice), IX, 222.

Rechtvairdeliken, op rechtvaardige wijze, 4; Fr. droiturièrement, IX, 160.

Rechtvairdige (rechtvairdich, rechtverdige), 173, 257, 364, 378, 521; zie zaeyen en paews.

Rechtvairdicheyt, 54.

Rechtupstaen, rechtstaan, 281 [waar recht upstaen aaneen moet staan].

Rede, adj., 1° gereed, 156, 175, 203, 273, 285, 371, 395, 399; rede sijn of wesen, gereed, vaardig zijn, hem rede maken, zich gereed maken; hem rede houden, zich gereed houden; Fr. fuissent tout prest, X, 208; 2° (van geld) in gereed geld, comptant, 341, 360, 364; moste groot gelt rede bij wesen, moest dadelijk betaald worden, er moest boter bij de visch zijn, 360; Fr. li argens n'aloit avant, XI, 87.

Rede (reetste), bijw., gereed, aanstonds, 289, 431; reetste, het spoedigst, 357; rede hebben, dadelijk krijgen, 431; Fr. l'aroit, XI, 147; zie rede, adj. 2°.

Rede (reden), reden: in reden, op tedelijke wijze, 174; tot reden gaen, recht en reden verstaan, 382, 516; Fr. à considérer raison, XI, 284; hem te reden willen geven, recht en reden verstaan, in iets willen toestemmen na bewijstedens gehoord te hebben, 154; Fr. vosist descendre à raison, X, 206; reden ende bescheyt hebben van enen, iem. tot reden brengen, iemand tot zijne overtuiging overhalen en bedwingen, 42; Fr. aroit sa raison de chiaulx de Gaind, IX, 191; zie reden.

Redehave (redehaven), roerende goederen, 29, 540 [waar rede haven moet tezamen gezet worden]; Fr. marchandises, IX, 186; ces biens meubles, XI, 302.

Redelic, adj., nog al groot, 314.

Redelijken, bijw., nog al, 125, 176; wael -, nog al wel, 139; Fr. assés, X, 146; redelijken genoech, nog al, tamelijk, half en half, 25; Fr. moiiennement, IX, 231.

Reden (redenen), 1° reden, 8, 10, 54, 173, 364, 463; Fr. raiaon, IX, 201; par trop de raisons, X, 222; raisons raisonnables et vérités, XI, 190; zie wairachtich; als wail reden geeft, met reden, 26; met goede redenen, met recht en reden, 496; Fr. de bonne cause, XI, 190; à bonne cause, XI, 235; zie rede; 2° bewoordingen, 485.

Reden (reedt), 251, imperf. van riden, z.a.

Reeden, redden, 163.

Reepe (reepen), zie repe.

Rees, 71, 83, imperf. van risen, z.a.

Reetscappe (reescap), gereedschap, toebereidselen, bepaaldelijk: oorlogstuig, 425; - maken van, zich gereed, zich klaar maken, alles voorbereiden (om ten oorloge te trekken), 46; zie gereetscap.
Reetste, superlat. van rede, bijw., 357; z.a.
Regele, regelmatigheid, orde: sonder eenyge -, zonder orde, alles overhoop, 91; Fr. sans arroi, X, 55.
Regule, 1° lijn, regel geschrift (van eenen brief), 236; 2° voorschrift, wel: - van rechte, de voorschriften der wetten, de wetten, 172; 3° spreekwoord: 't is eene oude -, 't is spreekwoordelijk geworden, men zegt gemeenlijk, 142; Fr. on dist communément, X, 147.
Regenachtich 507; zie regenich.
(Regenen) regende, gereghent, 1° regenen, 365; 2° in groote hoeveel vallen, spottenderwijze: uit de wolken vallen, 465; Fr. il apleuist des nues, XI, 192.
Regenich (reghennyghe), regenachtig, 259, 308, 349.

Regent (met den klemtoon op de 2e lettergreep), bestuurder van stad of land, stadhouder, ruwaart; (hier bepaaldelijk Philips Van Artevelde), 298, Fr. nos regars, XI, 31; zie ruwart en regier.

Regier (regiere, regieres), 1o bestuurder (van een bijzonder eigendom), 375; Fr. gouverneur, XI, 97; 2o stad- en landvoogd, stadhouder, ruwaart (en bepaaldelijk Philips van Artevelde), 231, (zie wijshede), 294, 457, 526, 546; Fr. regars de Flandres, XI, 28; gouvreneur, XI, 182, 308; 3o overste regiere, opperheer en opperbevelhebber, 526; Fr. gouvreneur, XI, 182; le souverain cappitaine, XI, 291; zie gouverneur en ruwart.

Regieren (regiert, regierde(n), geregiert), besturen, het bewind voeren, leiden, aanvoeren, 69, 112, 124, 126, 128, 163, 210, 213, 264, 503, 515; Fr. gouvrena, X, 84; le gouvrenement en avoient, X, 72; furent menet par iaulx, IX, 219; gouvrener, X, 81, XI, 246; den dienste regieren, zijnen dienst uitoefenen, zijn ambt vervullen, 4; Fr. aler droiturierement avant, IX, 160; zie verheeren en regnyeren.

Regieringe, leiding, 200; Fr. gouvernement, X, 243.

Regimente (trhegimente), bestuur, bewind, 124, 125, 126, 128, 130, 164, 310, 457; Fr. le gouvrenement (de le conte), X, 82, 85; (dat) - hebben; het bewind voeren, aan 't bewind zijn, 164, 470; Fr. qui sommes gouvreneur, X, 214; avoir en gouvrenement, XI, 199; zie amynystracie.

Regnyeren (rengneren, regneerde(n), rengneerde(n), regnerende, geregnijeert), 1o besturen, het bewind voeren, aan 't bewind zijn, 2, 3, 17, 132, 193, 200, 470, 517; Fr. resgné, IX, 159; resgner, X, 140; zie regieren en regimente; 2o in gebruik zijn, 13; Fr. anciiens usages, qui jadis i fu, IX, 167; zie rengnacie; 3o laten bloeien (handel), 152.

Reiden, imp. van riden, z.a. 217.

Reyger(en), reiger (de vogel), 218; Fr. hairons, X, 256; zie climmen.

Reyn: int reyne scriven, 361

Reyse (reysse), 1o oorlogstocht, veldtocht, 30, 43, 49, 79, 99, 101, 102, 111, 120, 138, 151, 156, 169, 207, 216, 256, 271, 278, 303, 312, 343, 335, 361, 362, 365, 368, 371, 380, 385, 394, 401, 403, 404, 407, 408, 411, 417, 435, 438, 453, 474, 492, 495, 500, 503, 514, 523; Fr. en ces chevauchées, IX, 326; li journée, X, 144, volages, IX, 181, X, 63; belles issues, X, 63; up hoir - slaen, vetrekken (ten oorloge), 366; Fr. se despartirent, XI, 91; 2o hevige aanval, strijd, 112, 118; Fr. leur empainte, X, 76; le bataille, X, 72; 3o zaak; onderneming, 22, 34, 37; op dese -, in deze zaak; Fr. en ce voiage, IX, 175; ene quade - hebben, eene ongelukkige onderneming doen, niet slagen, 111; Fr. ont mal exploitié, X, 71; 4o wapenfeit: ene grote -, een heldhaftig wapenfeit, 120; Fr. besongne à grant proèche, X, 78.

Reyse (reysen), keer: dese - ende tot anderen reysen, dit maal en op andere keeren, 147; Fr. celle fois et aultre, X, 151; tot elken -, iedermaal, telkens, 426.

Reysen (reyssen, reysden, gereist, gereyst), 1o gaan, uit eene stad of uit een land gaan of er in komen, vertrekken, 22, 41, 43, 49, 70, 84, 91, 103, 113, 170, 207, 233, 511; Fr. issir, IX, 229; s'en alèrent, IX, 190; cheminèrent, IX, 192, X, 64;

aler, X, 231; s'en venoient leur chemin vers, X, 55; 2° ten oorloge trekken, 132, 151, 155, 169, 170, 207, 252, 264, 361, 364, 365, 374, 399, 413, 453, 467, 486, 492, 511; Fr. sieuvoient le route et les armées, X, 140; 3° (fig.) oprijzen (haat), 244.

Reysse, 112; zie reyse, 1°.

Reyssen, 233; zie reysen, 1°.

Rekeninge: bij goeder -, juist gerekend, 345; Fr. par bon compte, XI, 67.

Reckelick, deftig en braaf, 516; Fr. com preudons ne sages homs qu'il fust, XI, 283, 285; zie renlick.

Recken, aanslepen, 263.

Relatie (relacije, relacie, ralacie), 1° mededeeling, verslag: - doen, verslag geven, 163, 166, 341, 385; Fr. remonstroist une parolle en général, IX, 171; faire relation, X, 214; 2° aanspraak: - doen, eene aanspraak doen, 19, 67, 130, 258.

Relygieuse(n) (religiousen), geestelijke (bepaaldelijk predikheer), 165, 299; Fr. les religieux, X, 216; Frères Meneurs, XI, 31; zie predicaze.
Relijgie(n), godsdienst, 42.
Remedie, redmiddel, 167.
Remissie, vergiffenis, 536; Fr. remisson, XI, 299; zie gracie.
Remoers, opschudding, 254.
Rengneren, zie regnyeren, 13.
Rengnacie, het plaats hebben van iets: in - brengen, in zwang, in voege brengen, 13; Fr. soient remis avant, IX, 167; zie regnieren; 2°.
Rencontre, samentrefTen en tegenstand, 270.
Renlick, schoon en deftig (van uiterlijk), 441; Fr. jolis, XI, 155; zie frisch en reckelick.
(Rennen) rennede, runden: rijden (te paard), 337, 400; Fr. vinrent en ferir des esperons, XI, 61.
Renonciacie, het afstand doen van goederen, 541; zie ofkeringe.
Renoncieren (geronciert), afstaan, afstand doen, 136, 541, 545.
Rente(n), 1° rent, vaste jaarlijksche inkomst, 82, 126, 147, 443, 452, 505, 539, 540; Fr. revenues, ses drois, rentes, IX, 229; van h(o)ren renten leven, 126; Fr. vivoient de leurs rentes, X, 82; jairlix te renten houden, jaarlijksch inkomen hebben, 147; Fr. revenue hiretable par an, X, 151; - upbueren, renten heflen, 443; Fr. lever les rentes, XI, 156; 2° rentegevende grond en eigendommen (meestal met domeynen), 201, 215, 360, 361; Fr. demaine, X, 244; zie domeyne; 3° rechten, 82; Fr. ses drois, IX, 229. - Verg.: renten, huysen, hoven, erven ende lenen, 539, 540; Fr. rentes, maisons, hiretages et fiefs, XI, 301; en fiefs, maisons, rentes et hiretages, XI, 301.
Rentemeyster(en), 199; Fr. recepveurs, X, 243.
(Repaireeren), zie gerepaireert, 16.
Reparacie, herstelling, 474.
Repareren (repareerden, gerepaireert), 1° herstellen, 387, 437; Fr. le remparèrent, XI, 151; 2° versieren, en figuurl.: vleien, vereeren, 16; zie gerepaireert.
Repasse(n), engte, pas, en bepaaldelijk gevaarlijke weg, 249, 251: tot allen repassen, op alle wegeu en veren; zie inganch; vgl. nog. 3° Boek; de repasse van de Loire, fol. 17; Fr. pour revenir au pas de Loire; id. repasse, fol. 11, 2e kol.; Fr. a ung pas (hier een weg tusschen eene rots en eene rivier), Kerv. XI, 36.
Repe (repen, reepe, reepen), koord, 271, 276; Fr. cordes, XI, 10.
Replicieren (replicierden), antwoorden, 73, 375, 482; Fr. repliquèrent, IX, 222
Resoirt, verhaal: hoir resoirt halen tot, in beroep gaan te, 353; Fr. avoir resort, XI, 72; zie upperhof.
Restitucie, teruggaaf, 536, 540; Fr. restitucion, XI, 299; zie wederkeringe en wedersettinge.
Rete, scheur: te reten, aan flarden, 26.
Rethorijck, welsprekendheid: in scoon - setten, al zijne welsprekendheid in 't werk stellen, 19; Fr. il parloit de si bien retorique et par si grant art, IX, 171.

Reverencie, eerbetoon: hoir - doen tot, enen eere ende - doen, - bewijzen; iemand eer, eerbied en hulde bewijzen, 96, 228, 462; Fr. li fissent honneur et reverensse, X, 59; fait mout d'honneur, XI, 189.
Reverentelijken, op eerbiedige wijze, 359; Fr. grandement et reveramment, XI, 86.
Rybaudekijn, 175; zie rijbaude.
Ridder (ridderen, ridders, rijdder, rijdders), 16, 19, 42, 46, 48, 49, 52, 55, 65, 67, 79-81, 87, 90, 94, 100, 105, 108, 112, 117, 119, 133, 135, 137, 148, 157, 159, 165, 176, 180, 192, 198, 202, 205, 207, 216, 227, 235, 249, 253-260, 265, 266, 270-273, 276, 277, 280, 283, 286, 294, 301, 306, 320-322, 325, 326, 329-333, 335, 337, 343-347, 364-368, 370, 371, 374, 375-378, 379, 380, 383,

384, 388, 389, 392-397, 400-408, 412, 414, 417, 420, 427, 434, 438-440, 452-456, 469, 472, 473, 474, 477, 478, 480-487, 497, 498, 500-504, 513-515, 517, 519, 523-525, 530, 532, 547; ridder sinte Jorijs, de heilige Joris, 279; in den name Goods ende des rijdders Sint Jorijs, met behulp van God en van den heiligen Sint Jorijs, patroon der krijgslieden en boogschutters, 273; Fr. ou nom Dieu et de Saint Jorge, XI, 12; de ridders van Sinte Jorijs, de ridders bij uitnemendheid, 254.
Ridderewoninghe, 207; Fr. ostels de gentils hommes, X, 249.
Ridderlijk (ridderlijken), adj., 401; uut - herten, met een goed, rechtschapen en edelmoedig inzicht, uit barmhartigheid, 390; Fr. ne il n'en a nul pitié, XI, 116.
Ridderlijken, bijw., 1° op ridderlijke wijze, als ware, barmhartige ridder, 270; 2° met dapperheid, 430; Fr. vaillaument, XI, 146.
Ridderscap ((t)ridderscappe, thridderscappe, ridderscaps), de hoedanigheid van ridder of de gezamenlijke ridders, 36, 44, 50, 53, 58, 61, 63, 75, 80, 88, 95, 102, 116, 117, 137, 139, 175, 192, 210, 235, 254, 279, 283, 301, 319, 325, 327, 332, 338, 343, 344, 375, 378, 385, 394, 404, 408, 432, 468, 475, 550; grote hope ridderscaps, 49; Fr. li chevaliers, IX, 186, 192; grant fuisson de chevaliers et d'escuiers, IX, 196 (zie knecht en man); li gros, IX, 193; li gentil homme, chevalier et escuier, IX, 227 (zie edele); ses chevaliers, X, 52; chevalerie, IX, 217 (zie bloem).
Riddersvrouwe(n), 495, 510; Fr. femmes de chevaliers, XI, 235, 245.
Riden (rijden, reet, reedt, reden, reiden, rijdende, gereden), 1° te paard rijden, 59, 61, 113, 179, 217, 251, 317, 408, 410; Fr. chevauchièrent, X, 73; hem wael gereden gevoelen, ondervinden dat men een goed paard berijdt, 329; Fr. il estoit bien montés sur leur coursier, XI, 55; sijner strate -, zijnen weg te paard voortzetten, 509; Fr. alons notre chemin, XI, 244; 2° gaan, vertrekken (zonder bepaling van te paard), 55, 386, 387; Fr. si vint li duc, IX, 202; liggen, gaan liggen, 508; zie liggen; sins weechs riden, zijnen weg vervolgen, elk zijnen weg inslaan, vertrekken, 237, 490; Fr. pour aler leur chemin, XI, 231; (scepen) rijdende geladen met, varen en geladen zijn met, 503; rijden bevechten, gaan bevechten, 112; Fr. les iroit combattre, X, 72.
Rider(s) (rijders)), ruiter, 174, 175; Fr. chevaucheurs dou conte, X, 224.
Riede (rijedt), riet, 109, 205; zie stroo.
Ryem (van de wapenrusting), 316; Fr. chaintures, XI, 44.
Riet, imperf. van raden, z.a., 417.
Rijbaude, rybaudekijn(s) [rijbanden en rybandekijns blz. 175 zijn klaarblijkelijk drukfouten], (oorlogstuig) soort van groote scherm, met ijzer beslagen, vooraan met lange ijzeren punten voorzien en op wielen, waarachter de krijgslieden zich verschuilden, 174, 175; Fr. leurs ribaudiaux sont brouettes haultes, bendées de fer, à longs picos de fer devant en la pointe....et là dedans s'[encloïrent], X, 223, 224; zie blijde, busse, ram en vogelare.
Rijbbe(n), (houtwerk), ligger, rib, 254, 289; Fr. les gistes dou pont, XI, 24.
Rijden (thrijden), 1° te paard rijden, 408; zie riden.
Rijden, bespringen, aanvallen, 387; Fr. guerrïer, XI, 108.
Rijdend(e), adj., verschuivend; rijdende poleye, beweegbare katrol, 272; zie poleye.

Rijc (rijk), adj., 4; Fr. riche, IX, 160; als subst. gebruikt: die rijken, die rijcsten: de rijke personen der stad of van het land, de personen van gezag, 44, 76, 85, 86, 359, 515; Fr. li rice homme, IX, 192; aucunes bonnes gens, rice homme et sage homme, IX, 224; zie grote, burgeren en rijckhede.
Rijkelijken (rijckelijke), adj. of bijw., kostbaar, prachtig, 57, 196, 249, 309, 359, 496, 497; Fr. si bien estofé, X, 285; grandemnnt et reveramment, XI, 86; noble et haut disner, XI, 195; bien acconpaignie, XI, 236; si rices, XI, 236.

(th)Rijck (thrijcke, rijcx), het rijk, land, 294, 347, 412, 498; Fr. dou generail pais, XI, 28.
Rijckdomme (rijckdomme), 1° rijkdom (aan geld en goed); 2° de gezamenlijke rijke, vermogende en gezaghebbende personen, 39, 72, 297-299, Fr. li signeur, XI, 31; li rices hommes de In ville, IX, 188, 189; zie wette.
Rijckelichede(rijckelijchede), rijkdom, pracht, rijke versiersels, 420, 468.
Rijckhede, de gezamenlijke rijke, voorname en invloedrijke personen, 94, 144; Fr. li rice homme et li notable. X, 57; li riche hommes, X, 149; zie rijk.
Rijphede, behoorlijke ontwikkeling van 't verstand: met rijpheden, met rijpe overweging, met ernst en verstand, 536; Fr. diligamment, XI, 299.
Rijs (rijse, rijsen), rijshout, bundel rijshout, 109, 402, 403, 429, 431; Fr. velourdes.X, 70; fagos, XI, 121, fagos de laigne, XI, 147; zie bont, bonthout, fagot en rijsbusse.
Rijsbusse(n), bundel rijshout, 221; zie rijs.
Rijsen, zie risen.
(Risen) rijsen, rees, geresen: 1° opkomen, spruiten, stijgen, en overdrachtelijk: beginnen, toenemen, 1, 2, 71, 83; Fr. vinrent premièrement, IX, 158; 2° ontstaan, 40, 384; Fr. mouvoir, IX, 190; 3° optrekken (mist), 322; Fr. fu levée, XI, 49; zie murmuracie en wassen.
Riviere (rijviere, rivierre, ryvierre, reviere), rivier of stroom, 11, 13, 18, 20, 46, 47.
Roede(n), roede (lengtemaat), 321; Fr. arpent lonch, XI, 48.
Roede, tuchtroede, bestraffing, beproefing: ene - Goids, beproeving van rampen of droefenissen, waarmede God ons kastijdt, 86, 112, 193; Fr. ceste verge, IX, 232; une verge de Dieu, X, 238.
Roedekijn, takje, 201; Fr. l'osier, X, 244.
(Rocken) roeckte: zich bekommeren over: hem en roecken, hem weinig of niets schelen, 331; Fr. il n'avoieut cure, XI, 56; zie rokelois.
Roeme, 358.
Roepen (ryepen, ropende, geropen), 13, 96, 169, 213, 454; zie afterstraten.
Roeping, geroep, geschreeuw, 287; zie cry.
Roere, beweging, opschudding: in roere werden, in opschudding geraken, oproerig worden, 115, 477; Fr. se resmurent, X, 74; in - sijn of wesen, in opschudding zijn, oproer maken, 136, 426; Fr. queroit tout les jours les armes et les aventueres, X, 143.
Roeren (roert, roerden, geroert), 1° aan iets komen, 170; Fr. n'atouchièrent de riens à, X, 229; sine handen roeren, in de weer zijn, 262; 2° aanraken, hier: van iets spreken, van iets gewagen, 142, 241, 481, 514; Fr. estoit promeus, XI, 224; 3° aangaan, 377; Fr. ne regarde de rien, XI, 100; 4° hem - om iets, zich om iets bekommeren, 175.
Roerende (werden), oproerig (worden), 17.
Roif, zie roof, 103.
Roit, zie rood, 316.
Roke, rook, 312; Fr. fumières, XI, 41.
Rokelois (rokeloos, rokelos), roekeloos, 212, 346, 402; zie (roeken).

Rock, 1^{o} kleedij, 27; 2^{o} wapenrok, 182, 316; Fr. hoppelande, X, 230; cote, XI, 44; zie gehact.
Rockskijn(s), kleine wapenrok, 316, 351; Fr. auquetons, cotes, XI, 44.
Romenye(n), benaming van eene soort van wijn uit Spanjen, 204, 494; Fr. autres vins estranges, X, 247; zie maleveseye.
Rommelinge, rommelend en onduidelijk, verward gerucht, als 't kletteren van wapens, dan ook de schermutseling, het gevecht zelf, 313; Fr. tournoiement, XI, 42. (Ook fol. 84 v^{o}: dair soude ene rommelenge gevallen hebben).
Rondelijken, op rondborstige wijze, 127.
Roof (roif), roof, buit, 103, 208, 416; zie pilgaedse en roverije.
Roomsch: de roomsche coninc, de koning van Duitschland, 480; Fr. li rois d'Alemaigne, XI, 224; des roomsche coninx zuster, de zuster van den koning van Duitschland, 480; Fr. a le soeur du roi d'Allemaigne, XI, 223.

Root (roit, rode(n)), rood, als wapenkleur op vaandels en wapenrusting, 316, 380; Fr. de gueules, XI, 102; zie gehact, kele, banner.
Ropen(de), zie roepen, 454.
Ros (rosse, rossen), strijdros, 199, 448, 468; Fr. coursiers et destriers, X, 243; - van oirloge, oorlogspaard, 448; Fr. destriers de la guerre, XI, 161; - van tovernoy, paard voor een steekspel gedrild, 448; Fr. destriers dou tournoi, 161; zie coursier en verdect.
Rot (rotten), bende (honden), 288; Fr. chiens, XI, 23.
Rouwe, 1° rouw: den rouwe dragen, 445; 2° tegenspoed, 194.
Roven (gerooft), 208, 382, 418, 436.
Rovenair(en), 471; zie rover en pilgairt.
Rover(en), 471; zie rovenair en pilgairt.
Roveryè (roverij), 276, 297, 471; zie pilgaedse, pilgerije en roof.
Ruchte (ruychte, ruycht, ruychten), struikgewas, struik, klein bosch van lage planten of klein geboomte, 191, 265, 273, 276, 331; Fr. ce buisson, X, 237; bosquetel, XI, 12; zie doirnenbosch.
Rugge, achterhoede als hulptroep, 43, 269: tot enen rugge, als hulptroep, om eene legerafdeeling bij te springen, te versterken, 43; Fr. pour iaulx conforter, IX, 192.
Ruym (thruym = het ruym), subst. en adj., het open veld: upt -, in 't open veld, 138; thruyme velt kiesen, in 't open veld trekken; de vlucht nemen, 91; Fr. prendoient les camps, X, 55.
Ruym, bijw., in overvloed, 222; Fr. moult au large, X, 260.
Ruymen(ruymde, ruymden, geruymt, geruymd), vertrekken, eene stad of een land verlaten; vluchten, 26, 27, 77, 101, 144, 149, 189, 511; Fr. fu esparpilliet, IX, 178; il estoient ja parti, IX, 178; vuidièrent, IX, 224; X, 62; enfuir, X, 202; estoit issus, X, 235; s'en fui, X, 149; enen -, voor iemand plaats maken, 324; Fr. on te fera voie, XI, 50.
Ruymoer, zie rumoer, 298.
Ruynninge, gemompel, 502; zie lusteringe.
Ruyten, zie ruten.
Ruyter (ruyteren), ruiter, en bepaaldelijk landlooper, roover, 48, 58, 84, 147, 148, 198, 205, 208, 209, 256, 291, 304, 354, 360, 365, 369, 435, 470, 499, 511, 512, 513 aanvulling; Fr. cil des garnissons, X, 152, 242; avec leur routes, IX, 230; routiers, X, 233, 249; li pillars, XI, 25; vgl. 3e Boek fol. 17, hoir knechten ende ruyteren te voete; Fr. leurs varlets, pillars et autres; Kerv. XI, 57; - id. fol. 165: doe die capiteynen van desen ruyteren ende dyeven sagen dat sij doir vryliken souden varen, saten hoirre een deel te pairde up; Fr. quant les capitaines de ces dessus dis pillards et routiers de guerre...veirent que leurs ennemis estoient reconfortés...ils montèrent sur leurs chevaulx; Kerv. XII. 221; id. fol. 249: dair hadden hem te samen gesteken wael IIIc glayen van over Rijn uter Eyffle ende dat syn die alrescarptste ruyteren ende royeren van alle der werelt; Fr. car bien trois eens lances de linfars allemans de oultre le Rin s'estoient cueilliés ensemble et vous di que ce sont les plus grans piliars et robeurs du monde, Kerv. XIII, 259-260; zie ruten.
Ruytermare(n), mededeeling, nieuws door ‘ruyteren’ aangebracht, 306.

Ruyters(e), ruiterlijk: upte ruyterse custuyme, op zijn ruitersch, d.i. op ruwe, brutale wijze, 291; zie ruyter.
Ruytervoer(en), wijze van zich te gedragen of te leven gelijk ‘ruyters’ dit is: een wisselvallig, vrij, oneerlijk of gevaarvol leven, 401; vgl. mannenvoer en 3e Boek, fol. 83: huyden wonnen die onsen, mergen verloren sij als ruytervoere heyscht; Fr. une fois gaingnoient nos gens; autrefois perdoient ainsi que l'aventure d'armes advient, Kerv. XI, 298.
Rumynge, het vluchten, de aftecht, 178; zie sceidinge.
Rumoer (ruymoers), dreigende volksbeweging, opschudding, oploop, 40, 65, 298, 312; Fr. esmeutin, IX, 189, 215; zie gerufte, upstal, beroerte.

Runden, imperf. van runnen, voor rennen, te paard rijden, 400; zie rennen; Fr. traïssent à quoite d'esperons, IX, 118, 119.
Runne(n), rundvee, runderen, 347.
Runre, schildknaap of knecht te paard, 406; Fr. que lui et un page, XI, 123; vgl. 3e Boek, fol. 247 vo: deden alle hoere ruynren e. knechten wael te vollen te harnasse andoen.
Rustelijck (rustelijken), op vreedzame wijze, 87, 531; Fr. tout paisiblement, XI, 294.
Rusten (ruste, gerust, gerustet), rusten, ververschen, 51, 207, 285, 296, 299, 304; Fr. reposer, XI, 29; se raffresquiièrent, XI, 35; hem -, uitrusten, 349; van den vijanden gerust, zonder door de vijanden gestoord of er toe belet te worden, 494; Fr. ounques n'i ot contredit, IX, 234.
(Ruten) geruyt: plunderen, 511; Fr. desiroient gaegnier, XI, 246; vgl. 3e Boek, fol. 191: mits quader betalinge, die hem in Castilyen gedaen was, ende sonderlinge die hem niet met ruyten noch te roven beholpen hadden, mer alleen van den horen geleeft; .. ende over alle handen geruyt ende geroeft [hadden], dairt hem gebueren hadde mogen; Fr. et revenoient les plus de chevalliers et des escuiers, qui n'avoient entendu à nul pillage fors singulièrement vescu de leurs gaiges, tous pouvres et mal montés; - et les auscuns qui s'étoient enhardis et avanchiés d'entendre au pillaige et à la roberie, Kerv. XII, 343; zie ruyter.
Ruwart (ruwaert, ruwairt), 1o bestuurder van een bijzonder eigendom, 374; Fr. gouverneur, XI, 97; 2o landvoogd en bepaaldelijk als ruwaart van Vlaanderen, 200, 239, 241, 246, 374, 463; Fr. regars de Flandres, X, 243, 276; regard, X, 282; baus (de Hainnau), XI, 190; zie baljuw, behoeder, gouverneur en regier.
Ruwairtscappe, de waardigheid en het ambt van ruwaart of landvoogd, 463; Fr. bail es le gouvrement, XI, 190.

S (Z)

Sabele, de zwarte kleur (in wapenteekens), 251; zie scilt.
Zachen an, zach hem an, 334; zie ansien.
Zacht (zachter, saft, zaft), 1o zoel (nacht), 285; 2o zachtmoedig, bedaard: met zoeten ende saften woirden, op bedaarde wijze, 66; Fr. bellement et douchement, IX, 216; 3o gerust: - ende soet slapen, zeer goed en gerust slapen, 475; Fr. dormoient tout paisiblement, XI, 219; te zoeter ende zachter, des te geschikter, te beter gezind (om iets te doen), 514; Fr. plus doulx et plus enclinx à, XI, 282.
Zachtighede, zachtheid: met zachtigheden, op bedaarde en vreedzame wijze, 77; Fr. bellement et doucement, IX, 225.
Zadele, 192.
(Zadelen) ghezadelt: den zadel aandoen, 416; Fr. ensellé, XI, 132; zie tomen.
Zadelmakere, 550.
Zaeyen (zayen, sayen, zaeyet, zayde, gezayet, ghezaeyet, gesayt), 1o verspreiden, zenden, 18; 2o uitstrooien: sijn saet -, overal iets gaan mededeelen of tot iets aansporen, 17; Fr. semoit aval la ville, IX, 70; sijn goede ende rechtvairdige

zaet zaeyen, overal vreedzame raadgevingen verspreiden en alleman rechtvaardige begrippen inprenten of tot eene gerechtige vrede en tot verdraagzaamheid aansporen, 521; vreenscappen zaeyen, overal en iedereen tot vriendschap en overeenkomst aanwakkeren, 356; twijdrachte sayen, oneenigheid veroorzaken, 245; hem zaeyen doir, zich overal en langs alle kanten verspreiden om er te verblijven, 249; Fr. se logoient, X, 285; allerhande woirde sayen, allerlei geruchten verspreiden, 68; Fr. semoient parolles, IX, 218; woirden zaeyen, overal van iets spreken, overal pochen met iets, 347, 411; Fr. mis parolles oultre, XI, 127.
Zaet, mededeeling, raadgeving (fig.), 17, 521; zie zaeyen.

Saft (zaft), 66, 285; zie zacht.
Safte (safsten), zachtjes weg, langzaam aan, 111; ten safsten dat hij conde, ten besten mogelijk, 59; Fr. au plus bel qu'il peut, IX, 205.
Saftelijke(n) (zaftelijken), zachtmoediglijk, 10; 2° langzamerhand, stilletjes, 3, 176; Fr. au lonch et de petit à petit, IX, 159.
Saftgens: al -, stilletjes weg, 111; Fr. tout le pas, X, 71.
[Zage, 215; het handschrift heeft wel zage, doch dit is eene verkeerde schrijfwijze voor zake, z.a.; Fr. toutes ces coses, X, 255].
Saghen (zaghe, zagen), imperf. van sien, 116, 209, 215.
Zake (sake, saken), zaak in 't algemeen: aangelegenheid, geval, 2, 7, 34, 60, 77, 86, 215 [waar verkeerdelijk zage staat]; Fr. pour un autre cas, IX, 159; une des causes principaulment, IX, 185; besongnes, IX, 211, 224, X, 50; ces coses, X, 225; bepaaldelijk: 1° gebeurtenis, 74, 75, 132, 213, 474; Fr. ces aventures, X, 139; des aventures de Flandres, XI, 218; ces incidenses, X, 253; zie materie; 2° twist, 74; Fr. votre querelle, IX, 222; 3° belang: onse saken, 's lands belangen, 125; Fr. nos cosses, X, 82; 4° reden: om der saken wille, om de wille van, ter oorzake van, 85; Fr. pour le cause dou, IX, 232; 5° toestand: also die zaken gelegen waren, zooals de zaken zich voordeden, 504; Fr. l'affaire eussi comme il aloït, XI, 241; wairt sake, in geval dat, 7.
Sacken, in zakken doen, 336; zie packen.
Sacramente (dat heylige -), 173.
Zalich, gelukkig, tevreden, 483; Fr. seroit [bien] erwireuse, XI, 226.
Sallen = zal hem, 201, 305; zie sullen.
Salme, zalm: als benaming van eene herberg, 534; Fr. Au Saumon, XI, 29.
Salpeter, 133; zie donreboscruyt.
Salre = zal er, 155, 417; zie sullen.
Sals = zal des, 382; zie sullen.
Saluyt, gegroet, (beleefdheidsvorm in eenen brief), 535; Fr. salut! XI, 298.
Samen, zie tesamen, 56.
Zandt, imperf. van senden, z.a., 397.
Sarrasijn(se) (landen ende luden), 516; Fr. li sarrasin, XI, 283.
Saterdach Zaterdach), 171, 336, 419.
Satisfactie, 543; Fr. soit faite satisfacion raisonable, XI, 305.
Sautore (wapenteeken): in -, over kruis liggend, schuin kruiselings, 380; Fr. en sautoir, XI, 102.
Savoyene(n) (Savoiyenen), inwoner van Savoie, 249, 403; de Savoie, X, 284; purs Savoiens, XI, 121.
Scade (schade), nadeel, 83, 100, 247, 431; Fr. blasme et damage, X, 283; enen laste ende scade andoen, iemand onaangenaamheden en nadeel berokkenen, 83; Fr. leur porta mout de damages et de contraires, IX, 229; 2° verlies, 100, 257; te scade hebben, verliezen: (van krijgsvolk) gekwetst en doodgeslagen, 431; scade ontfaen, verliezen, het onderspit delven, 257; Fr. avoient perdu, X, 291; [scade se, blz. 352 is eene verkeerde lezing voor scadtse, wat duidelijk in het hs. staat; zie scatten]; Fr. renchonné mout avant dou leur, XI, 72.

Scaffen (gescaft, geschaft), verscheidene beteekenissen van doen, 65, 186, 246, 290, 525, 530; Fr. avoient à faire, IX, 215; tout estoit achievet. XI, 225; vous n'avez que faire d'entrer, XI, 290; horen wille scaffen, hunnen wil uitvoeren, 337, 387; Fr. il en orent fait leur volenté, XI, 107.
Scairlaken, 199; Fr. escarlattes, X, 243; XI, 60.
Scalkheit (scalkhede(n)), 1° slimheid, 11; Fr. par malisse, IX, 165; 2° valschheid, 239; Fr. fauseté, X, 277.
Scamel (schamel), eenvoudig, nederig, braaf, rechtschapen, 240, 503; Fr. uns preudons, XI, 240; scamel volxkijn van buyten, nederige lieden vreemd aan de stad, 186; Fr. bonnes gens estrangiers, X, 233.
Scamelijken, op eene nederige wijze, met gelatenheid, 10; Fr. bellement, IX, 164.

Scamelman, brave en nederige man, 192; Fr. preudomme, X, 237.
Scande (schande), 240, 411; Fr. blasme, XI, 128.
Scandelijken, op schandelijke wijze, 166; Fr. honteusement, X, 216.
Scarp (scarpe(n), scerp. scerper), adj., 1° scherp, 384, [waar scarpefyneerde moet gescheiden staan]; Fr. lances afillées, XI, 105; 2° duur, kostelijk, 508; 3° buitengewoon, zeer: scerpe correctie, zeer groote, zware bestrafing, 67; 4° slecht: scerpe tijding, zeer slecht nieuws, 78, 83; Fr. dures nouvelles, IX, 225, 230; 5° schrander, 508; 6° behoeftig: so scarp staen, zoo nooddruftig zijn, 156; Fr. estoient si astraint, X, 207.
Scarp (scerp), bijw., zeer (vóor een ander, adj.), 24.
Scarpelijken (scerpelick, scarpelicken, scerpelijken), 1° met veel geweld, druk, 45, 100, 204; Fr. radement, Fr. IX, 193; si dur, X, 62; 2° dringend, 140; Fr. estratement, X, 146; 3° zeer streng, 60; 4° op voortreffelijke wijze, goed, 37, 144.
Scatten (scatte, gescat), schatting of belasting opleggen, 148, 303, 352 [waar verkeerd scade se staat], 357, 471; Fr. les renchonnoient, X, 152, XI, 72, 200; tot sinen wille -, willekeurig afpersen, meer eischen dan billijk is, 352; Fr. renchonné dou leur, XI, 72.
Scattinge (schatting), schatting of belasting, 137, 158, 473; Fr. raençon, X, 144, XI, 201.
Sceelde, imperf. van scelen: ten sceelde niet vele, 462.
Sceepvaren, als subst., 519; Fr. li naviages, XI, 285.
Sceiden (sceyden, scheiden, scheyden, schiedt, schied, schiet, schyet, schiede, schieden, schyeden, gescheiden, gescheyden), 1° van elkander scheiden, vertrekken, 67, 68, 71, 74, 80, 84, 89, 90, 91, 93, 95, 96, 100, 102-104, 110, 111, 113, 114, 117, 127, 139, 150, 153, 155, 158, 161, 162, 169, 170, 182, 185, 196, 197, 207, 208, 210, 211, 214, 227, 230, 233, 237, 243, 246, 248, 251, 256, 259, 279, 295, 297, 304, 311, 317, 324, 325, 327, 347, 350-354, 363, 371, 387, 390, 396, 397, 400-409, 419, 422, 430, 433, 436, 439, 444, 461-469, 472-477, 482, 485, 487, 489, 491-495, 500, 501, 508, 512, 523, 524, 530, 532, 551, 553, 554; Fr. s'en partirent, IX, 217; il parti, IX, 218; despartirent, IX, 222; issi de, X, 53; scheyden doen, vertrekken, 347; in tscheyden, bij zijn vertrek, 68, 241; Fr. à son departement IX, 218; 2° eindigen, ophouden, 6; Fr. se departi leur parlement, IX, 162; scheyden voir, vertrekken naar, tot vóór, 419; Fr. pour venir devant, XI, 134; 3° hem selven - (van een beleg, ophouden te belegeren, geheven worden (beleg), 57; Fr. li sièges se devoit lever, IX, 203.
Sceydinge, aftocht, 178; zie rumynge.
Sceyfelen (gescheyfelt), uiteendrijven, naden slag het leger verstrooien, 120, 178, 324; Fr. desrouter, X, 227; hem sceyfelen, in wanorde vluchten, 178.
Sceyfelinge, wanordelijke vlucht, verstrooiing van het leger na den veldslag, 178; Fr. le povre arroi, X, 227. Ook in 't 3° Boek, fol. 233 v° 2° kol.: dair mocht men sien grote sceyffelinge ende stortinge; Fr. là veissiés grant effroy et grant abateis de gens, k. XIII, 175.
Sceinken, zie scenken, 10, 441.

Scenden (schenden, scennen, scenden(t), geschennet, geschent), 1° beschadigen, nadeel aan iets berokkenen, 12, 29, 187, 373; Fr. seroit deffaite, IX, 166; 3° verwoesten, 33, 136, 335, 399; Fr. cherquier, IX, 183; 4° schenden van iets, van iets berooven, 330, 335, 336; 5° in schande brengen, 146; Fr. deshonnorer, X, 150.
Scenken (sceinken, scheincte, geschenct), 1° in geschenk geven, 64; Fr. fait present, IX, 214; 2° eene vloeistof schenken: eenen maeltijt -, op eenen maaltijd drank schenken, dus met eenen maaltijd vereeren, eenen maaltijd geven, 10, 441; Fr. donna à disner, XI, 154.
Scepe (scepen), schip, 18, 49, 190, 269, 270, 336, 503; Fr. nefs, X, 236, XI, 8; en nefs et barges, XI, 60; te scepe gaen, inschepen, 227, 348.

Scepen (gesceept), in schepen doen, inschepen, 190, 365; zie ooit gewagent.
Scepene(n), schepen eener stad; de bestuurders en gezworenen eener stad, de Wet, 27, 39, 77, 144, 197, 466, 518, 535, 541, 545-547; Fr. eskevin, IX, 179; les jurés, IX, 225, XI, 285; eschevin, XI, 303; zie wette en gezworene.
Scepinge(n), schip, 227, 357; Fr. les pourveï de nefs pasagière[s], X, 264.
Sceren (scheren, schoren, scoeren, schoeren, gesceert, gescheert, geschoren), in rijen scharen, in goede orde, in slagorde schikken, 105; Fr. mettre en bonne ordenance, X, 66; hoiren strijt scheren, 309; gesc(h)eert staen, in strijde geschoren staen, slagvaardig geschaard staan, 278, 279, 382; Fr. tout rengiet, XI, 15; wederkeerig: hem scheren (in strijden), in ordynancie, zich in slagorde scharen, zich slagvaardig maken, 104, 180; Fr. se rengièrent en 3 batailles, X, 65, X, 228; hem - tegens die andere, zich dicht de een bij den anderen voegen, tesamen dringen, 529; Fr. se traient avoecques nous, XI, 291; zie ordinancie.
Scepper(s), 172; Fr. Dieu, X, 221.
Schermen: rollende -, 174; zie ribaudekijn.
Scermend: scermender hant, al strijdende en aanvallende, stormender hand, 101; Fr. par assaut, X, 613.
Scermutsen (scertmutsen, ghescermutst, geschermutst), 48, 52, 53, 99, 110, 136, 275, 281, 294, 355, 379, 430, 496, 501; Fr. escarmuchier, IX, 195.
Scermutsinge(n), 47, 52, 98, 99, 110, 134, 221, 242, 275, 374, 399, 430; Fr. escarmuces, IX, 195, 200, X, 61; zie bezoekingè en mangelinge.
Scerp(e) (scerper, scarpe(n)), adj., zie scarp.
Schieden (schiet, schyet), 67, 68, 508, imperf. van scheyden, z.a.
Schiere, zie chiere, 466.
Schieten (scoit, scoten, schoten, gescoten), 1° afschieten, 50, 176, 206, 234; Fr. il traioient les kariaus, IX, 198; à traire, X, 226; desclicquoit, X, 248; 2° glijden, 272: uuten bedde scieten, uit 't bed springen, 477; 3° uitdelven, graven, maken (eene vaart), 1, 17, 22, 78; Fr. faire rosser, IX, 165; relever les fossés, IX, 225; 4° - in, rasch aantrekken (wapenrusting), 296; Fr. s'armèrent, XI, 29; 5° doodschieten, 53.
Scicken (schict, schicket, scickten, scicten, schicten(s), schichede, scickten, scijckten, geschikt), in orde brengen, scharen, 68, 104, 324; Fr. s'installa, IX, 218; maatregelen nemen om, schikken te doen, 289; (wederkeerig) hem -, 1° zich in orde stellen; zich (ten strijde) schikken, zich in rijen scharen, zich in slagorde zetten, 174, 316; Fr. se misent en ordonnance de bataille, X, 223; zie ordinancie en sceren; 2° gaan: - binnen, (in eene stad) binnentrekken, 179; Fr. de retraire vers Bruges, X, 227; hem upten wech scicken, zich op weg zetten, vertrekken, 408; Fr. se mist en chemin, XI, 125; 3° die zake scict hair, die zaak neemt eene goede wending, komt terecht, 21, 68; Fr. elle se taille, IX, 217; hem des tevreden schicken, het voor lief nemen, er geen erg in zien, 207; Fr. se confortoient bellement, X, 249; 4° geschikt sijn, aangesteld zijn, 44; 5° hem scicken tegens enen, voorzorgen nemen met vijandelijke inzichten tegenover iemand, 37; Fr. se pourveoit contre nous, IX, 187.
Scildekijn(s), klein wapenschild, 451; Fr. escuchons de Flandres, XI, 164.

Scilt (scilde), benaming van een muntstuk: oude scilde, 225, 229, 230, 231; Fr. viés escus, X, 261.

Scilt (schilt, schilde(n)), 1° schild: gulden - van oirloge, - voor den torneye, - van torney, 447, 448; Fr. escus dou tournoi, XI, 160; 2° wapenschild, 251, 380; bepaaldelijk dit van Philips van Artevelde, 251: ‘van sabele met III hoeden van sijlvere dairin’; Fr. portoit de noir à trois cappiaulx d'argent, X, 287; ses armes, XI, 102.

Sciltknape(n)(schiltknape(n)), 48, 420; Fr. escuiers, IX, 196, XI, 135.

Schiltknechte(n), schildknaap, 90, 277; Fr. escuier(s), X, 54, XI, 15.

(Scimpen) scimpte, 466.
Schine (schyne, schijne, schijnne, schijns), 1° wijze, manier, 377; in sulken - als. in allen - alsof, in allen den - als, op zulke, op dezelfde wijze als, gansch gelijk als, zooals, in dezelfde voorwaarden, 45, 73, 161, 199, 453; Fr. en le fourme et matière que chiaulx de, IX, 193; ensi comme, X, 243; comme se, XI, 305; een - van vreendelicheden thoonen, gebaren bevriend te zijn, valsche vriendschapsbetuigingen geven, 375; Fr. leur fist par samblant asès bonne chière, XI, 98; 2° schijnbaarheid: dair schijns af hebben, aan iem. schijnen te gebeuren, er een vermoeden van hebben, 348; Fr. on avoit ou veu l'apparent, XI, 68; 3° gelegenheid: in desen -, in zulken toestand, 41; Fr. en cel estat, IX, 190; in dustanygen -, in zulke aangelegenheid, 104: in deze gelegenheid, om dien reden, 174, 185, 284; Fr. en cel estat, X, 224, XI, 20; en ce parti, X, 233.
Scinen (schynen, schijnt(et), schijn, tscijnt, (t)scheen), 1° glinsteren, 425; 2° schijnen, 12, 23, 33, 73, 76, 141; alst schijn, zoo 't schijnt, 20; Fr. enssi comme il appert, IX, 72; an enen -, hem schijnen, 141.
Scipman(nen) (scipluden), schipper, scheepslieden, 10, 12, 16 [Fr. un mounier, 169, Var. Fr. 325, Mss. A 7, B 5, 7: navieur], 521, 522.
Scippere(n) (scipluden), scheepman, 4, 5, 25, 70, 76, 77, 519; Fr. naviieurs, IX, 160; naviières, navieurs, XI, 285; in 't 3° Boek, fol. 93 v°: die scijpperen, Fr. nos maronniers, Kerv. XI, 341.
Scoeder(en), zie scouder, 106.
Scoen, 27.
Scoffierichede (schoffierichede), 1° volkomene nederlaag van een leger, 193, 221, 384; Fr. celle desconfiture, X, 238; de desconfire, X, 259; 2° (fig.) openbare beleediging, smaad, 483.
Scoit, schoten, imperf. van schieten, z.a. 206, 272, 477.
Scoolkind(eren), 264.
Sconemoeder, 54.
Scoolmeyster(s), 252, 354 (fig.), 264.
Schoolzieck, 408.
Scoon (schoon, scoin, schoin, scone, schone, schoonre, sconeste, scoinste, schoinste), adj., 1° schoon, 78; tis een scoon dinc te sien,'t is schoon om zien, 39; die schone coninc Philips, koning Philips de Schone, 305; Fr. dou biau roi Phelippe, XI, 36; schoon man van wapene, schoone, flinke soldaat, 419; Fr. la plus belle gent d'armes, XI, 134; 20 eerbaar: sijne saken schoin maken, zijne zaken, zijne onderneming op eene eerbare wijze behandelen, afmaken, 74; 3° voordeelig: dat schoinste voir hem kiesen, het beste, het voordeeligste voor zich nemen, 146; Fr. vous avés pris et cuesi pour vous, X, 150; 4° goed, superlatief: voortreffelijk, uitstekend, 217; Fr. le milleur, X, 256; 5° lief, bemind: scone neve, beminde neef, 250; zie eerbair en alrescoinste.
Schoen (schoin), bijw., 1° op eene schoone wijze, net en zuiver, 78; 2° op eene vriendelijke wijze, 151; Fr. parlèrent si bellement, X, 204.
Schoonhede, schoonheid (als benaming van een kasteel), 300; - in waelsche Biauté.

Schoonsoon (schoonsone, sconezone, schonezone, schonenzone), 120, 135, 210, 339, 386; Fr. beau fil, X, 79; biaux fïeux, X, 141, 142.
Schoonvader (schonenvader), 209, 210, 211.
Scoot(s) (scote): al binnen scoots, binnen scheuts, 175; Fr. jusques ou trait, X, 224; uutie scote, buiten 't geschot, 324.
(Scoren) scueren, geschoirt, gescuert, scheuren, 25; aan flarden trekken, 35, 72.
Schoren, imperf. van sceren, z.a. 529.
Scote, scheut eener plant, 201.
Scoten, imperf. van schieten, 206.
Scotele(n), 195; Fr. vaisselle, X, 240.
Scoudere(n) (schoederen, schuderen), schouder, 106, 133, 287, 303, 328; Fr. de l'espaulle, XI, 54.
Scoute(n), schout of schepen, 197; wette, meyeren, - ende scepenen; Fr. maieurs et eschevins et nouvelle loi, X, 241; zie wette 2^{o} en scepene.

(Scouwen) gescouwet: in oogenschouw nemen, 37; Fr. et par monstre, IX, 187.
Scrijfte(n), geschrift, 240.
(Screyen) screyden, krijschen, 166; Fr. plorer, X, 216.
Scriven (scrijft, gescreven), schrijven, 81, 82, 223, 238, 240, 481; tot iets gescreven wesen, schriftelijk uitgenoodigd worden tot iets, 398.
Scruemen (scruemden), schromen, benauwd zijn, 18; Fr. resongnoient, IX, 171.
Schudere(n), zie scouder, 328; Fr. de l'espaulle, XI, 54.
Scueringe, het aan flarden trekken, 26; Fr. banière toute deschirée, IX, 178.
Scuyer(en) (schuyre, schuyeren), schuur, 250, 289, 499; Fr. les granges, X, 285; huys noch schuyre, niets meer, 499; Fr. maison ne buison, XI, 237.
Scuylen (schuylt gescolen), 178, 183, 239; Fr. repourre et mussier, X, 231.
Scuit, het geschut, 169; Fr. artillerie, X, 219; zie scut.
Scuyte(n), benaming van een vaartuig zonder kiel, schuit, 271, 376; Fr. bacques, XI, 10.
Scuytkin (scuytkijn(s), schuytkin(s), schuytkyn, scuytken), klein plat vaartuig zonder kiel, 118, 271, 274, 276, 277, 281, 289, 292; Fr. batiel, X, 77.
Sculde (sculd, sculdt), 1° oorzaak: bij sculde van, door de schuld van, 59; Fr. n'avoit pas esté leur coupe; la coupe des, IX, 205; 2° schuld in geld, 230; Fr. debte, X, 268.
Sculdich, waard: - sijn, verdienen, waard zijn (geprezen te worden), 428.
(Scumen) geschuymet: rooven, 341.
Scut (scuts, schuts, scutte, tscut, scuit), 1° alle werktuig waarmede men schiet, pijl; voorraad pijlen of andere schiettuigen, geschut, 50, 169, 205, 389, 400, 403, 408, 501, 502, 508; Fr. deus tonniaux pleins d'artillerie especiaulment des saiètes, XI, 120; zie artilgerye en strale; 2° schot, wonde van een pijl of ander schiettuig (in het hoofd en in het lijf), 255.
Scutte(n), een schutter, bepaaldelijk boogschutter, 43, 50, 502, 514; Fr. XII^{c} arbalestriers, IX, 192, 195; archiers d'Engletière, XI, 240; pour esconser le feu, X, 231; seront gardé, X, 287.
Scu ten, beschutten, 183, 252, 253.
Schuwen (schuweden), ontwijken, 322, 542; Fr. esquiever, XI, 304; eschieuwer, XI, 49; ook wederkeerig: hem -, 529.
Se, ze, hen, 38.
Zeder, sedert, 18, 148, 247, 305.
Zedelijken, zonder geweld, ordentelijk, 349; Fr. tout bellement, XI, 69.
Zedichede, behoedzaamheid: bij mate ende zedichede, met orde en met voorzichtigheid, 274; Fr. metoit ordonnance et atemprance à, XI, 12.
Sedichlijken (zedichliken, zedichlijken), in orde, bedaard weg, zonder geweld, ordentelijk, met waardigheid, 41, 62, 67, 278, 478, 554 en Var.; Fr. mout bellement, IX, 213; tout bellement, IX, 217, XI, 221.
Zee (zees), 258; in die - slaen, op zee gaan, 348; Fr. montèrent en mer, XI, 68; de grote zee, de Atlantische Oceaan, 539; Fr. en decha de la grant mer, XI, 302; die wilde zee, de onstuimige zee, de zee in tijd van storm, 565; Fr. la mer, XI, 242.
Zeedick, 503; Fr. les disgues de la mer, XI, 240; zie insteken.
Seechde, zei, zie seggen, 549.

Seechdi, zegt gij, zie seggen, 549.
Zeekant(en), zeekust, 370; Fr. rice frontières de mer, X, 94; sur le mer, XI, 98; zie slaen.
Zeelander(s), bewoner van Zeeland, 233; Fr. cil - des zellandes, X, 272.
Zeele, toom (van een paard), 454.
Seer (zeer, zeere), 4, 40, 41, 139; zie zere.
[Zeeren, 139 is verk. lezing voor zeere].
Zeestrange, zeestrand, zeekust, 195, 307, 394, 410; Fr. sus la marine, X, 240.
(Segenen) zegende, prijzen en dankzeggen, 503.

Zegezalichede, geluk en gewoonte te zegepralen, 305; Fr. la fortune qui est bonne pour ceux de Gand, XI, 36.
Zegezalige, zegerijk, 334; zie dach.
Seggen, 1, (ic segge, 93, 213; seggic, 424, ic seget, 318; ghij seecht, 62, ghij seght, zeegt, 213, ghij segget, 213; seechdi, segdy, seghdy, 214, du segste, 242; seghdy, 549, var. 7; seecht, 19, seeght, 468; zeeght, 232; seydic, 21; seechde, 21, zeeghde, 144, 402, seyde, 5, 237; zeecht, 65, seeghde, 183; seeghden, 184, 298, zeechde, 66; zeechde(n), 189, 254, 261, 287, seghden, 382, seyde, 223, seyde, 115; seyden, 12, 208, zeyden, 143; seghden, 382; segt (imperat.), 38, secht, 111, zeeght, 56; segtet = zeg het, 23; geseeght, 21, 358, geseeght, 316, gezeecht, 237, 286, geseecht, 250, 383; geseegt, 495; gezeeght, 138, 232, 345, geseit, 31, 245, 312, geseydt, 217; geseyt, 23, geseycht, 426; geseyght, 426; seggende, 59, segghende, 252, [seghende, 531; is verk. lez. voor seggende (has.)], 1° zeggen: spreken of schriftelijk weergeven; Fr. remonsterous, IX, 158; int corte geseeght, in weinig woorden, in't kort, 187; ja daertoe seggen, daarmede instemmen, 144; Fr. li accorda, X, 149; ende hier te seggen, en alles wel ingezien, 38; Fr. et ossi fout considéré, IX, 184; daer neen tegens seggen, neen zeggen, weigeren in iets toe te stemmen, 382; Fr. dissoient dou nom, XI, 104; 2° als subst.: een gemeen seggen, een loopend gerucht, een roep: het was een gemeen seggen, men zeide overal, 84, 259; Fr. disait-on, IX, 231; on dissoit communément, XI, 1.
Seghdy, zegt gij; zie seggen, 546 var.
Seghe (zeghe, zege), zegepraal, 168, 240, 310, 321, 353.
Zeyl; dat oghe int - houden, 384; Fr. qui avoient l'ueil à lui, XI, 105.
(Seilen) seylden, met een schip vertrekken, 357.
Seinden (seynden), imperf. van senden, z.a. 12, 90, 315.
Sejour, verblijf: sijn sejour houden, ergens verblijven, 199.
Seker, vertrouwbaar, getrouw, 21.
Sekerhede, zekerheid: - nemen van, zich verzekeren dat de rust niet zal gestoord worden en dat men niet moet vreezen voor zijn leven, 45; Fr. il eurent pris la seurté de chiaulx de la ville, IX, 194.
Secretarij, de gezamenlijke geheimschrijvers, 248, 459; Fr. clers, XI, 187.
Secte (secten, seckte), aanhang, zelfde gezindheid, zelfde rang; van zijns gelijken, 121, 127, 144, 548; Fr. sexte, X, 79; de sa sexte, X, 84; ceux de leur sexte, X, 149.
Sel, 1° of 3° pers. van sullen, z.a. 200, 306.
Selden (zelden), 136, 506; Fr. priesque tous les jours, X, 143, XI, 243; ook in 3° Boek, fol. 14 v°: dit belegge duerde VI weken tijts, dairt selden dach af was dair en geschieden feyten van wapene; Fr. et presque tous les jours aux barrières il y avoit fait d'armes; Kerv. XI, 48.
Sendebode(n), afgezant, 38.
Senden (seinden, inf., sende, senden, seinden, seynden, sond, sonde, zonde t), sonden, zonden, sant, sandt, zandt, zant, sendet, imperat., gesent, geseynt), zenden, 12, 15, 45, 55, 62, 72, 75, 9° 115, 116, 130, 138, 139, 145, 146, 157. 158. 165, 167, 172, 196, 205, 233, 345, 354, 363, 369, 397, 398, 403, 418, 432,

525 [zie errata]; Fr. envoiiérent, X, 54; senden om, zenden halen, 138; fr. fu envoiiés querre, X, 145.
September (septembre), 391, 423.
Septemtryon (dat hele -), het Noorden, de noordelijke gewesten, 516; Fr. le septemtrion, XI, 214.
Zere (seer; zeer, zeere), 1° zeer, 2, 40, 41, 90, 94, 139 [waar zeeren verkeerde lezing is]; Fr. mout, IX, 160; 2° op geweldadige wijze, 1; Fr. en tel violensse, IX, 158.
Sergant(en) (sergandt), gerechtelijke beambte, 199, 204, 356, 357; Fr. sergens, X, 243, 247.
Zerghe, voor zorge, z.a., 548, var.
Serymonye(n), godsdienstige plechtigheid, 187; Fr. processions et afflictions, X, 234.

Sermone(n), preek, 172; zie predicaetse.
Seste, zesde: Urbanus die Seste, 359; Fr. papes Urbain Sisimes, XI, 86.
Setten (settick, setten, imperf., geset), 1° zetten, stellen, plaatsen, 37, 460; - int graf -, begraven, 449; Fr. enterrèrent le corps, XI, 163; te wercke - in, aan 't werk stellen om iets te doen doen, 500; Fr. furent mis clerc en oevre, XI, 238; hem upten wech setten, vertrekken, 248; Fr. departirent, X, 284; in sinen handen setten, in zijne handen overleveren, 145, 146; 2° uiteendoen: sine materie setten, zijne zaak uitleggen, 164; 3° aanzien; het licht setten, er niet veel rekenschap van houden, er zich geen kwaad bloed om maken, 499; Fr. n'en fissent compte, XI, 237; 4° geld geven (voor den oorlog), 132; Fr. se tailloient, X, 140; wederk.: hem setten in, zich onderwerpen aan, 94; 5° setten tot, aanstellen als, 38, 84; Fr. leur bailla, IX, 230.
Shiere, zie chiere, 208.
Sicht, 3e pers. enk. aant. wijs tegenw. tijd van sien, z.a., 7, 200, 482.
Sydy = zijt gij, 191, 549; zie sijn.
Sye = (ik) zie; zie sien, 111.
(Sieden) gesoden: in kokend water leggen (van leder), 316; zie hantscoe(n).
Syedy, ziedey = ziet gij, 417; zie sien.
Zieck (zyeken), 336, 463.
Siecte (ziecte), 41; Fr. maladie, IX, 190; ene haistige -, onverwachte, snel opkomende ziekte, 41; Fr. mout soudainement prist une maladie à -, IX, 190; overmits ziecte, om reden van ziekte, 145; Fr. il estoit dehetiés, X, 149.
Ziele; an live ende an ziele, lichamelijk en geestelijk, 155; zie lijf en lonen.
Sien, 1, 175 (syen, 284, sijen, 518, ic sie, 67, zie, 12, zye, 488, sye, 111, 181, ghij sijt, 37; Fr. vous véés, IX, 187; syedy, 417, ziedy, 417, sicht hij, 7, 209, hij sicht, 482, sach, 36, 51, zach, 138, sagen, 33, sagen(s), 220, saghen, 116, zagen, 135, zaghe, 209, zaghen, 238, 519, sicht (imperat.) 220, siet (imperat.) 37, 202, 415, syet, 288, syen, gesien, 4. gesyen, 173); 1° zien: elc up den anderen sien, de een naar den anderen kijken, 215, 229; Fr. regardèrent l'un l'autre, X, 254; 2° opletten, 190; siet hier, ziehier, 39, 214; Fr. vé les chi, vé les chi, IX, 188; veschi, X, 254; siende houden, blijven staan bezien; 294; Fr. arestoit li en eux regardant, XI, 28; om iets sien, achter iets zoeken, 346; Fr. nous requellerons, XI, 67.
Sij, ww. sijn, 163.
Sij, persoonlijk vooruw., 230; sy, 53, zij, 67, sijs = zij des, 11, 44, sijt = zij het, 43, 54, zijt, id., 85, sijlude, 27, 67, sijluden, 235, sijre, zij er, 153, 172; sij X of XII, 10 of 12 te zamen, met (hen) tienen of twaalven, 65.
Sijde (zijde, sijden, zijden), 1° zijde, kant, 7, 81, 400, 461; an allen zijden, langs alle kanten, 81; tot geenre zijde, langs geene zijde, nergens heen, 137; an die vlaemse zijde, langs den kant van Vlaanderen, het Vlaamsche land; an die buenense zijde, langs den kant van Bologna, het land van Bologna, 367; Fr. vers Flandres, vers Boulonges, XI, 92; an die Gentse sijde, Gentwaarts, 71; an een zijde roepen, iem. op zijde roepen, 485; an die zijde setten, van kant zetten, ontnemen, 222; over een zijde tijgen, op zijde trekken, 212; Fr. traïst à une part, X, 252; 2° zijde, partij, 51; zie vlaamsch.

Zijden, in of van zijden stof: - laken, 196; zie laken.
Sijdy (sijdij, sydij) = zijt gij, 97, 145, 181, 191, 378; zie sijn, werkw.
Sijlvere (sulver, sulvere, sulvers), 1° zilver, 196, 200, 209, 251, 291, 304, 362; 2° alle zilvere voorwerpen, zilverwerk, 70; 3° de witte kleur in de wapenkunde, 251; zie scilt.
Sijn (sin. sinen, syn), bezitswoord: siins, 109, zijns, 27, sijnts, 520, 550 en var., synre, zijner, 8, syn(t), zine, 41, zinen, 79.
Sijn, voorn.: sinen, 10; zie leven, ww.; tsijne houden dorren tegens yemant, het wel aandurven om zijn goed en leven te verdedigen, 228; tsyne, zijn bezit, zijn eigendom, al wat iem. toebehoort of aanbelangt: in den sinen tien, naar zijn woonst en land vertrekken, 500; Fr. retournèrent en leurs lieus, XI, 238.

Sijn, ww.(zijn, 11, ic ben, 424, ic ben(s), 185, 320. bistu, 191, g(h)ij sijt, 97, 213, 223, sijdy, 97, (mv.) 145, sijdij, 181, 378. sydy, 191, 594, is, 1, ysser, 415, = is-er, zijn-er; is't), 6, tis; this = het is, 130, 464. tsij, 260, het sij, 37, sij (subj.) 56, sij(s) (imperat.) 1, sijnde, 239, sij = het zij (subj.), 163, ten sij. ten zij, 225, 415, 486, 503, 509, 521, 549; ist, is het in geval dat, 6; Fr. se, IX, 162; sijnt = het zijn, 503; zie wesen.
Sijnne, zie sinne, 212.
Sijnsselfs (sijnselfs), 108, 153, 380, 549 en var.
Sijnt = het zijn, 503; zie sijn, ww.
Sijnts, bezitt. bijv. nw., (genit.) 520.
Zijtvlogel (zijtvlogelen), zijgedeelte van een leger in slagorde geschaard, flank, 330.
Simpel (simple), 1° goedhartig, 122; 2° argeloos, 256.
Simpelijken, bijv., eenvoudiglijk, onvoorwaardelijk, 346; Fr. simplement, XI, 67.
Sin (sinen, syn, synts), bezitt. bijv. nw., 520, 550 en var.; zie sijn, bezitsw.
Sindale, benaming van eene stof, soort van fijn lijnwaad of neteldoek: roden -, 334; Fr. de vermel cendal, XI, 58.
Sinne (sijnne, siinne, sinnes, siinnes, sinnen), 1° wil, voornemen, inzicht, 4; in den - hebben, ten sinne hebben, in den sinne sijn, ten sinne crigen, willen, willen doen, van zin zijn, voornemens zijn, zich voorstellen te doen, 8, 47, 49, 64, 66, 69, 81, 212, 347; Fr. eut en propos, IX, 195; il voellent faire, IX, 197; eurent en pensé, IX, 228; toutes ses intencions, IX, 216; die sinne ende witte weten, zijn inzicht en zijn doel kennen, 347; sijns sinnes weten, zijn inzicht keunen, 232; 2° zienswijze, 74; 3° opzicht: twee sinnes, in twee opzichten, 163; Fr. pardeus voies, X, 214; ins geens sinnes, geenszins, 37; 4° gemoedsaandoening: uut fellen sinne, uit gramschap, 379.
Sint (zint), voorz., sedert, 337.
Sint (zint), bijw., sedert dien, 132, 441; Fr. depuis, IX, 140.
Syntertijt, sedert, 355; sint dier tijt dat, sedert dat, 66; Fr. depuis que, IX, 216.
Sitten sadt, zadt. geseten, gesetten), 12, 62, 63, 210, 468; verre, te verde sitten, ver, te ver van dit land afgelegen wonen, 97, 371; Fr. li lointains, XI, 71; van iets sitten, van iets afstijgen, 220; Fr. descendus, X, 258; sitten in, gelegen zijn in, 43; Fr. elle sciet en la chastellerie, IX, 190.
Slach: sonder slach te slaen, 7, 329; sonder slach of(f) stoit, 7, 337; Fr. sans cop ferir, IX, 162, XI, 55.
Slaen (sloech, slouch, sloegen = sloeg hem, sloeghe, sloegen, slogen, geslagen), 1° slaan, 61, 554; een geluydt slaen, beginnen te roepen, 146; enich geluyt slaen, gerucht maken, 425-427; Fr. esgrongnir, XI, 138; commenchièrent a criier, IX, 151; die clocke slaen, de klok luiden, 254, 289; Fr. sonnoient les clocques à herle, XI, 24; van sticke te sticke slaen, aan stukken trekken, vierendeelen, 93; zie stick; sonder slach te slaen, 329 (zie slach); die trompetten slaen, trompetten, 333; Fr. on sonna les trompettes, XI, 57; zie blasen; een cruys slaen, een kruisteeken maken, 137; Fr. fissent le si(n)gne de la crois, X, 143, 144; met sporen slaen, de sporen geven, 119; Fr. esperonnant, X, 78; 2° (van het leger)

zich ergens nederslaan, legerplaats nemen, liggen, 119; 3^{o} vertrekken: te voete - in, te voet gaan -, 218; in een land slaen, in een land treden, 363; Fr. entrer en France, XI, 89; int of opt velt slaen, intlant slaen, vertrekken in 't open land, buiten stad vluchten, legerplaats nemen in 't open veld, 61, 105, 171, 256; Fr. il se traïssent tout sus les camps, IX, 212; se mist sus les camps, X, 66; prissent les camps, X, 221; entrer au païs, X, 291; upten wech, (upten wege), up hoir reyse slaen, zich op weg zetten, vertrekken, 153, 366, 408, 436; Fr.se missen! en (au) chemin, X, 205, XI, 150; se despartirent, XI, 91,in die zee slaen, in zee vertrekken, 348; Fr. montèrent en mer, XI, 68; up die zeekanten slaen, aanlanden, aan wal komen, 370; Fr. de entrer en celle rice frontière en mer, XI, 94; uut hoir logijs slaen, buiten gaan uit hunne woonplaats, ver-

trekken, 136, 314; Fr. issus de son logis, X, 143; se despartirent de leur logis, XI, 43; 4° uit eene plaats doen vertrekken: uut den kelre slaen, uit den kelder halen, 189; Fr. furent trois de ces biaux celliers, X, 236; 5° met geweld tegemoet gaan, bespringen: in hoir vyanden slaen, den vijand aanvallen, 137; Fr. se boutèrent à -, X, 144; 6° doodslaan, 3, 70, 118, 146, 179, 218, 298, 330, 436; (van dieren) slachten, 507; Fr. le ochirent, X, 76; mors, X, 151; abatoit, X, 257; mourut de molemort, XI, 151; zie gesmijten, geslagen en smiten; 7° nemen voor: voir vergeten slaen, als vergeten aanzien, 499; Fr. mist en noncalloir, XI, 237; 8° vallen: slaen up iets, op iets vallen, 287; Fr. dont il se veoient enpallés, XI, 22.
Slage, toestand: uut enen quaden -, uit eenen naren toestand, 436, 520.
Slagere, bijzondere naam van een valk, verbonden met bindere z.a., 217; Fr. le mieux abatant oiseaux, X, 256.
Slap, niet doordrijvend, op eene talmende wijze, 9.
Slape, slaaplust, metten slape belopen worden, door slaperigheid overvallen worden, 284; Fr. somme ne les abate, XI, 20; slape doen vergaen, den slaaplust doen overgaan, 285.
Slapelaken, bedlaken, 183; Fr. vieille toile, X, 231.
(Slapen) slaept, sliep, sliepen, slapende, geslapen, 11, 12, 183, 185, 330, 475, fig.: up iets slapen of slapende werden, uitstellen van doen, talmen, 226, 459; Fr. ne sejourna pas adont longhement, X, 263; ne se volt mies endormir sus son avis et imagination, XI, 187.
Slecht, eenvoudig, gering, 503; zie schamel.
Slechte (slecht), effen: - maken, effen maken, plat leggen, slechten, en ook vernielen, 156, 197, 399; Fr. destruire, X, 208; mettoient tout à l'onni, X, 242.
Slechten (geslecht), platmaken, slechten: die wegen slechten, 268, en ook vernielen, 46, 72, 194-196, 220, 265; Fr. les mures abatus, IX, 194; abattre frettes, XI, 5.
Slepen (sleepten, gesleept), 27, 133, 138, 196; Fr. tourser, X, 144.
(Slessen) sleste, bedaren, verminderen, 439; Fr. apaisa, XI, 152; zie slissen.
Slet, vod, 99; Fr. fu jetté à l'aigle et la dedens touellie, X, 62.
Slicke (slicke, slijck(en)), slijk, 281, 284, 285, 288; Fr. en le bourbe et ordure, XI, 18; zie muddre.
(Slissen) sliste: ophouden, 51; Fr. cessa, IX, 51; zie slessen.
Sloechdyluden doot = sloegt gij dood, 130; zie dootslaen.
Sloechen (sloegen) = sloeg hem, 3, 118, 436, 554; zie slaen en dootslaen.
Slogen, imperf. vun slaen, z.a. 137.
(Slof) slove, (laken) ruw, grof (laken), 453.
Sloot (sloit, sloten, sloots), sloot, gracht en bepaaldelijk stadsgracht, 149, 309, 314, 322, 331; Fr. un fosset, XI, 39, 43; buiten sloots, aan gindschen kant der stadsgrachten buiten stad, op den buiten, 149.
Sloot(s), zie slot, 1, 149.
Slop(e), sluiphoek, spelonk, 181.
(t)Slot, einde, 359; int slot, op 't einde, om te eindigen, 210.

Slot (slote, sloten(e)), kasteel, slot, 32, 33, 79, 82, 83; Fr. l'ostel, IX, 183; castel, IX, 229; starcke slot, versterkt kasteel, 240, 241, 300, 499; Fr. chastiaux, X, 240; forterèces, X, 277, XI, 237.
Slotele(n) (sloetelen), sleutel, 195, 345.
Sluyppad(en), 471; Fr. refuites, XI, 200.
Sluyten (sloot, sloit, sloten, gesloten), 1^{o} sluiten, 38; 2^{o} besluiten, een besluit nemen, vaststellen, 57, 104, 143, 156, 160, 186, 189, 264, 290, 321, 504; Fr. fut conclut, IX, 203; sinen raedt sluten, besluiten, 504; Fr. jeta son avis, XI, 241; hair woirden -, daar ophouden te spreken, 20.
(Slupen) sloip: - in, binnensluipen, 183.
Smadelijken, met smadelijke bewoordingen, 438.

Smadyg(h)e, hoonend: - woirden, smadelijke woorden, 456; Fr. parolles haineuses, XI, 182.
(Smaken) smaecten, 167.
Smeken (gesmeyct), 43, 59; Fr. se fist requerre, IX, 167; priiet, IX, 204.
Smerten, pijn doen, 360.
Smiten (smytende), slaan: smytende ende slaende, er doorheen slaande, er links en rechts doorkervend en doodslaande, 179; Fr. abatre gens, X, 227; zie gesmijten en slaen.
(Smoren) smoirden, gesmoort, gesmoirt, omkomen, 109, 329, 331, 334; Fr. s'estindoient et moroient, XI, 55; furent estaint, XI, 56.
Snyende(n), scherp: snyende zwairde, 303; zie zwairde.
Snode (snoder), 1° (van personen) gering en boos, 79, 503; Fr. mescheans gens, IX, 226; ces malles gens, XI, 240; 2° (van kleederdracht), armzalig, van weinig gehalte: in hair luiden clederen of in noch snoder abijt, min aangekleed dan in hun hemd, dus bijna naakt:, 428; Fr. es plus povres habis que elles eussent, XI, 140.
So, zoo, alzoo, 3, 371 [waar solage moet gescheiden staan]; so vro, zoodra, 49; Fr. pour tantos que, IX, 197; so vro als, zoodra dat, 104; Fr. sitretos que, X, 66; so wes, dat in geval dat, 158; so - so, zoowel van - als van, 44, of - ofwel, 428; so - ende so - so - so, nu eens - dan eens, dan - en dan, 80, 81; Fr. une fois - l'autre - puis - puis, IX, 227; so een so andere, dooreen, 187; Fr. que ungs que autres, X, 234; so mit - so mit, zoowel met - als met, 53.
Sober, 1° eenvoudig (kleederdracht), 486; Fr. simple, XI, 228; 2° klein, niet veel bedragend (loon), 130; Fr. petit leuwier, XI, 86; 3° weinig: sober minne, weinig liefde, 244-257.
Soberlijken, heel weinig, ondoelmatig, 422, Fr. en bien simple garde, XI, 136.
Soeken (zoeken, soecken, soucken, ghij soect, sochte, sochten, gesocht), 1° zoeken, 185, 236, 262-264; 2° verzoeken, 173; Fr. avoient requi, X, 223; hoir te soeken maken, schoon spreken, laten bidden, 183.
Soene (zoene(n)), verzoening, vrede, 51, 57, 58, 60, 64, 69, 72, 73, 76, 83, 125, 141, 145, 147, 151, 153, 154, 157, 162, 236, 238, 341, 353, 439, 442, 509, 517, 519, 543-548; Fr. paix, IX, 211; en seure païs, XI, 64; zoene noch vrede, volstrekt geene overeenkomst, 72; Fr. nulle pais, IX, 221; ter zoenen comen, verzoend geraken, 4; Fr. li fist paist avoir à partie, IX, 160.
Zoenebraker(s), vredebreker, vredeschender, 542, 544; Fr. de paix enfrainte, XI, 305.
Zoenebrakich, die de vrede schendt: - wesen, de vrede, de vredesvoorwaarden schenden, 78; Fr. enfraindre le pais, IX, 225.
Zoenebrekinge, vredebreuk, 543; Fr. fraction de la paix, XI, 305.
Zoenebrieve, vredeverdrag, 546, 547.
Zoenen gesoent, gezoent), vrede maken, vrede verklaren, 76, 78, 138, 523; Fr. quelque pais il euist donné, IX, 224; euist adonc pais, IX, 225; n'aront paix, X, 145; venir à (paix à), XI, 288.

Zoet(en), adj., 1° beminnelijk, vleiend, 25; Fr. douces parolles, IX, 176; 2° vriendelijk, met beminnelijke woorden opgesteld, 223; Fr. une lettres moult douces et moult amiables, X, 261.

Soet (zoeter), bijw., 1° op vriendelijke, beminnelijke wijze, 514; Fr. plus doulx et plus enclins à, XI, 282; 2° rustig: zacht ende zoet slapen, 475; Fr. dormoient tont paisiblement, XI, 219.

(Soetelijken) zoetelijken, zoetelijker, op bedaarde wijze, op eene rustige wijze, op vreedzame wijze, 38, 67, 185, 188, 349; Fr. en pais, IX, 217; plus bellement, X, 235; zie zedelijken.

Zoetichede(n), 1° lekkernij (fruit, enz.), 204; Fr. doulceurs, X, 247; 2° bevredigende en inschikkelijke woorden en handelwijze, vriendschapsbetuiging, 299; Fr. par douceur, XI, 31.

Soydye, 342; zie soudye.

Zoyn, 388; zie zoen.

[Solage, 371, verkeerde lezing voor so lage.]

Solaisse(n), genieting, 41; in groten vruechden ende -; Fr. en grant reviel, IX, 190.
Soldenair(s) (soudenaren, soudenaeren, soudenairen, soudenair(s), soudenyers), huurling; gehuurde soldaten, loontroep, 58, 122, 150, 225, 354, 355, 364, 369, 377, 378, 515; Fr. saudoiiers, IX, 204, X, 80, 203.
Soldt(ghij), zoudt gij, 73; Fr. vous deuissiez, IX, 222; zie sullen.
Solempnele, plechtig: - ende starcke eedt doen, eenen plechtigen en duurzamen eed afleggen, 365.
Solempnelijken, met veel plechtigheden, 498, 536, 544.
Solempniteyte (solempnyteyte, sollempnyteiten), plechtigheid, 42, 338, 464, 468, 469, 498; Fr. à ossi grant solempnité, IX, 191.
Solle, zool, fig.: ter solle bringen, kwellen, nadeel berokkenen en ook het onderspit doen delven, doen verliezen, 280; Fr. ossé mettre oultre, XI, 17; vgl. in het 3e Boek: fol. 240 vo: dese Engelse hebben ons enen herden langen geleden tijt te solen ende te quellen genomen, laetse ons nu weder te rechte voir thoift stoten; Fr. ces Anglois nous ont longtemps traveillé, et leur monstrerons les dommaiges que ils nous ont fais par cy-devant; Kerv. XIII, 207.
Solre(n) (zolre), zolder, bepaaldelijk graanzolder, 149, 150, 184, 190; Fr. li grenier, X, 202; zie garnyere.
Solrekijn, kleine zolder, 183; Fr. solier, X, 231.
Somer (zomer), 68, 85, 131, 231, 260.
Zomerebedevairt, 482; Fr. pelerinage, XI, 225.
Somme, 1o somme geld, 363; Fr. la misse, XI, 88; 2o geld: hem up ene - setten, een losgeld vaststellen en aanbieden om uit het gevang vrijgesteld te worden, 538; Fr. il se sont mis à raenchon, XI, 300.
Sommyge (zommig, zommygen), 81, 234, 249; van den sommigen - ende van den zommigen, van de eenen - en van de anderen, 262; Fr. des aucuns, XI, 3.
Somtijt (zomtijt), somtijds, 4, 52, 149; Fr. pluisieurs fois, IX, 160.
Zomwijlen, 507.
Sonde, 85; met groter - ende onrecht, tegen alle recht en reden, met groote onrechtvaardigheid, 85; Fr. à tort et à grant pechiet, IX, 231.
Sonder, behalve, 316.
Sonderlange, zonderling, 270.
Sonderlinge, bijw. 1o in 't bijzonder, vooral, 6, 12, 111; Fr. especiaulment, IX, 166; 2o zeer (vóór een ander bijwoord), 36; Fr. trop grandement, IX, 186.
Sonne (zonne), 176, 327, 420; van twisschen der zonnen upghanck tot der zonnen onderganck, van in de landen van het Oosten tot in de landen van het Westen, van het Oosten tot het Westen, 516; Fr. du soleil levant jusques ou à soleil esconsant, XI, 283-284.
Sonnendach (des sonnendages, sonnendaghes), 134, 136, 187, 188, 190, 410, 431, 433; Fr. diemenche, X, 141.
Sonnendagennacht, 434.
Zoen (sone, zone, zoons, zoyn), 54, 85, 9S, 211, 226, 352, 388; Fr. son fil, IX, 201; sijns ooms zoons, 226; Fr. son cousin germain, X, 263.

Sorghelijk(zorghelijck, sorchelijken), gevaarlijk, 309, 392, 520; Fr. tant estoit perilleuse, XI, 112; c'est dur, XI, 286; op behoedzame wijze om niet te, bevreesd te -, 289.

Sorge (sorgen, zorge, zorghe, zerghe), 1° vrees, 55, 56, 60, 83, 85, 279, 548 en var.; Fr. celle doute, IX, 212; doubte, IX, 230; noit noch sorge, hoegeneamd geen vrees, 56; Fr. n'avous garde, IX, 202; sorge ende twyvele, groote vrees, 85; Fr. ces doubtes, IX, 231; 2° gevaar, 52, 97, 156; Fr. en grant péril, IX, 199; hors dou péril, X, 207; sans dangier, X, 60.

Sorgen (sorch ic, zorgh ic, sorchde, zorchden, soirgden), vreezen, 4, 57, 65, 118, 151, 356; Fr. resongnoient, IX, 203; se doubtèrent, IX, 215; bien pensoit, X, 77; is te sorgen, misschien, 160; Fr. espoir, X, 211.

Sorte(n), aanhang, 518.
Sotte(n) zotten), gek, 19, 78, 250, 345, 384; vuyle -, 345; Fr. folles gens, XI, 67; folie gens, XI, 105.
Sothede (zotheyt), 85, 260, 408; Fr. grans folie, IX, 231.
Sotkijn, gek, 21; Fr. soteriaux, IX, 173.
Sottelijken, op eene dwaze wijze, 81; Fr. follement, IX, 228.
Souden = zoude hem, 324; zie sullen.
Soudenaer(en) (soudenair(s), soudenyer), 58, 122, 378; zie soldenair.
Soudye (soydye), 1° loon, 70, 223; Fr. argent, X, 70; 2° soldij, 342; Fr. nos saudées mal paiiés, XI, 64.
Soudict = zoude ik het, 131; zie sullen.
Soudmen = zoude men, 341; zie sullen.
Soucken, 262; zie soeken.
Soute, 68; Fr. sels, IX, 218.
Span, sieraadsgesp, 469; Fr. u fermail d'or à pieres précieuses, XI, 195; zie steen, 2°.
Spanse, Spaansch, 364.
Sparen (spairde(n)), 1° sparen, 200; Fr. n'espargnoit, X, 242; 2° geen kwaad doen, ongedeerd laten, 186; sonder enich sparen, onmeedogend, 390.
Sparwair, sperwer, 214; Fr. esprivier, X, 253.
Speciael (speciaelre, speciael), 1° bijzonder, buitengewoon, 399, 536; 2° bijzonder genegen, intiem, 356; Fr. estoient compains en toutes coses à Phelippe, XI, 83.
Specialiken (specialijken), bijzonderlijk, 188, 229; Fr. princhipaument, X, 267.
Speychede(n), beleediging, 542; Fr. injures, XI, 304.
Spel (spele, tspel, speels, spelen, spil), 1° in de nedendaagsche beteekenis van eene oubepaalde daad of zekere zaak, soort van, bepaaldelijk strijd, gevecht of oorlogsonderneming, 31, 120, 124, 126, 147, 209, 234, 281, 287, 319, 325, 430; tspel gaende maken, iets in gang steken, 430; dit spel gecooct was, dat't spel gespeeld was, dat gedaan, afgeloopen was, 120; al te goet spel sien, zien hoe goed de zaken zullen afloopen, welke goede wending de zaak zal nemen, 255; Fr. vous verrés ja biau jeu, X, 289; tspel bij der handt nemen, iets ondernemen, iets aanvangen, 124; des speels moede (sijn), er van beu zijn, 124; Fr. commenchoient à taner, X, 81; hem dies speels verstaen, in die zaken beslagen zijn, 323; hoir spel ende spot medehouden, met iets lachen en spotten, 209; Fr. fait leurs galles et leurs ris, X, 231; in sulken spelen, in dergelijke ondernemingen, in zulke omstandigheden, in dit geval, 234; Fr. à tels besongnes, X, 272; des speels sovele maken dat, het zoo bont maken dat, 281; tspel wairnemen, iets aan boord leggen, zich uit 't slag trekken, 281; tspel verloren sien, zich overwonnen zien, overwonnen worden, 385; dit spil hanttyeren, dit spel spelen, dit doen, 319; zie hantieren; dit spel gaende maken, die zaak in gang steken, 430, 2° ridderlijke spelen, ridderspel, tornooi, alle ridderlijke oefeningen en strijden, 446.
Spelen (gespeelt), 1° ridderlijke oefeningen doen, tornooispel houden, 374, 482; 2° doen: van gelijken spelen, hetzelfde doen, 147; Fr. enssi ouvré, X, 151.

Speelkijn, speelbal (fig.): enen al - rekenen, iem. voor speelbal nemen, voor den aap houden, 294; Fr. vous me contés trop de devises, XI, 28.
(Spellen) spelde: voorspellen, 11; Fr. sortissort, IX, 165.
Spiegel (fig.), voorbeeld, 185; Fr. un grant mirouer, X, 233.
Spydicheyt (spijdicheden), verdriet, ergernis, 26, 83; Fr. un grand despit, IX, 478; de despit, IX, 229.
Spijte, spijt, verdriet, ergernis, gramstorigheid, 36, 70, 74, 80, 81, 209; Fr. despis, IX, 186, 220, 227, 228; in sinen spijte, tot zijn grooten spijt, in weerwil van hem, 209; Fr. en despit de lui, X, 250.
(Spikeren) gespykert, nagelen (fig.), 402.
Spyse, 314.

Spisen (spijsen), van levensvoorraad voorzien, 139, 155; Fr. envoiier leurs vivres, X, 145; soustenir, X, 207.
(Spiten) spite, imperf.: spijt hebben, 438.
Splappichede, slapheid van karakter, 17; pout estre trop mols, IX, 170,
(Spolieren) gespoliert: plunderen, 33; Fr. dépoulliet et pris, IX, 183, 104.
Sponghe(n), sponning, groef (in eene poort), 135; uuten harren ende sponghen slaen, uit de hengsels en de groeven slaan, dus openbreken en doen vallen, 135; zie harre.
Spoorslaechs (spoirslaechs, spoirslaechts), spoorslags, 218, 337, 509; Fr. au ferir des esperons, X, 257; à quoite d'esperons, XI, 244.
Spore(n): gulden sporen, 338, 350; met sporen slaen, de sporen geven, 119; Fr. esperonnant, X, 78.
Spot: sinen spot houden met enen, met iemand spotten, 228.
(Spotten) spotte, schimpen, 110; lachen ende spotten; Fr. rire et galler, X, 70.
Sprake (spraek, spraic), 1° gesprek: onderlinge spraek hebben, woirde ende sprake hebben, sine sprake met enen maken, met iemand spreken, zich met iemand nopens iets onderhouden, 126, 483, 503; Fr. s'acquinta de lui de parolles, X, 82; il en avoit parlé, XI, 226; il pourparloient, XI, 240; sijne spraken aflaten, ophouden te spreken, 370; Fr. avoir finet son parler, XI, 94; 2° manier van spreken, iemands spraak, 191; Fr. le recongnent au parler, X, 237; 3° beraadslaging: mit enen (of te samen) sprake houden, beraadslagen, in onderhandeling treden, 39, 55, 56, 65, 509; Fr. parlementer à IX, 189; parlementèrent ensamble, IX, 215; zie dachvairt en raet.
Sprakehoudinge (sprakehoudyge), onderhandeling, 39, 55; Fr. en che parlement, IX, 189, 202.
Spranck, 175; zie springen.
Spreyden (spreyden, imperf., spreiden, id., sprayden, id., gespreydet, ghespreydt, gespreit), verspreiden, uitspreiden, uiteenspreiden, uitstrooien, 129, 292, 438, 500; Fr. s'espardirent, XI, 338; sont toutes mout lonch seues, X, 26; (woirden) -, een gerucht, eene tijding overal rondstrooien, 13, 29, 411; Fr. recordées, IX, 166; estoient espandues, XI, 127; hem -, zich verspreiden, overal rondloopen, 17, 193, 213, 286, 291, 296, 297, 303; Fr. s'espardirent parmi, IX, 170; s'estandirent par champs, X, 246.
Spreken (ic spreke, spreect, sprak, sprac, sprack, spraken), 1° spieken, 5, 6, 14, 45, enz; 2° zeggen, 57, 452.
Springen (spranck, imperat.: sprinct, gesprongen), 1° springen, 110; zie spronck; 2° springen uut: met geweld en haast uit iets (eene stad) komen, 134, 293; Fr. issoient, X, 141; 3° springen in: haastig aandoen (kleederen en wapenrusting), 175; 4° springen in of after, ergens verspreiden, rondloopen (een gerucht, nieuws), 231, 455; Fr. couroit vois, X, 269; furent seues en pluiseurs lieux, XI, 181; 3° lossspringen, schieten (kanon), 176; Fr. descliquer, X, 226.
Sprinckreyse, plotselinge aanval: ene - doen, onverwacht aanvallen, een stout wapenfeit aandurven, 253; Fr. exploit d'armes, X, 288.

Spronck, sprong: den spronck springen, springen, 1 ic; een schone - springen, een hoogen, stoutmoedigen sprong doen (uit eenen kerktoren), 110; Fr. faites le biau saut, X, 70.
(Spruten) sproten, gesproten, ontspruiten, outstaan, 2, 276, 359.
Stade (staede(n), stadt), 1° plaats: in sijn stadt, in zijne plaats, 145; Fr. pour lui, X, 150; 2° gepaste plaats en tijd: in stade ende te punte comen, in staden staen, gepast en dienstig zijn, van pas komen, nuttig zijn, 200, 229; Fr. reviendra bien à point, X, 244; stade doen, te stade komen, helpen, 159; 3° goede gemoedstoestand: van staeden sijn, gezind zijn, 159; Fr. n'estoit point aissiés, X, 210; genen stadt houden, niet standvastig zijn, wisselvallig zijn, 185; Fr. ne sont pas trop estables, X, 233; bij stade,

met kalmte, bedaard weg, met waardigheid, 55, 478; Fr. tout bellement, X, 221.
Staedse, verdieping, vloer (van een oorlogstuig), 206; Fr. l'estaige, X, 248.
Stadt, 86, 97, 145, 183; zie stade.
Stadt(s), stad, 62; zie stede.
Stadthuys, 246; Fr. en halle, X, 282.

Staen (staet, stont, stondt, stonde, gestaen), 1° staan, zich in zekeren toestand bevinden, 2, 17, 21, 73; 2° staen van -, afstijgen van (een paard), 534; 3° ophouden iets te doen, 237; na iets staen, *a*) achter iets wachten, 322; Fr. quel cose faisons nous chi, XI, 49; *b*) trachten te overmeesteren, 37; Fr. reconquer [r]oit, X, 52; 5° duren, 514; niet lang en staet dit, het duurt niet of, 249; staen - ende staen -, niet ophouden iets te doeu, niets anders doen dan -, 110; zie lachen; Fr. tant que la guerre se tenist, XI, 282; 60 enen staen, aan iemand zeggen dat het goed is, bevestigen, 144; Fr. mais avoés mon fait, X, 149; enen des staen, iemand iets toestaan, veroorloven te doen, 72; Fr. ne le voloit mies avoir, IX, 221; enen des willen staen, iets willen bekennen, erkennen, 76; Fr. ne le voloient avoer, IX, 224; 7° plaats hebben, 5; Fr. avoit eu, IX, 161; zie 5°.

Staet (staedt, staets, stadt, state, staten), 1° toestand, gelegendheid, 239; in alsulken state, in den zelfden staat (van voorspoed), 1; Fr. ou point où, IX, 158; 2° staat, levenswijze, 3, 205; Fr. selon sa charge, X, 247; alsulke - houden, zulken trein voeren, 3, 195; Fr. tenoit bon estat et grant, IX, 160; cel estat, X, 240; 3° rang, stand, 195, 420; grote state, 205; Fr. estat de prince, X, 240; twee staten van den cronen, de geestelijken en de edelen, 213; Fr. remonstrèrent là leur estat, XI, 134; enen veel staets toescriven, iemand veel blijken van waardeering geven voor zijnen hoogen rang en vermaardheid, 420; Fr. là fu li sires de Couchie et ses estas volontiers veux et mout recommandé, XI, 134; van staetswegen, *a*) als passende aan zijnen rang, 552; *b*) uit staatsie, om praal te maken, 315; Fr. pour estat, XI, 43; met groten state, met groote, feestelijke staatsie, 441.
Stail, staal, 284.
Staketting(n), paal, - paalwerk, 389, 426, 430, 431, 432; Fr. palis petits, XI, 109; pallis, XI, 147.
Stal; in stal blijven, niet meer ten huwelijke gevraagd worden, ongehuwd blijven, 485; Fr. elle sera virgondée, X, 228.

Stalen, 1° in staal, van staal, 78; Fr. estoit toute d'achier, IX, 225; 2° (fig.) zoo sterk gewapend, alsof hij gansch van staal gemaakt ware, 282; buitengewoon sterk, 287.
Standaert (standairt, standaerden), 251, 273, 274, 277, 279, 380, 413, 419; Fr. son pennon, X, 287, XI, 12.
Stanck (stancx), 507.
Stantaftich (stantaftige), volhardend (van karaker) en ook krachtdadig, 215, 527.
(Stank) stanx: stanx wille, om reden van den slechten reuk, 337; zie(quade) luchte.

Starc (starck, starcke, starcker, starcste, sterc), 1° sterk, krachtig (van lichaamsbouw), 287, 408; Fr. gens à force, fors gros varlès, XI, 22; mieux de

sa santé lui estoit, XI, 125; 2° versterkt, 78, 80, 133, 428; Fr. fort (maison), IX, 227; 3° sterk in getal, 37, 38, 88; Fr. ente noef et diis mille hommes, IX, 187; 4° dik, dicht beplant (bosch), 220; 5° streng, 46; 6° sterc maken, versterken, 376, 399; Fr. malement fortifier, XI, 99, 118.

Starcken (starcten, starcte, gestarct), 1° bijstaan, ondersteunen (met personen of met levensbehoeften), 139, 152, 411; Fr. confortoient, X, 145; voloient gens et confort, XI, 128; enen-, iemand bijspringen, helpen, 123; Fr. avoir conforté à faire justice, X, 80; 2° aanmoedigen, opbeuren, 97, 256, 257; Fr. rencoragier, pour tenir en leur foi, X, 292.

Starckenisse, 1° versterking van eene stad, 474; Fr. refortifiier, XI, 218; 2° (fig.) het begunstigen der standvastigheid, stevigheid, bestendigheid, 479, 484, 538, 546; 3° vermeerdering, bijstand, hulp van levensbehoeften, 139.

Starckheit (sterckhede), stevigheid, kloekte, weerstandsbieding, 399, 495; - des plaetsen, weerstandsbieding van eene versterkte stad, 495; Fr. au fort lieu, XI, 234.
Starckmaken, versterken, 473; Fr. fortefiier, XI, 202; zie starc.
State, 205, 213, 239; zie staet.
Statelijc (statelijke, statelijken), wel in rijen geschaard of met staatsie, 58, 61, 62, 469; Fr. mout honorablement, IX, 212; noble et haut disner, XI, 195.
[Staten, 526 is, verkeerde lezing voor straten; zie strate.]
Statute, standregel, 8.
Stave(n), steel, lans (wapen), 327, 331, 333, 374; zie piek, stoc, lans.
Stede (steden, stadt, stadts), 1° plaats, 33, 172, 430; Fr. en plus de vint lieus, IX, 134; lieux, X, 221; tot zommigen steden, op verscheidene plaatsen, 271; in besloten steden, in eene veilige plaats, buiten gevaar, 304; stede houden, *a*) op dezelfde plaats, op hunne plaats blijven, 177; *b*) stil blijven staan, 323, Fr. s'arestèrent, XI, 50; 2° stad, 1, 4, 62, 86, 97, 157, 368; Fr. chité, X, 208; de (principale) goede steden slants van Vlaenderen, de voornaamste steden, bepaaldelijk Gent, Brugge en Ieperen en ook hunne inwoners, 1, 36, 106, 146, 225, 229, 236, 345; Fr. ens bonnes villes, IX, 158, X, 67, 147; besloten stede, versterkte stad, 100; Fr. bien fremée, X, 52; zie besluten; der stede huys, stadhuis of een ander stadsgebouw, 350; Fr. des hailes, XI, 70; en l'hostel de le Walle, XI, 291; 3° legerplaats, 333; Fr. en son logeïs, XI, 58; 4° gelegenheid: dair gene - hebben, daar niet te pas komen, 35; Fr. n'i valoit riens, IX, 186.
Stedegrafte(n) (stedegraven), stadsgracht, 402, 403, 422, 507.
Stedehouder(en), plaatsvervanger (van eenen kapitein of van eenen gerechtsdienaar, soort van substituut), 233, 427, 543; Fr. lieutenant dou capitaine, XI, 140; officiers et menistres de justices, XI, 305.
Stedekijn, kleine stad, 371, 389, 393; Fr. la ville, XI, 109.
[Stedelijk(en), 414, is eene bedorvene lezing voor stede lijden, zie errata.]
Stedemuyer(en), stadsmuur, stadswal, 222; zie muyer.
Stedenzegele, 546.
Stedepoirt(en), stadspoort, 96.
Stedevrijhede(n), rechten en voorrechten eener stad, 4, 18; Fr. le franchisse, IX, 160; francise de Gaind, IX, 171; zie previlegie.
Steechskijn, kleine, enge straat, 182; Fr. ruelle, X, 230; zie stege(n).
Steeckspel(e), 469; Fr. le jouste, XI, 195; zie tournoi.
Steelsgewijse (steelschewijse, steelse wijse, steelwijs), 72, 73, 140, 149, 222, 286, 476, 494; Fr. larecineusement, IX, 221; en larechin, X, 146; viennent le petit pas, XI, 21.
Steelwijs, 286, 476; zie steelsgewijse.
Steen (stene, stenen), 1° steen gebruikt als werptuig voor de oorlogstuigen, kogel in steen, 50, 99, 206, 389, 501; Fr. karious, IX, 198; quariaulx, X, 61; pierres de fais, X, 248; quarreaux merveilleusement grans, gros et pesans, X, 248; pières, XI, 110; quarel de canon, XI, 239; zie clote en steencleenappel; 2° edelgesteente, 436, 469; Fr. pieres precieuses, XI, 195; zie span.
Steendoot, 279.

Steencleenappel(s), ronde kleine steen, dienende voor oorlogswerptuigen, kogel in steen, 275; Fr. quariaux empenés, XI, 13; zie steen.
Steenstrate, geplaveide straat, heerweg, 268, 278, 288, 296; Fr. cauchie, XI, 8, 15, 23.
Stege, kleine, enge straat, 180; zie steechskijn.
Steke, steek, 329.
Steken (steke, stack, staken, gesteken), 1° steken (met een wapen), 137, 454; Fr. dont il lanchoient les cops, X, 143; duer 't lijf -, dwars door 't lichaam steken; 2° in brand steken, 170; Fr. bouterons le feu, X, 219; 3° - uut, vertrekken uit, 388; 4° hem steken in, *a*) zich voegen bij, 113; *b*) zich met iets moeien, 121; in iets steken, in 't ge-

vecht mengen, zich blootstellen aan een gevaar, in eenen moeielijken toestand gewikkeld zijn, 179, 520: Fr. ne se fussent boutés en ce peril, X, 227; hem in 't lant steken, het wagen verder in 't land te dringen, 292; 5° hem steken onder, tusschen anderen sluipen, zich mengen en versteken onder -, 532; Fr. se demuchier, XI, 295; 6° hem steken tegens enen, iemand aanvallen, bevechten, 310, 7° aan een steekspel deelnemen, tornooien, 469.
Steket = steekt, 520; zie steken, 2°.
Stelen (stalen, gestolen): die stede -, eene stad innemen, 100, 423, 427, 475; Fr. conquissent, X, 62; embleront Audenarde, XI, 137, 138; prise et emblée, XI, 140, 148; (wederk.) hem stelen, sluipswijze vertrekken, vluchten, 223, 315; Fr. s'estoient emblet de leurs gages, X, 261, XI, 43.
Stemme, 177; Fr. la voix, X, 236; met eenre stemmen, allen in eens, eenstemmig, 14; Fr. tout de une vois, IX, 167.
(Stempen) stempte: stelpen, doen ophouden: hem - van, zich bedaren, hem - van sinen thoiren, zijne gramschap tot bedaren brengen, 31, Fr. il se refresna grandement de son aïr, IX, 182.
Sterc, zie starc.
Stercke, bijw, hevig: die woirden gingen so stercke, die twist werd zoo hevig, 71.
Sterckhede, zie starckheit.
Sterrelichtweder, zeer klaar weder in den nacht, als veel sterren aan den hemel zichtbaar zijn, 423.
(Sterven) starf, starff, sterf, storve, storven, imperf. sterf en starf, gestorven, 41, 42, 81, 109, 123, 151, 158, 394, 435, 441, 442, 507, 554 en var.; Fr. trespassa, XI, 155.
Stijf, adj., 201.
Stijl (stijle(n), style), houten balk, bepaaldelijk, rib voor eene brug, 254, 257, 281, 283; Fr. les ais, X, 291; les gistes, XI, 17; zie ook planke en post.
Stick (stuck, tstuck, sticke, sticks, sticx, stickx), 1° stuk: an stickx, an clenen sticks (slaen), aan stukken (slaan), 110, 207; Fr. detrenchiés, IX, 70; despechièrent par pièces, X, 249; van sticke te sticke slaen, aan stukken trekken, vierendeelen, 93; Fr. fu depeciés de pièce à pièce, X, 57; in tween sticx liggen, aan stukken geslagen worden, gedood worden, 222; van sticke te sticke geslagen, gedood, geslagen en aan stukken getrokken, 93; Fr. fu depeciés pièce à pièce, X, 57; 2° van den tijd: een stick in de voiravont, nog al laat in den vooravond, 277; Fr. au tart, XI, 15; 3° in de ruimte, uitgestrektheid: een groit stick voirt, verreweg, 254; een groit stuk in 't lant, diep in het land, 471; 4° stuk geld, 363.
(Sticken) gestickte, fijn naaien, beleggen: gestickte tijckte, deken, met stiksel belegd, 312; Fr. queutepointe, XI, 41.
(Stilleliggen) stillelach: alles rustig zijn, geen oorlog zijn, vrede zijn, 5.
Stillen, tot bedaren brengen, 147; Fr. apaissier, X, 151.
Stillestaen, 282.
Stillijken, stilletjes weg, langzaam aan, 509.
Stillixste, zoo stil mogelijk, 184; Fr. au plus beilement et souef que il pot, X, 232.

Stivenisse, stevigheid, duurzaamheid, 484.
Stoele, de pauselijke stoel: sine stoele houden, zijne verblijfplaats vestigen, 359; Fr. tint sou siège, XI, 86.
Stoffe(n), 1° houtwerk, planken (van eene brug), 289; Fr. tous les ais, XI, 24; 2° kloeke lichaamsgesteldheid en stoutmoedigheid: volk van goeder stoffen, stoutmoedige en ondernemende mannen, 105; Fr. toutes gens de fait, X, 66.
Stofferen, van alle huisraad en meubelen voorzien, 34.
Stoit, 7, 194; zie stoot.
Stoc (stock(en)), 1° stok, 40; Fr. baston, IX, 189; 2°s stok als wapen, soort van lans of piek, 118, 324, 327, 329, 333, 552, 553; Fr. glaves, X, 77; planchons, XI, 57; son baston, XI, 50; leurs planchons tous drois levés contremont, XI,

53; plançons, XI, 54; vergelijk: glaye, lans, piek, stave; 3° boei (gevangenistuig); in stocken, in yseren of in anderen zwaren vangenissen slaen, 390; Fr. met en ceps, en fiers, en buies et en dures prisons, XI, 109.

Stoot (stote, stoit), 1° stoot: sonder slach off -, zonder geweld, zonder te moeten vechten, 7, 337; zie slach; 2° aanval, 194, 263, 328; Fr. le premier encontre, XI, 54; enen enen groten - andoen, iemand hevig aanvallen, 263; zie wederstote.

Stonde, maal: tot II ende III stonden, twee- of driemaal, 81; Fr. par deux ou par trois fois, IX, 228.

Storen (stueren, stuerten, gestoirt, gestuert), 1° storen, 313, 426; 2° beletten, 11, 69, 403; 3° vergrammen, boos maken, 198; 4° hem -, zich om iets bekommeren, 531; Fr. ne vous prouvés de cose que vous vés ne véés, XI, 294.

[Storinge, 47, is verkeerde lezing voor storminge, z.a.]

Storme, bestorming, 50, 52, 401, 403; Fr. Pasaut, IX, 198, les assauls, 199; zie storminge.

Stormen (stormden, gestormt), bestormen, belegeren, 39, 45, 50-52, 134, 325, 371, 390, 401, 402, 409, 419, 429, 431, 432, 434, 446, 496, 501, 502, 510, 511.

Stormenshants (stormentshans), stormenderhand, 371, 372, 387; Fr. par force, XI, 108.

Storminge (stormynge), bestorming, 47, 135, 234; Fr. Passaut, X, 141; zie storme.

Storten (storte, stourten), 1° vallen: over rugge -, achteroverstuiken, 146; Fr. renverse là, X, 151; 2° doen vallen, 109, 206, 403; Fr. là fu abatus, X, 69; effondrer, X, 248; miner les murs et abatre, XI, 121.

Stote, zie stoot.

(Stoten) gestoten: hem voir thooft gestoten vinden, zich verstoten zien, zijn voornemen niet ingewilligd zien, 371; Fr. se vei reboutés, XI, 94.

Stourten, 403; zie storten.

Stout, stoutmoedig, onverschrokken, 39, 322; Fr. vaillant; zie hert, adj.

Stoutelijken, op stoutmoedige wijze, 20, 83, 409; Fr. hardiement, IX, 172, 229.

Stoutheyt, stoutmoedigheid; 51; Fr. par son hardement, IX, 199.

Straf, adj., stijf, fig., niet toegevend, volhardend: hem straf houden, niet licht toegeven, volharden, zich doen gelden, 462; Fr. se tenoit mout forte, XI, 189.

Strale(n), schichten, pijl, 389, 402; Fr. traioient saïettes, XI, 110; saiètes, XI, 120.

Strate(n), straat, heerweg, 388, 526 [waar staten, bedorven lezing is]; Fr. sur la cauchie, XI, 109; doir die straten, door alle straten, overal in stad, 526; Fr. parmi la ville, XI, 291; upter straten, langs de straten, 142; hoire straten voirtlopen, sijnre straten wegvaren, vertrekken zonder doel, doolen, 185, 219; Fr. s'en allèrent router, X, 232; s'en aloit à l'aventure, X, 257.

Streec, strijking, beweging: eens streecs, in een maal, tergelijkertijd, dadelijk, 432; Fr. delivréement, XI, 147.

[Strecken, 293, is drukfout voor trecken.]

Strecken (streckt), 1° zoo ver strekken, 16; Fr. ne s'estent mies si avant, IX, 169; 2° om of up enen -, gericht zijn tegen iemand, 552.

Streng, wreed, 3; Fr. cruel, IX, 159.

Strijden (streedt), vechten, 104, 335; Fr. combattre, X, 65.
Strijken (strijcken, streeck, streken), gaan, vertrekken, 167, 307, 493, 496, 509, 529; Fr. se traioient devers, XI, 293; s'en vinrent jusqu'au Dam, XI, 235; strijcken comen, naar eene plaats komen, 107, 391; Fr. estoient sur les camps, X, 68; vinrent, XI, 111.
Strijt (strijdt, strijden), 1^{o} schaar krijgslieden, strijdrang, slagorde: de voirste -, de eerste strijdrang, 106; die andere -, de tweede strijdrang, 106; Fr. la seconde bataille, X, 67; horen strijt scheren, hem in strijden scheren, strijt ordineren, zich in rijen scharen, zich in slagorde schikken, 104, 107, 111, 171, 286, 309, 322, 381, 383; Fr. se rengièrent en 3 batailles, X, 65; ordonner les batailles, XI, 48; se missent en bon arroi, XI, 103; se tenoient

tout ensemble en une belle grosse bataille, XI, 105; ces batailles, X, 68; en une belle bataille rengée, X, 71; zie voirstrijt; 2° gevecht, oorlog, veldslag, 100, 369, 384; Fr. la bataille, XI, 39.
Strome, stroom (eener rivier), 273.
Strobond(en), bundel stroo, 221; zie bos.
Stroo, 109, 184, 403; Fr. estrain, X, 232; niet een -, hoegenaamd niet, geenszins, 422.
Struycke, 1° struik: struycken ende stroncken, 218; 2° (overdr.) bron, oorzaak, 2; Fr. pas si petite incidence, IX, 159; cf. wortele.
(Studeren) studeirt, studeerde(n), gestudeert, overwegen, 3, 4, 270, 474; Fr. soutilloit, IX, 160; soutilloient et oisoient, XI, 218.
Stueyten (imperf. stueyten), zich tegenhouden, niet voortgaan, 263, 287, 288.
Stueren (stuertu), zie storen, 313, 531.
Stuck (tstuck), 363, 471; zie stick.
Subdijte(n), onderdaan, 240, 546; Fr. subjet, X, 277; edele heren ende - slans van Vlaenderen, 546; Fr. nobles dou païs de Flandres, XI, 308. Vgl. 3° Boek, fol. 24 v°: alle myne ondersaten ende subdyten; Fr. tous mes habitans et manans, vassauls et subgets, Kerv., XI, 83.
Substancie, zelfstandigheid, stof, gehalte, 327.
Subtijl (suptijl), 1° scherpzinnig, schrander, spitsvondig, 2, 3, 4, 5, 373, 439, 475, 492; Fr. soutieus, soutil, IX, 159, 160, XI, 232; si avisé, XI, 97; 2° behendig, handig, bedreven, 221, 356, 475; zie abel; Fr. soutils de, X, 259; ables et soutils, XI, 218; 3° sluw, arglistig, 10; bij subtijle wege, door kuiperij, 10; Fr. par soutieue voie, IX, 164.
Subtijlhede (suptijlheden), 1° schranderheid, 270; 2° sluwheid, 254, 394; Fr. malice, X, 289.
Subtijlik(en), adj., sluw, 19.
Subtijliken (subtijlijken), bijw, 1° op eene schrandere wijze, 7; Fr. soutieument, IX, 163; 2° op eene listige wijze, 7, 542.
Zueghe, benaming van een groot oorlogstuig, 206, 207; Fr. truies, X, 249; zie blijde en ram; cfr. 3e Boek, fol. 19; menige zwaere ende vreemde instrumenten van zuegen, mollen ende andere, dair men der stede poirten, toirnen ende muyeren mede verderven ende over te vallen pleecht; Fr. à cause de grands mangormaulx qui nuit et jour jettoient, et autres plusieurs engins et aournemens d'assauls, que le duc d'Angou fist faire et charpenter; Kerv. XI, 655. Vgl. nog uit id., fol. 160: Wair was dat die Poirtyngaloyseren zwaere houtwercken van beren, zueghen ende gelike instrumenten met hem van Poirt hadden doen bringen; Fr. or avoient-ils amené avecques euls engins du Port, Kerv. XII, 203.
Zuert(en), zie zwart, 387.
Suet(er), zoet, 174.
Zuetelick, adj., zachtmoedig, vriendelijk: - gedicht, op gemoedelijke, beminnelijke wijze opgesteld, 524; Fr. lettres mout douces et mout amiables, XI, 289.
Zuyerlijken, duurzaam: - ontgunnen, het zuur bekoopen, 69.
Sulk, 342, 513 aanvalling; zie tijt.

Sullen, 2, (sallic, 132, ic salre = ik zal er, 147, 155, sel ic, 210, gij sult, 1, sulste, 183, suldi, 127, suldy, 162, sulgy, 7, (t sal, 6, sal(t), 11, sal(re), 6, 46, sall, 163, sel, 300, 306, sallen = zal hem, 201, 305, sals = zal des, 382, zult, 172, ghij sullet, 70, 71, sullen(s), 190, soudic, 1, soudict, 131, soldt ghij, 73, men soud, 58, 337, sou(t)s, 508, soud(men), 18, 204, 341, soude, 2, soude(t), 9, soud(se), 60, souden, 1, zouden, 5, souden(s), 12, 19, souden = zoude hem, 334, zullen, 225, 242, 414, 487, 489, 549 en var., 554; voirt sullen, zullen voortvertrekken, 391.
Sulver(e) (sulvers), subst., 196, 200, 209, 291, 362, 504; zie sijlver.
Sulveren, adj., in, van zilver, 195, 196; sulveren gelt, zilver geld, 211; zie werck.
Sulverwerck, 495.
Superscripsie, bovenschrift, hoofd (van eenen brief), 238; Fr. en le superscrision, X, 275.

Supplicacie(n), ootmoedig verzoek, smeeking, 536, 538, 539; Fr. suplications, XI, 299.
Suptijl, 373; zie subtijl.
Sus! sus! (uitroeping), stilte! stilte! 166; Fr. paix! paix! X, 216.
Suspicie, argwaan, 519; Fr. soupechon, XI, 286.
Susterlinck, neef, 70; Fr. cousin germain, IX, 219, vgl. in de beteekenis van nicht ook: 3^{o} Boek, fol. 125 v^{o}, 2^{o} kol.: was van rechten maechtalen suysterlinge tegens grave Chairles van Bloys; Fr. estoit de droite génération cousine germaine à cestuy Monseigneur Charles de Bloys, Kerv. XII, 54.
Sustineren (gesustineert), ondersteunen, 124, 151; Fr. soustenu, X, 87.
Suverlijk (zuverlick, zuverlijk, zuyverlijke, zuverlinck), schoon, fraai, net, prachtig, 29, 78, 95, 249 (het hs. heeft hier zuverlink), 300, 482, 483, 488; Fr. une moult belle maison, IX, 180; biau castiel, XI, 32; grant biauté, X, 285; en belle compagnie de gens d'armes, X, 58.
Suverliken (al zuverlijken), 1^{o} eenvoudigweg, 10; Fr. biellement, IX, 164; 2^{o} met orde, op eene ordentelijke wijze, 207, 521; Fr. tout bellement, IX, 199; 3^{o} op betamelijke wijze, 139; Fr. moult bellement, X, 146; 4^{o} op stille, vreedzame wijze, 40; Fr. bellement et doucement, IX, 189.
Zuverlinch, 249; zie suverlijk.
Zwaer(e) (zwair(e), zwaren, zwairre), 1^{o} (van zaken) zwaar, 46, 554; (personen) kloek en struisch, 369; zie volk; 2^{o} (overdrachtelijk), stevig, duurzaam, 85; 3^{o} sterk in getal, 473; Fr. les efforchièrent, XI, 201; 4^{o} groot, geweldig en wreed, 75, 86, 148; Fr. grande, X, 223; zie hart; iets hoge ende zwair nemen, iets zeer euvel opnemen, 70; Fr. tinrent à grant, IX, 220; zie hoge; 5^{o} lastig, 8; 6^{o} plechtig: enen zwaren eedt doen, plechtig zweren, 43; Fr. jurèrent, IX, 192.
Zwairlijken, op wreede wijze, 69, 76; Fr. chièrement, IX, 219; cruelle guerre, IX, 224.
Zwairt (zwairde), zwaard (wapen), 35, 110, 197, 303, 350, 410; Fr. espées, X, 70, 242, XI, 22; fijne -, 286, 287; snyenden zwairde, zeer scherpe zwaarden, 303; dat zwairt tien: het zwaard uit de schede trekken, 354; zwairde van tornoy, 449; Fr. espées de tournoi, XI, 161; metten zwairde rechten, halsrechten; Fr. décoller, X, 58; met enen upgeheven zwairde, met 't zwaard in de hand, 379; Fr. l'espée à la main, XI, 102; vgl. 2^{e} Boek, onuitgeg. gedeelte, fol. 75: toich uut een sijn lanck bouidiaus zwairt, dat hij op zijn zijde te voeren plach, ende begonste dairmede te houden ende te hacken; voir dat -, door 't zwaard in 't vechten, op 't slagveld, 171.
Zwaluwe(n), 127; Fr. arondiaulx, XI, 83-84.
Zwart (zuerten), zwarte, 38; Fr. noir, IX, 188; met zwarten gecleet, in 't zwart gekleed, 450; zwarte clederen, rouwkleederen, 450, 451; Fr. tous noirs vestus, XI, 163.
Zwemmen (zwommen), 427, 428; zwemmen twischen twee wateren, tusschen twee partijen zeilen, 78; Fr. nooit entre deux aiges, IX, 225. Vergelijk blz. 78: hilt hem neutrael; Fr. se faisoit neutres, IX, 225.

Zweren (zwoer, zwoeren, gesworen, gezwoiren), zweeren, 198, 252, 375; enen eedt -, met een eed bevestigen, 26, 40, 45, 130; Fr. jurées, IX, 189; leur jurèrent, IX, 193.
Zwete (figuurlijk), 364.
Zwyepe(n), zweep, 454.
Zwigen (zwijch, zwijcht, zweech, zwegen, zwech), 9, 10, 11, 21, 23, 128, 238, 484, 489; Fr. se teurent, IX, 174; al stille zwigen, stilzwijgend blijven, 62, Fr. se teut touts quois, IX, 213.
Zwijnskijns (van der Rappailge), bijnaam van roovers en landloopers dezer streek, 470; Fr. Pourcelès de le Raspailge, XI, 199; Vgl. verder, 471: rovenaeren van der Rappailge).

T

Tabbairt, mantel, 304.
Tafel(en), eettafel, 309; ten tafelen, over die tafele sitten, zich aan tafel zetten, aan tafel zitten, een maal nemen, 415, Fr. s'asist à table, XI, 131; il se disnoient, XI, 131.
Tafellaken(en), 304; Fr. nappes, XI, 35.
Tailge, belasting, schatting, 203; Fr. une taille, X, 246.
Tairase(n), schild om met eene lans te vechten, 265 (waar toirdsen drukfout is), 281, 289; Fr. targe, XI, 17.
Tacke(n), hertshoorn, 219; Fr. rains, X, 257.
Tale(n), spraak: te talen geset worden, bitsig aangesproken worden, van iets mondelings beschuldigd worden, 114; Fr. fu aquelliés de plait, X, 73.
Tand(en), 163; Fr. dens, X, 214; tghebit upten tanden nemen, dadelijk iets doordrijven; zie gebit.
Tander = het ander, 210.
Tarwe, 428; Fr. bleds, XI, 141.
Tasse, geldbeurs, 110; Fr. sa taisse, X, 70; vgl. in het 3e Boek, fol. 17 vo, 2e kol.: vochten of men een lijf om eene oude tasse te cope gevonden hadde (n.á.).
Tavairne(n), herberg, 204; Fr. tavernes, X, 247; zie cabaretten.
(Taxeren), taxeerden: (wederk.) hem selven -, uit vrijen wil eene schatting geven, 363; Fr. de eux-méimes il se tailloient, XI, 88.
Te, voor de, 257 (het hs. heeft wel te).
Te = het, 554 en Var.
Ten = het - niet, 554 en Var.; ten, tenzij dat, 2; Fr. se - nele, IX, 158.
Teboven: teboven gaen, overwinnen, 300, Fr. viennent à leur entente, XI, 32; teboven hebben met, de bovenhand hebben over, 87; Fr. se vei au dessus de, X, 52; teboven wesen, meester zijn van, 188; Fr. sont au desure, X, 235.
Tebreken (tebroken), 1o afbreken, 270; 2o verbreken (vrede), 68; Fr. brisseroient le paix, IX, 218; 3o veranderen (van gedachte of inzicht), 491; Fr. a brisiet nostre pourpos d'aler à Arron, XI, 232.
Teech, 218, 438; zie tigen, 1, 2.
Teerst, ten eersten, 364; zie eerst.
Tegederlopend(e), 13.
Tegens, tegen, tegenover, 2; tegens enen sijn, tekens wesen, aan iemand ongenegen, vijandig gezind zijn, 82, 86; 86; Fr. avoit esté contraires, IX, 232; dair tegens vallen, iets bestrijden, 7.
Tegensdragen(droech-tegens), inbreuk maken, 21; Fr. raportoient riens de contraire, IX, 174; enen -, iemand iets niet goed aanstaan, 364; Fr. i avoit un autre point contraire, XI, 89.
Tegenshouden, 1o tegenhouden, beletten te doen, 234; 2o het uithouden tegenover iemand, wedijveren, 411; Fr. ne pooit pas faire fait contre cheli dou roi, XI, 127.
(Tegenscomen) tegensquam, te gemoet komen, 307.

(Tegensvallen) tegensviele, tegensvyelen met, vijandig gezind zijn tegenover, 133; Fr. étoient contraires, X, 140; enen die aventuere tegensvallen, iem. onderneming mislukken, 124; Fr. zie aventuere.
Tegenswesen, vijandig gezind zijn, 210; Fr. tourné contre lui, X, 251.
Tegenwoirdich, adj., (tegenswoirdich, tegeswoirdich), 23, 114, 228, 334.
Tegenswoirdich, bijw., 200, noch doe -, nu nog, 69.
Tegenwoirdichede (tegenswoirdicheit), 224, 515.
Teykene, 1° teeken, 335; 2° iets van beteekenis, een voorteeken, 327; Fr. à grant senefiance de bien, XI, 54.
(Teykenen) teykende, een herkenningsteeken plaatsen op, 40; Fr. fesist un ensaigne à son hostel, IX, 189.

Tekenisse, beteekenis: in - van, als bewijs van, 258; Fr. en segnefient loiaulté, X, 292.
Tellige(n), telg, 129; Fr. les branques, X, 85.
Temael (temale), 1° ook, tevens, 100, 223, 270; 2° waarlijk, 501; Fr. dont che fu, XI, 239.
Ten = te - en, het is niet, 214, 554 en nota 15.
Ten = te den, in: ten Goods namen, in Gods naam, 375 [waar en verkeerde lezing is]; Fr. en non Dieu, XI, 98.
Tende (tenden, teinden) = te ende, te enden, te einden, 282, 329; zie ende en glaye.
Tenden, bezighouden, tegenhouden, doen blijven, 507; Fr. tenroit si longuement, XI, 243.
Tente, oorlogstent, 46, 262, 431, 432, 434, 435, 439, 504; Fr. la tente dou roi; dou logeïs dou roi, XI, 48; die grote tente van Brugge, 440; Fr. là fu tendue la grande lente de Bruges, XI, 154; zie pavieljoen.
Tenenmale, gansch, 120.
(Tenietemaken) tenietegemaict, verdelgen, 21; Fr. seront met jus, IX, 173.
(Ternedergetiën) ternedergetogen, imperf., ternedergetogen, veil. deelw., 284; zie ternedertien.
Ternederhouwen, neêrhakken (boomen), 403; Fr. abatre bos, XI, 121.
Ternederleggen (ternederleechts, ternedergeleyt), overwonnen worden, het onderspit delven, 111, 307; Fr. sont desconfit, X, 71; overdrachtelijk: breken, stuiten (hoovaardij), 80; Fr. abatus, IX, 227.
(Ternederommewerpen) ternederommegeworpen, ten gronde werpen, vernielen, 203.
(Ternederslaen) ternedersloech, ternedergeslagen, 1° achteruitdrijven, 45; Fr. furent - recullé contreval la rue, IX, 193; 2° verslaan, dooden, 219, 329.
(Ternederstorten) ternederstourte, ten gronde vallen, doodvallen, 554.
(Ternedertiën) ternedergetogen, verslaan, overrompelen, overwinnen, 86, 91, 93, 108, 171, 187, 305, 325; Fr. desconfis; fais ceste desconfiture, X, 55; perdre, X, 68; avoient desconfi, X, 234; ternedergetogene lude(n), overwonnene, 93, 94; Fr. li descoufit, X, 56.
Ternedertrecken, ten gronde trekken, verslaan, vernielen, verpletteren, 89, 168, 282, 293, 305; Fr. ruer jus, X, 53; que nous desconfissons, X, 218.
Ternederwerpen (worpen terneder, ternederworpen, imperat., werptet terneder, ternedergeworpen), vernielen, 46, 71, 73, 80, 84, 103, 194, 493; Fr. les murs abatus, IX, 194; estoit à abatre, IX, 222; abatirent, IX, 227.
Terstondt, 23, 24; Fr. tantost, IX, 176.
Terstondt als, zoodra, 9; Fr. quant, IX, 164.
Terwijlen, terwijl, 100, 409; ter wijlen dat, ter wijl, 108; zie wile.
Tesamen, 5.
Tesamenbin(d)en, 204.
(Tesamenbliven) bleven te samen, 26; Fr. se remissent tout ensamble, IX, 178.
(Tesamendrucken) tesamengedruct, aaneensluiten, druk tegen elkander dringen, 279.
(Tesamenhouden) hilt - tsamen, bijeenhouden, 89.

(Tesamenleggen) leyden - tesamen, tesamenvouwen (handen), 155; Fr. joindirent leurs mains, vers -, X, 207.
(Tesamensluuten) tesamengesloten, overeenkomen, besluiten, 112; Fr. estoient en pourpos, X, 72.
Tesamensteken (tesamenstack, tesamenstaken, tsamenstoken, tesamengesteken), vergaderen, bijeenbrengen, tezamenkomen, 80, 89, 100, 292, 307, 414; Fr. leva (des hommes), XI, 38; mettre ensamble, XI, 130; se requellièrent, IX, 227; asamblèrent, X, 53; requeillèrent, X, 62; (wederk.) hem tezamenkomen, zich vereenigen, 13, 93, 245, 254; Fr. se missent ensamble, X, 56; s'estoient requelliet, X, 289; assamblant forment, X, 281.
(Tesamentoegaen) gingen te samen toe, overeenkomen, 42.

Tesamenvoegen) tesamenvoeghden: hem -, zich vereenigen, 381.
Teten = te eten, 17, 76, 243, 309; zie eten.
Tevens, te zelvertijd, 134.
Tevoirenleggen (tevoirenlegde), voorstelien, 56, 82; Fr. mettre sus en avant, IX, 228.
Tevoeren, voordien, 200.
Tevorengeven (tevoirengeven, gaven se te voiren), 1° in geschenk geven, 84; Fr. leur abandonna, IX, 230; 2° overgeven, onvoorwaardelijk overleveren, verlaten, 53, 340.
(Tevorenspellen) tevorenspelde, voorspellen, 554.
Tevreden, 15, 207, 247; te besten niet tevreden, niet al te zeer voldaan, niet zeer verzekerd, 421; Fr. il n'estoient pas bien asseur, XI, 135; qualic (qualiken) tevreden sijn in, op iets, om iets zeer vergramd zijn, 54, 80, 84, Fr. en estoit trop courouchié, IX, 201, 227, 230.
(Tevredenschicken) schikten hem tevreden, tevreden zijn, vrede maken, 87; Fr. s'apaisièrent, X, 51.
Tevredensetten, te vreden stellen, (weder) vreedzaam maken, 77, 93; Fr. rapaisser, X, 56; apaissier, IX, 224.
Theer = het heer, 294; zie heere.
Thele= 't geheele, 60.
Thernasse = ethernasse, zie harnas, 182, 214, 215.
Thyerannyselijken, op eene willekeurige en wreede wijze, 172.
Thieren (thierden), 279; zie tieren.
Thilbaer, verdraagbaar: thilbaer have(n), tilbare have, 540; Fr. des biens meubles, XI, 302; zie have, tilberhave en redehave.
Thinhouden, als subst., de inhoud, 238.
Thyrannyse, dwinglandij, 167.
This = het is, 130; zie sijn.
Thoenen, omringen, insluiten, 169; Fr. arrester, IX, 169.
Thoeven (thoefde), zie toeven, 255, 351.
Thoevinge, 41; zie toevinghe. 169
Thogen, zie tiën, 89.
Thoift = het hoofd, 106; zie hooft.
Thoinen, 533; zie tonen.
Thoiren (thoren), zie toirren, 32, 59, 121, 167.
Thoirnen: hem des -, zich over iets toornig maken, 140; Fr. s'en courouchèrent, X, 146.
Thoirnich, 72; zie toirnich.
Thonen, thoinde, zie tonen, 127, 473.
Thoren (thorne, thorn, thoirne, thoirnen), toren, bepaaldelijk aan eenen wal, of ook aan eene stadspoort, verder ook kerktoren, 59, 71, 72, 73, 77, 78, 109, 110, 421, 438, 522; Fr. tours, IX, 204, 221; grosse tour dou clocier, X, 69; cloquier, X, 69; castel de Londres, XI, 152.
Thorne, zie thoren.
Thregende = het regende, 285.
Thregimente = et regimente, 130; zie dit woord.

Thridderscappe = et ridderscappe, 325; zie dit woord.
Thrijden = et rijden, 408; zie rijden.
Thrijck (thrijcke), het rijk, 347, 498; zie rijck.
Thruyme, 91; zie ruym.
Thuysbliven (thuys bleven), te huis blijven, (ten oorloge) niet vertrekken, 170.
Thuysgaen (ginc thuys, thuysgegaen), naar huis gaan, 21, 67, 476; Fr. se traïssissent...en leurs maisons, IX, 217; estoient restrait, XI, 219.
Thuysreysen, terugkeeren, 484.
(Thuystiën) thuystogen, terugkeeren, 141; Fr. retournèreut, X, 147.
Thuystrecken, als subst.: terugkomst, 483.
Thuyswaert, naar huis, terug, 351.
Thuyswaertgaende, in 't naar huis gaande, 27; Fr. rallant en leurs maisons, IX, 175.
Ticht(s), beschuldiging, 21; meer tichts en lasts hebben, schuldiger en verantwoordelijker zijn, 21-22; Fr. il en fust plus demandés que li autre, IX, 174.

Tijden, trekken naar, 38, 344; Fr. alons de fait à Bruges, IX, 188.
Tiën (thoich, toech, toich, gij toich, tooch, toocht (551 en Var.), togen, toghen, getogen, thoghe, subj), 1° trekken, 454; Fr. otent, XI, 181; dat zwairt tiën, het zwaard uit de schede trekken, 35; 2° gaan, vertrekken, trekken naar, 55, 67, 75, 79, 84, 89, 93, 100, 101, 103, 104, 112, 115, 123, 141, 151, 153, 161, 188, 204, 207, 233, 251, 257, 269, 307, 335, 351-353, 391, 405, 408, 439, 443, 461, 464, 467, 484, 492, 499, 500, 551 en Var.; Fr. partir, IX, 77; s'en vint, IX, 226; s'en vintent, XI, 38; se retraissent, IX, 230; despartirent, X, 53.
Tiën wonen, gaan wonen, 123, 207; tiën bestormen, gaan bestormen, 75.
Tiën liggen, gaan verblijven, verblijven, 352; Fr. s'en vint à, XI, 72; iets te hande tiën, met iets aanvangen, iets aandurven, ondernemen, 17; afterrugge tien, achteruittrekken, terugkeeren, 52; Fr. ramenèrent, IX, 199; tegemoete tiën, tegemoet gaan, 64; Fr. vuidièrent à l'encontre, IX, 214; iets van enen tiën, ontnemen, onttrekken: (van gramschap) op iem. niet meer kwaad zijn, 67.
Tienwerf, tienmaal, 16.
Tieren (thieren, thierden, getiert), tieren: - qualike tieren, slecht gaan, slecht afloopen, 36, 39; Fr. euist mal alé, IX, 188; hem tieren, eene zekere gedragslijk volgen, zich houden, zich gedragen, doen, 279, 395, 402, 422, 426, 430; Fr. comment elles se portaient, XI, 115; furent bon chevalier, XI, 120; se maintenaient, XI, 139; se deffendoient si bien, XI, 146.
(Tigen) teech, wenden, hier: vliegen, 218.
(Tigen) teech, aantijgen, iem. van iets beschuldigen, 438.
Tijdige, subst., tijding, nieuws, 71; Fr. ces nouvelles, IX, 220; zie tijdinge.
Tijdig(e) (tijdinge), adj., gepast: - uyere, het gepaste oogenblik, 549 en Var.
Tijdinge, nieuws, 77, 144; Fr. autres nouvelles, IX, 225; scerpe -, slecht nieuws, 78, 83; Fr. dures nouvelles, IX, 225, 230.
Tijckte(n), beddeken, 304, 312; Fr. une queute pointe, XI, 41; zie gestickt.
Tijt (tijdt, tijts, tijden), tijd: goets (guets) tijts, op tijd, vroeg, 65, 436, 493; halft tijt, den helft van den tijd, dikwijls, 349; in toecomende tijden, in 't vervolg, later, 62, 214; Fr. ou tamps à venir, IX, 214; tot veel tijden, ten allen tijden, verscheidene malen, 74, 76, 205; Fr. ote et autrefois, IX, 222; plusieurs fois, IX, 223; binnen welker tijt, in welken tijt, in desen tijden, doe ten tijden, doe ter tijt, binnenwijl, op hetzelfde oogenblik, alsdan, 47, 81, 157, 207, 209, 209; Fr. entretemps, X, 249; en che temps, IX, 160, X, 250; en celle saisson, IX, 158; desen tijt aldus geduerende, gedurende dezen tijt, 15; Fr. che terme pendant, IX, 168, tot eenre tijt, eens, 5, 52, 553 en Var.; nu ter tijt, nu, 5; Fr. maintenant, IX, 161; in tijts, in tijd, 15; op een ander tijt, een andermaal (in het toekomende), 46, Fr. une autrefois, IX, 194; al op eenre tijt, al terzelver tijd, 58; after die (dien) tijt, daarna, 220, 233, 300; sint dier (dies) tijt, sedert dien, 15, 337; Fr. oncques puis ne, IX, 168; noch ter tijt, nu, 239, 300; alle desen tijt, gedurende al dien tijd, 83; Fr. toute cejie saison, IX, 228; tot zommigen tijden, somitijds, 81; Fr. tels fois estoit, IX, 228; tot zommigen tijden - tot zommigen tijden, nu eens - dan eens, 234; Fr. une eure-, l'autre -, X, 272; eene lange tijt, langen tijd, 86; op dese tijt, upten tijt, uptien tijdt sulktijdtwas, nu, alsdan, op dit oogenblik, 1, 146, 174, 513 aanvulling; Fr. présentement, IX, 158; pour l'eure, X, 151, X, 223; nye in menigen tijden, nooit voordien, 274; Fr. onques, XI, 13; van dier

tijt voirt, voortaan, van dan af, 59, 66, 223; Fr. à toute heure, X, 204; totter tijt dat, totter tijt toe, totdat, 77, 201; Fr. tant ossi que, IX, 225; tant que temps et lieux venra que, X, 244; van dier tijt voirt tot allen tijden, van dan af altijd, 40; Fr. toudis, IX, 189; dies tijts nachts, op den tijd van den nacht, 184; tis haestich tijt, 't is hoog tijd, 181; sinen tijt sien, op het gepaste oogenblik acht nemen, 212; Fr. quant che vint au loisir, X, 252; van langen tijden, sedert langen tijd, 364; Fr. de

trop grand lamps, XI, 89; over langen tijt, van vóór langen tijd, 293; Fr. de pièchà, XI, 27; sodat sulk tijt was, het gebeurde soms dat, 342; Fr. il fu tels fois que, XI, 64; den tijden als, ten tijde dat, 205; voir dien tijt, voordien, 139; Fr. devant ces nouvelles, X, 146; voir die tijt dat, vooraleer, 138; Fr. si, X, 145; totter tijt ende ter wijlen dat, totdat - en terwijl dat, 201; Fr. tant que temps et lieux venra que, X, 244; dese toecomende tijt, de toekomst, wat in het toekomende zou gebeuren, 21; Fr. leur tamps à venir, IX, 173; noch binnen corten tijden, weldra, 21; Fr. temprement, IX, 173.
Tilberbave, roerende goederen, tilbare have, 289; zie thilbaer; Fr. le leur, XI, 24.
Timmerluden (timmerluyden, tymmerlude(n)), 71, 78, 464, 465; Fr. carpentiers, IX, 220.
Tymmerwerck, 304.
Tynnenwerck, voorwerpen in tin, 304.
Tis = het is, 464; zie sijn.
Tytel(e) (tijtel(e)), 1° eeretitel (van koning), 240; 2° reden, 77, 212, 382, 456; Fr. pour ce esloit devissé, X, 233; il convient qu'il i ait tittle, X, 253; sans une title de guerre, XI, 104.
Tconinckrijk, het koningrijk, 86; zie coninckrijke.
Tocht (tocht), gevolg, stoet, een opeenvolging van wagens enz.; trein, 295, 419; zie getochte.
Toe, voegw., dan, 232, 319.
Toe, toe! tusschenwerpsel, vooruit! vooruit! 477; Fr. avant! avant! XI, 220.
(Toebehoren) toebehoirde, betamen, 61; Fr. on doit, IX, 212.
Toebehoren (toebeboeren), toebehoorten, aanhorigheden, vaa eene heerlijkheid, 505, 506, 537; Fr. les appeudances, XI, 241; et toute la signourie, XI, 242.
(Toebereiden) bereyde - toe, gereed maken voor een plechtigheid: uitdosschen, 497; Fr. ordonna et aparilla la marié[e], XI, 236.
Toebesien, onderzoeken, 166; Fr. regardes, X, 216.
Toebetruwen, enen -, in iemand betrouwen hebben, 106.
(Toebrengen, toebringen), bracht toe, toebrachte, toebrachten, toegebracht, 1° uitvoeren, het alzoo aan boord leggen, te weeg brengen, tot een goed einde brengen, iets doen, 3, 6, 45, 161, 239, 360; Fr. esvoiturer, IX, 162; se il voloit faire son fait, XI, 87; che avoient fait, IX, 194; 2° als goed gedaan aanzien, er mede instemmen, 21; Fr. ce bont li donna, IX, 174; 3° doorbrengen: den dach (dien nachte) -, alzoo den dag (de nacht) doorbrengen, 498; Fr. se persévéra celle journée, XI, 236; 4° veroorzaken, 1, 3, 12; Fr. metterai, IX, 166; à bouter guerre, IX, 159.
(Toedenken) dachten-toe, toegedacht, veronderstellen, 127; Fr. que je pensse, X, 83, enen -, van iemand iets denken, 151.
Toedoen: bij toedoen des -, door tusschenkomst van, 2, 69, 318; Fr. par le moijen dou -, IX, 211.
Toegaen (doegaén, ginc-toe, toeghink, gbingen-toe), toeghinghe(n)), 1°, plaatshebben, afloopen, gebeuren, 8, 12, 75, 87, 325, 453, 458, 468, 474; Fr. ne se portast pas enssi, IX, 166; se passoient, XI, 194; 2° zich aan 't werk stellen,

vooruitwerken, uitvoeren, doordrijven, 84, 204, 328, 360, 431, 517, 3° naderen, 550 en Var.
[Toegecoren, 232, is verkeerde lezing voor toe gecoren].
Toegeven, op den hoop loe geven, 230.
Toegetruwen, in vertrouwen toestaan, 72; Fr. tenir en nolle pais, IX, 221.
(Toehalen) haelde toe, toedoen, 184; Fr. recloi, X, 232.
(Toehoren) hoirde toe, luisteren, 128.
Toekeren: hem enen -, zich tot iemand keeren, iemand als hoofdman erkennen, 13; Fr. auquel il se puissent tont retraire et ralaïer, IX, 167.
Toecomen(toecommen, toequam, toequamen, toecomende, toegecomen), 1° ontslaan, 1, 2, 3; Fr. meurent, IX, 158; 2° gebeuren, 59, 94, 141, 227; Fr. avoit estè, IX, 205; 3° naderen, 234. 250, 321; Fr. aprochoient, XI, 48; enen

-, naar iemand komen, 110: 4° overkomen, 285.
Toecomende; doe corts toecomende, eerstkomende, 203; in toecomende tijden, in het toekomende, in 't vervolg, 62, 214: dese toecomende tijt, wat in het toekomende zou gebeuren, 21; zie tijt; toecomende mannen, jongelingen die mannen zullen worden, 319.
Toecomste(n), in uwer eerster -: in di eerste volgende jaren, 320; Fr. en vo jovène avènement, XI, 47.
Toeleggen (toegeleyt), 1°schikken, 100; Fr. l'avoit assis. X, 62; 2° opleggen, gelasten met: toegeleyde wercke, opgelegde last, 522; Fr. leurs besongnes, XI, 288; 3e bijbrengen, doen geschieden, veroorzaken, 502; bij yemande -, door iemands tusschenkomst: doen gebeuren, 54; 4° aanleggen, opbouwen, 506; Fr. fu commenchié à édéfiier li castiaux, XI, 242; 5° als substantief gebruikt: schikking, 267; Fr. le convenant de l'ennemi, XI, 7.
Toelichten, licht maken voor iemand, opdat hij klaar zou zien, 335.
(Toemaken) toegemaect, toegemaict, 1° aankleeden, uitrusten (van krijgslielieden), 32, 104, 249, 497; (wederk.) hem -, zich nankleeden, zich opschikken, 316; Fr. avoient parures, XI, 44; 2° bereiden, 453.
Toenagelen) toegenageld, (fig.) verzekeren, 462.
(Toenijgen) neech toe, toenegen, toegenegen, knikken met het hoofd, groeten, 64, 67, 219, 228; Fr. encliner, IX, 217; enclinoit dou chief, IX, 214.
Toepat, voetpad, weg, 424; zie lopen; en vgl. in het 3e Boek, fol. 229; ende seechden hem: ‘sich. die sulte alle die bedectse wegen gaen doir die landen ende doir crommen ende toepaden, alsoostu se wael kenste; Fr.’ Tu t'en yras les couvertes voyes tous les pays que tu cognois; tu scés bien les torses, les adresses et les chemins, Kerv. XIII, 147; Ibid., fol. 182: ende quam enen toepat na datpasaaigge rijden om doirover te lijden (over eene rivier); Fr. et chevauchoit à l'adresse (weg) à l'avantaige de ce passage, Kerv. XII, 301.
(Toeraden) toegeraden, aanraden, 60; Fr. estoit bien consilliés, IX, 211.
(Toereysén, toegereyst, gaan, (rekken naar, 269.
(Toerekenen) toegerekent, toekennen, iem. aanschrijven, 478.
Toerijden, vertrekken, 367.
(Toeroepen toeroepende: met enen -, tot iemand naderen, hem iets toeroepende, 25; Fr. crioient en venant, IX, 176.
(Toescicken) toescickten, zich in rijen scharen, zich voorbereiden, 104; Fr. se misserit en bon convenant, X, 65.
Toescryven (toescreven), 1° aan iemand schrijven, 97; Fr. leur mandoient, X, 69; 2° aan iemand tOekenner, 406.
Toeseggen (toeseide, toegeseegbt), 10 iets zeggen van iets, beknibbelen, 34; 2° beloven, 457. Als subst.: reden; enen - tot enen hebben, iem. een reden doen gelden om iets tegenover hem te doen, 257; sonder enich tytel of toeseggen, zonder de minste reden, 382; zie tytel.
(Toesenden) toegesent, 451.
(Toesetten) setten-toe, doorwerken, 328.
Toesichte: - houden, in 't zicht houden, 218.

(Toesien) toesyen, toesye, toesagen, opletten, op zijne hoede zijn, 49, 144, 190, 252; Fr. soiés sus vo garde, IX, 197; nous faut bien aviser, X, 149.
Toesienre, opziener, bestuurder, 229; zie ruwaert.
(Toesluten) toesloot, toegesloten, 1^{o} toesluiten, 184; 2^{o} beklemmen: toegesloten herte, beklemd hart, 280.
(Toespreken) toespreect, toesprack, tot iem. iets zeggen, aanspreken, 122, 163.
(Toestaen) toestonden: des met enen -, het met iemand eens zijn, bondgenoot zijn, 444; Fr. leurs ahers et alloiés, XI, 157; zie hulper en medepleger.
Toestoken (toestoocten), gebeuren en bepaaldelijk: aanzetten, ophitsen, 19,

384; Fr. ne cautelons nulle inddense, IX, 172; zie bestoken, 18.
Toestokinge, gebeurtenis, voorval, en, bepaaldelijk, ongunstige, slechte gebeurtenissen, 17, 19; Fr. pour telles incidenses, IX, 170; des incidenses et avenues, IX, 171; zie nieuwichede.
Toet = tot, 238.
(Toetigen) tegen toe, aanvallen, 25; Fr. il fut pris, IX, 177.
Toetissinge, listige kunstgreep, en hier uitdrukkelijk: kuiperij, heimelijke aanslag met kwaadwillige inzichten, 1; Fr. par quelle incidensse ces maleoites guerres commenchièrent, IX, 158. Misschien heeft de vertaler het woord incidensse verward met incitanse: action d'inciler (Gloss. de Conches). Dict. Godefroy, IV, 563. - Vergelijk 1° bij Kiliaan: vertissen, vetus holl. j. verwerren, intricare, confundere; id. verwerringe: intricatio, confusio, tricae; 2° bij Verdam, Mdl. Wdb., d. V, blz. 1319: ontlissen, door opstoken iemand aan een ander onttrekken; vgl. daar ook onttisser(e), ontissige, onttissinge. - Vgl. verders in de ‘Cronycke’ blz. 10: aldus quam, bij deser voirseider airgeliste ende subtijle wege, Ghijsbrecht Mahiew in des graven hulde ende gunste, ende verstac ende verdreef dair Jan Lijon geheliken af; Fr. enssi vint par soutieue voie Ghisebrest Mahieu en le grace et amour dou conte, et Jehans Lious en fu dou tout planés et ostés, IX, 164.
Toevallen (toevyelen, toegevallen), met iemand instemmen, genegen zijn voor, de partij kiezen van, iemand behulpzaam zijn, 59, 94, 160, 378, 521; Fr. s'estoient mis ou service de, IX, 204; s'i metera, X, 211; tenir son oppinion, XI, 161.
Toeven (thoeven, toven, thoefde, toefden, thoefden, getoeft, gethoeft), 1° toeven, blijven stilstaan, verblijven, 41, 43, 61, 170, 179, 197, 210, 227, 249, 259. 304, 351; Fr. s'arestèrent, IX, 213, X, 220; se loga un jour, XI, 71; se repossa, X, 251; 2° talmen: sonder -, zonder dralen, zonder uitstel, 41, 61; Fr. sans euls regarder, IX, 212; tantos et sans dangier, IX, 190; 3° aanhouden, gevangen nemen, 240, 241; Fr. fu pris et délenus, X, 277; 4° als substantief gebruikt: (hoir -), oponthoud, verblijf, 255; Fr. li séjouroers, X, 289.
Toevinghe (thoevinghe), 1° oponthoud, verblijf, 41; Fr. che séjour, IX, 190; 2° uitstel, 248; Fr. sans délai, X, 284.
(Toewesen) toe waren: met enen toewesen, voor iemand gezind zijn, partij trekken voor hem, 81, 339.
Toewillen, van zin zijn iets te doen, 382.
Togen (toghen), imperf. van tiën, 307, 443, 454, z.a.
Togen (toichde, toichden, toochden, getoicht), toonen, 13, 59, 115, 141, 173, 177, 286, 325, 420; hem -, zich toonen, 39; Fr. monstrons, XI, 21, 51.
Toich, imperf. van tiën, 67, 103, 104; z.a.
Toirnich (thoirnich), zie toornich.
Toirren (thoiren), 32, 59, 82, 121, 167; zie toorne.
Toomen (ghetoomt), den toom aandoen, 416; Fr. ensellé et toursé, XI, 132.
Tonen (thonen, thoinen, toonde, thoonde, thoinde(n), ghetoont, ghethoont), toonen, 26, 127, 138, 375, 420, 473, 518; gelaet -, laten blijken, 533; Fr. à ce qu'il monstroient, XI, 296.

Tonge: upter heren tonge sijn, deze personen spreken alzoo, zeggen dit, 359; Fr. ensi paroles langagoient li Englès, XI, 86.
Tonne(n), 150.
Tonrecht, ten onrechte, 20.
Tonvreden, toornig: - sijn, vergramd zijn, 111; Fr. courouchié, X, 71.
Toech (toghe, togen), imperf. van tiën, 75, 123, 351, z.a.
Toorne(thoren, toirren, thoiren), toorn, gramschap, 32, 59, 82, 121, 167, 357, 548; zie uplopend; Fr. mautalent, IX, 204; courous, IX, 183; - andoen, iemand kwaad maken, 82, Fr. le courouchaissent, IX, 228.
Toornich (toirnich, thoornyge, thoirnich, toornig, vergramd, 28, 72, 76, 82, 379; Fr. courouchiés, IX, 220, e.e.; met enen thoiraigen moede, sinne, met gramschap, 68, 269, 414; Fr. par

mautalent, IX, 218; par si grant aïr, XI, 16.
Toortse (toirtsen), 180, 181, 450; Fr. une torse, XI, 163; zie ook fackel.
(Toirdsen, 265, is drukfout voor tairdsen).
Torke(n), toorts, 335; Fr. falos XI, 59.
Torneyen; in een ridderspel of tornooispel strijden, tornooien, 446.
Tornoy(e) (torney), tornooispel, ridderspel, 446; Fr. tournoi, XI, 158; scilden van den torneye of van torney, 447, 448; Fr. escus du tournoi, XI, 160; zwairden van tornoy, 448; Fr. espées de tournoi, XI, 161; helmen von tornoye, 449; Fr. heaumes dou tournoy, XI, 161; banneren van tornoye, 449; Fr. [bannières] dou tournoi, XI, 162; zie scilt, zwairt, helm, bannier.
Torroysch(er), Thouroutwaarts: - poirte, stadspoort (te Ieperen) uitweg gevende naar Thourout, 44.
(Torsen) getorst, 27; zie trossen.
Tot, 1° te (plaats), 49, 228; Fr. à Termonde, IX, 197; 2° te (tijd): tot viii uren, 65; 3° op: tot haren verzoecke op haar verzoek, 459; zie de volgende samenstellingen.
Totdat = tot dat het, 322.
Toten (totten) = tot den, 2, 85.
Tottengenen (tottenghenen), tot dengenen, no, 426, 477.
Tottenselven, tot denzelven, 202.
Totter = tot der, 66.
Totles = tot des, 195.
Tournysien(en), inwoners van Doornik, 231.
(Toursen) toursten, 490; zie trossen.
Touwe, koord, 274.
Tprincipael, adj., 124; zie principael.
Traiteren (tracteren, tractieren, tractierden, getractiert, getracteert), 1° bespreken, onderhandelen, in onderhandeling treden met, 9, 43, 59, 84, 143, 163, 164, 239, 240, 245, 392, 429, 432, 440, 444, 459, 461, 462, 479, 509; Fr. tretoient à, IX, 231; traitiier, IX, 192; poursieuwir par tretiés, IX, 163; il avoit esploitiet, X, 204; 2° handelen, 361; 3° huisvesten, onthalen, 40; Fr. amenistrat vivres el pourvéances, IX, 190; 4° behandelen, 164; 5° mishandelen, 124; Fr. li menèrent si avant qu'il en monrut, X, 81.
Tractabel, handelbaar: een - man, een vriendelijk, joviaal mensch, 519, 534; Fr. traitable, XI, 286.
Tractate(n), 1° overeenkomst, verdrag, 144, 303, 347, 435, 441, 444, 524, 534; Fr. traitiés, IX, 149; 2° het geschrift van het vredesverdrag, vredestractaat, 74; zie verbantbrieven.
Tracteringe(n), 1° verhandeling over wat gebeurd is, 3; Fr. tretiés de l'ordenance de la matère, IX, 159; 2° onderhandeling om vrede te maken, 353.
Tractieren (getractiert, getracteert), 143, 163, 169, 240, 245, 429, 432, 440, 444, 459, 461, 462, 479, 509.
(Transfereren) getransfereert, zenden, 326; Fr. envoiié, XI, 53.
(Translateren) getranslateert, vertalen, in 't opschrift en blz, 547.

Trappe(n), 1° sport (van eene trapladder), 183; Fr. ses eschellons, X, 231; 2° trap, 258.
Trappen, trappelen, 284; Fr. estampet en ces marès, XI, 20.
Travalye, houten gestel of groote slaander in eene kerk om kaarsen op te plaatsen, 450, 451; Fr. traveil, XI, 164.
Treden (tradt, trat, traden), 1° gaan, 24, 106, 166; in ener zake -, beginnen iets te doen, 440; afterugge treden, achteruitgaan, weerkeeren, 52; Fr. (faire) la retraite, IX, 199; 2° - van den pairde, van 't paard afstijgen, 66.
Trecken (treecken), 1° vertrekken, 46, 103; Fr. se departisent, X, 64; dairvoir -, er naartoe trekken, 46; Fr. s'en partiroient, IX, 194; trecken bestrijden, gaan bevechten, 293; 2° laten aanslepen, 216; Fr. tant demener, X, 255; 3° te handen -, ondernemen, 531; zie hant; 4° te enes handen -, zich gaan overgeven, 146; 5° an hem -, tot zijne genegenheid winnen, 257;

Fr. pour requellier, X, 291; 6° tot -, bij enen -, iemand te gemoet gaan, 60; fr. aler à, IX, 212.
Trect, vóor trecht, van trechten, trachten, 3; Fr. q[u]iert, JX, 159.
Tribulacie(n), wederwaardigheid, beproeving, 1, 193; Fr. (celle) tribulacion, IX, 158; X, 238.
Trompegeslach, trompetgeschal, 477.
Tromper, trompetter, 468; zie pijpen.
Trompette(n) (tromppette(n)), trompette slaen of upslaen of upsteken, de trompt blazen, 50, 52, 175, 313, 333, 371, 414, 415, 477; Fr. les trompettes sonnèrent, XI, 95; on sonna les trompettes, XI, 57; corner et recorner, XI, 131.
Tromppetten, 52, 195; zie pijpen.
Troost (troist, troiste) opbeuring, bepaaldelijk: stoffelijke vertroosting, hulp, bijstand in levensbehoeften, 88, 95, 139, 150, 345; Fr. confort, X, 58, 146; le reconfors, X, 203; pour reconforter, XI, 6, 66; enen troost nemen, zich opbeuren, 45; Fr. conforter, IX, 194; enen troost in hem begripen van, zich opbeuren om, 477; Fr. il ne pressissent confort en eux, XI, 220; te troiste spreken, troosten, opbeuren, 174.
Troistelijk (troistelijken, troistelijker), 1° opbeurend, 173, 174; Fr. de grant sentement, X, 223; - woirden, aanmoedigende woorden, opbeurende toespraak, 51, 210; 2° behulpzaam, versterkend, 97; Fr. feront tel confort, X, 60.
Troisten (troistet, trooste, getroist), ter hulp komen, helpen in den nood, opbeuren, 97, 148, 155, 339, 386; Fr. reconforter, X, 60; getroist sijn, voldaan worden in hun veriangen, 121.
Trossen (trosten, toursten, getorst), inpakken, oppakken en op paarden of wagens laden om te vertrekken, 27, 490, 509; Fr. toursoient pour aler leur chemin, XI, 231; tourser, XI, 245.
Trouwen, bijw., immers, trouwens, 69, 375.
Trouwe(n) (truwe, truwen), subst., getrouwheid: bij trouwen ende eeren, op 't: eerewoord, 242; zie ere; bij mijnre trouwen, in trouwe, rechtzinniglijk, 120, 126, 210; Fr. par ma (la) foi, X, 83, 251; trouw(e) ende hulde, 96, 545; getrouwheid en eerbledige onderdanigheid; Fr. foi et loyaulté, X, 59; fois et homages, XI, 307.
Trouwen (truwen, truwede, getruwet), 1° huwen, 408, 490, 497, 513; Fr. furent espousé, XI, 194, 236; tot ener wive -, ten wijve -, als echtgenoote aanvaarden, huwen met -, 191, 489; Fr. avoit espousée, X, 237; 2° huwelijk vieren, doen huwen, 489; Fr. où on espouseroit, XI, 230; de bruyt trouwen, 489; Fr. espouser, XI, 230.
(Truffen) truften, treiteren, beschimpen, 237; Fr. se truffer de moi, X, 275.
[Trusten, 237 is verkeerde lezing]; zie truffen.
Truut(e), adj., getrouw, 228.
Truwe, subst., 120, 490, 545; zie trouwe.
Truwe, subst., huwelijk, 468.
Truwelijcste, op de getrouwste manier, met de meeste getrouwheid, 44; Fr. à leur loial pooir, IX, 193.
Truwelijken, bijw., getrouw, 6, 9, 227, 545; Fr. loiaulment, IX, 162.
Truwen, 197, 468, 497, 513; zie trouwen huwen.

Truwichede, getrouwheid, 258; zie tekenisse.
Truwinge, huwelijk, 497, 498.
Tsamenhouden, 89; zie tesamenhouden.
Tsamensteken, 292; zie tesamensteken.
Tscepe = te scepe, 227; zie scepe.
Tscheen = het scheen, 141; zie schenen.
Tsgraven (van - wegen), van wege den graaf, 72; zie grave.
Tsheren = dss heeren: van welker tsheren doot van Hairsele, van weik; heeren -van Herzele dood, 553; zie here.
Tsyars, des jaars, zie jaer, 114.
Tsij = het zij, 260; zie syn.

(Tuigen) tuicht, tuycht, getuigen, zeggen, 68, 423; Fr. me dist, IX, 217; li coers me dist, XI, 137.
Thuyn(en), 265.
Tuynstake, 512.
(Tuiten) getuijt: (overdrachtelijk) ten oren -, zijne ooren dikwijls iets doen hooren, aandringen, 485.
Tvelt = het veld, 168; zie velt.
Tvyer = het vuur, 109, 350; zie vuur.
Twaere (twair) = het ware, het zij, 40, 240; zie wesen.
Twair, het ware, het juiste, 312; zie wair, subst.
Twalef, twaalf, 29.
Twater, het water, 282; zie water.
Twe (tween, twen, tweer), twee, 41, 468; hem twisschen tween houden, onverschillig schijnen, tusschen twee waters zwemmen, 29; twisschen tween (twen), tusschen de twee vijaadelijke legers of partijen, 52, 316, 523; vgl. nog die verscheidene beteekenissen met de vlg. uittreksels uit het 3e Boek, fol. 13 v°: twisschen tween laten staen, geene beslissing nemen; Fr. pourtant n'en faisoient mie grant compte les seigneurs, Kerv. XI, 45; id. fol. 85 v°, 2de kol.: oic waren dair enyge, die hem vaste neutrael twisschen tween hilden; Fr. aucuns des plus grans se dissimuloient ponr veoir comment les besoingnes se tourneroient, Kerv. XI, 308; id. fol. 259 v°, 2de kol.: hebsu altijt twisschen tween gehouden in den oirloge; Fr. car vous avés (var. vous estes) tuusjours dissimulé de la guerre, Kerv. XIII, 300.
Tweedrachte (twijdrachte(n)), 1° oneenigheid, tweedracht, 1, 66, 238, 245; Fr. guerres et haines, IX, 158; 2° geschil, 86, 154, 194; Fr. différend, X, 239; une contens et uns mautalent, X, 51; dissention, X, 206.
Tween (tweer), zie twe.
Tweesinnes, van twee kanten, 369.
Tweewerven (twewerf);, 83, 426.
Twifel (twivel, twijvele), 85, 222, 507; in staen, 84; Fr. varioient, IX, 231; twiwel an die zijde setten, allen twijfel ontnemen, 222; Fr. pour oster de toutes doubtes, X, 260; sonder twivel, 366.
Twywech, kruisweg, 90; Fr. à deus chemins, X, 54.
Twijdracht, 1, 66, 86, 238, 245; zie tweedracht.
Twisschen (twijsschen, twischen), tusschen, 2, 3, 52, 86, 121, 153, 225.
(Twisschengaen) twisschengegaen, tusschenkomen (om te redden), 550.
(Twivelen) twivelt, 239.

U

U (uwer), bezitswoord, uw, 23, 202, 525; uwer, van uwe, 184.
U (iu, uwer, uluden. uluder), voornaamw., u, 7, 15, 184; Fr. vous, IX, 168; uwer, van u, 114; zie uluden, uluder, 74, 530.
Uchtent (des uchtens, nuchtent), 104, 144, 283; zie morgen.
Uyere, zie ure.

Uyergestelle, uurklok, 350; Fr. la cloice, XI, 70.
Uyerclocke, 350; Fr. un orloge, XI, 70.
Uluden, uw, uwe, 530; u, aan u, aan uheden, 74; Fr. vos bourgeois, IX, 223.
Up, namens, 500.
Upblasen (obblasen, upgeblasen), 1° aanwakkeren, opstoken, 32; 2° verwaand maken, 251, met upgeblasen moede, met hoogmoed, 328.
Upbreken (obbreken, brac op, brackt up [267, waar bracht drukfout is], upbrack, upbraken, opgebroken, upgebroken), 1° afbreken, 253; Fr. n'estoit point encores deffais, X, 289; 2° opbreken, heffen, er een einde aan maken, 267; tbesit -, een belegge -, een beleg geëindigd verklaren, een beleg opbreken, 58, 59, 100, 138; Fr. se deffist li sièges, IX, 203; au lever le siège, IX, 204; le siège se desfist, X, 145; 3° vertrekken, 49, 115, 116; Fr. se despartirent, X, 74; 5° opendoen, open-

breken, 187, 237, 243; Fr. coffres effondrés, X, 234; n'eussent point ouvert, X, 274.
Upbueren, innen: renten -, 443; Fr. lever les rentes, XI, 156.
Updat, 92, 194; zie opdat.
Updoen, ww., zie opdoen, 94, 165, 213, 237, 246, 298, 299, 373.
Updoen, subst., mededeeling, verzoek, 230; een nyew - updoen, een verzoek doen, 230; Fr. les resquetes que il ont faites, X, 268; zie opdoen, 3.
Updrachte(n), eigendomsoverdracht, 541; ongerechtige - der lenen; Fr. deshéritemens, aheritemens et recongnissances, XI, 303.
(Upgaen)upghingh, upghinck, ghinct up, 1° in de hoogte stijgen, 430; 2° beginnen, 107, 355; Fr. en i ot, X, 68.
Upganck, 1° intrede (in een land): sinen upganck doen in Vlaenderen, in Vlaanderen komen, hier van den koning van Engeland (uit Engeland) aan den wal van Vlaanderen landen, 229; 2° waar de zon opstaat; het Oosten, 516; Fr. du soleil levant, XI, 284; zie onderganck.
[Upgenomen, 205 is verkeerde lezing van up gecomen.]
Upgerecht(e), recht gehouden, in de hoogte geheven, 420; - glayen, 281; Fr. lances toutes droites, XI, 18; zie glaye en oprechten.
Upgeven: hem -, zich onderwerpen, zich overgeven, 96, 298; Fr. se renderoient, X, 59.
Upheffen (hief up, uphieven, upgeheven), 36, 145, 287, 329, 379, 394; zie opheffen.
Uphelpen:hemselven -, trachten zich recht te houden om te klimmen, 476.
Upheve, zie opheve, 344 (waar up hene, verkeerde lezing is); vgl. 3e Boek, fol. 100 vo, 2o kol.: ende dairomme gemoet ons nu dese grote upheve ende reyse van den coninc van Frankrijke; Fr. et pourtant nous appert-il trouble et discension qui n'est pas petit, Kerv. XI, 370.
Uphouden (upgehouden), 1° onderhouden, onderstand verleenen, ondersteunen, 121, 156; Fr. trop soustenu, IX, 208; X, 79; 2° (wederk.) hem -, zich onthouden van, wachten van (iets voort te doen), 201.
(Upclimmen) upclam, 183; zie (afclimmen).
(Upcrimpen) upgecrompen, inkrimpen, door 't krimpen korter worden, 437.
(Upleggen) upleyden, (geld), op de hand geven, dadelijk geven, 122; Fr. mettoient avant finance, X, 80.
Uplopen, aanvallen, 284.
Uplopend(en), opvliegend: met sinen uplopenden toornen, in zijne opvliegendheid, in zijne woede, 357; Fr. sa felonie, XI, 84; met enen heten uplopenden sinne, met spoedige boosheid, met opvliegendheid, 370; Fr. comme caux et boullans que il estoit, XI, 94.
[Uplopensinne, 370, is eene verkeerde lezing; zie uplopend.]
Upluyten, met leem of klei bestrijken, 205; Fr. couvrir (de terre), X, 247.
Upmaken, 301; zie opmaken.
Upnemen (upgenomen), 1° oppakken, 263; 2° in zijne genade en onderwerping aannemen, 108; Fr. les euist en sa volonté, X, 68; 3° wegnemen: tafelen -, de tafels (na den maaltijd) afdienen, 309; [upgenomen, 305, zie upgecomen.]

Upperhof, hoogste recht, 353; Fr. pour avoir ressort à Paris, XI, 72; zie resoirt.
Upperste, het bovenste, 146.
(Uprapen) upgeraept, oprapen, 333.
Upress (resen up), zie oprijsen, 142, 145, 321.
(Upschieten) schoten up, upgeschoten, 1° uit den slaap opschieten, 296; 2° (de stadsgrachten) uitgraven, uitdiepen, 314.
(Upseggen) seght up, upgeseeght, 10 luidop zeggen; 2° zeggen, dat men iets niet meer geeft of toelaat, ontzeggen, ontnemen, 353.
Upsitten (zat-up, upzat, saten-up, upzaten, upgeseten, gesetten-up),

te paard stijgen (om te vertrekken), te paard zitten, 192, 217, 254, 289, 290, 436, 468, 473, 487, 510; vgl. afsitten; Fr. montoient il às chevaulx, X, 256, XI, 25.
Upset (upsette), 89, 207, 261, 270, 271, 276, 285, 328, 371, 376, 393, 417, 421, 422, 492, 527; zie opset.
Upsette, werkw., zie opsetten.
Upsetter, aanlegger, opstoker, 278.
Upslaen (sloech up, upslagen, upgeslagen), 294, 334, 371, 415, 440, 494; zie opslaen.
(Upspringen) upspranck: voir thoift -, plotseling vóór iemand rechtspringen, 117; Fr. leur sailli au devant, X, 76.
Upstaen, 281; zie opstaen.
Upstal(upstalle, upstals), opstand, onlusten, 298, 301, 384; Fr. que rihote s'esmut, XI, 31; li Jaquerie, XI, 33; touellement, XI, 105; zie rijsinge en opheve.
(Upsteken) stack up, upgesteken, 1° recht, in de hoogte steken: banier -, eene banier ontwinden en laten wapperen, 135; Fr. bouta hors premièrement sa banière, X, 142; 2° doen weerklinken, de trompet steken, 173; - Fr. sonnèrent trompettes, X, 224; zie opslaen.
Uptes, 432; zie optes.
Uptie, 206; zie optie.
Uptiegene, op degene, 117; zie optengenen.
Uptien, op dien, op dezen, 163, 393.
(Upverheffen) upverheven, 131, 132; op blz. 131 denken wij te moeten begrijpen: optillen,op de schouders heffen, terwijl Verdam, Mnl. Wdb., dien post brengt onder de beteekenis ‘verheffen tot een hoogeren rang, brengen tot eer en aanzien’ en welke beteekenis aan dit woord toekomt op blz. 132; vgl. Fr. vous savés comment Phelippes d'Artevelle fu eslevés à Gaind et [eslus] souverains cappitainne, X, 139; ik verrechtvaardig mijne zienswijze voor 't eerste geval: geheel de zin luidt als volgt: ‘sodat hij doen van hemluden dair bij hem wesende upverheven ende upter marcten geleedt wert’, 131; ik geef eerst den Franschen tekst ‘Adont fu il là eslevés entre eus et amenés ou marchiet’; X, 86; Hij, il is Philips van Artevelde en hemluden, eus zijn de 13 of 15 personen (zie blz. 129), die bij Philips zijn afgevaardigd werden, om hem ten zijnen huize te gaan verzoeken ‘te nemen thregimente van der stede van Ghend’ (130), het oppergezag te voeren over de stad en den oorlogstocht. Philips is in twijfel gebleven of hij zou aanvaarden; hij heeft nog geen beslissend antwoord gegeven, doch ook niet geweigerd; hij antwoordt ‘Soudict annemen, so en soudic doch anders niet willen dan bij goeden rade doen’ (blz. 131); volgens den Franschen tekst,zijn zijne woorden eenigszins bepaalder en beslissender: ‘Je ne le vorroie mie faire autrement’ (X, 86). - Philips had noch op besturend noch op politiek gebied eenen rang bekleed om tot eenen ‘hoogeren’ rang verheven te worden en hij had dus nog geen blijken van heldenmoed, schranderheid of zeifsopoffering kunnen geven om tot eer en aanzien gebracht te worden; hij heeft dus tot op 't laatste oogenblik geaarzeld, en werd, zoo niet met geweld toch zijns ondanks, ertoe gedreven, onder de armen genomen en alzoo door die afgevaardigden naar de Vrijdagmarkt geleedt wert, om er door het volk ‘aldus overste cappiteine

van Ghendt' uitgeroepen te worden; het bewijs der beteekenis 'optillen' vindt men in - dien met machte uphieven, X, 287; Fr. le prissent entre leurs bras et le portèrent, XI, 23,
(Upvallen) vielen-up, er toe komen, na beraadslaging tot iets besluiten over te gaan, 442; Fr. dont fu regardé et parlementé de -, XI, 156.
(Upvliegen) upvloicht, rasch opstaan, 313.
Upvoeden (upgevoedt), zie opvoeden, 221.
Upwairtclymmen (upwairtclommen, upwairtclymende), hooger klimmen, 288, 476, 477.
(Upwairtlopen) liep upwairt, hooger opstijgen, 109; Fr. monta amont, X, 70.
Upwairtrijden, verder rijden, 261.

(Upwellen) upwelde, (bloed) beginnen te koken, 279.
Ure (uure, uren, uyere, uyre, uuyere, uyeren), uur, 65, 66, 144, 163, 164, 178, 184, 308; tot viii uren, ten 8 uur, 65; eene halve uyre, 184; van uyre te uyere, 308; Fr. toutes les heures, XI, 38; ter quader uren, op een slecht oogenblik, 21; Fr. à mal heure fu, IX, 173; een uuyre voir den dage, één uur vóór den dageraad, 314; die - sijns stervens, stervensoogenblik, 110; Fr. au point de la mort, X, 70.
Urbanist, aanhanger van paus Urbaan, 326, 377, 378; zie de lijst der persoonsnamen; Fr. Urbanistes, IX, 100. (Fol. 7: grave Lodewijc van Vlaenderen die was Clement al te groten hinder in Henegauwen, in Vlaenderen ende int lant van Luidick, want hij altijt bliven wilde een Urbainse).
Urbanists, adj., genegen voor paus Urbaan, 369, 382; Fr. est urbanistres, XI, 104; urbaniste, XI, 93.
Utermaten (uutermaten), 30, 138.
Uut, voorz., uit. 1; Fr. par, IX, 158; dairop uut sin, 25.
(Uutbetalen, uutbetaelde, betalen, 199; Fr. paioit, X, 243.
Uutbliven, vertrekken zonder terug te keeren, 511; Fr. s'en aloient sans retourner, XI, 245.
Uutbringen (uutgebracht), 1° buiten de stad voeren, 292; Fr. les meterés dehors, XI, 26; 2° uit een ander land naar binnen brengen, 222; 3° van denkwijze doen veranderen, 200; Fr. en jamais roster, X, 244.
Uuttedat, 1° doordat, 234; 2° omdat, 521; 3° want, 136; Fr. car, X, 143.
Uutdoen, (fakkels) uitdoen, 181; Fr. estraindre, X, 230; ('t vuur) blusschen, 421, 430; Fr. estraindre, X, 135.
Uutenwelken, 1° uit, om welke reden, 4, 342; 2° van waar, 374; Fr. dont, XI, 98.
Uuter, uit de, 206.
Uuterlijke(n), buitengewoon: - wael, zeer wel, 111; uuterlijke zeer, zeer innig, 161; Fr. grandement, X, 211.
Uutermaten, 138; zie utermaten.
Uuterste, laatste: - antwoirde, laatste, uitdrukkelijke antwoord; laatste oogenblik: up hair - gaen, in de laatste dagen zijn (voor het baren van een kind), 495; Fr. si enchainte que sus ses jours, XI, 235; ten uutersten, ten laatsten, om kort te maken, 16.
Uutgaen (uutginc), 1° buitengaan, op straat gaan, 19; Fr. issoit de sa maisson, IX, 171; 2° afkondigen, 96, 133, 203, 396; 3° eindigen, 366; Fr. doivent falir, XI, 91.
Uutganck, 1° het vertrekken (eens legers) uit de stad, 176; 2° plotselinge aanval: - doen, uitvallen doen, 205; Fr. faissoient de belles issues, X, 248; 3° einde eener maand, 176.
Uutgecoren, uutgecorenste(n), uitverkoren, 283, 315.
Uutgelesen (uutgelesenre), de uitstekendste, de dapperste, het puik van, 277, 321, 414; Fr. tout fleur de gentillèce, XI, 15; vaillant chevalier et usé d'armés, XI, 48.
Uutgemaict(en), bedrevendste, 323.
Uutgenomen, buitengewoon prachtig, puik, 420.

Uutgeseyt dat, uitgenomen, behalve dat, 499; Fr. fors tant que, XI, 237.
Uutgesondert, voorz., 411.
Uutgetogen, 254, verl. deelw. van uuttiën, z.a.
(Uuthangen) uutgehangen, 66.
Uuthebben, vangen (visschen), 422.
Uutie = uut die, uit deze, 167, 205, 324, 395; uutien = uit dezen, 106.
[Uutkenden, 261 is drukfout voor uut - kenden.]
Uutcomen (quam uut, uutquamen), 1° uit een stad of streek komen of gaan, 15, 84, 90, 191; Fr. venoient là efforciement, IX, 168; il issi à piés, X, 237; 2° - tegens, tegemoetkomen uit de stad, 208; Fr. s'en vuidèrent à piet et à cheval, X, 250; 3° uitvallen, 6; Fr. à le le fin où les coses pueent venir, IX, 161.
Uutlaten, niet meer dragen (kleeren).

(Uutlescen) uutlesten, blusschen, 430.
(Uutleveren) uutgelevert, 465; zie wissele.
(Uutlopen) liepen uut: uit de stad loopen, vluchten, 109; Fr. il issoient dehors, X, 70.
(Uutnemen) uutgenomen, 254.
Uutnemende, buitengewone, 123.
(Uutporren) porden uut: hem -: buitengaan, vertrekken uit, 335 [waar ponden-uut spellingsfout is; het handschrift heeft nochtans duidelijk ponden uut]; Fr. ils issirent hors, XI, 59.
Uutreyken, uitdeelen en overhandigen, 361.
Uutreysen (uutreysden, uutgereyst), uit de stad vertrekken, ten oorloge, te velde trekken, 92, 127, 132, 170, 355; Fr. estoient issus, X, 56; aler an dehors, X, 84; s'en aloient, X, 219; qui sicuvoient les routes et les armées, X, 140.
Uutrijden, 416.
(Uutroepen), uutgeroepen, uutgeropen: luidop afkondigen, 58, 77, 120, 147, 181, 535; Fr. la pais ju criiée, IX, 203.
(Uutscepen) uutsceepten, ontschepen, 366.
(Uutsceiden) uutgesceiden, voorbehouden (legermacht), 214; Fr. tanti a il réservé, X, 254.
(Uutscriven) screven - uut: schrijven en uitvaardigen, 82.
(Uutsenden) sant uut, uutzandt, uutgesent: 1° uitzenden, 142, 165, 174; 2° uitvaardigen, afkondigen, 157, 497.
(Uutsetten) setten uut: uit eene stad wegjagen, 428.
(Uutsijn) uutwaeren; op weg zijn, fig.: te wege zijn, 12.
Uutslaen (uutgeslagen), 1° plunderen, 343; Fr. fust couru, XI, 65; 2° uitkeeren (onkosten), 538.
Uutsonderen, uitzonderingen maken voor iets of voor iemand, 57.
Uutspreken (uutgesproken), 215, 247.
Uutspringen, vluchten (uit eene belegerde stad), ontsnappen, 234.
Uutspruyten (uutgesproten), 1° uit iets voortspruiten, ontslaan, 8; Fr. dont poroit venir, IX, 163; 2° voortkomen van, geboren zijn uit, 128.
(Uutsteken) uutstack, staken uut, 1° uitsteken, 70, 335, 389, 475; zie oge; 2° ontrollen en laten wapperen (banier), 502; Fr. bouta hors ses banières, XI, 239.
(Uutstoten) stiet - uut: uit eene plaats drukken, 138.
Uutten, uit de(n), 115; zie uutie.
Uutter, uit de(r), 74.
Uuttie, uit de, 381; zie uutie.
(Uuttiën) toich uut, togen-uut, uutgetogen, 1° vertrekken, ten velde trekken, 170; 2° de wapenen uittrekken, uit de schede trekken, 140, 254; Fr. trait se daghe, X, 151; espées roides, X, 289; 3° uit den weg halen om plaats te maken, 53; Fr. les tiroient hors, IX, 200.
(Uuttreden) traden uut: buiten gaan, 39.
Uuttrecken, naar buiten trekken, ten oorloge trekken, 169, 300.
Uutvairt, begrafenis, 445, 450-452.

(Uutwairt gaen) uutwairt ghingen, naar buiten vertrekken, 176; Fr. se despartirent, X, 225.
Uutwairttrecken, uit de streek vertrekken, 176.
Uutweren, uit de stad weren, 477.
Uutwesen (uutwaren), 1° buiten, op 't veld zijn, 171; 2° langs de buitenkanten, op de zijvleugel van eene legerschaar geplaatst staan, 264; 3° dairup -, erop uit zijn, zich moeite geven iets te doen, 212, 423; Fr. se mettoient en paine de, X, 252.
Uwent, uwe streek, uw land, 233.

V

Vacht, 218, imperfect van vechten, z.a.
Vaderen, 166.
Vaderlijc (- erve), 57.
Vaen (gevaen), vangen, in 't gevang doen, 20; zie vangen.
Vaesse(n), subst., (in de wapenkunde en kleederdracht)rechte waterpassebalk, 316, 351; Fr. vestis de blancs à trois bastons vers d'un lés, XI, 71; cheveronnet de blanc, XI, 44; zie gevaest, scilt en rock. Vgl. ook in 't 3du Boek, fol. 106: sach hij up dese wapene, dair hem here Jan Percech af verwapende, ende onthiltse wael, want hij seechde myselve na, dat se waren van enen scilde van sulvere met eenen vase van kele met tweeen ketelen van sable, verder: dese ridderen die dese zwarte ketelen voert; Fr. et me dist puis, que le champ estoit d'argent à une endenture de gueule à deux chaudières de sables..., qui porte ces noires chaudières, Kerv. XI, 391.
Vairnesse (vairnisse, vairenisse), 1o iemands wedervaren, iemands lotgevallen, 118, 162, 187; comment il avoit exploitié, X, 213; 2o gebeurtenis, 156, 208; Fr. affaires, X, 207; le convenant, X, 250; na vairenisse, na het gebeurde, bij 't nagaan van wat gebeurd is, 190; [waar voirenisse verkeerde spelling is.]
Vairt, vaart, 69.
Valk, 217; Fr. faucon pèlerin, X, 256; zie gepellet.
Vallen (valt, viel, vyel, vyele, vyelen, vyelre = vielen er), 1o vallen, 427; 2o plaats hebben, 3, 148, 374; 3o zijn, 50; felle vallen, langdurig en wreed zijn, 1; Fr. qui furent dures et cruelles, IX, 158; tsal te laet vallen, 't zal te laat zijn, 294; Fr. che sera trop tart, XI, 28; te beter of te quader vallen, gelukken of mislukken, 318; up enen vallen, hem mislukken, 124; zie aventuere; wail in den oren vallen, aan iemand bevallen, 6; zie ore; slap in der sake vallen, niet doordrijvend genoeg te werke gaan met iets, 9; Fr. s'acquittoit trop mollement en ceste besongne, 164; bij enen vallen, in iemands gezelschap komen, 25, 529; Fr. se boutoient en sa compagnie, IX, 176; an enen vallen, zich bij iemand voegen, 370; in enen vallen, in iemands macht vallen, zich aan iemand overgeven, 193; voir iets vallen, tegen iets opkomen, 342; Fr. ala fortement au devant, X, 65; dair tegens vallen, iets bestrijden, niet aannemen, 7; van hoire pairden te voete vallen, van hunne paarden springen, 117; Fr. descendoient, X, 76; vallen van te (scriven), afzien van te (schrijven), 82; Fr. ne tinrent mies, IX, 228; in hoiren woirden vallen, onderbreken, 214; Fr. se feri en leurs parolles, X, 253.
Valsch (valske), 31, 35.
Valschelijken, op eene kwaadaardige wijze, 92; Fr. maisement, X, 56.
Van, met, 298; Fr. à grand poissance, XI, 31.
Vand (vandt), imperf. van vinden, z.a. 183, 488.
Van danen, vandaar weg, 107.
[Vanden, 201 regel 16 v.o., is verkeerde lezing voor van den].
Vanedragere, vaandeldrager, 380; Fr. confanonniers, XI, 102.
Vangen (vanct, vinck, gevangen, gevaen), 1o vangen, 127; 2o gevangen nemen, 24, 87, 357, 385, 504; Fr. les prist, XI, 241.

Vangenis (vanghenisse); 1° gevang, 16, 17, 20, 144, 166, 211, 357, 435; Fr. prisson, X, 150; en le Pière en prison (te Brugge), XI, 85; 2° boeien, 390; Fr. met en ceps, en fiers, en baies et en dures prisons, XI, 109.
Vanger, aanhouder, 543.
Vant, 491, imperf. van vinden, z.a.
Vanten = vond hem, 103; zie vinden.
Varen (voer, voir, voeren, gevaren), 1° gaan: varen wonen, gaan wonen, 77, 551; Fr. s'en vint demorer, IX, 225;

varen ende keren, gaan en keeren, 353; Fr. alant et retournant, XI, 72; 2° (te watere) varen, varen, op zee varen, 10, 505; Fr. entrans au havene de l'Escluse, XI, 242; 3° onderstaan, iets tegenkomen, 358; 4° handelen, het maken, 162; Fr. comment il avoit exploitié, X, 213.
Varkene(n), zwijn: yseren varkenen, wilde zwijnen: (figuurlijk) scheldnaam om de Vlamingen aan te duiden, 328; Fr. sengler tout foursené, XI, 54; zie ysere.
Vast an, zeer dicht bij, 39.
Vast(e), adj., stevig, zeker, 341; Fr. ne seure pais, XI, 64.
Vaste, bijw., 1° goed, zeker, 87; 2° goed, aandachtig, 128.
(Vastehouden) hout vaste, vaste gehouden, 1° gevangen houden, 16; Fr. tient prisonnier, IX, 169; 2° in eere houden, 16; Fr. si bien tenue[s] et gardées, IX, 169.
Vasteyt, vastentijd, 150; Fr. quaresme, X, 203.
Vastemaken (vast(e)gemaict, vastmaecten, maicte vaste, vastegemaict), sterker maken, verschansen, bebolwerken, 291, 371, 389, 399, 437, 495; Fr. avoient fortifit, XI, 95; fors et remparés, XI, 118; le remparèrent et le fortifièrent grandement, XI, 151; 2° bekrachtigen, 465; en entendi au remparer, XI, 235.
Vasten, 363.
Vastenavont, 461.
Vastentspijse, eetwaren voor den vastentijd, 150; Fr. vivres de quaresme, X, 203.
(Vastprenten) vastegeprintet (in u hert), iets op het hart drukken, 310.
(Vaststaen) vaststont, ergens blijven staan, 425; Fr. estampoit, XI, 139.
(Vatten) vatte: (vuur) vatten, 109; zie invatten; - dat woirdt vatten, duidelijk het woord nemen, 130, 142; Fr. happa la parolle, X, 86; happa ceste cose pour li, X, 148.
Vech = wech, 108; zie wech.
Vechtelijke (tvechtelijck, vechtelix), strijd, gevecht, 288; - maken, beginnen te vechten, den strijd in gang steken, 119, 189; Fr. commenchia le hustin, X, 78; nul n'esmeut meslée ou desbas, X, 235.
(Vechten) vocht, vacht, vochten, 108, 111, 218, 371; vechtende mannen, vechtende strijden, krijgslieden, 472; Fr. combatans, XI, 201; zie man.
Vederen, ww. (overdrachtelijk) verbloemen: ene schone logene -, eene klucht spelen, eene gekke streek uitkramen, kortswijlen, 414; Fr. farser une bourde, XI, 130.
Veel, 1° dikwijls, 76; Fr. souvent, IX, 234; 2° langen tijd, 322.
Veel (veele, veelle), voornw., 46; so veel doen, zooveel in werk stellen dat, 3; Fr. esploita tant que -, IX, 160; vele personen, 66.
Veelhede, overmacht (van krijgslieden), 473; Fr. si grant fuisson, XI, 201.
Veeleer, 150.
Veelrehander, 193.
Veer, veerboot, 275.
Veyl, veil: te koop, 204.
Veylich (veyllich, veylicht), in zekerheid en ongedeerd, 173, 204, 531; Fr. saulvement et sans péril, X, 247.

Veinster (veynstere(n)), 66, 118, 164, 281; Fr. phenestres, X, 77.
Vel, 328.
(Vellen) gevellet: ter airden -, op den grond nederwerpen, 25; Fr. fu atérés, IX, 177.
Velt (veldt, tvelt), het open veld, de buiten, 26; buyten upt veldt slaen, in 't opene veld vertrekken, 381; tvelt kiesen, in tvelt slaen, vluchten, 91, 171; Fr. prendoient les camps, X, 55; int velt sijn, gewapend, strijdvaardig staan, 136; Fr. i venoient armés, X, 143; tvelt behouden, de plaats winnen, overmeesteren, zegepralen, 168, 384; Fr. obtinrent la place, XI, 106; que la place nous demeure, X, 218; tscoinste velt behouden, er meest bij winnen, 306; Fr. en ara li milleur, XI, 37; tschoinste - hebben, den voorrang behalen, zegepralen, 107; Fr. qui en aroient li meilleur, X, 68; tvelt ver-

liesen, achteruitwijken, 107; Fr. euissent perdu terre, X, 68.
Venijn, gift: (overdrachtelijk) vuyle -, het gering volkje, het gespuis, 499; Fr. cil venin, XI, 237.
Veraftert sijn, ten achter gaan, nadeel lijden (handel en wandel eens lands), 513.
Verantwoirden (verantwoirt, verantwoorde), antwoorden, 212, 230, 248; Fr. respondeons, X, 268; respondirent, X, 284.
Verassing, bedrog, 239.
Verbaest (verbaesd(e), verbaist), 1° verschrikt, 39, 91, 109, 111, 387; Fr. tout effraé, IX, 188; tous esbahis, X, 69; verbaest maken, verschrikken, 282, Fr. nous les esbahirons, XI, 18; 2° overrompeld, overwonnen, 181, 192; Fr. li desbareté, X, 238.
(Verbairnen) verbairnt: verbranden, 518.
Verbant (verband(e), verbandt, verbanden), overeenkomst, verdrag, bondgenootschap, 40, 41, 42, 58, 85, 200, 225, 228, 229, 236, 240, 241, 258, 294, 306, 355, 479, 515, 540; Fr. a(l)liance(s), IX, 189; X, 228, 262; ches obligacions, IX, 190; les convenances, IX, 191; obligances, IX, 204; aliances grandes, IX, 231; in enes verbande sijn, iemands bondgenoot zijn, 18, 27; Fr. qui estoit de son alliance, IX, 171; verbant zaeyen, tot overeenkomst en vreedzame gevoelens aanwakkeren, 356.
Verbantbrieven, vredestractaten, 347; Fr. lettres apparilliées, XI, 68; zie tractate.
Verbeiden (verbeyden, verbeyde, verbeyt), 1° wachten, 170, 254, 370; Fr. atendre, X, 220, XI, 94; 2° afwachten, achter iets wachten, 178, 269, 300.
Verbeydende, niet overhaastig, 3; Fr. foit au besoing assés, IX, 159; zie coel.
Verbernen, in brand steken, 48; Fr. ardoir, IX, 196.
(Verbeteren) verbetert: toenemen in maatschappelijk en geldelijk opzicht: verbetert sijn, voorspoed hebben, welvarender zijn, 101; Fr. à grant pourfit, X, 63.
Verbeuren (verbueren), 1° verbeurd zien, verliezen, ontnomen worden, verbeuren, 40, 244, 246, 543; Fr. perdre leurs biens, XI, 305; 2° misdoen, 542; Fr. meffaire, XI, 304; sonder verbeuren, zonder gevaar te loopen iets te verbeuren, 297.
Verbijten (verbeet), inhouden, sinen thoiren -, 59; Fr. passa son mautalent, IX, 205; hem verbijten, zich inhouden, 116; Fr. ne peurent astenir, X, 75.
(Verbinden) verbonden, verbonden: hem -, zich met iemand vereenigen, zich bij iemand voegen, 36; verbonden sijn tegens enen, aan iemand verplicht zijn, aan iemand verplichtingen hebben voor schulden, 225; Fr. est par debte endebtés, X, 262.
Verbinnen, van een vetband voorzien (gekwetsten), verbinden, 53; Fr. aparillier, IX, 200.
(Verbleken) verbleyct: bleek worden, 150; Fr. taint, X, 203.
Verbliden, imp. hem verblide, 176.
Verblijt sijn (des -), over iets tevreden zijn, verheugd zijn, 22, 36, 162, 513 aanvulling; Fr. dont on ot grant joie, IX, 174; fu resjouis, IX, 186.
Verblinden (verblindt), bedriegen, 509; (fig.) iem. blinddoeken, misleiden, 10; Fr. l'aveulissoit, IX, 164.

Verblinthede in sine gierychede, blinde hebzucht, 9; Fr. la convoitise de la chevance l'aveulissoit, IX, 164.
Verbodinge, waarschuwing: - hebben van, over iets gewaarschuwd zijn, goed ingelicht van de omstandigheden, 89; Fr. savoient bien tous ces convenans, X, 53.
Verbodt, 233; zie verbot.
Verbonden, imperf. en verl. deelw. van verbinden, 36, 225.
Verbot (verbodt), 233, 553; Fr. deffense, X, 271.
(Verbouden) verboude hem: zich verstouten, 415.
Verbraeuwen, de wenkbrauwen in beweging zetten: sonder oghe -. zonder een ooglid te verroeren, 488; Fr. ne mouvoit oel, XI, 230.

Verbranden (verbrandt, verbrant), 1° opbranden, in den brand vergaan, 34, 35, 109, 110, 499; Fr. est arsse, IX, 185; 2° in brand steken, 101; Fr. fu toute artsse, X, 62.
Verbueren, 244, 246; zie verbeuren.
Verbuernisse, verlies van een lichaamslid of van het leven, 40, 43; uptie - sijns lijfs, - thoift te verliesen, op straf, op gevaar ter dood gebracht te worden, op de doodstraf, 41, 249; Fr. sur la teste à perdre, IX, 189, 192.
Verburgen, verl. deelw. voor verborgen, 189.
Verde (verre, verdste, vertste), ver, 3; verde en wijde, wijds en zijds, zeer ver, naar alle kanten heen, 423; so verde van, zoo ver van (plaats), 3, 85; Fr. si lonc, IX, 231; verre landen, in verde lande, ver, 58, 437; Fr. lointains, IX, 204; verde geseten, (landen, princen) verafgelegen of in verafgelegen landen wonende, 403, 516; Fr. li lointain (pays), X, 284; tout signeur - lointain, XI, 121; verstegeseten, het verst wonende, 437; Fr. les loinctains, XI, 151; so verde, dat zoover, in zulken drukken, benepen toestand dat, 37; Fr. n'avant en, IX, 186; zie wairder.
Verdect, met iets gedekt, overtrokken: verdecten sulveren scotelen, schotels met zilveren sieraden belegd, 195; Fr. vaiselle couverte d'argent, X, 240; met een dekkleed getooid of met eene schabrak gedekt (van rijpaarden of strijdrossen), 420, 448, 468; Fr. houciés des anciennes armes de Couchi, XI, 134; armet et couvert, XI, 161; sus haulx destriers, XI, 194.
Verder, 41; vgl. vorder en wairder.
Verderffenesse (verderffenisse, verderfnisse), 1° vernietiging, ondergang, 2, 33, 52, 156, 397; Fr. leur destruction, IX, 229; 2° verlies (van leven en goed), 166.
Verderven (verdarf, verdorven(t), verdorven), 1° in 't verderf storten, ombrengen, 5, 7, 80, 187; Fr. destruire, IX, 161; estre destruit, IX, 227; 2° hem -, zich ombrengen, 170; Fr. nous destruirons nous méïsmes, X, 219; 3° te niet brengen, ruïneeren, 54, 370, 470; Fr. à ses gens les hodort trop, IX, 200, 201; qu'ont le leur tout perdu, XI, 94; 4° in de war brengen, 68; Fr. les honnissoient, IX, 218; 5° plunderen, verwoesten (steden), 101, 102, 253, 255; Fr. l'estonmirent, X, 289; die alreverdorvenste, het ergst verwoest, 163; Fr. li plus abatue, X, 214.
Verdiente, reden, 213.
(Verdoemen) verdoemt: besluiten iets te vernielen, 257; Fr. condempner, X, 291.
Verdrach, uitstel: sonder enich -, zonder uitstel, 186; Fr. sans nul deport, X, 233.
Verdragen (verdroegen), 1° van iets ontslaan, van iets verschoonen, iets niet eischen, 132, 204; Fr. deportoient les povres, X, 140; den doot -, van den dood sparen, 311; Fr. deporter, XI, 40; 2° verontschuldigen, 114; Fr. fu excusés et descouppés, X, 74; 3° kunnen lijden, verdragen, 408; 4° hem verdragen, ophouden, tot eene andere gelegenheid of voor zekeren tijd uitstellen, 1, 59, 431; Fr. nous no[us] soufferons à parler présentement, IX, 158; cessa li assaulx, XI, 146.

Verdragelijken, met geduld: herde -, met zeer veel geduld, 11.
Verdrincken (verdreinct), 1° doen verdrinken, 503; 2° als drinkgeld ontvangen, 334; Fr. on li donneroit, XI, 58; 3° in drank verslempen, 242.
(Verdrieten) verdroit: hem -, zich bedroeven, 303; Fr. il en anoiait, XI, 35; verdroit den tijt, die langdurigheid verveelde, stak tegen, 221.
(Verdriven) verdreef: enen van iets -, iem. onderkruipen, 10; Fr. fu dou tout planés et estés, IX, 164.
Verdste, verste, 248; zie verde.
Verdruckinge, 152.
Verdruct werden, 37; Fr. nous soions apressé, IX, 187.
Verduystert, hardvochtig (hart), 167; Fr. le coer si oscur, X, 217.
Verdwalen (verdwaelt, verdwailt), 1° verwarren, 13, 142; Fr. fust mieux entouellie, IX, 167; X, 147; 2° (fig.) op den slechten weg gebracht worden, 190; Fr. de eulx enorgueillis, X, 236

Verenich, voor venenicht, eensgezins, 200; Fr. sont d'un acord, IX, 243, 244.
Verenygen (verenichden, verenich(t)), te zamen roepen, 434, 459; in vreentscappen, of hem -, eensgezind worden, t'akkoord vallen, een vergelijk treffen, 39, 441; Fr. furent si bien d'accord, IX, 189.
Vereniginghe, overeenkomst, 480; zie verbant; Fr. rompre trop de pourpos de homs, signeurs et l'empereur, XI, 224.
Vergaderen (vergaren, vergaedelde, vergaerden, (van twee vijandelijke legers) te zamen komen om den slag te beginnen, den aanval doen, 87, 107, 114; Fr. s'asemblèrent ces batailles, X, 67; se revelèrent, X, 51; sonder yet te vergaderen, zonder botsing, 114; Fr. sans rien faire, X, 73.
Vergadering(h)e, 1° bijeenkomst, 134, 548; Fr. asamblée, X, 141; 2° samenkomst, ontmoeting van twee legers, 329, 414; Fr. asamblée, XI, 55; vergaderinge maken, *a*) eene bijeenkomst beleggen om te beraadslagen, 376; *b*) de legerbenden verzamelen om den strijd te leveren, 452; vergaderinge van huwelijcke, eene bijeenkomst om een (hier vorstelijk) huwelijk te bewerken, 458; Fr. ces aliances, XI, 187.
Vergaen (verghinc, verghinck, verginc(t), vergangen, verghanghen), 1° plaats hebben, gebeuren, afloopen, 83, 87, 121, 213, 255; Fr. ala, X, 290; enen -, iemand iets gebeuren, 44, 114, 220, 300, 353, 404, 554 en var.; Fr. en est mesavenu, X, 73; retourner toue che desoulx deseure, X, 73; 2° voorbijgaan, 285; Fr. XI, 20 (mist); optrekken, 327.
Vergangen, plaats hebben, afloopen, 401; Fr. enssi aviennent, XI, 119; te bet -, des te beter slagen, 98; zie vergaen.
(Vergeten) vergadt, vergaten: 1° vergeten, 211, 256; 2° niet kunnen, 179; Fr. n'eurent talant de traire vers Bruges, X, 227.
(Vergaren) vergaerden, 107; zie vergaderen.
(Vergeven) vergheven: met gift dooden, 41; Fr. fu empuisonnés, IX, 190.
Verghevinge(n), vergiffenis, 544.
Verghiffenisse, 527, 528, 535, 539.
(Vergonnen) vergonneden: misgunnen, benijden, 358.
Verhact, door het houwen verminkt, 70, 73; Fr. affolés et méhaigniés, IX, 220; zie verleemt.
Verhael (verhal, verhaels), 1° verhaal, beroep, 2, 108; Fr. resort, IX, 158; n'euist en point de recouvrier, X, 68; 2° hoop op redding, redding, 178; Fr. ne point de recouvrer il n'i véoient, X, 227; wat verhaels maken, iets ter redding vragen, 178; Fr. il eussent bien fait aucun fait d'armes, X, 227.
Verhale, verhaal, vertelling, 329.
Verhalen (verhaelt), 1° geleden schade doen vergoeden, 80, 131, 245; Fr. contrevengir leurs damages, IX, 227; recouvrer, IX, 86; 2° terugkrijgen, een verlies weer inhalen, weer meester worden van (eene stad), 180, 342, 496; Fr. recouvrer, X, 229; 3° herinneren, 138, 286; 4° (wederkeer.) hem -, vergoeding bekomen, 173; Fr. restorier, X, 222.
Verheert sijn, onder iemands bewind vallen, door iem. geleid en bestuurd worden, iemands meesterschap moeten verdragen, 69; Fr. furent seigneurit par iaulx, IX, 219.

Verheffen (verheffet, verhief, verhieven, verheven), 1° weder in voege brengen, 13; Fr. soit recouvrés, IX, 167; 2° tot eene zekere plaats verheffen, verkiezen, 14; Fr. fu eslus, IX, 167; 3° hem -, *a*) zich recht stellen, recht staan, 286; *b*) in aanzien winnen, 121; *c*) hoogmoedig worden, 309.
Verherd(e), hard geworden: verherde quaetheit, groote, ingewortelde boosheid, 515; Fr. sa mauvaisté, XI, 283.
Verheugen (verhuegen, verhueght), 1° verheugen, 89, 138, 262; Fr. resjouir, X, 145; nous les resjouirons, XI, 4; 2° believen: alsoot God - woude, als het God mocht believen toe te laten, met Gods genade, 503; Fr. sicom Dieulx le volt consentir, XI, 240.
(Verhoeden) verhoede, verhoeden: verhoeden, beletten, 2, 274, 476; Fr. resongnoit, IX, 159.
Verhoet(s), dwang: om verhoets wille, uit dwang, 140; Fr. destrainte, X, 147.

Verhoiren (verhoirde(n)), hooren, vernemen, 49, 83, 147, 193, 272, 313, 347; Fr. sceut (ces nouvelles), IX, 197; fu avissiés.
Verhongerd, adj., 190.
Verhongeren (verhongert), 54, 140; Fr. eurent grant famine, X, 146; infinitief als substantief gebruikt, 53; Fr. par afamer, IX, 200.
(Verjagen) verjaicht, 79; Fr. escachiet, IX, 226.
(Verkennen) verkent: herkennen, 334.
Verkennende werden, herkennen, 191; Fr. le recongnut, X, 237.
Verkeren (verkeerde, vercert), 1° gaan, komen, weg en weergaan, gaan en keeren, 84, 204, 241, 471; Fr. aler, X, 231; aller - passer, X, 247; ne venroit, X, 277; 2° verkeeren: onder malkander -, met elkander verkeeren, elkander bezoeken, 487; Fr. à visiter et conjoïr l'un l'autre, XI, 229; 3° koopwaren vervoeren, handel drijven, 233, 246; Fr. marchander, X, 272; 3° veranderen, 496; in hoere opynie -, van zienswijze doen veranderen, ten inkeer brengen, 9; Fr. tourna à sa volenté, IX, 164; enen verkeren, iemand van gezindheid doen veranderen, [waar vertert, verkeerde lezing is].
(Verkiesen) vercoos, kiezen (tusschen, onder zaken), den voorkeur geven aan, 218.
Verclaren, klaar uiteen doen, begrijpelijk maken, 544; Fr. nous le declar[r]iens, XI, 300.
Vercloect werden, zich verzekeren tegen een gevaar, 142.
Verccelen, gevoelig maken, vermurwen, 167.
Vercopen (vercoopt, vercoft), 1° verkoopen, 150, 357; 2° verraden, als verraders overgeven, 93, 438; Fr. il avoient vendu Bourbourcq au roi, XI, 152; 3° hemselven -, hardnékkig en dapper strijden, zoodat het de vijand duur zal moeten vergelden om hem te verslaan, strijden voor dood of leven, 34, 93, 111, 137, 173, 385, 433; Fr. sera chier comparé, IX, 185; nous vendons et combattons vaillamment, X, 71; vendons nos vies, X, 144; vendés vos vaillaument, X, 222; venderoient jusqu'à la mort, XI, 148.
Vercouden (vercoude), 1° (van paarden) door de koude ziek worden, 349; 2° (van koopwaren) door de koude bederven; Fr. marcandises par mer en estoient refroidies et toutes perdues, XI, 283; 3° (overdrachtelijk) up iets niet -, eene zaak niet laten verslappen, er niet op slapen, het ijzer smeden terwijl het heet is, 459.
(Vercraften) vercraft; 1° met geweld (eene stad) innemen, 63; Fr. efforchiet, IX, 214; 2° (van personen) *a*) zich meester maken van iem., 109; Fr. fu effort chiés, X, 69; *b*) (van vrouwen) verkrachten, 187.
Vercrijghen, vinden en nemen, 314.
Verlachen (verlachen): hem des -, zich veroorloven er mede te lachen, 230; niet iets lachen, met iets spotten, 113, 309.
Verladen sijn, overladen zijn, 257.
Verlaten: hem - dat, er op roemen, 197; Fr. se venter de, X, 241.
Verleemt, lam gemaakt en geslagen, verminkt, 70, 73; verhact ende verleemt, verminkt door 't kappen en 't slaan; Fr. il ont mehaigniet et affolet nos bourgeois, IX, 221; zie verhact.

Verlegen sijn, 205.
Verlenen, gunnen, 321.
(Verleven) verleeft: overleven, 463; Fr. sourvivre, XI, 190.
Verlicht werden, geholpen worden, opgebeurd worden, 150, 190; Fr. rafreschie et repourvue, X, 236.
Verlichtinge, opbeuring, 155; Fr. confors, X, 207.
(t)Verlies, 138, 370.
Verlyesen (verloos, verloys, verloren, verloiren), 3, 103, 105, 234, 411; hooft -, onthoofd worden, sterven, 143; Fr. sur nos testes, X, 148; dat velt -, den strijd verliezen, het onderspit delven, 45.
Verlijftuch, in vruchtgebruik hebbende: - werden an een lant, een land als

lijftocht toegezegd worden, als huwelijksvoorwaarde en ingeval zij weduwe wordt, 468; Fr. fu doée de, XI, 194; vgl. verlijftochten in 3° Boek, fol. 194: gij en hebt te hant, al mocht u guet huwelick gebueren, ene herelichede, stede noch slot niet, dair gij an soudt mogen verlijftochten; Fr. vous n'avés ville, chastel ne seignourie, dont vous peussiés douer une femme, s'elle venoit; Kerv. XIII, 4.
Verlooft sijn, door een of ander belofte verbonden zijn aan elkander, 444.
Verlorenste, ongelukkigste, 163.
(Verlossen) verlosset, 190.
Verluchten veranderen van lucht, 507; Fr. rafreskie, XI, 243.
Vermaert vermairt, vermaertste), 19, 157, 163, 256, 423; Fr. renommés, IX, 172; vous serés grandement recommandés, XI, 137.
Vermairthede(n), roem, 256.
Vermaken (vermaict), hatelijk maken, iemands genegenheid door smaad doen verliezen, belasteren, 6, 20, 168; Fr. mettre mal dou un, IX, 162; enfourmés contre nous, IX, 172.
Vermane = vermanen, herinneren, 531.
Vermat, zie vermeten.
Vermeysteren, overmeesteren, 186.
Vermeren (vermeeren, vermeerren), vermeerderen, vergrooten, toenemen, 244, 538, 545.
Vermeten (vermat): hem vermeten te, durven, 361, 492.
Verminderen, 1° beschadigen, nadeel berokkenen, 198; Fr. ne amenris, X, 342; 2° inbreuk maken op, 19; Fr. amenrissons l'iretage, IX, 172.
(Vermogen) vermach, vermochten: 1° macht hebben in -, gebruik kunnen maken van (de ledematen), gebruiken, 413; zie lit; Fr. les anciennes gens, XI, 129; 2° zoo ver strekken iets te mogen doen, vermogen, 16; Fr. il puist, IX, 169.
Vermogend (vermogender), 1° durvende, stoutmoedig: hairs lijfs -, zijn leven durvende wagen, 315; Fr. qui le moins acoutoient à leurs vies, XI, 43; 2° machtig, hoogmogend (titel), 153, 154, 546.
Vermoegen, subst., kracht, 202.
Vermurwen: hem -, bewogen worden, medelijden krijgen, 167; Fr. amollier, X, 217.
Vernemen (verneemdy, verneemt, vernaem, vernamen(t)), 1° gewaar worden, ontwaren, 24, 177, 264, 472; 2° vernemen, weten, 356, 488, 520, 525; Fr. le saroit, XI, 287; savons nous, XI, 83.
Vernestelen, uit eene plaats doen wijken, verjagen, 355.
Vernyewen (vernyen, vernyewede, vernyewet), 1° vernieuwen, weder doen gelden, 197, 198; 2° herhalen, nog eens mededeelen, 248; 3° aanwakkeren, 32; 4° op nieuw oproepen, 116; Fr. remanderoient l'arrière ban, X, 75.
Veroitmoedigen (veroitmoedichden), 1° medelijden hebben met, 167; 2° hem -, zich verootmoedigen, 61, 64, 154; Fr. fissent grant révérence, IX, 212; vous voelliés par vostre grant humelité, IX, 215.
Veronrechten, onrecht aandoen, schade berokkenen, 4.

Verraden: al -, (uitroep), 25; Fr. trahi! trahi!, IX, 177.
Verrader (verraders, verraderen), 25, 27, 79, 146, 147; Fr. traïteur(s), IX, 176, 178, 226.
Verraderie (verraderye, verraderrye), 93, 101, 241, 503.
Verraet (verraedt), 504; Fr. traïson, IX, 193.
Verrassen (verrascht), 1° verrassen, 136, 528; Fr. atraper, X, 143; 2° bedriegen, 453; Fr. furent decéu, X, 180.
Verrassinge, 239 (waar verassinge, drukfout is).
Verren, verre, van -, van ver, 61, 113, 220, 327, 384; Fr. de loin, X, 73.
Verrijsen, 126.
Verzaden, verzadigen, den noodigen onderhoud verschaffen, 418.

Versaecht (versaeght), bevreesd, ontmoedigd, 91, 250, 288; Fr. commenchièrent à esbahir, XI, 23.
Verzaluwet, gevlekt: - van honger, bleek geworden van den honger, uitgehongerd, 150; Fr. tout velu de famine, X, 203.
Verzamenen (vesamenden hem), te zamen komen; zich verzamelen, 120, 254, 385, 487; Fr. peut avoir remis ensamble, X, 78.
Versch. bijw., flink, 106.
Versch (verrscher), adj., frisch van gemoed, niet vermoeid, flink: versche gewapende mannen, 196; versch volk: om versch volk sien, 346; Fr. nous requellerons, XI, 67; met der verscher daet, 391; zie daet.
Verschijnen, vervallen, betaalbaar zijn, 443.
Verschonen, 1° verschoning schenken, vergeven, 311; Fr. pardonner, XI, 40; 2° uitstellen, 104; Fr. euist bien arresté, X, 66.
(Verscuven) verscoven sijn van enen, door iem. verstoten worden, zijne gunst verliezen, 10; Fr. estoit tout hors de la grace et de l'amour dou conte, IX, 164.
(Versekeren) ic verseker u, 23; Fr. soiïés tout seur, IX, 175.
Verzekerhede (versekertheid), 1° verzekering, 197; 2° erkentenis, geldig bewijsstuk, titel, 340; Fr. obligacions, XI, 302.
Versitten, nalaten iets te doen, tegen iets opkomen, 203; Fr. nuls n'osa désobéïr, X, 246.
Verslaen (verslagen,verslaet,versloegen, verslogen, verslagen), 1° nedervellen, doodslaan, 51, 70, 88, 92, 101, 118, 334; Fr. fu ochis, IX, 199; ocis, IX, 220; occire, X, 52; 2° onthutsen, verschrikken, 26, 39, 94, 104, 140, 149, 178, 181, 206, 258, 263, 282; Fr. moult esbahi(t), X, 56, 202; ne vous esbahissiés point, X, 292; furent tout effraé, IX, 188; effraé, X, 54; ne s'effrèrent, X, 65; esbahir, X, 248; 3° hem -, zich onthutsen, ontsteld, verlegen zijn, bevreesd zijn, 15, 97, 140, 173, 207, 310; Fr. ne vous déconfortés pas, X, 60; ne vous effraés de cose, IX, 168; ne vous esbahissiés point, X, 222; zie hem verslagen.
Verslaen (versloech, versloegen), verslag geven van iets, ter kennis brengen, mededeelen, vertelien, 22, 26, 49, 70, 112, 118, 153, 181, 233, 301; Fr. recorder, IX, 186; en fu avissés, IX, 197; racorderai, X, 72, 271.
Verslagen: hem -, infinit., 310; zie verslaen, 3; hem - noch verslaen van, zich door niets laten verschrikken noch ontmoedigen, 310; Fr. ne vous esbahissiés de cose que vous véés, XI, 39.
Verslagen, verleden deelw., 94, 149, 178, 181, 334; zie verslaen, 1° en 2°.
Verslijten, een slecht einde hebben, slecht afloopen, 12; Fr. il nous usera tous, X, 79.
(Versmaden) versmade, 240.
Versoek, 230.
Versoeken (verzoeken, verzochte, ver zocht, versocht), 1° opzoeken, 92; 2° vijandelijk aanvallen, aantasten, 47, 92, 106, 118, 134, 268, 281, 308, 310, 389; Fr. i avoit fais d'armes, IX, 195; courir sur les ennemis, X, 67; estoient entre en l'abbéie, X, 77; assaillir, XI, 18; 3° komen naar, bezoeken: hoir marcte -, naar de markt eener stad komen met of om koopwaren, 516.
Versorgen, duchten, 262.

(Verspieden) verspiet wert, 553.
Verspieder(s), (verspyeders, verspiederen, verspyders), 24, 119, 142, 422, 453, 493; Fr. ses gettes et ses acoutes, IX, 176; leurs espies, X, 77; XI, 136, 233.
[Verspreyderen, 493, is bedorven lezing voor verspiederen; Fr. espies, XI, 233.]
(Verspreken) versproken: 1° spreken, 482; 2° bespreken, overleggen, 141, 534; Fr. si bien taillies et couchies, X, 147; 3° afspreken, bepalen, 267: 4° (woorden) wisselen, 397; Fr. et pluisieurs parolles retournés, XI, 116.
Verstaen (verstont, verstonden, verstaet mij), 1° hooren zeggen, 13, 142; Fr. entendue, IX, 166; 2° luisteren naar, 19; verstaen na iets, naar iets luiste-

ren, er kennis van nemen, 55; tot genen dingen -, naar niets luisteren, er niet van willen weten, er geen rekenschap van honden vooraleer, 198, 210; Fr. il n'en tendroit à autre chose, X, 242, 352; 3° verstaan: hem des -, er zich aan verstaan, het kennen, 323; zie spel; hem ter wapene verstaen, kennis hebben van de wapenen, de wapenen kunnen hanteeren, 325; Fr. se connaissent en armes, XI, 51; enen des -, over iemand beschikken, die er hem aan verstaat om iets uit te voeren, 71; Fr. apparilliés à son commandement, IX, 220; dats te verstaen, namelijk, te weten, 447; 4° als substantief gebruikt: bij goeder voirsienicheden ende verstaen, 246; zie voirsienichede.

Verstande (verstandt), het verstaan: tot den beteren - comen, beter begrijpen, 4; verstandt hebben, begrijpen, 9; lude van -, ontwikkelde, verstandige lieden, 276; Fr. gens d'entendement, XI, 14.

Verstandelich, verstandig, 383; - van begrippe, vlug van begrip, schrander, 319.

Verstandel(ste), schrander, 313.

Versteken (verstac, verstack, versteken), 1° den danck - (in een steekspel), den prijs winnen, 469; Fr. ot le pris, XI, 195; 2° versteken uut of dairaf, verdrijven uit, 10, 62, 463, 527; Fr. fu dou tont planés et ostés, IX, 164; bouter hors de mon païx, IX, 213; en seroient espulsé, XI, 190.

(Versterven) verstarf, versturven: 1° verdwijnen, 358; zie hate; 2° vernederen, te niete brengen, 20; zie verstorven.

Verstijven, 322.

Verstorven, hardnekkig: - sijn in sinen thoren, halsstarrig in zijne gramschap verblijven, 154; Fr. che le soustient en son aïr, X, 206.

Verstueren, storen, 507; zie verstuert.

Verstuert (verstuert, verstuerdt, verstuyerden), 1° hoogst verstoord, verbolgen, 26, 30, 279, 357; Fr. fu durement courouchié, IX, 178; - werden, gram worden, 379; Fr. se felonnia, XI, 101; 2° oproerig, 93; Fr. quant il est esmeus, X, 56.

Versufft, onthutst, 336.

(Verzwigen) verzwijcht: zwijgen, 313.

Verzwymnisse, verzuim: bij mynre -, door mijne nalatigheid en schuld, 203; Fr. par ma songne, X, 245.

(Vertellen) vertelleden: verslag geven, mededeelen, 74; Fr. recordèrent, IX, 222.

(Verteren) verteert: verbruiken (van eetwaren), 174; Fr. passées, X, 223.

[Vertert, 66; verkeerde lezing voor: vercert; zie verkeren].

Verthoeven (verthoven, vertoeft, verthoeft), 1° talmen, 216; Fr. detriier, X, 255; 2° wachten, 233, 260, 350; Fr. atendans, X, 271; respiter, XI, 70; atendu, XI, 2; 3° uitstellen, 300; Fr. se cessa à faire, XI, 33.

Verthorend (verthorent), toornig, verbolgen, 27, 30, 66, 95; Fr. estoit irés, X, 58.

Verthoven, zie verthoeven.

(Vertiën) vertoich, vertogen, vertoich, imperat.: vertogen (verl. dw.) hem -, 1° optrekken, vertrekken, gaan, 41, 405, 406, 492; Fr. se retraïssent às hostels, IX,

190; s'estoit restrais, XI, 232; 2° vóór iemand als aangeklaagde gebracht worden, 74; Fr. vous deuissiez estre trait deviers, IX, 222.
(Vertijen) vertijet: afstand doen van, verzaken aan: - uwe cleenmoedichede, laat uwen kommer varen, weest moedig, 345.
(Vertogen) vertogen: 1° uitspreken, uiten, 483; 2° verhalen, verslag geven, 166, 395.
Vertogen, verl. deelw. van vertiën of van vertogen, z.a.
Vertorenen (vertoirnen, verthoirnen, verthorent), toornig maken, verbelgen, 2, 27, 160, 230; Fr. courouchier, IX, 179.
Vertreck (vertrecken), schuilplaats, 279; Fr. les refuites, XI, 16.
Vertrecken, 1° of hem -, gaan, vertrekken, 35, 40, 303; Fr. partés de ma présence, IX, 185; 2° schuilplaats zoeken, 417; Fr. retraiïés vous ens, XI, 132; 3° vluchten naar, 336; Fr. il se partiroit de, XI, 60.

Vertrecken, mededeelen, verhalen, 31; Fr. racorderai, IX, 182.
Vertroost, gerust gesteld, 150; Fr. che reconforta, X, 202.
Vertste, meest afgelegen, 437; zie verde.
Vervaert (vervairt, vervairde), met vrees bevangen, bevreesd, 183, 264, 387; Fr. effréée, X, 231; furent si effraé, XI, 107.
Vervairdelik(en), met vrees bevangen, 15; Fr. effraé, IX, 168.
Vervallen, in duigen vallen, 14; Fr. on le meitra tout jus, IX, 168.
Vervaren, benauwd maken, vrees aanjagen, 45, 46, 224; Fr. s'en esbahiront, IX, 194; nous esbahiront bien, XI, 131.
Ververren, hem -, zich verwijderen, 262; Fr. se nous eslongons, XI, 4.
Ververschen (verversschen, ververschte(n), ververscht, ververcht), 1° opnieuw voorzien van (eetwaren of krijgslieden), 151, 190, 202, 229, 299, 349, 366; 20 weder moed inboezenien, 43, 51, 96; Fr. se rafresquirent, IX, 192; repourvue, X, 236.
Ververschinge,vernieuwing,nieuwe voorraad van levensmiddelen), 149, 472; Fr. toute la douceur, X, 202; mout de douceurs, XI, 201.
(Vervollen) vervollet, ergens in overvloed zijn, 1; Fr. plains de, IX, 158.
Vervollich (vervollige), aanhoudend, dringend verzoek, eisch, 164, 442; zie nairnstig.
(Vervollichen) vervollighden, vervollicht: 1° vervolgen, achtervolgen, 92, 111; 2° met iets voordoen, voortzetten, 135; Fr. fu continuées, X, 142.
Vervooght (wesen), onder iemands voogdij staan, 417.
Vervreemden (vervreemde,vervreemt) 1° verwijderen, 79; Fr. eslongiet, IX, 226; 2° verwonderen, 253; Fr. dont je m'esmervelle, X, 288; 3° hem -, zich verwonderen, verwonderd staan, 69, 140; Fr. IX, 218; X, 146.
Verwachten (verwachtte, verwachte), afwachten, 56, 219, 340; zie aventure.
Verwaect(er), wakkerder, met meer geestdrift, 510.
Verwaenthede: hoverdie ende -, 235; Fr. orguoil et beubant, X, 273.
Verwairen, beschermen, 12; Fr. pour eulx garder, IX, 165.
Verwackeren, wakker maken, 424; Fr. resvillier, XI, 138.
Verwapent, met de wapens of het wapenschild versierd, 209, 251, 448; Fr. armoriés de ses armes, X, 251; zie verdect. Ook fol. 3 hebben wij gevonden: ‘een gescheget zwairt dat zeer costelijken van goude ende van sulvere verwapent ende beslagen was’.
Verwe, verf: (overd.) van enen anderen -, anders gezind, 23; Fr. li vermel et li noir et li cappron d'autres couleurs, IX, 175.
Verwecken (verwecte, verwecket), 10 wakker maken, 478; 2° weer aanwakkeren, moed inboezemen, aanhitsen tot den oorlog, 369, 395, 510; Fr. apparilliet et resvidiet, XI, 93; esmouveroit à venir, XI, 11; 3° opstoken, 11; Fr. resvilta, IX, 165.
Verwen, (overdrachtelijk) een beter schijn van waarheid bijzetten, verbloemen, 223; Fr. pour coulourer son fait, X, 261.
Verweren, hem -, 329.
Verwermen, hem -, zich verwarmen, 312.

Verwerren (verwerret), inwinkelen, verwairen, 13, 14, 142, 147; Fr. touellier, est entouellié, X, 147, 148.
Verwerven (verwarf, verwarff, verwerf, verworven), 1° bekomen, winnen, ook als buit krijgen, 4, 56, 87, 101, 151, 204, 211, 428; Fr. conquissent moult grant pillage, X, 62; 2° ertoe komen, 485; Fr. avés-vous finet, XI, 227; 3° vaststellen op, 157; Fr. fu assis, X, 208.
Verwinnen (verwijnnen, verwonnen), overwinnen, overmeesteren, 43, 109, 138, 177, 178; Fr. desconfis, X, 68.
Verwinteren, den winter doorbrengen, 68; Fr. ivrener, IX, 218.
Verwijtte: tot enen ewygen -, tot overgroote smaad, 146; Fr. à tiès grant vitupération, X, 150.
Verwijten, 145; Fr. fu reprociet, X, 150.
Verwoed(e): verwoede luden, verbolgen, dolle personen, 279; Fr. tous enragiés, XI, 16.

(Verwondelen) verwondelde: opborrelen, koken van gramschap (bloed), 279; Fr. commencha à fremir de grant hideur, XI, 16.

Verwonderen (verwonderden) of hem des -, 1° verwonderd staan over iets, 4, 56, 69; Fr. avoit grant merveille, IX, 202; esmervillier, IX, 218; 2° verbolgen zijn, 60; Fr. estoient courouchiet, IX, 211.

Verworden, vóór een adjectief: zeer, grootelijks: verworden hoverdich, uitermate verwaand, 358; Fr.font de fumées et de posnées, XI, 85. (Ook fol. 159 V°: also si verworden ende kastich waren.)

Veste(n), vesting, wal, 205, 402, 415, 416, 421, 430, 510; Fr. les murs de la ville, XI, 130.

Vestigen (vestichde, gevesticht), 1°bepalen, bevestigen, 40, 58; Fr. confremer, IX, 203; jurées et convenanchiés, IX, 189; 2° hem -, diepen indruk maken, zich inprenten, 488; in therte -, goed onthouden, in 't geheugen prenten, 132; Fr. retint bien, X, 140.

Vet, vruchtbaar, fig. rijk, voorspoedig (land), 291, 342; Fr. cras et riches, XI, 25.

Viande (vianden, viander, vyandt, vyanden, vyander), 1° tegenstrever, vijand, 83, 225, 348, 367, 368, 514; Fr. son aversaire, X, 262; terre d'anemis, XI, 92; 2° duivel: helsche -, 314; Fr. le diable d'enfier, XI, 42.

[Vyanderlant, 368 moet gescheiden worden in vyander lant, als blz. 367; zie viande.]

Vije = wie, 106; zie wyl.

Vyelre = vielen er, 529; zie vallen.

Vier (viere, tvyer, vyre, tvuyer, vuyere(n)), 1° vuur, 33, 34, 312, 314, 333, 350; 2° brand, 33, 109, 421, 430, 503; in vier ende vlamme leggen, vyer steken in, in brand steken, 109, 135; Fr. bouter le feu à, X, 69.

Vierendeel, een vierde, 10; Fr. au quart, IX, 164.

Vierscut, vuurpijl, 48; Fr. dou feu que li Flament lançoient et traïoient, IX, 196.

Viertiende, veertiende, 332.

Vygelie (vygelyen), lijkdienst, zielmis, 450; des avonts ter -, des avonds vóór den lijkdienst, 445; Fr. la vesprée, XI, 158; (overdr.) sine - zingen, hem zijne dood voorspellen, 555.

Vijfsten (vijften), vijfde, 6S, 394, 406.

Vijftichste: die - van den poirteren, hoofdman, aanvoerder van 50 burgers, 42; Fr. li chiencquantenier des portes, IX, 191.

Victorie(n) (victoryen), zegepraal, 173, 187, 309, 310, 338, 358, 384.

[Vylijken, het hs. heeft wel vylijken, doch naar den samenhang en het oorspronkelijke moet wel vrylijken gemeend zijn: soient pugnis d'amende arbitraire, telle et si grande qu'il soit exemplaire à tous autres, XI, 305; zie vrylijk.

Vinden (vint, vant, vand, vandt, vanten = vond hem, vonde, vonden, gevonden), 1° vinden, 4, 6, 47, 103, [waar wouden verk. lez. is], 124, 137, 183, 360; 2° ontdekken, ondervinden, zien, 87, 115, 185; Fr. véi, X, 52; avoient véu, X, 74; 3° ontmoeten, 491; enen vondt vinden, iets slims verzinnen, 5; zie vondt; 4°

gebeuren, 75; Fr. on i treuve, IX, 223; 5° aanzien voor, houden voor, schatten, 56, 276, 488; Fr. véoit, IX, 202; je tieng à haute [vaillance], XI, 14; 6° eene oplossing vinden tot iets, 143; Fr. che que il ont trouvé, X, 148.
Vinger(e), 201; duer die - sien, 123; Fr. dissimuler, X, 80.
Vinke(n), (vogel), 127.
(Violeeren) gevyoleert; verkrachten (vrouwen), 187.
Vyre, zie vier, vuur, 420.
Virtute, kracht: bij machte ende -, krachtens, 382.
Visch (visschen), 204, 422.
Vischer(s), 371; Fr. gens de mer, XI, 95; [het hs. heeft wischers].
Visenteren (vysenteerden), 189, 207; zie vysiteren.
Vysieren, beoogen, 210.
Visioen (vysione), 217, 220.
Vysiteeren (vijsitieren, vysitieren, visenteeren, vysyteeren, visiteerden,

vysiteerden), 1° bezoeken, 189, 207, 291, 316, 342, 366, 431, 495; Fr. veoir, XI, 235; 2° overlopen, doorzien, 536.
Viscopere(n), vischkooper, 186; Fr. poissonniers, X, 233.
Visschen, - met den hengele, 221; Fr. pesquier à ic verghe às pissons, X, 259; als subst., om des visschens wille, om te visschen, 426.
Vitalie (vytalie, vytalye), levensmiddelen, voorraad, 53, 97, 102, 140, 148, 150, 151, 167, 303; Fr. tous vivres, IX, 200; X, 60; zie voederye.
Vytalie(n), levensvoorraad, 148-151, 167, 222, 297, 303, 309, 333, 372, 409, 418, 419, 453, 470; zie provande.
(Vitalgieren) gevytalgiert: van levensvoorraad voorzien, 249; Fr. fussent aissiet, X, 285; zie provanden.
Vituperabel, laakbaar, smadelijk, 212; Fr. vitupère, X, 252.
Vive, vijf, 169, 294, 547.
Vlaemsch (vlaemsse, vlamische), adj., Vlaamsch, van of naar Vlaanderen: vlaemse reyse, krijgstocht naar Vlaanderen, oorlog met de Vlamingen: vlaemse zake, de aangelegenheden van Vlaanderen, hier bepaaldelijk de oorlog met de Vlamingen, 201; tvlaemsse heer, het leger der Vlamingen, 316, 322; vlaemsc(h)e pennaert, soort van piek met beslagring bijzonderlijk door de Vlamingen als wapen gebruikt, 303; Fr. baston à virolle, XI, 35; zie pennaert; an die Vlamische sijde, aan den kant der Vlamingen, 51.
Vlaemsch, subst., het Vlaamsch, de Dietsche taal: vlaems spreken, 303; Fr. parlast flamenc, XI, 35; vlaemsch leren, 311.
Vlack, plat: vlack lant, 260; Fr. gué, XI, 2; zie lant.
Vlamisch(e), zie vlaemsch, 51.
Vleysch(e), vleesch, 68, 202, 328; Fr. chars sallées, X, 245.
Vleyshouwere (vleyshouwers), 186, 519, 521, 522; Fr. bouchiers, XI, 286, 521, 522.
Vleyschuyse, vleeschhouwerij, 519; Fr. boucherie, XI, 286.
Vliegen (vlooch), 1° op jacht gaan naar vogelwild, 2; 2° te vliege vinden, vogelwild vangen, veel gevogelte vinden, 217; Fr. bien à voler, X, 256.
Vliegen, vlien vlyegen, vlyen, vlooch, vlogen, vloon, gevloon), 1° vliegen, 234, 501; Fr. voller; zie vlogele; 2° langs alle kant laten slingeren, zich verspreiden, spatten, 99, 312; Fr. voller, XI, 40; 2° vluchten, 106, 109, 120, 137, 177, 262, 315, 529; Fr. se vous fuyés, X, 67; fuioient, X, 226; se requelloient, X, 69.
Vliegend e) (vlyegende), dat zeer rasch kan vliegen, vlug: dat - hert, bijnaam van den koning van Frankrijk, 211, 219, 220; Fr. cerf vollant, X, 256; zie hert.
Vlogele(n) (vluegele), 1° vlerk eens vogels, 219; 2° flank, zijgedeelte van een in slagorde geschaard leger, 264, 265, 303, 324, 328, 329; Fr. sus ele, XI, 5; 3° figuurlijk: willen - eer hem die vlogelen gewassen sijn, iets willen ondernemen zonder er toe bekwaam te zijn, zonder de zaak genoegzaam overlegd te hebben, zonder er toe opgewassen te zijn, 417; Fr. qui quidoit voller anchois que il euist elles, XI, 132.
Vloon, imp. van vlien, 177, 529.
Vlote (van scepen), oorlogsvloot, 503; Fr. la navie, XI, 240.

Vluchte: hem te - setten, zich op de vlucht zetten, 331; Fr. tourner en fuies, XI, 56.
(Vluchten) gevlucht: al vluchtende wegdragen, 291; Fr. n'avoient point vuidiet le leur, XI, 26.
Vluchtich: vluchtich werden, vluchten, 91; Fr. s'enfuïoient, X, 55; dese vluchtige, vluchtelingen, 91-99; Fr. les fuianx, X, 55.
Vluegele, 303, 324; zie vlogele.
Vlugghichede, vlugheid, behendigheid, 218; zie geradichede.
(Voeden) gevoet: opvoeden, 514; Fr. avoit esté nouris, XI, 282.
Voerderye, zekere stof als voering gebruikt, bepaaldelijk pelterij, dan pelsrok of pelsmantel zelf, 291, 304; Fr. de draps, de pennes, d'or et d'argent, XI, 26 en verder: de draps entiers, de pennes, ne de tels jeniaulx,

XI, 261; dras bien emballés, nappes, toilles, quiartis, or, argent, XI, 35. - Vgl. nog de volgende uittreksels uit het 3de Boek, fol. 159 Vo, 2o kol: ten spranck al mede in packen ende malen, al voederie, laken of sulk gelike clenode; Fr. Et encore en troussant et en mallant (Var. en malant en la ville d'Aurenc) boutoient-ils (Var. bouèrent-ils) plenté de bonnes bagues (Var. plusieurs bonnes choses), des meubles des manans (Var. povres gens) de la ville: pennes, draps, chaintures d'argen (Var. et autres joyaux), vaiselle et mains autre richesse, quand ils les trouvoient; Kerv.XII, 198; id.: voirt deden sij doe bij gueder moete packen ende sacken alle die wollen en linden lakenen, taffellakenen, dwalen, cleederen, voederye ende voirt alle dat dair binnen was; Fr. firent trousser et enfardeler draps, toilles (Var. touailles, linges, nappes), robes, pennes et toutes choses dont ils pensoient à prendre prouffit; Kerv. XIII, 75; id. dat sij in dese reyse, behalven hoeren gevangenen alleen an gueden, inboedele, lakenen, voederyen, clenode, sulveren-ende guldenwerck, in gereden gelde meer dan Cm franken ten profijte hadde; Fr.avoient bien CCCC chevauls chargiés de bon et de bel, de draps (Var. de nappes), de pennes, de toilles et de routes autres choses qui estoient propices et nécessaires; Kerv. XIII, 78.

Voegen (voechde), 1o enen - in eten en drinken, iem. voorzien van alle eetwaren en drank, 40; Fr. amenistrast vivres et pourvéances, IX, 190; 2o *a*) zich voegen, 523; Fr. s'inclina, XI, 288; *b*) hem voegen te, schikken iets te doen, zich voegen tot, 116, 305; Fr. ne venoit point, 75; hem qualiken voegen, zich slecht schikken, 54; Fr. estoit mal appartenant, IX, 201.

Voelen, vastmaken, 272; Fr. atacquèrent, XI, 10.

Voer, feit: ridderlyke voer bedriven, een ridderlijk wapenfeit doen, 81.

Voeren (voerde, gevoert), 1o wegleiden, 485; Fr. vous emmenés, XI, 228; 2o dragen, 251; Fr. porter, X, 287; wapene voeren, als schildteeken dragen, hebben, 420; Fr. parés et houciés des anciennes armes, et ossi de celles qu'il porte pour le présent, XI, 134; 3o doen, maken: oirloge voeren, oorlog voeren, 346.

Voet (voete(n)), 1o voet, 254; met voeten loepen over, onder de voeten trappelen, 177; Fr. sur eulx il passoient, X, 226.

Voet over voet, op stap, 277; Fr. au pas, XI, 15; bloitshoofds ende voets, bloothoofds en barrevoets, 165; Fr. nus chiefs et [nus] piés, X, 216; ons onsen handen ende voete besich maken, ons in gang houden, ons doen vechten en vluchten, 263; tvolk te voete (wesende), voetgangers, voetvolk, 264, 265; cf. voetganger en voetvolk, 275; Fr. gens de piés, XI, 5; te voete vallen, (van de paarden) afstijgen, 117; Fr. il descendoient, X, 76; te voete, vóór iemands voeten, voor hem, 62; Fr. tout devant lui, IX, 213; 2o een gedeelte, een enkete persoon: nymmeer voet van den hope, nooit meer één mensch, niemand uit al het strijdvolk, 171; Fr. de toute la compagnie jamais piés n'en retournera, X, 220; 3o uiteinde: begin of einde, hoofd of uiteinde (van eene brug), 268; Fr. piet dou pont, XI, 8; 4o steun: ene voet hebben up te staen, ernstig en krachtdadig schijnen, 164; Fr. faut-il que vous aïïés bon avis et sens de remontrer parolle où vous aïïés honneur à tenir, X, 214; 5o wijze: uptien voet, alzoo, 162; Fr. eussi, X, 213.

Voet(en) (lengtemaat), 206; Fr. vint piès de large, etc., X, 248.

Voetelen, op iets vast rekenen, er steun op maken, 69; Fr. véoient seur estat, IX, 218.
Voetgangen (voetgangers, voetgangeren), 119, 134, 176, 265; Fr. cheux de piet, X, 141; hommes de piet, XI, 5; vgl. ook voetganderen in het 3de Boek, fol. 160: luden van wapenen ende andere voetganderen; Fr. si se deslogièrent et troussèrent fout....et se despartirent; Kerv. XII, 205.
Vogel (voghel, vogelen), vogel, en bepaaldelijk de valk, 218, 219, 234; Fr. l'oiseil, X, 286: oiseliès, X, 273.
Vogelare(n) (vogelairs, voegelairs), benaming van eene soort van geschut, of kanon, om steenen te schieten, 176, 324, 328; Fr. nos bonbardes et nos canons,

XI, 50; zie busse, rijbaude, zueghe, molle, ram, blijde.
Voight, beheerder (van een eigendom), 546; Fr. baus, XI, 308.
Voir, voorz., voor, 4.
Voir, voegw., vóór een infinitief, van, 394.
Voir, bijw., voor 1° voirt. voort, 177; 2° altijd, 67; Fr. tousjours, IX, 67.
Voir, bijwoord, 1° voordien, 407; 20 ten eersten, 155; Fr. premièrement, X, 207; voir - nu, eerst - dan, 409; 3° meer dan (vóór een getal), 77; Fr. plus de cent mille, IX, 195.
Voir, imperfect van varen, gaan wonen, 77; Fr. s'en vint demorer, IX, 225; zie varen, 1°.
Voiravont, 284; een stick in den -, redelijk laat in den dag, 277; Fr. au tart, XI, 15.
Voirbaelge(n), de stadsbalie vóór de poorten, 117, 430; Fr. les bailles, X, 76; às bailies et às barrières, XI, 145; zie baelge.
Voirbelegh, voorgaande belegering, 238.
Voirbijlijden (voirbijleedt, vorbijleedt), voorbijgaan, voorbijtrekken, 67, 191, 388, 415; Fr. passa, X, 217.
Voirbijwijsen (voirbijgewijst), weigeren, 160; Fr. arés refussés, X, 211.
Voirdat, vooraleer, 61; Fr. se, IX, 212.
Voirdeel(s) (voirdel, vordele), 1° voordeel, 4: up hair -, ten hunnen voordele, tot hun geluk, 46, 74, 509; Fr. à leur effort, IX, 194; 2° het beste deel van iets, het uitstekendste, het puik, 171, 257; mannen, lude van -, uitstekend goede strijders, 113, 205; coursiers van groten -, de voortreffelijkste strijdrossen, 322; Fr. fleurs de coursier, XI, 48; te voirdel up sijn passe, in alle opzichten, in de beste voorwaarden om iets te doen, 325; 3° voorrecht, 552; 4° de beste plaats, 322; Fr. l'avantage de la montagne, XI, 49; 4° recht, 509; - hebben, recht hebben, 552 en Var.
(Voirdoen) voirgedaen; uitvoeren, 459.
Voirdt (voirt), voorts, alsook, 4; an voirt, van dan af, voortaan, 4.
Voiresien, 254; zie voirsien.
[Voirenisse, 190; het hs. heeft wel deze spelling, doch hier is wel gemeend vairenisse, z.a; het is eene bijvoeging van den vertaler.]
(Voirgaen) ghinck voir: vooropgaan, 447; Fr. le duc - tout seul, XI, 160.
Voirgaen, voortgaan, vertrekken, 92.
Voirgaerde, voorwacht, 263-265, 267, 268, 287, 291, 406, 409; Fr. avantgarde, XI, 4; zie voirhoede en avantgairde.
Voirgenoemd(e), voornoemd, 198; zie voirnoumt.
Voirgeburchte(n), voorgeborgte eener stad, 103, 115; Fr. fourbours, X, 65.
Voirgeseit, verl. deelw. van voirseggen, z.a., 537.
(Voirgeschieden) voirgeschiet: vroeger gebeuren, 338.
Voirhebben, bedoelen, willen, van zin zijn, 56, 141; Fr. il tendoient, IX, 202; ne voellent que bien, X, 147.
Voirhoede, voorwacht, 261, 268, 271, 275, 281, 289-291, 295, 297, 304, 307, 308, 317, 318, 321, 326, 328, 333, 339, 409, 413-416, 419, 421; zie voirgairde en avantgairde. (Voirboide, 414, is drukfout); vgl. ook middelhoede in het 3de

Boek, fol. 159 v^{o}, 2^{o} kol.: dair quam dan an die grote middelhoede, dair die coninc selve in was, dair waren wael M glayen dairinne; Fr. et en après venoit la grosse bataille du roy, où bien avoit mille lances ou plus; Kerv. XII, 202.
(Folio 45 v^{o}: hoir voirlops).
Voirboeden, voorkomen, 392, 542.
Voirhoedichede, voorzorg, 2.
Voirhoet, voorzorg om iets te beletten, tegens iet voirhoet doen, voorzorgen nemen, 149, 207; Fr. si i mist remède, X, 201; remédioient à l'encontre, X, 249.
(Voirhouden) voirgehouden; tegenhouden, beletten te doen, 429, 508; Fr. ne leur tenrroit que un petit, XI, 105; ot tenu à siège, XI, 244.
Voirjaer (tvoirjaer, des voirjairs, voirjaeren), vorig jaar, 395, 410; Fr. en l'anée devant, XI, 115, 127; tot anderen voirjaeren, vroegere jaren, 12; Fr. en devant autres anées, IX, 165.

(Voircomen) quam voir: vóór den geest komen (een visioen), 217; Fr. une vision lui vint, X, 256.
Voirleden, verleden: buiten den naesten - jare; sedert verleden jaar, 375.
(Voirleggen) voirleyde: voorstellen, 141.
(Voirliggen) voirlach: vóór eene stad liggen, 253.
Voirlijden, vooroptrekken, 384.
(Voirloven) love voir: voorzeggen, 346.
(Voirnemen) voirgenomen: besluiten, 93; Fr. il estoit aquelliés, si -, X, 56.
Voirnoumt, voornoemd, 142, 147; vg. voirgenoemd.
Voirrijden (voirreden, reden voir, voirgereden), 1° voorop rijden, 61, 267, 290, 291; Fr. chevauchièrent tout devant, IX, 212; XI, 7, 25; 2° voortrijden, 295.
Voirschyne: te - comen, gekend worden, 187; Fr. vinrent tous à congnoissance, X, 234.
(Voirseggen) voirseide, voirgeseit, voirseyt: 1° vroeger, hooger zeggen, 40, 537; Fr. comme dit est, XI, 300; 20 voorstellen, 442; [waar voirsede verkeerde lezing is]; zie vorseid.
Voirset wesen, bevoordeeligd worden, 4; Fr. recouvrer en chevanche, IX, 160; en profit, IX, 161; zie voirtsetten.
Voirsetten, subst., voorstel, 129; zie promocie.
Voirsetten, adj., voorbedacht: met enen - wille, met voorbedacht, met opzet, 183.
Voirsichtich, vooruitziende, 11; Fr. visseus, IX, 165.
Voirsien (voiresien, voirsage, voirsien, voirsiende), 1° van iets voorzien, 37, 46, 49, 254; (eene stad) -, met wapenvolk bezetten, 46; Fr. si se pourvéirent, IX, 187; pourvéoit grandement, IX, 194; pourvéoir de remède, IX, 180; 2° voorzorgen nemen, in iets verhelpen, 4, 18, 28, 29, 80, 180, 398; Fr. remédïer, IX, 171; in sinen scaden voirsien, vergoeden voor geleden schade, 4; Fr. recouvrer en chevanche, IX, 160; 3° verwittigen, 129; Fr. estoit avissés, X, 85.
Voirsien, subst., vooruitzicht, 216.
Voirsiennichede (voirsienichede), 1° voorzorg, vooruitzicht, 37, 55; Fr. remède; 2° voorzichtigheid: bij goeder - ende verstaen, met takt en kennis van zaken, 246; Fr. à grant loislr et consielier, X, 282; 3° behendigheid, 283; 4° als beleefdheidsformuul, vermogend heer, verbonden met uwe edelhede: uwe edelheden ende voirsienigheden, weledele en vermogende heeren, 238; Fr. très chers et poissans signeurs, X, 275; vgl. alzoo ook edele en voirsienige heren, zelfde blz. hooger.
Voirsienich (voirsienig, voirsienyge, voirsiennig), 1° omzichtig, bezonnen, 379; Fr. si avisés que, IX, 101; 2° schrander, 20, 320, 412; die voirsienyge, de verstandige menschen, 515; 2° omzichtig: als beleefdheidsformuul: edele ende - heren, weledele en wijze heeren, 238; Fr. très nobles et discrés signeurs, X, 275. Vgl. voirsienichede, 4.
Voirsienlic (voirsienliken), bijw., 1° op behoedzame wijze, met vooruitzicht, 46, 194; Fr. pourvéus de leur fait, IX, 176; pourvéuement, IX, 194; 2° met voorbedachten rade, 455.

(Voirsijn) waren voir: vooraan zijn, de eersten zijn, 254; Fr. missent devant, X, 289.
(Voirsluten) voirgesluten; vóór iemand toesluiten, 152, 297.
(Voirsorgen) voirzorghde, voirsoicht: 1° voorzien in de toekomst, voorzorgen nemen, 173; Fr. sortissoit leur temps à venir, IX, 173; 2° vreezen, 457.
Voirspoedichede, voorspoed, 19; Fr. prospérité, IX, 172.
Voirspoet (voirspoede), 1° voorspoed, geluk, 2, 3, 220, 358, 392; Fr. prospérité, IX, 159; 2° hulp: - hoirs sceppers, Gods genade, 172; Fr. miséricorde de Dieu, X, 221; cf. bij der hulpen Goids, 283.
(Voirspreken) voirgesproken, voirsproken: afspreken, 58; een oudt voirgesproken of voirsproken woirt, een oud spreekwoord, 193, 358; Fr. li proverbes, X, 239; un commun proverbre, XI, 85; zie hate en misgaen.
Voirst(en), 485; zie vorst,

Voirstaen(stont-voir), 10 vóóriem. staan, in den weg staan, 283; Fr. n'auront point de durée contre nous, XI, 19; vóór de deuren eener stad (strijdvaardig) staan, 59; Fr. leur fust ouverte et apparille, IX, 204; 20 iets verkiezen boven wat anders, 364; enen voirstaen, door iemand goed gezien worden, geloofbaar zijn, 163.
Voirste, eerste, 106; Fr. première, X, 67; die voirste, de eerste eens legers, de voorste strijders, de voorste strijdrang, 43, 107; in voirste, in de eerste rangen, 315; te (ten) voirsten, ten eersten, 154, 432.
Voirsteken (voirgesteken), voor iets plaatsen: hant -, beletten, 550.
(Voirstellen) voirgesteld, 319.
Voirstrijd, de voorste rang van het in slagorde geschaarde leger, 107; Fr. la première bataille, X, 87; zie strijt.
Voirt, vooruit 27; Fr. avant! avant! IX, 178; voirt sullen, zullen voort vertrekken, 391.
Voirtan, voortaan, 57.
Voirtbereyden, voorbereiden, voordien iets gereed stellen, 251.
(Voirtbrengen) voirtgebracht: uitspreken (woorden), 320; Fr. ont mis avant ces parolles, XI, 47.
(Voirtdoen) voirtgedaen, 288.
(Voirtdriven) voirtdreven, doen voortrijden, 454; Fr. tapèrent avant, XI, 181.
Voirtgaende werden, doorgaan, uitgevoerd worden, 38; Fr. fu tenus, IX, 188.
Voirtgaen (ginc voirt, ghinck voirt, ghinch voirt), 1° voortgaan, 191; 2° doorgaan, gevolgd, uitgevoerd worden, doordrijven, 82, 89, 99, 229, 362; Fr. ils le fissent, IX, 228, passent oultre, X, 268; 3° volherden, 515.
Voirtganc (voirtganck), uitvoering: (enen) - hebben, crijgen, uitgevoerd worden, den gewenschten uitslag hebben, 7, 8, 505, 515; Fr. il se fesist, XI, 242.
Voirthalen, voorttrekken (wagens), 454.
Voirthouden, 251.
Voirtijdinge, eerste bericht, 293; Fr. les parolles premières, XI, 27.
(Voirtijt) voirtijts, voirtijden: voirtijts, vroeger, 200; in of binnen voirtijden, in vroegere jaren, vroeger, 13, 125, 248; Fr. en son temps, X, 82; autrefois, X, 284.
(Voirtloopen) liepen voirt; hoire straten -. zijnen weg voortzetten, 185; Fr. s'en allèrent router, X, 232.
Voirtmeer, van dan af, 10.
Voirtogen, voor voirttogen, 40; zie voirttiën.
(Voirtschieten) voirt schoten: vooruitspringen (paarden), 454; Fr. passèrent oultre, XI, 181.
Voirtsetten (voirtsette, voirtgeset), voorstellen, 6, 28, 69, 226, 261; Fr. mettre avant, IX, 163; parler de cose, IX, 219; avoit aviset, X, 264; woirden -, iets zeggen met inzicht, iets beweren, 18; Fr. mettoit ces parolles en avant, IX, 170; logene -, iets logenachtigsch doen slikken, 414; zie voirsetten.
Voirtsettinge(n), vooruitsteken: sonder handt voirtsteken, zonder een slag te slaan, 5; Fr. sans cop férir, IX, 161; vgl. blz. 7; sonder slach of stoit.
Voirtstrijken, vooruitgaan, 322.

(Voirttiën) voirtogen, voirgetogen: 1° gaan, 40; Fr. aler, IX, 189; 2° vooruitbrengen, verheffen in eer en aanzien, 126; Fr. estre avanchiés et honourés, X, 83.
Voirttreden (voirttradt, tradt voirt), 1° een stap vooruit, dichter komen, 145, 318, 530; Fr. se traist devant, X, 158; 2° voortgaan, aandringen, 521.
Voirtvaren (vaerdy voirt, voirtvoer, voirtvoeren), 1° vooruittreden, vooruitgaan, 318, 408, 454, 467; Fr. se mist en chemin, XI, 29, 125; alés en avant, XI, 181; 2° doordrijven, voortdoen, aandringen, 115, 185, 295; 495; Fr. persévérèrent, X, 73, 233; 3° er voort aan houden, 467.
(Voirtwinnen) voirtgewonnen: overmeesteren, 438.
Voiruut, voorop (plaats), 19.
Voirvaderen, 248, 541; Fr. si prédécesseur, X, 284; subcesseurs, XI, 303, 304.
Voirvarend(e), ondernemend, stoutmoedig, 3, 4, 391; Fr. entreprenant, IX, 159.

Voirvallen, zich voor iets zetten: metter hant -, met geweld beletten, 527.
(Voirvercopen) voirvercoft: voortverkoopen, 304.
Voirvluchtich, voortvluchtig, 178, 333, 358, 411; - werden, vluchten, 411; Fr. fuir, XI, 127; Fr. les cachans et les fuians, XI, 57; qui défui s'estoient, XI, 85.
Voirwair, waarlijk, 8.
(Voirwairts treden) voirwairts traden: vooruitgaan, 329; Fr. ne passèrent plus avant, XI, 55.
(Voirwairts dringen) voirwairts drongen: vooruitgaan, 329; Fr. ne passèrent plus avant, XI, 55.
Voirwintere, 375.
Voirwoirde(n), voorwaarde, 233.
[Voik, drukf. voor volk, 335.]
(Volbrengen) volbrachte: uitvoeren, 58, 422, Fr. emprise que Frans Ackerman fist, XI, 136.
(Voldoen) voldede: uitvoeren, 383.
Voleynden (voleynde, voleyndt), volvoeren, uitvoeren, voleindigen, 216, 238, 423; Fr. n'achièva, X, 255; venir à vostre entente, XI, 137.
(Volgaen) volghinck: doorgaan, uitgevoerd worden, 387.
Volk (volke, volck, volx, volcx), 1° personen, mannen en bepaaldelijk, krijgslieden, strijdlieden, wapenvolk, legetschaar, 39, 89, 175, 249, 269, 368, 404, 512; Fr. nos gens, XI, 8, 92; sijn -, al zijne strijdlieden, zijn leger, 39, 89, 112; Fr. toutes ses gens, X, 53; toutes ses gens armés, IX, 189; volk van wapene, krijgslieden, 77, 78, 102, 249, 253, 281, 293, 320, 337, 344, 512; Fr. gens d'armes, X, 64; grote volk van wapene(n), voorname lieden in 't leger, de rijken, de edelen, de ridders onder de wapenen, 159, 336; groit zwair volk, zeer kloeke, struische mannen, 369; machte van volke, 239, grote hope van volk, veel wapenvolk, strijdmacht, 110, 113, 119; Fr. grosse bataille, X, 70; dit geruymde volk, de vluchtelingen, 511; Fr. les fuians, XI, 246; dat volk te voet wesende, tvolk te voete, voetgangers, voetvolk, 264, 265; Fr. gens de piés, XI, 5; nie volk, niemand, 91; 2° het volk: dat gemeen volk, *a*) het volk, het volk in 't algemeen, 109, 199, 364; Fr. toutes gens, X, 263; don peuple, X, 89: *b*) dat gemeen volk, clene arme volk, tclene volk, het geringe volk, de gemeene klas, het gespuis, het schuim der bevolking, 86, 87, 121, 158, 162, 385, 432; Fr. les menus (gens), X, 51, XI, 147; des petits, X, 51; menu peuple, X, 209, 212; clene volk van den ambachten, de personen der kleine neringen, 85; Fr. às menus mestiers, IX, 231.
(Volcomen) volcomen: uitvoeren, 487; Fr. fu acompli, XI, 228.
Volcomenliken (volcomeliken, volkomenlijken, vollecomelijken), 1° geheel en gansch, 10, 46, 158, 375; 2° op volmaakte wijze, zooveel het mogelijk is, 6, 443.
Volcommen, oprecht, rechtzinnig, 88; Fr. nos bons amis, IX, 53.
Vollecomelijken, zie volcomenliken.
Vollemacht, volmacht, 440, 443, 513; Fr. plaine poissance, XI, 153.
Volledigen: die wapenen -, zijne kennis in het hanteeren der wapenen volledigen, 406.
Vollen (gevollet), 194-196; zie vullen.
Vollen: te -, gansch, 109.

Volligen (vollicht, vollichde, vollichden, gevollicht, gevollicght), 1° volgen, 28, 32, 39, 71, 97, 177, 262; Fr. sieuront, XI, 3; 2° achtervolgen, 117, 288; Fr. les poursieuvirent, XI, 23; 3° involgen, 121; 4° volhouden, aandringen, 158, 460; Fr. tenir ferme et estable, X, 209; procure fort que, XI, 188; 5° bewerken, 458; Fr. mettoit grant paine à, XI, 186; 6° dairan -, partijganger zijn van, 10.
Volre (volres, volren), voller, 79, 87, 95, 121; Fr. foullous, IX, 226.
Volvairen, uitvoeren, 14.
(Volume) volumene: boekdeel, 547.
Volxkijn, het kleine volk, de kleine burgerij, 413; schamel - van buyten, arm volk van buiten de stad, geringe buitenlieden, 186; Fr. bonnes gens estrangiers, X, 233; alrehande airm

-, klein, gering volk, 205; Fr. plusieurs, X, 248.
Vondt, gedachte: eenen - vinden, iets schranders verzinnen, 5; Fr. avisa un soutil tour, IX, 161.
Voncke, 1° vuurvonk, 430; 20 liefdevonk, 488.
Vonte (fondt), doopsvont, 125, 128, 209 [waar foudt verkeerde lezing is]; Fr. le fons où il fu batissés, X, 250; enen uuten - heffen, bij de doopsplechtigheid op de armen houden, (hier) meter zijn van een doopkind, 125; Fr. levé sus fons, X, 82.
Vorbijleedt, 67; zie voirbijliden.
Vordele, 322; zie voirdele.
Vorder, verder, meer, 41, 347, 381; Fr. trop avant, IX, 190; noch -, verders, 151; nyewers -, nergens anders, 187; zie verder en wairder.
Vorderen (gevordert), 1° iets ten uitvoer brengen, 14, 267; Fr. que il facent leur enprisse, IX, 168; zie werven; 2° voortzetten: hore reyse -, de reis voortzetten, voortgaan, 337; Fr. faire leur voiïage, XI, 100; 3° het ergens toebrengen, tot iets besluiten, 162; Fr. comment vous avés exploitié, X, 213; 4° hem - over, het wagen (over een water) verder over te zetten, 256.
Vorderscappe, voorspraak, 10.
Voren: nye van te voren, nooit voordien, 4; Fr. n(e) oncques, X, 160; van voren tot afteren, 264.
Vorme(n): wijze, manier: up ene zekere vorme, onder eene vaste, bepaalde voorwaalde, 141; Fr. sur certain article de, X, 147; in den beesten, in den oirbairlicsten vormen, in de gunstigste voorwaarden, 163, 213.
Vorseide (vorseide), adj., 247; zie voirseggen.
Vorseyt, verl. deelw. van voirseggen, 40; z.a.
Vorst(en), (voirsten), 467, 468, 485, 546; Fr. sires, XI, 194; prince, XI, 308; signeurs, XI, 194.
Vorste (datstu), 2de pers. imperf. subj. van het hulpww. werden, z.a., 182.
Voirstinne(n), 153, 164, 467-469, 546; Fr. dame, XI, 194; princesse, XI, 308; dames, XI, 193.
Vort, voorts, 57.
Voul, vol, 250.
Vout, vouw, plooi: IIII of V - dicke, die eene dikte heeft van eene stof 4 of 5 maal overgeplooid, 287; Fr. toile doublée en trois doubles, XI, 22.
[Vouden, 254, verkeerde lezing voor wouden].
(Vragen) vraechdijt = vraagt gij dat, vraichde, vraeghden, vraechden, vraghe, subj., gevraecht), 13, 33, 91, 111, 128, 382, 461, 467.
Vrede (vreden), 1° vreedzaamheid, gerust: in vreden thuys gaen, naar huis gaan zonder vrees of gevaar, met gerust gemoed, 117; 2° vrede: in vreden bliven, in vrede blijven, vrede behouden, 341; Fr. demora en paix, XI, 64; enen in eene vaste vrede ende zoene nemen, met iemaud eene vaste vrede sluiten, 341; Fr. les tenoit en ferme estat et en seure pais, XI, 64; 3° bedwang: - te bet in sijn vrede houden, doen ophouden oorlog te voeren, in bedwang houden, 194.
Vredelijken (vreedelijken), 1° op vreedzame wijze, 299, 377; 2° hartelijk, 130; Fr. affectueusement, X, 85.

Vreedsamig(vreedsamege), vreedzaam: die vreedsamige, de vredelievende menschen, 171, 515; Fr. les paisibles, IX, I70; paisieules, XI, 283.
Vreemde, wonderbaar: het geeft hem -, het verwondert hem, 318, 429; Fr. esmervilliés, XI, 46; se esmerveilloient, XI, 145.
Vreende (vreenden, vreendt), zie vriende, 88, 550.
Vreendelichede, vriendschapsbetuiging, 244, 375; Fr. plus doucement, X, 280; zie scine.
Vreendelijc (vreendelijken, vreendelijck), zie vriendelijken, 163, 171, 174, 534.
Vreendinne, vriendin, 312.
Vreenscappe, 60, 87, 158; zie vreentscappe.
Vreentscappe (vreenscappe), vriendschap, genegenheid, 10, 39, 60, 87, 153, 158; Fr. leur amour, IX, 164; par grant amour, IX, 189, 211; le courtoisie, X, 205.

Vreese, 107; zie vrese.
Vreeselijc, bijw., op wreede wijze, 50; Fr. durs et oribles, IX, 198.
Vreeslichede, wreedheid, 63; Fr. cruaultés, IX, 214.
Vreken = wreken, z.a. 553 en var. 10.
Vrese (vresen, vreese), 1° vrees: van vrese(n), uit bevreesdheid, 3, 4; Fr. par doutance, IX, 160; van vrese des doots, uit vrees van te sterven, 530; Fr. par la doutance de la mort, XI, 293; 2° gevaar, 107, 114, 181; Fr. en aventure de, X, 68; sus le point, X, 73; péril, X, 230.
Vreselijke (vreesselijken), wreed, 30, 75; Fr. cruelles, IX, 223.
Vresen (gevreest), 1° schromen, 69; Fr. se doubtoient, IX, 218; 2° vreezen: wairt gevreest, ware het te vreezen, 349; des -, er voor vreezen, 46; Fr. s'en esbahitent, IX, 194.
Vridach (vrydach, des vrydages), 336, 419, 421.
Vridachmerct (Vrijdachmart, Vridaichsmerct(e), Vrydaichsmerct(e)), 21, 24, 25, 65, 67, 144, 156, 162, 164; Fr. marchiet des devenres, IX, 173; marché des venredis, IX, 207.
Vrien (vryen, gevriet, gevrijet, gevryet), 1° bevrijden, verlossen, vrijstellen, 169, 190, 398, 486, 537; hemselven -, zich redden, 143; Fr. iaulx délivrer, X, 148; 2° ontlasten, van alle onkosten vrijstellen, 457; furent délivrét de tous coustenges et frais, tant de bouces comme às hostels, 540; 3° ontlasten (zijn geweten), 540; Fr. descargier leurs consiences, XI, 302.
Vriende (vrienden, vreende, vreenden, vreendt), 1° vriend, 80, 85, 88, 550; Fr. amis, IX, 227; als aangesproken persoon: waarde vriend, 323; Fr. signeur, XI, 49; 2° bevriende persoon, partijganger, 10, 64, 76, 81, 245, 550; Fr. linages, IX, 223; vos bons amis, X, 53; 3° genadige Heer, beschermer: God was hoir -, 276; Fr. Dieus i fu pour eux, XI, 14.
Vriendelijken (vreendelijc, vreendelick, vreendelijken), adj. of bijw., 1° vriendelijk, beminnelijk, 85, 174, 534; Fr. gracieus homs, XI, 297; 2° op vriendelijke, beminnelijke wijze, 163, 171.
Vrijgeleyde, 299; Fr. sauf alant et sauf venant, XI, 31.
Vrijhede (vryhede), voorrechten, 15, 16, 17, 20-23, 27, 43, 69, 70, 122, 152, 258, 306, 310, 522, 527, 528, 535, 541, 544; Fr. franchisse, IX, 169; francisses, IX, 219; droitures et francisses, X, 292; francisses anciennes, XI, 288.
Vryhere(n) (van Vlaenderen), meester (en), vrijheer, baroen, 264; Fr. signeur de Flandres, XI, 4.
Vrylaten, uit 't gevang loslaten, 538.
Vrijlic (vrijliken, vrylijken, vrijlicken, vrijlijken, vrylich, vrilick), 1° waarlijk, 11, 23, 78, 167; - zeker, heel zeker, 106; Fr. tout seur, X, 67; (met ontkenning), hoegenaamd niet, geen, waarlijk niet, zeker niet, 82, 106, 224, 358; Fr. nulle, IX, 229; certes nenil, X, 262; 2° naar goeddunken, willekeurig, zonder wetten in te roepen, 544 [waar vylijken spellingsfout is]; Fr. soit pugnis d'amende arbitraire, si grande qu'il soit exemplaire à tous autres, XI, 305.
Vrissche (vrysschen), 263, 434; zie frisch.

Vro (vroe), vroeg, 119; morgen vro, morgen vroeg, 113; so vro als, zoo vroeg als, 104; Fr. sitretos, X, 66.
Vroech (vroeghe), vroeg, 268, 431, 432; te vroeghe, te vroeg, 141; Fr. trop tos, X, 147; tis noch vroech genoech, 't is nog tijd, 477; beter vroech dan late, beter te vroeg dan te laat, hoe vroeger hoe beter, 30, 71; Fr. mieux temprement que tart, IX, 180.
Vroed (vroed, vroetsten), wijs: die rijke ende vroede, die wijse ende vroede, die goede ende vroede, die gueden ende vroeden, de rijke, de voorname, de goede lieden en de verstandige, vreedzame burgers, 28, 36, 60, 122, 515; Fr. les bonnes gens, IX, 186; li riche et li sage, IX, 211; li sage, li rice et li noble, IX, 122; X, 80; die vroetsten, de verstandigste mannen, 70; zie goet, rijk en wijs.
Vroykin, 178; zie vroukin.
Vroom (vroim, vrome, vroimsten), flink, dapper, heldhaltig, 80, 81, 86, 97, 99, 108, 111, 137; Fr. de grant volenté, IX, 228; grans, X, 51; hardi et entrependans, X, 59, 61; chils vaillans et

preudons, X, 144; zie gerade, getruve.
Vromelijken, op eene heldhaftige wijze, 56, 100, 111, 137; Fr. vaillaument, IX, 202, X, 62, 71, 143.
Vroomheidt (vromicheyt, vromichede), dapperheid, heldhaftigheid, 81, 109, 134, 281, 310, 371; Fr. sa proèce, X, 69; zie geradichede en wijsheit.
Vrou, vrouwe, vrouw, dame, vorstin, bepaaldelijk de gravin of hertogin, 54, 145, 155, 159; Fr. la contesse, IX, 201; madame, X, 150, 206; sine vrouwe moeder, mevrouw zijne moeder, zijne moeder, 54, 210; Fr. sa dame (de) mère, IX, 201, X, 251.
Vroukijn (vrouken, vroykijn), vrouwtje, 178, 183, 423-425; Fr. femmelette, X, 231; zie wijfkijn.
(Vrucht) vruchten, 1° nye -, jonge, eerste vruchten, 204; Fr. fruits, X, 247; zie frueyt; 2° vruchtgebruik, inkomsten, 540; Fr. fruit, XI, 303; 3° voordeel, 226; Fr. pourfit, X, 264.
Vruchten, bekommerd zijn, vreezen; 79, 474; Fr. se doubtèrent, IX, 226.
Vruechde, vreugde, 41, 60; Fr. en grant reviel, IX, 190; plaissance, IX, 211.
Vuchtich, vochtig, 308.
Vuege, manier: in sulker vuege, op zulke wijze, in die voege, 31; Fr. en tel parti, IX, 182.
Vuer, 503; zie vier.
Vuerich, vurig: - sijn in iets, iets zeer vurig verlangen, 500.
Vuerpanne (vuyerpanne), benoeming van een verlichtingsvoorwerp, 296, 335; Fr. falos, XI, 59.
Vuyer (vuyere), 312, 314, 333, 350; zie vier.
Vuyerpanne, zie vuerpanne.
Vuyerspronckel, vuursprankel, 312.
Vuyle sotten (overdr.), 345; Fr. folles gens, XI, 67.
Vullen (vollen, gevollet), aanvullen, vol werpen, dempen, 22, 194-196, 265.

W

[Waal, 271; verkeerde lezing, het handschrift heeft duidelijk wael].
Wachden, imperfect van wachten, 552.
Wachte, waakzaamheid: up onse hoede ende - sijn, op zijne hoede zijn en zich ter weer houden, 239; Fr. estre sur nostre garde et deffence, X, 276.
Wachten (wachten, wachden, gewacht), waken, bewaken, 92, 161, 267, 493, 552 en var.
Wachteren (van der poirten), stadspoortwachter, 49; Fr. les gardes des portes, IX, 197.
Waden, waden (door eenen stadsgracht gaan), 511; Fr. passèrent les fossés, XI, 246.
Waechschale (wagheschale), weegschaal; overdrachtelijk: hem in die - hangen of setten, zich in gevaar zetten, aan een gevaar blootstellen, 283, 458; Fr. en grant touellement, XI, 186.
Waeke, nachtwacht, 424; Fr. le gait, XI, 138; zie wairde.

Wael (waell, wail), wel, 2, 3, 127, 251; wael an, wael an! (oorlogskreet), vooruit, vooruit! 177, 384, 478; Fr. avant, avant! X, 226; alons, alons, XI, 105; wael an - up! vooruit, voorwaarts tegen -, 146; Fr. avant à ce -, X, 150; wael heen nu of dan, wael henen, welnu, goed, 235, 293 [waar waelheen moet gescheiden worden], 386, 484, 485; Fr. bien, X, 273; or, XI, 226, 228; [wael, 251; ic wael, hier is het werkwoord weet weggevallen: ic weet wael; Fr. vous savés bien, X, 286]; zeer wail met enen sijn, op goeden voet met iemand staan, gaarne gezien worden door iemand, 3; Fr. fu si très bien dou conte, IX, 160; niet - te, niet gemakkelijk om te, moeilijk te, 1; Fr. que, IX, 158; tis - wairachich, 't is wel juist, 't is oprecht waar, 86.
Waeldadich (-man) (-ridder), ondernemend, dapper, 406, 428; Fr. à grand vaillance, XI, 141.
Waelgedane(n) (heer), welgemaakt, uiterlijk schoon, 500.

Waelgeformeerd(e), wel opgesteld en met beminnelijke bewoordingen, (brief), 223; Fr. lettres moult douces et moult amiables, X, 261.
Waelgehart(e) (mannen), manmoedig, onverschrokken, 263.
Waelgeleert, goed onderwezen: (hier van een hert) goed afgericht, 219; Fr. bien dotrinés, X, 257; comme bien duis, X, 258.
Waelgemind(e), welbemind, 535.
Waelgemoet, wel te moede, opgeruimd, 173, 177, 258, 284; Fr. mieux conforté, X, 222.
[Waelheen, 293: staat gescheiden in het handschrift; zie wael].
Waelcome, als welkomgroet, 217; zie incomen.
Waelvairt, 122, 199; zie welvairt.
Waelwillende, genegene personen, 541; Fr. bienvoellant de nostre signeur, XI, 303.
Waen, van waar, 13, 204.
Waendy, 2° pers.; zie wanen, 345, 358.
Waenschifte, toeval: van -, als bij toeval, 400, 425, 476, 482, 503; Fr. tout seulement, XI, 138; d'aventure, XI, 219.
Waerachtige, 98; zie wairachtich.
Waere, adj., 379; zie wair.
Waert = waar het, 520; Fr. là où il, XI, 287.
Wagen (wagenen), wagen, en bepaaldelijk oorlogswagen, 37, 152, 153; Fr. cars, X, 205; grant carroi, IX, 187.
Wagenaer (wagenaeren, wagenairs), voerman, 454; Fr. careton, XI, 180.
Wagenlude(n), voerlieden, 155, 453, 454; Fr. charetons, X, 207.
Wagheschale, 283; zie waechschale.
Wagentochte, al de wagens, geheel de trein der oorlogswagens, 290; Fr. le charroi, XI, 25.
Wail, 1, 86; zie wael en wairachtich.
Wailsprekende (mannen), welsprekend, 20; Fr. endotrinés de parleure, IX, 172.
Wailvaert, 55; zie welvairt.
Wair, imperf. van wesen, z.a., 92, 114, 297, 345 en twaere.
Wair (waere), adj., 1° waar, zeker, 4, 316; Fr. bien (savoient), XI, 44; 2° juist, 379.
Wair, bijw., waarts: te lande - inne, buiten de stad weg, te lande waarts, 308; Fr. hors d'Ippre, XI, 38.
Wair (twaere, twair), subst., waarheid: - seggen, waarheid spreken, 170; twaere, twair, het ware, het juiste, 312; int wair geseyt, om de waarheid le zeggen, 54, 57; Fr. au voir dire, IX, 200. - Cfr. blz. 57: ter waerheyt te spreken.
Wairachtich (waarachtige), 1° waar, oprecht, juist, 19, 212, 356, 542; Fr. il dist voir, IX, 17; les tint à véritables, XI, 84; - tijding, juiste inlichting, 245; Fr. le vrai, X, 281; - redenen, juiste, gezonde redenen, 463; Fr. raisons raisonnables et vérités, XI, 190; tis wail -, 't is zeer juist, 't is oprecht waar, 86; Fr. bien est vérités, X, 51; 2° rechtschapen, vertrouwbaar, 98; Fr. hommes aidables, X, 61.
Wairachtelijck (wairachtelijken), als waar, juist zijnde, waarlijk, op juiste wijze, getrouw, in waarheid, met verzekering, 11, 51, 66, 286, 321; Fr. voirement, X, 286.

Wairaf, waarmede, 264.
Waird(e), adj., waardig: onse - lieve Moeder Goids, Onze Lieve Vrouw, 279; Fr. Nostre Dame, XI, 17.
Wairde, subst., 1° waarde, hoedanigheid, 123, 196; 2° geldwaarde, 23; 3° waardigheid, 221, 361, 362, 544; Fr. rechut à grant joie, XI, 88; zie ere en prelate.
Wairde (wairden), subst., wacht, nachtwacht: de personen die waken, of het waken, 48, 49, 120, 285, 414, 421, 494; Fr. faissoient bon gais, IX, 196; les gardes, IX, 197; XI, 135; die - hebben of houden, wacht houden, waken, 48, 120; Fr. fait le gait, IX, 120; li gaite de la ville, XI, 130.
Wairdelijck, op eene waardige, deftige manier, 498; zie exellentclick.
Wairder, verder, 259; zie verder en vorder.
Wairderen, prijzen, 196; Fr. extimer, X, 241.

Wairdich (wairdighe), 1° waard, geldelijke waarde hebbende, 4, 196, 315, 497; Fr. qui valoit, XI, 236; 2° oprecht, 363.
Wairdichede(n), eerebetoon: - doen, eene diepe buiging maken, 64; Fr. faisoient révérence, IX, 214; behoudelijken der -, 't zij met eerbied gezegd, 72; Fr. salve leur grace, IX, 221.
Wairdt, subst., meester des huizes: (overdr.) den (die) - thuys vinden, weten met wien men te doen heeft, gereed zijn om wederstand te kunnen bieden, 240, 314, 496; Fr. trouvera l'ost apparilliet (hier dubbele zinspeling; het leger voorbereid vinden), X, 277; nous ne soions pas desgarni, XI, 43.
Wairdt = ware het, 126; zie wesen.
Wairdt, bijw., waarts, 294; zie wair en wairt.
Wairheit(des wairheyts), waarheid, 111, 547; in der -, ter -, - te spreken, om de waarheid te zeggen, 69, 71; Fr. au voir considérer, IX, 218; cf. wair; metter -, heel juist, rechtvaardiglijk, 114; Fr. de voir, X, 73.
Wairlijk(er), wereldlijk, 362, 363; - here lf lude wereldlijke personen, 361, 363; wereldlijke priesteren, geestelijken die tot geen bepaald orde toebehooren, 172; vgl. ook 3e Boek, fol. 363: clerck ende doctoir in den wairlijken rechten; Fr. clerc et docteur en lois, Kerv. XIII, 318, - id. fol. 69 v°; wairlijker airtschen heren; Fr. les grans seigneurs terriens, Kerv. XI, 251.
Wairna, waarom, 367; Fr. à quelle fin, XI, 91.
Wairnemen, waarnemen, 281; zie spel.
Wairof, waarvan, 6.
Wairomme, 1° waarom, 4, 211; 2° als substantief gebruikt: dat -, *a*) de reden, 342, 358; *b*) het inzicht, 505; Fr. [li intencion], XI, 242.
(Wairschuwen) wairscuwende, gewairschuwet, 306, 379.
Wairschuwing, 372.
Wairt, adj., waard, kloek, 274.
Wairt, waarts: te lande -, buiten stad, plattelandewaarts, 249; Fr. ou plat païs, X, 285.
Wairt (wairdt) = ware het, indien het gebeurde, indien, 126, 424, 509; zie wesen.
Wake (waken, waecke), nachtwacht, stadswacht, 49, 71, 424, 425, 510; Fr. le gait, XI, 138; die meyster van der -, de kapitein van de nachtwacht, 49; Fr. chevalier dou gait, IX, 197; dese geselle uuter wake, de gezamenlijke nachtwakers, 313; van wake, door geheel gewacht gewaakt te hebben, 284; zie hoede, wachte en wairde.
Waker(s) (wakeren), 424, 426, 510.
Wack, vochtig, 259.
Wackeren, 1° hem -, wakker worden, 494; 2° zijne aandacht wakker houden op iets, 12; Fr. resvillier, IX, 166.
Wal (walle, wallen), 1° oever eener rivier, 273; 2° stadswal, 255, 402; Fr. les dodanes des fossés de la ville, XI, 120.
Walsche, de Fransche taal: in -, in het Fransch, 55, 300.
Wan, imperf. van winnen, z.a., 406, 419.
Wanderen, wandelen, 276; Fr. aloient tout jeuant, XI, 219.

(Wanen) waendy, waende, waenden, gewaent, 1° denken te doen, het inzicht hebben, denken, 147, 345, 358, 554; Fr. a l'intencion de, IX, 151; 2° hoopen, zich wanen, 296, 300; Fr. quidèrent, XI, 29, 32.
Wanckel, ongestadigheid: sonder enich -, zonder dat te veranderen, getrouw, altijd, 111.
Want (wandt), 51, 55.
Wantent = want het niet, 473.
Wapene (wapenen), 1° wapen: lude van wapene, volk van wapene, krijgslieden, 12, 95, 513 aanvulling; Fr. gens d'armes, IX, 165; X, 58; toutes manières de gens d'armes, XI, 248; 2° kennis, het oefenen der wapenen, 406; besocht in der wapene, zeer behendig in het wapenvoeren, 321; Fr. usé d'armes, XI, 48; 3° wapenteeken, wapens op schild, kleederen, banieren of dekkleeden, 251, 380, 420, 450, 451; oude - ende nuyewere wapene, 420; Fr. anchiennes armes et de celle qu'il porte pour le présent, XI, 134; Fr. les armes de l'Église, XI, 102; zie verwapen.

(Wapenen) gewapent: hem -, zich wapenen, zich toerusten, 214; Fr. moi armer, X, 254; zie gewapend, adj.
[Wapenkairsen, 451, is eene verkeerde lezing van waskairsen].
Wapenrocke(n), 327, 383; Fr. cote d'armes, XI, 105.
Warm(er): metter warmer daet, dadelijk, op 't zelfde oogenblik, 527.
Waskairsen, waskarse(n), 450, 451; Fr. candeilles, XI, 164; [zie wapenkairsen].
(Wasschen) gewassen: wasschen, 184.
Wassen (wies, wiessen), 1° aangroeien in getal, grootte, gewicht of belang toenemen, 2, 44, 83, 87, 370, 456: Fr. parolles mouteplièrent, IX, 193; s'enfelenia et mouteplia, IX, 229; encroissoit. X, 52; 20 (moed) aanwakkeren, 257, 410; Fr. rencoragier, X. 291: 3° hem -: hem op die handt wassen, onverwachts en onverhoeds ontstaan ten laste van iemand, iemand op den hals vallen, 2; Fr. li sourdirent sur la main, IX, 159.
Wasser = waren er, 66; zie wesen.
Water (watere, wateren), water, waterplas, kanaal, rivier, stroom of zee, 49, 142, 170, 176, 192, 211, 282, 371; Fr. ce plasquier, X, 226; la mer, XI, 95; te watere ende te lande, 49; Fr. par l'ague et par le tière, IX, 197; te(n) watere, upt water, te schepe, op zee, 190, 192, 385; Fr. par mer. X. 238; sus la marine, XI, 106; te watere varen, varen, 10; te watere wesen, weer kunnen varen, 522; Fr. ravoir le naviage, XI, 287; een stilstaende watere, 170; Fr. grant plachiet plain d'aighe dormant, X, 220; te watere ende te brode houden, op water en brood in 't gevang houden, 211; Fr. estoient au pain et à l'aighe en prisons. X, 251; zie laeuwe; (fig.) twischen twe wateren zwemmen, zich weifelend houden, 78; Fr. enssi nooit il entre deux aiges, IX, 226.
Waterganc, vaart, 11; Fr. fossés, IX, 165.
Waterijge, onder water staande, 281; zie mersche.
Waterkijn(s), water: onreyn -, vuil water, pis, 184; Fr. un pou d'eaue, X, 232.
Wech (vech, wechs, weechs, wegen, weghe, weghen), 1° weg (in afstand of lengte): twee mylen weechs, twee mijlen ver, 91; twee roeden weechs, twee roeden lang of ver, 321; Fr. un arpent lonch, XI, 48; ene voet weechs, een voet gronds, 107; Fr. perdu terre, X, 68; felle wech, moeilijke en gevaarlijke weg, 261; in den wege, in den wech, onderweg, 140, 172, 484; Fr. sus le (leur) chemin, X, 146; XI, 227; onder wegen sijn, op weg zijn, 408; ten halven weghe, halfweg, tusschen twee plaatsen, 440; Fr. en chemin de ces deus villes, XI, 154; zie halfwegen; den (sinen) gaen, den (sinen) wech nemen, inkeren of innereizen, gaan langs, trekken door, den weg inslaan naar, 89, 90, 91, 116, 179, 425; Fr. s'en iroient par, X, 53; alons par ce haut chemin, XI, 139; prissent le chemin devers par, X, 75: dien wech berijden, dien wech des weechs toe nemen, dezen weg inslaan, 91, 264; Fr. alons ce chemin, X, 55; des chemins pour passer, XI, 5; onzen wech wedergaen, op zijnen weg terugkeeren, 111; Fr. alons ent nostre chemin, X, 71; sijns weechs riden, elk zijn eigen weg gaan, 237, 490; Fr. ala cascun son chemin, X, 274; XI, 231; hem upten wech (upten wege) setten, slaen of schikken, zich op weg zetten, vertrekken, 153, 248, 408, 436; Fr. se missent au (en) chemin, XI, 150: X, 205; départirent, X, 284; den wech ondergaen, den weg afsluiten, 108, 181; Fr. fu saillis au devant, X, 68; in horen wege vinden, onderweg ontmoeten, 228; wegen maken, de wegen openen, doorgaanbaar,

gebruikbaar maken, 265; Fr. anarillier les chemins, XI, 5; figuurlijk: desen wech innewillen, dezen weg inslaan, alzoo handelen, 377; (weder) te wege brengen, ten rechten wege brengen, (weer) orde in iets brengen, weer op goeden voet, tot goeden voorspoed brengen, 128, 521; Fr. recouvrer, X, 84; meteront à bonne voie, XI, 287; 2^{o} kant: bij gener wegen, langs geene kanten, 210; Fr. de nuls costés, X, 251; van onzer beyder wegen, van weerskanten, 7; van hoire alre wegen, van hunnen kant, in hun aller naam, 228; Fr. pour tous, X, 267; 3^{o} middel, redmiddel, 141, 145; wege updoen, mid-

delen aanwijzen, 521; enen wech vinden, een middel vinden, 4: Fr. il i trouva le chemin. IX, 161; enen wech ende middel vinden, een redmiddel vinden, in der minne schikken, 520; Fr. mettre remède et atempérance, XI, 286; met wegen van feyten, door middel van enveldaden, door gewelddadigheden, 537, 538, 542; Fr. par voie de fait, XI, 300; 4° manier, wijze omstandigheid. voorwaarde, reden: bij wat wege, door welke omstandigheid, 90; Fr. par quelle incidensse, X, 54; id., op welke manier, onder welke voorwaarde ook, 141; Fr. à quel meschief, X, 147; met suptijle(n) wege, op eene behendige, sluwe wijze, door kuiperij, 10, 32; Fr. par soutieue voie, IX, 164, 182.
Wechbringen, 152, 357.
Wechdragende: eens - -, in eens, 361, 468.
Wechcomen (wechquam, quam-wech, wechgecomen), ongedeerd kunnen vluchten, zich redden, 91, 182, 191, 256, 358, 385; Fr. se sauvèrent, X. 55; estes vous issus, X, 237; il n'en fust jà piés escapés de ce. XI. 85.
(Wechcrigen) wechcreech, wechgecregen: kunnen wegtrekken om te redden, redden, 137, 195; Fr. pour le sauver, X, 143.
(Wechloopen) liepen wech: loopen naar, 49; Fr. s'en vinrent à, IX, 197.
Wechpijnen (pijnt u wech, pyndy wech): hem -, trachten te vluchten, zich wegpakken, 181, 182; Fr. va t'en ton chemin, X, 230.
(Wechriden) rijde wech, 324; Fr. va, XI, 50.
Wechsenden, 196.
Wechslepen, 289.
(Wechvaren) voer wech: vertrekken: sijnre straten -, gaan zwerven, 219; Fr. s'en aloit à l'aventure, X, 257.
(Wechverjagen) wechverjaecht, (in ellende), 512.
(Wechsteken) wechstaken: hem -, vertrekken van, 276.
Wechstelen, hem -, vluchten, 315.
(Wechvlien) wechvlooch, wechvloegen: vluchten, 91, 179; Fr. il fuioient, X, 55.
(Wechvoeren) wechvoerden, wechgevoert, 196.
Wechwerpen (wechwerpende), 177, 182.
Wechwijsen (wechwijst), afwijzen, weigeren, 160, 339, 484; Fr. refusés, IX, 211.
Wedde, jaargeld: in des coninx - sijn, door den koning eenen jaarlijkschen loon krijgen, 393; Fr. sont à la pencion dou roi, XI, 96.
Weder (were), subst., het weder, 227, 259; clairsterrelicht weder, zeer helder weder 's nachts, zeer heldere nacht, 423; in goeden were ende winde. bij goed weer en gunstige wind. 227; Fr. eurent [vent a] volenté, X, 264; quaet weder, slecht weder, 410.
Weder, bijw., weder op (uitroep), 14.
Wederairselen, achteruittrekken, 496.
(Wederantwoirden) antwoird-weder, antwoirden weder: antwoorden, 139, 368. 373; Fr. respondi, XI, 93; respondirent, X, 146; XI, 96.
(Wederbegripen begreept weder, begrepen(t weder, 1° weder in voorspoed en aanzien brengen, 128; Fr. il le recouvra, X, 84; 2° weder in gang steken, 354; 3° (eene stad) weder overmeesteren, herinwinnen, 437.

(Wederbieden) wederboden: versmaden, 394.
(Wederbrengen) wederbrach, 20.
Wederdoen, teruggeven, 232.
(Wedergaen) ghawij-weder; terugkeeren, 111; Fr. alons ent nostre chemin, X, 71.
Wedergeleyden, terugvoeren, 156; Fr. reconvoïïé, X, 207.
(Wedergliden) gleden weder: terugkeeren, 259; Fr. retourna, X, 293.
Wederhebben, terughebben, 225; Fr. ravoir, X, 262.
Wederingaen, herbeginnen, 471.
Wederincoomste, terugkomst, 346.
(Wederinnemen) wederingenomen: (eene stad), 508.
Wederkeren (keerden-weder), hem -, 1° terugkeeren, 15, 45, 86; Fr. re-

venrons, X, 50; se retraïssent à, IX, 168; s'en retournèrent, IX, 194; 2° doen terugkomen, 92; 3° als substantief gebruikt: int -, bij hunne terugkomst, 61.
Wederkeringe, teruggaaf, 540; vgl. 3° Boek. fol 224: als die tijdingen van der wederkeringe der sloten ende stede des connestables quamen; Fr. et quant les nouvelles de la restitution des chasteauls congnoissance en fut venue, Kerv. XIII, 124.
Wedercomen, 518.
Wedercoomste, 175, 376.
(Wedercrigen) wedercreech: mogen terugkeeren (in eene stad), 4; Fr. ravoir la ville, IX, 160.
Wedernemen, ook nemen: den eedt wedernemen, van zijurn kant ook den eed ontvangen van andere personen, 131.
(Wedermaken) wedergemaict: hermaken, herstellen, 269, 290.
Wederom, van hunnen kant ook, 43.
(Wederommekeren) wederommequam, keerde wederomme: terugkeeren, 42, 155, 257; Fr. retourna, IX, 191.
Wederommetrecken, terugkeeren, 173.
(Wederoverbrengen) bracht weder over: terug overbrengen: - ter andtwoirde, als antwoord overbrengen, 55; Fr. si raporta li abbés au duc - que, IX, 202.
(Wederreisen) wederreysden: terugkeeren, 52; Fr. il s'en retournèrent, IX, 199.
(Wederriden) reedt weder, wederreet, terugkeeren, 56, 58; Fr. li dus retournoit, IX, 202.
Wederroepinge, herroeping van den ban: sonder -, zonder ooit uit het ballingschap te mogen in stad wederkeeren, 77; Fr. sans rapiel, IX, 224.
Wedersake, tegenpartij, 360; Fr. ses adversaires, XI, 86.
(Wederscriven) wederscreef: schriftelijk antwoorden, 82; Fr. remanda, X, 229.
[Wederscutten, 270, is verkeerde lezing voor wederstutten, z.a.]
Wederseggen (zeeghden weder, seide weder), 1° antwoorden, 417; Fr. respondirent, XI, 132; 2° beknibbelen, bestrijden, 7, 126; Fr. ne nous contredira nos volentés, IX, 163; ne desdire de cose, IX, 179; 3° als substantief: tegenspraak: sonder yemants -, zonder dat er iemand tegen opkomt, zonder 't minste verzet, 495; Fr. il n'i avoit point de contredit, XI, 234.
Wedersetten, terugzetten, weder in 't bezit brengen van iets, 250; Fr. nous vous remettrons en l'iretage de Flandres, X, 286.
Wedersettinge, het terugkrijgen, weergaaf van ontnomene rechten, 536; Fr. restitucion de leurs privilèges, XI, 299.
Wedersien, slecht gezien worden, iemands genegenheid en gunst verliezen, 10.
Wederslachtichede, neerslachtigheid, ontmoediging, 346.
(Wederspreken) wedergesproken, verbreken, 347.
Wederstaen, 1° weerstaan, 38, 69; 2° als substantief: wederstand, verdediging, 51; Fr. dou deffendre, IX, 198.
Wederstaende: des alle niet -, niettegenstaande dat alles, 308.
Wederstellen, weer op zijne plaats zetten, 350; Fr. fu remis et assis, XI, 70.
Wederstoot(wederstote n)), weerstand, 1 [waar wederscoten verkeerde lezing is] 193, 337; zie ook wederstutten.

Wederstutten, tegenstand, hinderpaal, 270 [waar wederscutten verkeerde lezing is].
(Wedertiën) togen weder: terugkeeren, 53; Fr. ralèrent, IX, 200.
Wederupheffen, weder oprichten, tot aanzien orengen, 250; Fr. ne poissance de eux reveler ne relever, X, 286.
(Wederuutsceiden) wederuutschiet: weder vertrekken, 64.
Wedervaren (wedervoer(e)), 1° terugrijden, 222; 2° overkomen: hem -, aan iem. iets overkomen, hem gebeuren, 19, 76, 111, 213, 217, 275, 309; Fr. avenoient, IX, 181; lui estoit avenu, X, 256.
Wedervergaderen (wedervergadert), 1° de strijdmachten, de krijgslieden teza-

men doen komen, vergaderen, 26, 89 98, 102, 180, 288, 289; 2° hem - (opt velt), zich verzamelen, bijeenloopen (troepen), 177; Fr. prisent les camps, X, 64; rasambla tous ses gens, X, 64.
(Wederwinnen) wedergewonnen: heroveren, weer overmeesteren (eene stad), 508; Fr. fu reprise, XI, 244.
Wederwrake, 73, 76; Fr. contrevengance, vous estes contrevengiet, IX, 222.
Wedemoedigh, bedroefd, 30; Fr. mout piteux, IX, 181.
Weduwij, weduwe, 457; Fr. vesve, XI, 186.
Weeken (weecten), 1° week maken, 184; 2° afnemen, verminderen (van voorraad), 140; Fr. affoiblissoient durement, X, 146.
Weekichede, gebrek aan veerkracht, onverschilligheid, 17.
Weeck, 1° flauw, ziekelijk, 408: 2° gebrek lijdende aan: weeck ende cranck werden an, nog weinig bezitten, te kort krijgen, gebrek lijden aan, 124; Fr. affoiblissoit de, X, 81.
Weemoedichede, droefnis, 166; Fr. tourment de noisse, X, 216.
Weer, 39, 43, 48, 110, 117, 179, 182, 339; zie were.
Weert, - waarts, naartoe, 61.
Weever(s), zie wever, 87.
Wegen, gewicht: een pont -, een pond wegende, 45; Fr. une livre pesant, XI, 164.
Weydelant (weydland, weydlanden), weide, 203, 234; Fr. par prés, X, 246.
Weygeren. 130.
Weinich (weynnich) een, een beetje, lichtelijk, 12, 59, 61, 64, 467; Fr. un petit, IX, 166, 205.
Wekemarcte, wekelijksche markt, 204; Fr. marchié tous les samedis, X, 247.
Wecken, wakker maken, 50 [waar wrecken, verkeerde iezing is]; Fr. resvillier, IX, 197.
Welvairt (waelvairt, wailvairt, 1° voorspoed, geluk, 55 122, 168, 226; Fr. le pourfit, X, 80; gemeen -, het algemeen welzijn, 518, 546; 2° overvloed, 199; Fr. grant fuisson de biens, X, 243.
[Were, 264, is verkeerde lezing voor weren, z.a.].
Were, het weder, 227; zie were.
Were (weer, weere, weren), 1° verwering, verdediging, tegenstand: ter weere, ter verdediging, 421; grote weer doen, zich tegen een gevaar versterken, 48, en ook manlijke weere doen, zich manhaftig, dapper verdedigen, 329; ter were sijn, ter verwering staan, 50; Fr. estoit à deffense, IX, 198; in die were sijn, in de weer zijn: hier, als een bezetene te werk gaan, 206; Fr. fussent sur le chemin, X, 248; hem ter weer setten, zich ter verwering plaatsen, 117; Fr. se mettoient à deffense, X, 76; were bieden, tegenstand bieden, zich verdedigen, 177; die weer begripen, post vatten om zich te verdedigen, 389, 399; hem up hoire ende were houden, zich op hunne hoede en ter verwering gereed houden, 389; weer doen up, weerstand bieden aan, 43, 137; Fr. 1 fissent d'armes che qu'il peurent, X, 144; geen weer op iets sijn, er geen middel zijn om weerstand te bieden, geen verdediging mogelijk zijn, niets aan te verhelpen zijn, 110, 179, 182; Fr. estoit sans remède, X, 70; ne voit point de recouvrer. X, 228, 230; hem pinen ter weer, zich ter verdediging, ten strijde gereed maken, zich haasten weerstand te bieden.

39; Fr. tos às deffenses, IX, 188; in stilre were onledich sijn, zich in stilte ter verdediging voorbereiden, zonder gerucht te maken, 424; Fr. [coiement et couvertement faisoient leur fait et emprise, XI, 138; 2° verdedigingsmiddel, wapen, 65, 177, 179, 472; Fr. leurs bastons, X, 226; zie harnasse.
Werden, 11. 49 (worden, 228, werdt ic, 293, werde, 52, werdt, 143, 494, wart, 51, wert, 1, 6, 43, 51, wertt et), 43, wordt ic. 190. wert ghij, 160 (Fr. je fus, X. 237), wortste, 324, (datstu) vorste, 182. worden, 8, 21, 41. 64, (hadde) geworden, 35, gewoirden, 227. gheworden, 91, 301.
Weren (weerdent geweert weerdt u), 1° tegenstand om te verdedigen. 186, 198, 264 (waer were verkeerde lezing is), 372, 409; Fr. deffendroient, X, 242; 2° (wederk.) hem -, zich verdedigen, 390, 430, 554.

Werk (werck, wercke, werx, wercx, weerckx, werken, werken), 1° een werk, eene daad, eene onderneming, 51, 59, 281; te wercke setten, uitvoeren, doordrijven, 417; Fr. avés ouvré vostre volonté, 132.
Wercx (weerckx), beginnen, beginnen te handelen, aan den gang gaan, 88, 478; sijn werk werken, zijne daad plegen, 554; mitten werken, met de eene of de andere uitvoering (van straf of vervolging), met de daad, 59; Fr. sans autre pugnision, IX, 204; 2° een oorlogstuig, 206; Fr. un engin, X, 248; 3° metalen voorwerpen: sulveren werck ende oic gouden, zilverwerk en goudwerk, hier keuken- en tafelgerief in zilver en goud, 195; Fr. vesselle d'or et d'argent, X, 240.
Werken (wrachten, gewracht). werken, verrichten, uitvoeren, vervaardigen, 78, 80, handelen, het aan boord leggen, 86, 209, 298, 438; Fr. esploitiet, IX, 227; il ouvroient dou tout, X, 51; sijn werk -, zijne daad plegen, 554; (overdr) een werk des duvels, 2; Fr. oevre de diable, IX, 159; zie cure.
Werclude, 78. 506; Fr. ouvriers, XI, 242; elders pijnres, z.a.
Werlt, wereld, 520.
(Werpen) warp, worpen, geworpen: 1° slaan, 206, 289 (nepaaldelijk met een wapen): crepel ende lam -, verminken, 53; Fr. les navrés, IX, 200; 2° slingeren, schieten: stenen -, steenen en kogels slingeren of schieten uit de kanonnen, 176; Fr. jetter de canons, X, 226.
Werringe, verwikkeling, tweedracht, 60; Fr. convoitoient le hustin, IX, 211, 212.
Werven: up iiii werven na, tot viermaal toe, 416; Fr. de quatre fois, XI, 131.
Werven (worven, geworven), 1° aanwerven, er iets bij winnen, tot zekeren voordeeligen uitslag geraken, veel winnen, 116, 134, 263, 267; Fr. conquesté, X, 141; exploitièrent au mieux qu'il peurent, XI, 7; 2° buitmaken, 101; zie geworven; Fr. à tout grant butinage, X, 63.
Wervics(e) (lakenen), te Werveke vervaardigd, 304; Fr. d[ra]p de Wervi, XI, 35
Wers, afkeerig, vijandig gezind: te wers zijn, vijandig, kwaad zijn, 160 [waar wets, verkeerde lezing is]; Fr. furent plus esbahi que oncques jamais, X, 210.
Wes = (van wat), wat, 228, 430.
Wes, 182, imperatief van wesen, z.a.
Wesen, 1, 19, wair, 7, 114, 297, 345, was, 37, was(t), 21, wasser, 53, wair(t), wair dt, 5. 7, 126, 424, 509, wairen, 4. wairen(s), 42, 63, waren, 4, waeren, 211, waere, 12, twaere, 240, wairdy, 155, wesen sal, 64, 106, wes, imperat. enk., 182, wees, id., 90, weest, imperat. mv., 65, 67, 106; wesende, 1, 244. geweest hadde(n), 1, 15, 42; gheweest, 285, 487 [waar gewees, verkeerde lezing is]; zie syn en wair, twair, twaere, wairt.
Wesen, substant., het bestaan: in wesen sijn, bestaan, 422; in - bliven, blijven bestaan, blijven duren, 244; Fr. perséve[r] a, X, 281; wair- - of = of - of. 114, 297, 345; twair = zij, 40; tware, tzij - of of twaere an wien of met wien dat waere, 240; Fr. à qui que ce fust à faire, X, 279; wairt (wairdt) = ware het, indien het indien dat gebeurde dat, 120, 424, 509; Fr. se, XI, 138.
Wesweges (wesweghes, wesweechs), langs werken weg, 191, 235, 270, 300, 367, 383, 486, 490.

Westwert, westwaarts, 304.
Wete, het weten: enen dese wete doen, iets aan iem. mededeelen, laten weten, 528.
Weten (wetic, 22, ghij weet, 60, wiste, 24; wisten, 53; gij wistet, 73; wiste(s), 76. wijsten, 112; geweten, 140); te weten doen, laten kennen, laten weten, 326, 376; Fr. segnifiïer, XI, 99.
Weten, subst., (wetens): tegens hoiren wille of wetens, tegen wil en dank, 71; Fr. que ce ne consentirent ce fourfait, IX, 221; buyten weten, zonder voorkennis, 77; Fr. sans le scéu, IX, 224.
[Wets, 160, verkeerde lezing voor wers, z.a.].
Wette (wetten), 1° wet; uuter wette setten, uut die wetten ende gerech-

ten geset sijn, buiten de wet zetten, alle bescherming der wetten verloren hebben en door de rechtbank veroordeeld zijn geweest tot ballingschap, 538, 540; Fr. mis et jugé hors loi, XI, 301; zie gerechte; 2° het gerechtelijke bestuur: die van der (de) wette, de hele wette, die wette: de wethouders, het magistraat, de gezamenlijke schepenen, het stedelijke bestuur, 6, 16, 30, 40, 70-74, 131, 151, 197, 198, 450, 541, 544; Fr. li maïeur et li juret, IX, 221; ceus qui la loi maintenoient, IX, 169; li juret, IX, 220, 222; les maïeurs et les eschievins, X, 86; maïeurs et eschevins et nouvelle loi. X. 241; par loi, XI, 303, 305; zie meyer, scoute, gerechte, scepenen.
Wever (wevers, weveren, wevren, weevers), wever, 70, 87, 94, 95, 128, 133; Fr. tisserans, IX, 226.
Wichtich, machtig, 108; enen te - sijn; te invloedrijk zijn tegenover iemand, 10; Fr. estoient trop grant, IX, 164.
Wichterkijns, wichtjes, kinders, 184; Fr. enfans, X, 232.
Wien = wie hem, 242.
Wij, wy, 521; wijs = wij des, 19, 121; wijt = wij het, 19, 46.
Wijde (wijdt), bijwoord, 1° al -, zeer breed, 94; 2° ver, 395; Fr. si lointain, XI, 115; wijdt ende breedt, wijds en zijds, langs alle kanten (van 't land), 500.
Wijdt, adj., breed, 221.
Wye (vye, wie, 106, 333, 429.
Wyege (wyeghe), 183, 207, 209; Fr. ung repos, X, 232.
Wijf (wijff, wijffs), vrouw, 12, 13, 166, 209, 315, 362, 445, 461; zie wive.
Wijfkijn (wijfvekijn), vrouwtje, 183, 423. 424; zie vroukijn.
Wijk (wijken), schuilplaats, 279; Fr. les refuites, X, 16; zie vertreck.
Wijken (weeken, wijkende, geweken), vertrekken, achteruitwijken, de wijk nemen, eene schuilplaats zoeken, vluchten, 109, 136, 178, 357, 385, 394, 409, 596; Fr. se réfugier, XI, 242; des escachiés, X, 143; en eux reculant et cachant, XI, 106.
Wijl (wile, wijle, wijlen), wijl, zekere tijd, 548; een ene wijl, zekeren tijd, eene wijl, 39, 60, 211, 235; Fr. une espasse, IX, 204; X, 252; tot dier wijlen, op 't zelfde oogenblik, 53; lange wijlen, langen tijd, 188; ter wijlen dat, terwijl dat, 201; binnen eenre langer wijlen als binnen mans leven, (met ontkenning) nooit, 108; Fr. ne point, X, 68.
Wijn (wijnne), 169, 189, 204; zie wine.
Wijndaesbogen, 324; zie windaesboge.
Wijnvat, 174; gasscoens -, wijnvat van wijn uit Gasconje, 362; Fr. tonnel de Gascongne, XI, 38.
Wijs, subst.: in eniger wijs, op welke manier ook, eenigszins, 542; Fr. sur quanques, IX, 304.
Wijs, adj., 2; zie wis.
Wijselijken (wijslijken, wijsselijken), op eene verstandige manier, 60, 112, 226, 321; Fr. sagement, IX, 216; X, 263; bien, X, 72.
Wijsen, 13, 181; zie wisen.
Wijsheit (wysheit, wijshede(n)), 1° verstand, schranderheid, 2, 11, 86, 109, 125, 137; Fr. se sens, IX, 159; par sens, X, 51, 143; par ses sens, X, 69, 82; 2° voorzichtigheid, 19; Fr. par grant prudensse, IX, 171; 3° mannen van -, de

gezamenlijke verstandige personen, bepaaldelijk degenen die 't bewind in hand hebben, 28, 231; Fr. li signeur de Tournai, X, 270; mout renommés homs et sages tenus. IX, 180; zie rijckdomme an vroede.

Wild(e), 1° wild van aard: wilde gesellen, mannen die overal loopen, iandioopers, 182; Fr. routes, X, 230; 2° woest: die wilde zee, onstuimige zee, 505; Fr. la mer, XI, 242.

Wildij (wildy) = wilt gij, 6; zie willen.

Wile, zie wijl.

Wille: in den wille sijn, het inzicht hebben, 4; Fr. eut en pensée, IX, 160; van groten wille sijn, innig verlangen, 53; Fr. de grant volonté, IX, 239; mit sinen gueden wille, vrijwillig, 77; Fr. de son bon gré, IX, 225; hart ende ende wille hebben, zich moedig en manhaf-

tig gedragen, 105; te wille, naar believen, naar zijn verlangen. zooveel zij willen, 98, 220, 262, 207; te -, tot wille na hoiren wille. in sinen wille setten, - comen, zich aan iem. onderwerpen, zich ten dienste stellen van, zich overleveren aan den goeden wil van iem., 63, 68, 95, 146; Fr. mis à leur attente, IX, 214; venrai à mon entente, IX, 217; missent à sa vollenté, X, 58; groter hardt ende - hebben, vurig verlangen iets te doen, 105; Fr. la grante volenté il avoit de combattre, X, 66; hoiren wille bedriven, zijnen vrijen wil botvieren, 194, 196; Fr. heurent fait tout leurs bon de la ville de Bruges, X, 241; zie niewichede; met wille, met opzet op schijnheilige wijze. 408; Fr. par faintise, XI, 125; met enen voirsetten wille, met voorbedachten rade, met opzet, 183; tegens hoire wille of wetens, tegen hunnen wil en dank, 71; Fr. que il ne consentirent ce fourfait, IX, 221.
Willen, ic wille, 163, ic will, 138, ic wil(t), 11. willic(t), 191 willic, 37, 126, 311, wildi. 110, ghij wilt, 13. du wilste, 242. wil, 131, will, 441; wilde t), 9, wyldi, 142, wildy, 168, 369, wilden(s), 70, wilde, 44, willen = wil hem, 346. ic woude, 215: ghij woudt. 21. sij wouden, 37. 49, hij woud(t), 65, woude(s), 138 wouden = woude hem, 217. woud(s, 139, woud se). 67, wille, 3. 6, wilt (imperat.), 63. wilt u), 160. gewilt, 17, 54, 104; ic wille of en wille, willen of niet, 63; Fr. voelle ou non, IX, 214; wair sij wouden of en wouden, willen of niet, 37; Fr. vossissent ou non, IX, 186.
Willen = wil hem, 346; zie willen.
Willich, gewillig, gedienstig, 306; Fr. volentrieux, XI, 91; willich maken tot, aansporen tot, 514.
Willichlijken, gewillig, 532.
Willig(e) (willic), onderdanig, welwillend, genegen, 62, 201.
Willige, wilge(boom) 276; zie gecloten.
Willic willic(t), wil ik, wil ik het, 37, 126, 191, 311; zie willen.
Wimpele(n), (winpelen), oorlogsvaan, 388, 413, 419, 496; Fr. peunons, XI, 109.
Windaesboge (windaisbogen; wijndaesbogen). 1° voetboog, 50, 81, 99, 275, 324; 2° boogschutter, 119; Fr. arbalestriers, X, 77, 78.
Windaesscutte(r), boogschutter, 202; Fr. arbalestriers, X, 77, 78; zie arbalestrier.
Winde, 402; zie wint.
Winden, omwinden, 201.
Wine (wyne, wijn, winen, wijnne, wijnnen), wijn, 169, 202, 314, 428, 511 [waar wiven verkeerde lezing is]; edele wijnen, voortreffelijke wijnen, 189; - van Gasscongen, 189, 204; Fr. vin de Gascoigne. X, 236, - de France, X, 247; - van Poytou, 189, 204; Fr. vin de Poitou, X, 236, 247; - van Rochelle, 189; Fr. vin de la Rochelle, X, 236; - van den Rijn, 204; Fr. vin de Rin, X, 247.
Winket, deurtje (in eene stadspoort, 39; Fr le guichet, IX, 189.
Winne, 433; zie winnen.
Winnen (winne, won, wonnen), winnen, overwinnen, 101, 134, 234, 287, 406, 419, 433; Fr. avoit conquesté, X, 141; die airde - up, veld winnen op (den vijand), 287; Fr. conqueroient terre sur, XI, 22.
Winpelen, 388; zie wimpelen.
Winter, 108.
Winterdach (winterdages), 346, 349.
Wintersch(en), 281.

Winssel, overwinning, 310.
Wint (winde, windt), 183, 227, 278, 420; Fr. le feu, X, 231; van enen winde, allen te zamen, ineens, 402. 430; Fr. si ouniement, XI, 120; zie were.
Wintmolen(en), 81, 291.
Wis wijs, wise, wijse, wisen, wijsen, wijsten). 1° verstandig, wijs, 2, 479, 542. 549 en Var.; Fr. sage, IX, 159; wijs ten oirloge, verstandig in het oorlogvoeren, 96; Fr. vaillant hommes sage guerrieur, XI, 235; 2° die wijse, die wijsen, de wijse mannen; van den wijsten: de verstandigste, voornaamste en bezadigste personen eener stad, 2, 17, 20, 22, 34. 66. 69, 141, 149, 243. 515; Fr. les sages, IX, 159; li saige et li paisivle, X, 147, 149, hommes bien

avissés IX, 172; sage et notable homme, IX. 173; les bonnen gens, IX, 184; zie vroede, rijk; 3° des wijs sijn, op de hoogte zijn van iets: waren wijs noch alle wijs, zelfs als wij nog een middel kenden om ons uit 't slag te trekken, 121.
Wischer(s), 371: de uitgaaf drukt vischers, doch het handschrift heef wischers; Fr. gens de mer, XI, 95; de vorm wischeren vonden wij ook in 't 3de Boek, fol. 90 v°: doe vernamen sij bij hoire balengieren ende wischeren dat. .; Fr. mais ils sceurent par leurs balleniers et maroniens, que; Kerv. XI. 327.
Wisen (wijsen, gewijst, gewesen), aanwijzen, 13, 98, 181, 242, 264; Fr. li enseigna, X, 279; monstrer, IX, 167.
Wissel(e), 1° wisselbank, 465; 2° ruiling, verwisseling van bezittingen (steden en goederen) 502, 505, 506; Fr. li escanges, XI, 242.
(Wisselen) gewisselt, ruilen, verwisselen, 228.
Witte, doel: die sinne ende - weten, zijn inzicht en zijn doelwit kennen, 347.
Wive (wyve, wijf. wijff, wijffs, wiven), 1° vrouw, 12, 13, 426; Fr. femme, IX, 135, 166; noch man noch wijff, niemand, 362; Fr. nuls, XI, 88; 2° echtgenoote, 26, 166, 209, 315, 445. [wiven, 511 is verkeerde lezing voor winen; Fr. bons vins, XI, 246], 513 aanvulling; Fr. ma femme, XI, 188; la roïne sa femme, XI, 248; te wive nemen, ten wive truwen, als echtgenoote aannemen, er mede huwen, 191, 480; Fr. avoit espousée, X, 237.
Wyvelen, ongerust zijn, vrees koesteren, 518; Fr. à doubter, XI, 285.
Woensdage(s), 169; zie woonsdach.
Woirt (woirden), 214, 475; zie wort.
Woele, misverstand, oneenigheid, 12; Fr. tourble, IX, 166.
Woele(n), subst., wol, 304.
Wollen, adj., wollen laken, 196.
Wollestaple; die meyster van die -, de beheerder van den handel in wol (van Engeland), 466, 467; Fr. maistres de l'estaple des lainnes, XI, 192.
Wonde(n), 44; zie derm.
Wonder, verwondering: groot - of iets hebben, grootelijks over iets verwonderd zijn, 11, 318, Fr. de quoi i esmervilliet, IX, 165; fu esmerilliés, XI, 46.
Wonderlic, zeer groot, 12; Fr. mout grandement, IX, 166.
Wone, woonst: metter wone komen, zich ergens komen vestigen, komen wonen, 60.
Wonen (woinden), 10 wonen, 352; 2° zijn: in u woont, gij zijt een -, 135; Fr. en vous a un -, X, 141.
Woonachtich: - sijn, wonen, 352; Fr. nous demorous, XI, 34.
Woonsdach woonsdages, woensdages), 169, 295, 309, 335, 391, 436, 475, 498, 500.
Woenstadt (woenstat, woinstadt), woonplaats, verblijf, 48, 61, 62: hoir - houden, wonen, zich vestigen, 48, 54, 61; Fr., là se tenoient, IX, 196.
Worden = woorden, 525; zie wort.
Worden, werkw., 228; zie werden.
Wort: wort ghij, 160; zie werden.
Wort (woirt, woirdt, woirds, woirden, worden), woord, 10, 295, 525: met desen woirden, daarop, 145; hoire beyder woirden, hunne samenspraak, 6: Fr. ieur

parlemens, IX, 161; gheartijgen woirden, aanmoedigende woorden, die manhaftigheid inboezemen, 251; Fr. par parolles et monitions - de eux encoragier, X, 287; met heymeliken woirden, in eene vertrouwelijke samenspraak, 9; in horen woirden vallen, iemand onderbreken, 214; Fr. se feri en leurs parolles, X, 253; met woirden tegens enen in gescillen comen, door woordwisseling in twist geraken, 3; Fr. pris parolles de déhat à celi, IX, 160; hierof woirde ende sprake hebben, over iets spreken, iets bespreken, 483; Fr. il en avoit parlé, XI, 426; zie sprake; woirden syn van, over iets gesproken worden, 483; Fr. ossi on parloit de XI, 226; woirden hebben voor, twisten over iets. 16; Fr. nous oons de parolles pour, IX, 169; groote woirden crijgen onderlinge, twisten, krakeelen 456; het in(t) woirden bringen iets in woorden overbrengen, van iets beginnen te spreken, 126; Fr.s'aquin-

ta de lui de parolles. X, 82; met woirden overlopen werden, grooterijks gelaakt en gehoond worden, 456; Fr. en fu durement blasmé. XI, 182; een hooch wort spreken, uitdagende woorden gebruiken, 262; Fr. dist moult haute parolle, XI, 3; mit zoeten ende saften woirden, op eene bedaarde en minzame wijze, 66; Fr. bellement et douchement, IX, 216, smadyghe woirde, smadelijke woorden. 456; Fr. parolles haïneuses, XI. 182; een oudt voirgesproken woirt, een oud spreekwoord, 193; Fr. proverbes, X, 239; woirden ende arguacien gaen, geredetwist worden, 261; woirde maken, iets zeggen, 25; woirde of iets maken, beslag maken over iets, iets laken, 553; woirden zaeyen, overal iets vertellen, pochen met iets, 411; Fr. missent paroles oultre, XI. 122; behouden uwes woirds, (beleefdheidsformuul), zonder u te willen logenstraffen, zonder u te willen krenken, met uw verlof, 375; Fr. salve soit vostre grace, XI, 98.
Wortele, oorsprong, 3; Fr. la fondacion, IX, 161.
[Wouden, 103, r. 8, is verkeerde lezing voor vonden].
Wouden = wilde hem, 229.
Wrachten, imperf. van werken, z.a., 86.
Wrake: dair wrake af nemen, wrake doen, over iets wraak nemen, 70, 84, 544; Fr. se contrevengièrent, IX, 240; prenderoit vengance, X, 230; il en prengent pugnicion, XI, 306.
Wredelijken (wreedelijcken), op eene wreedaardige wijze, 350; Fr. fellement, XI, 70.
Wrede(n), wreed, 85; Fr. cruel, IX, 231.
Wredichede (wreedichede). boosaardigheid. 1, 37, 167, 370; Fr. felonnie, IX, 187, X, 217; ont au coer felonnie et le mautalent, XI, 94.
(Wreken) wrekent, gewroken, 106, 138.
[Wrecken, 50, is verkeerde lezing voor wecken, z.a.]; Fr. resvillier, IX, 197.
(Wringen) wrongen, - hoir handen, 166; Fr. tordre leurs poins, X, 216.
(Wriven) wreef: gedurig in de weer doen zijn om iets uit te voeren, bepaaldelijk: screef ende wreef, gedurig schrijven en weerschrijven, 461; Fr. escripsit et envoioit de l'un à l'autre, XI, 189.
(Wroegen) gewroecht: beschuldigen, 133, 503; Fr. accusés (de trahison), X, 140; encoupet de (trahison), XI, 240.
(Wroeten) wroete: zich moeite geven, 7.
Wuychen, schreeuwen, 254; Fr. huer, X, 289.
Wunschen(wunsschende, gewunscht) wenschen, 152, 283, 411, 552; met malkanderen -, dezelfde wenschen koesteren, eensgezind zijn, 152; Fr. sont l'un pour l'autre, X, 204.